

Maastrichts belegstaat van 1830—1839 onder generaal

B. J. C. DIBBETS

gedurende het eerste jaar der Belgische revolutie

DOOR

P. H. VAN DER KEMP.

L'histoire ne doit pas être un panégyrique.

GASTON BOISSIER.

Chaque fois qu'un travailleur publie ou commente des documents inédits il nous apprend à mieux déchiffrer l'énigme des caractères, à mieux pénétrer le sens des événements. Ce travail modeste, mais continu, cette recherche persévérante de la vérité dans le détail sera un des meilleurs titres de notre temps à l'attention et à l'estime de la postérité.

A. MÉZIÈRES.

In 1904 verscheen bij M. van der Beek's Boekhandel te 's-Gravenhage mijn werk *De Belgische Omwenteling in Luik en Limburg tot aan het verlies van Venlo in November 1830*, met een deel Bijlagen.

Hoe ik als kleinzoon van generaal DIBBETS tot dien arbeid kwam, heeft de Inleiding er van medegedeeld.

Mijne archivalische nasporingen hadden zich echter niet beperkt tot het korte tijdvak, dat daarin werd behandeld, maar omvatt'en de gansche periode van den Maastrichtschen belegstaat en om die periode ten volle te kunnen overzien, had ik tevens getracht mij te werken in de gebeurtenissen van dien tijd, voor zoover zij met de handhaving van het gezag te Maastricht verband hielden.

Resultaten dier studiën verschenen in onderscheidene tijdschrift-artikelen.

Sinds liet ik dien arbeid rusten, toen ik in de toewijding van het Bestuur der *Vereeniging tot beoefening van de Krijgswetenschap* en van haren waardigen redacteur, den heer W. C. NIEUWENHUYZEN, eene aansporing vond tot deze nieuwe publicatie.

Ik doe haar echter slechts gaan tot Augustus 1831.

Na den Tiendaagschen Veldtocht blijft Maastrichts belegstaat nog wel tot 1839 voortbestaan, doch het karakter der handhaving van het gezag in de vesting wijzigt zich.

Uit dien hoofde sloot deze veldtocht af een zeer geschikt onderdeel van het hierbij aangeboden geschiedverhaal over DIBBETS' hooge werkzaamheid.

In hoever ik er toe zal komen om het werk ten einde te vervolgen, kan door mij niet gezegd worden.

Ofschoon vervuld van de overtuiging, dat Nederland aan den Maastrichtschen krijgsbevelhebber het behoud eener gansche provincie te danken heeft; ofschoon ook deelende de meening, dat in de handhaving van het gezag te Maastricht eene kracht was gelegen, die den veldtocht van Augustus 1831 in den korten tijd van slechts eene week zulk een indrukmakend verloop gaf, dat vreemde tusschenkomst

noodzakelijk werd geacht om zijn voortgang te stuiten, kan dat alles uit zichzelf aan den dag treden, zonder dat ik dus aan anderen de kroon van erkende verdiensten behoef te betwisten.

Alzoo den grooten vader mijner moeder andermaal eene hulde te brengen; op zijn hoog standpunt als krijgsbevelhebber, als vaderlander, als mensch op nieuw de aandacht te kunnen vestigen, enkel door de historie te doen spreken, bleef voor mij een dankbare arbeid. Nog dankbaarder zal die blijken te zijn, wanneer ik zoo vele deskundigen, geroepen tot de beoefening der Krijgswetenschap, in het gevoel dezer wijding zal kunnen doen deelen.

Huize Pax onder *Vorden*,
September 1909.

P. H. VAN DER KEMP.

**Verkortingen voor aanwijzing van in dit werk vermelde bronnen,
wanneer ze meer dan eens worden aangehaald.**

Beer Poortugael (*Den —*): „De Tiendaagsche veldtocht” (1906).

Beroep: „Hoe het — van Koning Willem I in October 1830 op de groote mogendheden uitliep op den Tiendaagschen Veldtocht”, door mij: afleveringen September en October 1903, bladz. 1 en 144 van *De Tijdspiegel*.

Bosch Kemper (*De —*): „Geschiedenis van Nederland na 1830”, uitsluitend deel I (1873).

Broglic (*De —*): „La neutralité de la Belgique”, gepubliceerd door de *Revue des Deux Mondes* in vier hoofdstukken, getiteld:

- I „La révolution belge” in afl. 1 Dec. 1899, bladz. 481;
- II „Convocation de la conférence de Londres” in afl. 15 Jan. 1900, bladz. 241;
- III „Ouverture et actes de la conférence de Londres” in afl. 1 Juli 1900, bladz. 5;
- IV „La choix d'un roi” in afl. 15 Nov. 1900, bladz. 241.

Ofschoon sinds ook afzonderlijk uitgegeven, worden door mij aangehaald de bladzijden der *Revue*.

Courrier de la Meuse. Eene Luiksche courant uit de dagen der Revolutie, waarvan ik de nummers raadpleegde in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage.

Dagverhaal: „— betrekking hebbende op de gebeurtenissen in België in 1830 en 1831” in *De Militaire Spectator* van 1858, 3e serie, 3e dl., bladz. 24, 74, 94, 113, 161, 191, 212.

- Éclaircur* (*L'* —). Eene Maastrichtsche courant uit de dagen der Revolutie, waarvan ik de nummers raadpleegde, door toezending uit Maastricht.
- Eenens*: „Les conspirations militaires de 1831”, in twee deelen (1875) en vier supplementen (1876). Dit verward geschreven boek van een generaal, die zich blind staart op verraad en het bestaan er van wil staven door niets zeggende bewijsgronden, zoomede door het beroep op allerlei praatjes, zou geenerlei geschiedkundige waarde hebben, ware het niet, dat hij ook vele brieven mededeelt, die o. a. op den Tiendaagschen Veldtocht licht werpen.
- Emancipation* (*L'* —). Naam eener Brusselsche courant (de tegenwoordige *Indépendance belge*), waarvan ik de nummers raadpleegde in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage.
- Josson*: „Onthullingen over de Belgische omwenteling van 1830” (1903). Ofschoon dit te Antwerpen uitgegeven werkje enkel compilatie is, kan het belangrijk geacht worden door de vele bronnen, waaruit geput werd: zie aldaar bladz. 66—69. Zie ook zijne mededeelingen over de hieronder te noemen „Essai” van NOTHOMB, bladz. 88 v.v.
- Klerk de Reus*: „Het rapport van den HERTOG VAN SAXE WEIMAR, omtrent de expeditie naar Maastricht in 1830” in het hieronder als *Publications* aangegeven jaarboek, deel XXI (1884), bladz. 110—125. De Indische predikant KLERK DE REUS, man van talent, met verlof in Nederland zijnde, kreeg dat stuk, hetwelk vergezeld was van bijlagen, uit het familie-archief der VAN GEEN'S. De inleidende beschouwingen van den referent komen mij echter om meer dan eene reden minder juist voor.
- Knoop*: „Krijgs- en Geschiedkundige Geschriften”; uitsluitend haal ik aan de bladzijden van dl. IV (1862).
- L. L.* Mijn in de voorrede vermeld werk over Luik en Limburg.
- Martinet*: „Léopold Ier et l'intervention française en 1831”. Een te Brussel in 1905 uitgegeven verdienstelijk werk.
- Nieuwe beschouwingen*: — „over Nederlandsch diplomatiek en militair beleid van Augustus 1830—Augustus 1831”, van mij in de aflevering van Augustus 1906, bladz. 389 van *De Tijdspiegel*.
- Nothomb*: „Essai Historique et Politique sur la révolution belge. De 4de druk is in 1876 verschenen. Zie mijne beoordeeling in *Beroep*, bladz. 2.
- Netten* (*Van der* —): De Veteraan's „Krijgsbedrijven der Hollanders in België” (1837). Ik haal dit boekje van den kolonel C. O. GEISWEIT VAN DER NETTEN ook aan onder den naam *Veteraan*.
- Ontbinding*: „De — der schutterij te Maastricht op den 16ⁿ November 1830”, door mij in den 62ⁿ jaargang, aflevering van Juli 1905, bladz. 260 van *De Tijdspiegel*.
- Proclamatie*: „De Antwerpsche — des Prinsen van Oranje d.d. 16 October 1830 en de terugslag er van te Maastricht”, door mij in aflevering van October 1902, bladz. 200 van *De Tijdspiegel*.
- Protocol*: Waar men de aldus genoemde processen-verbaal der Londensche

conferentie kan vinden, vermeldde ik onder bladz. 1—2 *Beroep*. In dit werk wordt zoo noodig aangehaald de *Staats-Courant*.

Publications. „De samenstelling van het stedelijk en het provinciaal Bestuur te Maastricht, bij en na het uitbreken van den Belgischen opstand”, van mij, werd gepubliceerd in den 40ⁿ jaargang, 1904, bladz. 321—343 van de te Maastricht uitgegeven *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le duché de Limbourg*. Wanneer dit jaarboek, dat men o. a. ook aantreft in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, wordt vermeld zonder nadere aanwijzing, dan is bedoeld de *vermelde jaargang*. In andere voorkomende gevallen voeg ik achter *Publications* aanwijzing van jaar en bladzijde.

Spect.-verh.: „Bijdrage tot de kennis der militaire toestanden in de vesting Maastricht tijdens den staat van beleg 1830—1839”, door mij in de afleveringen Januari t/m. April 1905 van *De Militaire Spectator*, bladz. 1, 85, 182 en 249. Wanneer ik dit tijdschrift voor andere verhandelingen aanwijs, geef ik nader jaar en bladzijde op.

Veteraan: zie hiervoor *Netten (Van der —)*

Voermanck: „Coup d'oeil sur la régence de Guillaume I (1861), een bescheiden boekje van een Belgisch oud-gediende, Maastrichtenaar van geboorte.

White: „The Belgic Revolution”, waarvan alleen wordt aangehaald het tweede deel (1835).

Wüppermann: „De geschiedenis van den tiendaagschen veldtocht” (1881).

HOOFDSTUK I.

De openbare meening te Maastricht.

Aan het streven der Zuidelijken om de regeering van koning WILLEM I eene meer vrijzinnige richting te doen inslaan, had de dagbladpers kracht en eenheid weten te geven. Toen de omwenteling den 25ⁿ Augustus 1830 te Brussel uitbrak, deelde de rubriek *Binnenlandsche Berigten* der *Staats-Courant* van den 30ⁿ mede, dat de bladen er de schuld van waren. Ook Limburgs ingezetenen, waaronder men tevens moet rekenen die der tegenwoordige Belgische provincie van dien naam, werden tot de Zuidelijken gerekend. Noch historisch, noch ethnographisch had dan ook de eigen hoofdplaats der provincie tot het oud-Nederlandsche volksleven behoord. Na hare verovering in 1632 stond de vesting als een generaliteitsland onder de Staten-Generaal. Het katholieke land kon van deze overheersching geene nationaal-Nederlandsche denkbeelden opnemen. Zóó weinig bovendien viel deze streek als een integreerend deel der Republiek te beschouwen, dat de souvereiniteit er gedeeld werd met den bisschop van Luik. Nadat Luik door de revolutie van 1830 Belgisch was geworden, werd die voormalige band met Maastricht aanhoudend van Belgische zijde in herinnering gebracht, ten einde te betoogen, dat de vesting, en daarmede Limburg, rechtens aan België toekwam¹.

De herinnering aan den tijd van het groote Fransche

¹) In 1831 gaf POLAIN, professor aan de bijzondere universiteit te Luik eene brochure hierover uit, getiteld: *Mémoire sur la Souveraineté indivise des évêques de Liège et des Etats-Généraux sur Maestricht*. Verg. de *Émancipation* van 23 Augustus 1831. In 1838 eenerlei betoog van den advocaat EDW. SERVAIS MANCEL: *La ville de Maestricht et ses droits à diverses époques, en présence de la diète germanique et des vingt-quatre articles, en 1838*. Zie nog over "dezen schrijver *Spect.-verh.*, bladz. 190.

keizerrijk had ook niet in de Zuidelijke provinciën zoo diepe gevoelens van weerzin tegen die lijdensjaren achtergelaten als in de voormalige Nederlandsche republiek¹. De overheersching van 1794 tot 1814 deed evenzeer in Maastricht den Franschen geest vaardig worden. Het katholieke element was er door versterkt en, wat op hetzelfde scheen neer te komen, de Nederlandsche gezindheid er door verzwakt.

Kenmerkend voor dit Fransche leven was de taal, waarin de toongevende courant der hoofdplaats werd uitgegeven, geheeten *L'Éclaireur*, tevens provinciaal en stedelijk dagblad, ook voor de officieele aankondigingen. Het blad had gezag en verdiende het door de schrandere wijze, waarop het geredigeerd werd.

De gemeente telde kort vóór het uitbreken der onlusten 22118 zielen, benevens 2326 manschappen van het garnizoen². Zetel van eene rechtbank van eersten aanleg, bracht deze reeds een aantal rechtsgeleerden mede; het getal advocaten was er te aanzienlijker doordien de stad zelve niet slechts belangrijken handel dreef, maar ook op 'n vijf uur afstands het nijvere Luik lag. Voor den critischen geest van al deze heeren der wet viel het allerminst moeilijk de wonde plekken in het regeeringsbeleid van koning WILLEM I aan te toonen; in hunne Fransche richting bood de in het Fransch geredigeerde *Verlichter* er eene uitstekende gelegenheid voor aan³.

De leidende mannen van het blad voeren ons dan ook direct naar eenige der voornaamste familie-namen, die de lofredenaars der revolutie met eere gedenken.

De drukker en uitgever was 'n L. TH. NIJPELS. Hielden zijne belangen hem te Maastricht, de advocaat en medewerker aan den *Éclaireur*, de heer JEAN SERVAIS GUILLAUME NIJPELS, verliet denzelfden dag in September 1830, dat in het park te Brussel werd gevochten, de stad, doch slechts voor 'n 6-tal

1) „La domination française en Belgique à la fin du XVIIIe et au commencement du XIXe siècle” door JULES DELHAIZE, waarvan het 1e deel in 1908 verscheen, verdient gelezen te worden.

2) De *Éclaireur* van 16 Juni 1830: resultaten der laatste volkstelling.

3) Het zeer uitgesproken Fransch karakter der omwenteling van 1830 is op eene uitnemende wijze aangetoond door den Vlaming Mr. M. JOSSEX.

dagen, heette het, *pour affaires de famille*. Hij had dus niets misdaan, verklaart zijn levensbeschrijver¹; toch vond hij de poorten der stad voor hem gesloten, toen hij terugkwam: „il était considéré comme dangereux”. Sinds zag hij zich benoemd tot professor te Leuven, waar den 7ⁿ Juni 1885 het vijftigjarig hoogleeraarsambt door hem gevierd werd; onze minister van Staat Mr. A. E. MODDERMAN, de advocaat-generaal te Maastricht E. POLIS, de beide leden onzer Staten-Generaal W. H. PIJLS, burgemeester van Maastricht, en G. VAN TIENHOVEN, burgemeester van Amsterdam, luisterden door hunne tegenwoordigheid het jubileum op.

De redactie van den *Éclairneur* werd gevormd door de advocaten WUESTENRAAD en JAMINÉ. THÉODORE WUESTENRAAD behoorde tot de hoofden der samenspanning, die Maastricht naar de revolutie wilden doen overgaan. Het Belgische ijzeren kruis zou hem later sieren als „Rédacteur de l'Éclairneur, à Maestricht, emprisonné sous le gouvernement déchu”. De Brusselsche regeering plaatste hem als substituut-officier aan de rechtbank te Tongeren. Destijds had men in Frankrijk eene leer, volgens welke bij het aannemen van Gods volmaaktheid en de daarmede gepaard gaande ontwikkeling der moraal met de beschaving, Jezus met eene omgeving als de zijne niet in staat zou zijn gebleken aan het Christendom de vlucht te geven, die het allengs erlangde, wanneer zich niet weer telkens op nieuw predikers van eene hoogere moraal deden hooren. Een machtige geest dwaalde aldus af, zichzelf tot hooge priester makende, SAINT-SIMON geheeten; de geslachtsnaam heeft dus in het *Saint* niets met deze verdwazing te maken. In 1832 sloot zich WUESTENRAAD bij de Saint-Simonisten aan, door zichzelf een *Apostel van den levenden God* te verklaren en openlijk de nieuwe leer te verkondigen². De opgewondenheid tegen hem

¹) In de *Publications*, dl. 29 (1892), bladz. 1 vv.; NIJPELS' portret in het volgend deel. Zie verder over naamgenooten, die eene rol gedurende den Belgischen opstand vervulden, hetzij aan Belgische dan wel aan Nederlandsche zijde, *Spect.-verh.*, bladz. 14—15.

²) SAINT-SIMON was de bekende wijsgeer uit den aanvang der 19^e eeuw, voorganger en leermeester van den grondlegger der positieve wijsbegeerte, AUGUSTE COMTE. Zie o. a. over het Saint-Simonisme:

hem van de goede ingezetenen van Tongeren maakte het noodig, dat politie en militairen den doleerende te hulp kwamen¹.

Was deze telg van de familie voor goed de stad uit, ook de notaris HERMANUS WUESTENRAAD moest de vesting verlaten; toen hij in medio 1833 verzocht terug te komen, herinnerde de Opperbevelhebber er Oorlog aan², „dat geen enkel lid der familie van dien naam slechts eenigermate gunstig bekend staat”. Evenzoo werd een J. W. WUESTENRAAD gesignaleerd³, als „weinig of geen vertrouwen in te boezemen, daar zijn oudste zoon, onder de politie gesteld, door deszelfs houding en handelingen zeer verdacht wordt, in het geheim tegen de veiligheid der vesting, steeds werkzaam te zijn”, mede behoorende tot eene familie, „welke gerangschikt kan worden van de slecht gezinden deel te maken en de hoop nog niet opgeeft Maastricht in handen der Belgen te doen komen”. In de vesting moest de Opperbevelhebber blijven dulden een I. F. WUESTENRAAD, leverancier van militaire kleedingstukken; toen de omwenteling uitbrak en het garnizoen linnen behoefde, weigerde hij medewerking, omdat hem geene dadelijke betaling kon geworden; in 1834 werd hij uit dien hoofde als inschrijver afgewezen⁴.

Eindelijk redacteur JAMINÉ. Met zijn collega WUESTENRAAD behoorde hij te Maastricht tot de hoofden der Belgischgezinden⁵. De Opperbevelhebber dreigde al spoedig met uitzetting. De vesting werd JAMINÉ daardoor te eng. Te Brussel zat hij als lid van het Congres. Het Belgische kruis verdiende hij evenzeer „par son patriotisme à affranchir le pays

J. E. FIDAO: *La Portée actuelle de la doctrine de Saint-Simon* in *La Quinzaine* van 1 Juni 1902, bladz. 333. In *La Revue Générale* van Juni 1905 leest men in een artikel van OSCAR GROJEAN over *Sainte-Beuve à Liège* op bladz. 906, noot 4 over het „enthousiasme” waarmede TH. WUESTENRAAD den nieuwen godsdienst omhelsde.

1) DIBBETS' rapport aan Oorlog d. d. 16 Februari 1832.

2) Gelijk ik hierna nog zal aanteekenen, was de chef van het departement van Oorlog een directeur-generaal; de lange titulatuur vermijdt ik.

3) In een rapport van DIBBETS d. d. 26 April 1831.

4) DIBBETS' rapport d. d. 26 Juli 1834.

5) Verg. *L. L.* dl. I, bladz. 45, 101, 122—124.

de la domination étrangère et à constituer l'indépendance nationale".

In handen van zulke mannen bloeide de *Éclaireur* als oppositie-blad.

Mag men eene ongeteekende memorie gelooven, waarop ik elders herhaaldelijk de aandacht vestigde¹, dan ving het blad eerst werkelijk met verzet aan, toen den 13^{en} Mei 1828 een dronken kanonnier een evenzeer beschonken boer te lijf ging. WUESTENRAAD's schrijven er over bezorgde hem vervolging en zelfs voorloopige gevangenzetting; hij werd echter vrijgesproken, verhaalde de memorie, „op heimelijke aanstifting van den procureur-crimineel CRUTS, door toedoen van een jong, op zijne aanbeveling benoemd regter STAS".

Het talent, waarmede het blad werd geredigeerd, behoedde het voor moeilijkheden tot een paar maanden vóór den opstand. Toen waren door de Regeering ingestelde drukpersvervolgingen op veroordeeling uitgelopen. Het nummer van 19 Mei 1830 bevatte daarover een belangwekkend hoofdartikel, dat de aandacht vestigde op de treurige gevolgen van de zwakheid in deze betoond door de volkvertegenwoordigers; hierdoor zou het Ministerie er toe gebracht worden om denzelfden noodlottigen weg te vervolgen; maar dat men voorzichtig zij, luidde de merkwaardige waarschuwing; onze instellingen zouden wel eens voor altijd verloren kunnen blijken op het oogenblik, dat de volksvertegenwoordigers er aan begonnen te denken om die te verdedigen. — Wellicht is het naar aanleiding van dit artikel geweest, dat de uitgever NIJPELS d.d. 22 Mei 1830 zich tot de belofte aan het Ministerie genoopt zag om den heer WUESTENRAAD niet meer als schrijver van staatkundige artikelen toe te laten; verder zou geen staatkundig artikel opgenomen worden, dat niet bevorens met de grootste nauwgezetheid was onderzocht en getoetst aan de regels van gepastheid en gematigdheid; eindelijk verklaarde de uitgever zich desverkiezend bereid om de artikelen aan voorafgaand onderzoek van wege de autoriteit te onderwerpen,

¹) Zie *L. L.* dl. I, badlz. 39.

indien het blad voor het vervolg tot de geringste klachten aanleiding gaf.

Toen echter een paar maanden later de Juli-revolutie in Frankrijk was geslaagd, bleek de natuur ook bij den *Éclaireur* sterker dan de leer. Het nummer van 19 Augustus 1830, d. w. z. slechts zes dagen vóór het uitbreken van den Brusselschen opstand, hield een hoogst belangwekkend artikel in, getiteld „France-Belgique”. Reeds dat „Belgique” was veelbeteekenend. Hulde brengende aan het gebeurde, als de opening van een waarlijk grondwettig tijdperk, wees het blad er op, dat, vergeleken met den staat van België, Frankrijk nu op constitutioneel gebied verre onze grondwet vooruit was, die eertijds voor de meest vrijzinnige werd gehouden. Hadden eenige onzer ministerieele bladen er anders over geoordeeld, het deed den Verlichter vragen, of die dan geloofden, dat ze spraken tot dooven of schreven voor blinden. Dat men toch het nut der ministerieele verantwoordelijkheid niet voorbij zag; het was het waarachtig palladium van den grondwettigen Staat. De Belgen waren er misschien meer gevoelig voor dan anderen, want ook zij hadden een vrijzinnig charter, maar het smarite hen te zien, dat zijne weldadige voorschriften niet altijd behoorlijk werden nagekomen.

Dan breekt de omwenteling te Brussel uit, weldra gevolgd door die van Luik en elders. De courant hield een voorzichtig zwijgen in acht. Waarom? riepen de bladen der revolutionaire steden haar toe. Omdat, antwoordde ze in haar nummer van 31 Augustus, een ieder onze ideeën kent, we niets meer te zeggen hebben en verwachten, dat de plaats gehad hebbende ongeregeldheden tot verbeteringen zullen leiden. Omdat, vervolgde ze in haar nummer van 2 September, de burgeroorlog tot niets goeds kan voeren.

De Brusselsche *Courrier des Pays Bas* hield echter niet op de zuster-courant tot spreken te prikkelen. Dan valt deze den 8ⁿ September in een hoogst waardig artikel uit. Zij verklaarde uitdrukkelijk hare warme genegenheid voor de Belgische beweging, maar erkende tevens, dat de militaire staat der vesting geen optreden toeliet. Gij hebt mooi praten, riep ze het Brusselsche blad en schrijvers van andere ophit-

sende stukken toe, maar gij schrijft zoo, omdat niets u het spreken belet. Geenszins, dat hier de zaken niet worden behandeld; men heeft er de volle vrijheid toe; doch de wijze van behandelen is eene andere dan gij bedoelt. Men verslindt de couranten bij hare komst; ieder koffiehuis heeft zijn aange- wezen voorlezer en van alle richtingen, van alle meeningen, burgers en militairen, Belgen en Hollanders, om den lezer geschaard, hooren het aan, zonder onderbreking met goed- of afkeuring. Moeten wij dan, vroeg het blad, het vuur der smeulende hartstochten aanblazen, ongeluk over de stad brengen, zonder nut? Dit zij verre van ons, maar wilt ge weten, wat we persoonlijk denken van de in de lucht han- gende scheiding? Welnu, wij wenschen haar van harte.

Natuurlijk, dat te Maastricht die hartewensch niet algemeen werd gedeeld; ook ging er eene petitie ter teekening in de stad rond, gericht tegen de afscheiding; maar zeker omdat de drijvers er van overtuigd waren in de meerderheid te zijn, merkte de *Éclairneur* schamper op ¹, deden zij het in de diepste geheimhouding. Uit Maastricht werd aan den *Courrier des Pays Bas* geschreven ², dat de beweging uit- ging van de Protestanten, die ten koste der Katholieken goede posten bezaten en dat nochtans, wat sprekend genoeg heette, de beweging mislukte ³.

De tactiek van het Maastrichtsche blad om zich buiten moeilijkheden te houden en toch niet zijn revolutionairen invloed prijs te geven, was zoo handig mogelijk. In het nummer van 19 September verklaarde het zich echter opnieuw en wel meer betoogend voor de scheiding. Ja, Holland zou er bij verliezen, want dan werden de betrekkingen in België door Belgen vervuld, maar dat was geene reden om niet tot scheiding te komen. Er was geene reden meer, wanneer in het bestaande eene onrechtvaardigheid lag.

Aldus het laatste hoofdartikel; van nu af gaf de courant

¹) Nummer van 18 September.

²) Denzelfden 18 September.

³) DIBBETS heeft in een rapport d. d. 21 April 1831 uiteengezet, hoe onbillijk de beschuldiging over het bevoorrechten van Protestanten, althans voor Maastricht, geweest is.

niet langer zelfstandige beschouwingen; wel daarentegen nam ze met de grootste zorgvuldigheid alle revolutionaire berichten en alle nederlagen der Noordelijken zonder commentaar over. Deze laatste onderscheiding viel speciaal ten deel aan *de verrassing bij Oreije*¹, zoodat generaal CORT HEYLIERS zich zoowel bij den Opperbevelhebber te Maastricht als bij Oorlog ernstig over de courant beklaagde.

Eindelijk ging de kruik vanzelf te barsten.

Het Brusselsche blad *Le Belge* van 23 September hield het verhaal in van de treurige gevechten onzer soldaten in de hoofdstad; ook bevatte het de volgende advertentie tot dienstneming bij de Belgische militaire macht:

AVIS.

On invite tout citoyen, ancien militaire, porteur d'un congé ou démission, et qui avait des grades, de se présenter à l'État-major afin d'obtenir un commandement.

De *Éclaireur* van 26 September schreef nu onder de rubriek *Maestricht, le 25 septembre*: „Hier le *Belge* numéro du 23 septembre imprimé le 22, contenait ce qui suit” — waarop volgde niet alleen de beschrijving van den Brusselschen strijd, maar... *zonder' eenigen overgang* de vermelde advertentie! Den Opperbevelhebber, generaal DIBBETS, kwam deze insmokkeling een al te sterk stuk voor; denzelfden dag den gouverneur der provincie Limburg er over schrijvende, vroeg hij dezen, welke bevoegdheid drukker NIJPELS en de redactie hadden tot het plaatsen eener bekendmaking, „die als een aard van werving voor de oproerlingen te beschouwen is, en buitendien aanleiding tot desertie in deze bezetting geven kan”. De procureur des Konings werd mede gehoord. Belgischgezind als deze zelf was, wilde hij aannemen, „dat het aan de aandacht van den uitgever ontsnapt is en eerder aan onvoorzigtigheid dan aan kwaden wil moet toegeschreven worden”; men moest hem er echter over onderhouden en doen opmerken: „dat men hem niet wil beletten om artikels over te nemen, welke nieuws inhouden, maar wel die welke provocatiën tot het begaan van misdaden bevatten, waar-

¹) Zie over deze verrassing *L. L.* dl. I, bladz. 34.

tusschen het onderscheid hemelsbreed is". NIJPELS beloofde alweer beterschap. Daar de Regeering op zijne hiervoren vermelde bereidverklaring tot voorafgaand onderzoek ¹ niet nader was teruggekomen, had hij er geene uitvoering aan gegeven, maar nu zou hij zich ten deze gebonden achten. De uitwerking was verder, dat de courant van 29 September verscheen met het volgend hoofd:

Dans les circonstances présentes, et pour satisfaire, autant qu'il est en nous, à la curiosité de nos abonnés, nous continuerons de rédiger notre journal en donnant d'abord ce qu'il y a de plus intéressant dans les journaux officiels, et ensuite des extraits des journaux publiés dans les villes insurgées.

Niet veel talent was er noodig om aan het mozaïek van deze berichten een scherp revolutionair karakter te geven; die eigen courant van den 29ⁿ was, schreef Oorlog den volgenden dag in erkenning van des Opperbevelhebbers bezwaren, „opgevuld met berigten, welke uit tijdschriften zijn getrokken, die onder den invloed der oproermakers worden geschreven, en welke geene andere oogmerken hebben, dan om het Gouvernement des Konings te ondermijnen, en de misdadige handelingen der factie in de hand te werken". Volgens Justitie viel echter niet op te treden, zoolang de Belegstaat niet was afgekondigd; op dien grond prees Oorlog aan om van de intusschen reeds verzonden machtiging tot verklaring van den staat van Oorlog of van Beleg gebruik te maken „ten einde de verspreiding des oproers door den *Éclaireur* ophoude en voor de rust der stad en omstreken met des te meer nadruk kan worden gewaakt".

Juist had reeds de Opperbevelhebber, ten gevolge van de mislukte DAINÉ-expeditie naar Luik, den 1ⁿ October den *staat van Oorlog* doen afkondigen, hetgeen hem voorloopig voldoende scheen ². Op ontvangst van het Haagsche schrijven, den 2ⁿ October, liet hij NIJPELS bij zich komen en waar-schuwde hem, dat, bijaldien hij zich niet dadelijk aan den wil des Opperbevelhebbers onderwierp, het alleen aan hem-zelf zou te wijten zijn, dat de stad nog denzelfden dag in

¹) Zie bladz. 10—11.

²) Over de verklaring van den Oorlogsstaat, zie *L. L.* dl. I, bladz. 79.

staat van Beleg werd verklaard. NIJPELS bood aan de uitgave te staken, hetgeen echter niet geraden voorkwam. Hierop verbond hij zich geene andere nieuwstijdingen over te nemen dan die in officieele dagbladen voorkwamen, hetgeen in eene pikante bekendmaking met cursieve letter aan het hoofd van de courant van den 3ⁿ October werd geplaatst!

Maar voor zulk een onsmakelijk blad heeft wellicht de uitgever geene lezers kunnen vinden; een feit is het, dat het den 12ⁿ October finaal gestaakt werd.

Eerst tegen het einde van 1834 werd de wederoprichting toegestaan, echter nog enkel in den vorm van een Advertentieblad, en wel ten verzoeken van notarissen en procureurs. Zij wenschten de uitgifte te zien veroorloofd aan den drukker BURY LE FÈBRE; nochtans werd ze andermaal opgedragen aan L. Th. NIJPELS, daar, schreef de Opperbevelhebber d.d. 25 September 1834, „aan hem de voorkeur in billijkheid niet kan worden ontzegd”.

Wanneer weinige jaren later de Opperbevelhebber ten grave daalt, zal men zijn groot rechtvaardigheidsgevoel roemen.

HOOFDSTUK II

Maatregelen van orde en voorzorg tegen opstand en tegen afsluiting van de vesting: October—November 1830.

Met de afkondiging van den Oorlogsstaat op 1 October 1830 was de gisting in de stad niet verminderd en vooral zag de Opperbevelhebber er zich niet bij machte door om het kwaad van het overhalen der bezettingstroepen tot desertie te beteugelen: vandaar de afkondiging van den Belegstaat reeds drie dagen later¹.

Den 11ⁿ October werd het Gemeentebestuur aangeschreven — aanschrijvingen, die gepaard gingen met het „verzoek” tot

¹) Zie *L. L.* dl. I, bladz. 80; over de hieraan voorafgaande opstootjes in September, aldaar bladz. 45—50.

afkondiging — „dat zoodanige ingezetenen, welke overtuigd zullen worden, militairen dezer bezetting te hebben verborgen of opgehouden, zonder verwijl de stad moeten ontruimen”. Verkoopers van kruit en lood zouden dadelijk, op straffe van verbeurdverklaring, opgeven „de hoeveelheid dezer ammunitie, mitsgaders de straat en nommer van het huis, dat zij bewonen”. Alarm zou aangekondigd worden door kanonschoten, als wanneer de inwoners „zich niet buiten hunne huizen zullen mogen begeven”. Van den 12ⁿ af behoorden tevens alle huizen des avonds te 9 uur gesloten te zijn, een maatregel, die verzekerd zou worden „door het doen van patrouilles, alsmede door het toezigt der stedelijke politie”. Opgave van wapens en ammunitie, die de ingezetenen in hunne huizen mochten hebben — later (8 December 1830) inlevering — werd met toenemende gestrengheid gevorderd¹. Niemand werd van deze voorzorg verschoond, zelfs niet de als zeer welgezind bekenden, de bij den Opperbevelhebber aan huis komenden². Het was ook niet genoeg, werd het Gemeentebestuur ingescherpt³, dat deze en verdere lastgevingen, namens den Opperbevelhebber, slechts omgeroepen werden, maar alom was aanplakking een vereischte. Hoe eene kleine maand later officieel de gansche burgerij werd ontwapend, ten gevolge van de ontbinding der Maastrichtsche schutterij op 16 November 1830, heb ik reeds elders in den breede verhaald⁴.

De bestaande kazernen bleken niet meer voldoende om al de troepen te huisvesten, die achtereenvolgens ter versterking van de vesting waren binnengekomen, waaronder die van generaal EVERTS en van de citadel te Luik⁵. Voor zoover

¹) Aanschrijving van 24 October 1830. De aanschrijving van 8 December 1830 in *Spect.verh.*, bladz. 188, noot 1. Eerst in 1836 werden de wapenen op aanvraag teruggegeven: rapport d. d. 20 Maart 1836 aan Oorlog.

²) Tot de huisvrienden behoorde de inspecteur der belastingen VRIJTHOF. Hij was van eene aanzienlijke familie uit de provincie: zie o. a. deel 21 (1884) der *Publications*, bladz. 233; het voornaamste plein van Maastricht draagt den naam van dat geslacht. Hij ontving eene herinnering tot het inleveren zijner wapens d. d. 23 October 1830.

³) Aanschrijving d. d. 25 October 1830.

⁴) Zie *Ontbinding*.

⁵) Over de komst van EVERTS' troepen: *L. L.* dl. I, bladz. 84 en over die der Luiksche, aldaar bladz. 95.

zij niet gekazerneerd konden worden, moesten de ingezetenen, uitgezonderd de gezinnen der officieren, die huisvesten, en wel „kompagnies- en straatsgewijze”¹. Eindelijk gaf de Opperbevelhebber het Gemeentebestuur „in overweging” om „de kerk op de Kalvariënberg, het Atheneum, alsmede het huis van DORTMULLER in Wijk voor het logement der troepen in gereedheid te doen brengen”. De Raad van Beheer van het Atheneum bracht echter onder de aandacht, hoezeer zulk eene bezetting van deze onderwijs-inrichting schade zou doen en wees er op², „dat de bevordering eener jeugd, die ook eens tot steun van het vaderland dienen zal, niet worde vertraagd, ja zelfs door eene opschorting van onderwijs, hoe kort zulks ook zoude wezen, niet van den reeds beklommen top afdale”. De mede in den arm genomen Gouverneur wees er evenzeer op³, „dat ook in dat geval een niet onaanzienlijk getal jonge lieden, die thans op eene nuttige wijze bezig gehouden worden, tot lediggang en welligt tot buitensporigheden zouden geraken”. Men beval het gebruik van meer kerken aan. DIBBETS achtte dit echter onaannemelijk⁴, „eensdeels door het op handen zijnde wintersaizoen, en tevens dat dergelijke gebouwen tot een voortdurend verblijf weinig geschikt zijn, en vooral de gezondheid van den soldaat zouden benadeelen”; hij beloofde intusschen het gebruik van het Atheneum voor slechts een korten tijd, waaraan hij gevolg kon geven. Ook trachtte hij aan het groote bezwaar der ingezetenen tegen inkwartiering tegemoet te komen; maar Belgischgezinden, vooral ook zij, die de stad hadden verlaten om zich bij de muiters aan te sluiten, werden allerlaatst met versoepeling behandeld⁵.

¹) Aanschrijving van 11 October 1830.

²) Brief d. d. 14 October 1830 aan den Opperbevelhebber.

³) Brief d. d. 15 October 1830 aan den Opperbevelhebber.

⁴) Antwoord aan het bestuur van het Atheneum d. d. 15 October 1830.

⁵) Later, in 1834, hebben eigenaren van in beslag genomen woningen zich om schadeloosstelling tot den Koning gewend. Verwezen naar het Gemeentebestuur, antwoordde het, dat het met de zaak niet te maken had, omdat de Opperbevelhebber eigenmachtig er over beschikt had. DIBBETS, die het mogelijke had gedaan om de ingezetenen te ontzien, vond zich ondankbaar er door behandeld; vandaar een gramstorig schrijven d. d. 24 Januari 1835 aan het Gemeentebestuur.

Burgemeester in die moeilijke dagen was J. G. C. VAN SLIJPE. Aan trouw jegens het Nederlandsch gezag heeft het hem nooit ontbroken. Hij gaf echter den Opperbevelhebber niet den indruk van een krachtig man. Bij de reorganisatie van den Gemeenteraad in Maart 1835 werd hij op verzoek eervol ontslagen en vervangen door den Heer H. NIERSTRASZ, een karakter meer naar des Opperbevelhebbers inzicht. Als ruim een jaar later de Gemeente op zich neemt de herstelling van de Maasbrug, alzoo het Rijk van de kosten ontlast wordt, berichtte DIBBETS d.d. 1 Augustus 1836 aan Oorlog, dat dit resultaat niet zoo licht zou verkregen zijn „zonder den tegenwoordigen burgemeester”¹.

De voorziening met levensmiddelen was evenzeer een der groote zorgen van den Opperbevelhebber, niet slechts wegens de plotselinge vermeerdering van het garnizoen, maar omdat Maastricht met eene blokkade werd bedreigd en de iederen dag zich op het platteland uitbreidende opstand den toevoer bemoeijekte. Den 30ⁿ September 1830 had Oorlog gelast, dat voor zes maanden levensmiddelen zou worden opgeslagen ten behoeve van het garnizoen, berekend op 10000 man en 1000 paarden. Eene openbare aanbesteding, gehouden onder voorzitterschap van intendant DE RAS — den man, die zoo zeer jaren aaneen zou zorgen voor eene behoorlijke vulling der magazijnen² — mislukte. Niemand schreef in; men wenschte eerst waarborg voor betaling. De Opperbevelhebber miste echter fondsen. Ook wilden de leveranciers niet weten van een voorstel om de goederen op te slaan en deze slechts te betalen al naar ze gebruikt werden: immers had de opslag eenmaal plaats gevonden, dan kon de militaire macht er gemakkelijk de beschikking over nemen. Het rapport hierover van den Intendant³ moest Oorlog de overtuiging geven van de dringende noodzakelijkheid om de vesting van

¹) Over hetgeen hier wordt medegedeeld ten aanzien van het Gemeentebestuur en zijne burgemeesters, zie breeder mijne verhandeling in de *Publications*. In het Haagsche dagblad *Het Vaderland* van 8 November 1905 wordt herdacht „een tweehonderdjarig familiebewind” van de VAN SLIJPE's.

²) Zie over hem *Spect.-verh.*, bladz. 84.

³) Gedagteekend 21 October 1830.

eene goede kas te voorzien. Gelukkig had men er in den nader herhaaldelijk te noemen SCHRAMMEN een geschikt, Nederlandschgezind aannemer van levensmiddelen: deze kreeg den last om zooveel slachtvee, rijst, zout en jenever in voorraad te houden als voor zes weken noodig kon zijn.

Ook aan de behoeften der burgerij moest gedacht worden. Het Gemeentebestuur kreeg de aanschrijving ¹ om de ingezetenen te gelasten: „dat zij zich, zonder verwijl, aanvankelijk voor *zes weken*, van levensmiddelen voorzien, met verwittiging, dat zoodra de stad in staat van *blocus* zal geraken, diegenen, welke bedoelden voorraad niet hebben aangeschaft, de stad zullen moeten verlaten”. Verder werd het Gemeentebestuur aanbevolen om zelf in het belang der ingezetenen granen, slachtvee enz. op te koopen, „ten einde voor te komen, dat deze voorwerpen, door eene onverwachte rijzing, voor velen onverkrijgbaar worden”.

Het reeds in gisting verkeerende platteland kwam echter niet ter markt, zoodat de ingezetenen verhinderd werden op te slaan. Het Gemeentebestuur schreef de onthouding toe ² aan de vrees der landlieden voor de in beslagneming hunner karren en paarden ten behoeve van de maatregelen, die speciaal met het oog op de expeditie naar Luik, doch ook voor het gewoon militair gebruik, genomen werden voor den aanleg van een wagenpark ³. Alom werd daarop in de dorpen bekend gemaakt, dat voor die vrees geen grond behoefde te bestaan. De Raad van Defensie beval aan ⁴ de belasting op het gemaal en andere levensmiddelen gedurende eenige dagen te schorsen. Het Gemeentebestuur beweerde daar tegen, dat het middel niet zou helpen, zoodat de Gemeentekas nutteloos schade kon lijden; bovendien was reeds veel in het belang der ingezetenen gedaan door den broodprijs, die anders 30 cents moest zijn, te stellen op 26 cents. DIBBETS meende niet te moeten doordrijven en gaf alzoo

¹) D^o 8 October 1830, met verwijzing naar een keizerlijk decreet van 24 December 1811.

²) Brief d. d. 11 October 1830 aan den Opperbevelhebber.

³) Zie over dit Park: *L. L.* dl. I, bladz. 53.

⁴) D^o 1 October 1830. Over den Raad van Defensie: *L. L.* dl. II, bladz. 43.

zijn „leedwezen“ den Defensieraad te kennen over den ongunstigen uitslag van het voorstel ¹.

De loop dezer aangelegenheid was ten slotte oneindig gunstiger dan men had mogen verwachten. Immers, den 5ⁿ November reeds kon het Gemeentebestuur berichten, dat de stad voor 3 à 4 maanden van levensmiddelen ten behoeve der burgerij voorzien was, hetgeen de Opperbevelhebber „met bijzonder genoeg“ en onder aanbieding van „dank“ betuigde te vernemen.

Voor aanhoudenden toevloer moest intusschen gewaakt worden. Daartoe strekte verzachting van de ernstige formaliteiten, die voorgeschreven waren om binnen de stad te komen, waarvan al de poorten in beginsel gesloten waren ². Zelfs op dagen, dat het met het oog op den vijand zeer spande en het gevaarlijk scheen toegang te verleenen, werd ter wille van het groote voedingsbelang van den regel afgeweken ³.

Men was tot de algemeene poortsluiting gekomen sinds in den ochtend van den 21ⁿ October 1830 van de buitenwacht bericht werd ontvangen, dat de vijand zich in de nabijheid der vesting ophield. Bij onderzoek bleek het 200 man Belgische infanterie en ruim 100 paarden geweest te zijn, die op een marsch van Tongeren naar Lafeld gedeeltelijk tot bijna onder het bereik van het geschut de vesting genaderd waren. Dadelijk liep het garnizoen te wapen en verzamelde het zich op de aangewezen alarmplaatsen, zoodat de genomen voorzorgsmaatregelen volkomen aan het doel bleken te beantwoorden. Sinds moest iederen nacht een bataljon Infanterie op het Vrijthof bivakeeren. De poorten werden niet meer geopend, behalve de *Tongersche* en de *Oude Wycker*-poort. Daar plaatste de Opperbevelhebber een paar „intelligente officieren“, waaronder de plaatsmajoor STOECKER ⁴ en kapitein HENNEQUIN, „om enkele personen

¹) Brief d. d. 16 October 1830.

²) Zie over den dienst der poorten: *Spect.-verh.*, bladz. 91—94.

³) Rapport d. d. 20 November 1830 aan Oorlog.

⁴) Zie over hem *Spect.-verh.*, bladz. 5; daar echter ten onrechte gedrukt STOKKER.

in- en uit te laten". Tegen 4 uur namiddag werden de troepen in de kazernen geconsigneerd; na taptoe moest er mede de helft van de officieren zijn. Niemand mocht zich in die dagen van zijne beenkleederen ontdoen.

Met het naderen van den winter traden bijzonder harde tijden in voor de onbemiddelden. Ten behoeve van werkverschaffing behoorde zoowel het Gemeentebestuur als de militaire autoriteit te zorgen, opdat aan den geest van oproer, die toch al heerschte, niet honger en werkeloosheid de hand zouden reiken ¹.

Waar de vesting zelf zoozeer aan alles gebrek had, verbood de Opperbevelhebber het vervoer uit hare omgeving van granen „en verdere levensmiddelen", ook naar de aangrenzende Deutsche streken, maar ten einde de autoriteiten aldaar, die hij noodig had, in tegemoetkomende stemming te houden, trok hij den 7ⁿ October, op de uit Pruisen hierover ingekomen bezwaren, dit verbod, voor zoover het Duitschland betrof, weer in ². Den 13ⁿ d.a.v. kwam hij er andermaal op terug, alzoo het verbod weer van kracht verklarende, doordien het bleek, dat als de doortocht, langs Maastricht of uit de omgeving, naar Duitschland was toegelaten, de vervoerders een eindweegs verder omkeerden, ten einde de opgestane provinciën te voorzien ³.

Dergelijke verbodsbepalingen ten nadeele van onzijdigen leiden in den regel tot militante correspondentie. De Opperbevelhebber had speciaal aanraking met de Pruisische autoriteiten te Aken. De heer VON REIMANN was de burgerlijke opperbestuurder in het Akensche arrondissement, wat wij zouden noemen een commissaris des Konings; hij voerde den titel van *Regeringspresident*. Met bijzondere belangstelling volgde men daar de gebeurtenissen ten onzent, ook wegens de terugwerking, die zij er op de Pruisische bevolking hadden ⁴. Den 30ⁿ Augustus 1830 was er oproer

¹) Aanschrijving van den Opperbevelhebber aan het Gemeentebestuur d. d. 12 November 1830.

²) Rapport d. d. 7 October 1830 aan Oorlog.

³) Rapport d. d. 13 October 1830: hierop volgde goedkeuring van Oorlog.

⁴) Men leze ook o. a. over deze terugwerking DE BROGLIE in de *Revue des Deux Mondes* van 15 Januari 1900, bladz. 271.

uitgebroken; de Akensche werklieden vernielden o.a. de machines in de lakenfabriek van den heer NELISSEN, onder de kreten van *Vive Napoléon! Vive la liberté!*¹. Te Maastricht had VON REIMANN, met medeweten van den Opperbevelhebber, een secretaris om hem op de hoogte te houden. Het militair gezag was in het Akensche versterkt door troepen onder luitenant-generaal ridder VON THILE, met wien de Maastrichtsche opperbevelhebber evenzeer nu en dan voeling hield².

Onder de door DIBBETS gestelde verbodsbepalingen behoorde de uitvoer van zout. De vesting was er genoegzaam van voorzien, maar verlot tot uitvoer had slechts ten gevolge voorziening van de opgestane gewesten als Luik, Tongeren, enz., waar aan zout groot gebrek was: vandaar het verbod, ook naar Pruisen³; om dezelfde reden werd uitvoer van de voor buskruit-aanmaak benoodigde zwavel niet toegelaten. VON REIMANN protesteerde; DIBBETS antwoordde slechts te willen wijken voor bevelen uit 's-Gravenhage⁴. Het geschil betrof echter enkel de genoemde grondstoffen; voor den handel met Pruisen deed de Opperbevelhebber overigens zijn best om het de autoriteiten aldaar naar den zin te maken, eene tegemoetkomende houding, die echter nooit loon in wederzijdsche welwillendheid vond⁵; als uitzondering beschouwde DIBBETS de onderscheidende wijze, waarop men zijne familie te Aken in den winter van 1830 op 1831 had behandeld⁶. Zeven jaren later, toen het Pruisisch bestuur zelf hulp noodig had, herinnerde DIBBETS mede aan dit totaal gemis aan medewerking⁷.

In de benarde dagen, die onder de ontwikkeling van den

¹) Zie o. a. *Dagverhaal*, bladz. 25. De *Courrier de la Meuse* van 1 September 1830 maakte ook van onlusten melding. Over de aangeheven kreten verg. *L. L.* dl. II, bladz. 27, noot 96.

²) Briefwisseling tusschen VON THILE en DIBBETS d.d. 4 October 1830.

³) Rapport d d. 12 November 1830 aan Oorlog.

⁴) Brieven van DIBBETS aan VON REIMANN d.d. 13, 17 en 21 November 1830.

⁵) DIBBETS vond aanleiding het te herinneren in een rapport d. d. 25 September 1831 aan Oorlog.

⁶) Zie over het vertrek der familie *L. L.* dl. I, bladz. 154.

⁷) Zie *L. L.* dl. I, bladz. 103.

opstand doorleefd werd, trof nog de ramp, dat te Maastricht de Rijkskas bedroevend slecht voorzien was. Eene stad, die, zoo al niet feitelijk ingesloten, toch in een toestand verkeert, dat eene reis naar de vesting wegens den omdolenden vijand gevaarlijk wordt, moet wel telkens min of meer in ongelegenheid komen; doch zoowel later als gedurende de eerste weken van den Belegstaat lag de oorzaak van het fondsengebrek te Maastricht bij de Regeering, die, zelve niet ruim over middelen beschikkende, zich niet haastte om aan de nijpende behoeften der vesting te gemoet te komen. De Opperbevelhebber moest ten slotte alle betalingen, behalve die voor militaire doeleinden, staken, ter voorkoming van volstrekt gebrek aan geldmiddelen. In voldoening aan zijne dringende brieven¹⁾, bracht althans generaal VAN BOECOP, die na de overgave van de Luiksche citadel, zich naar 's-Gravenhage had begeven en nu benoemd was in plaats van generaal DAINE te Maastricht, den 16^{en} October 1830 naar de vesting mede 'n f 60.000²⁾.

Over het geheel genomen, stond het departement van Financiën bij het militair bestuur der vesting met eene zwarte kool aangeteekend, waaruit menigmaal scherpe briefwisseling voortvloeide. De agent te Maastricht voor de rijks gelden was de „Nederlandsche Maatschappij”, gelijk men in de stukken steeds leest en waarmede bedoeld werd die „ter begunstiging van de Volksvlijt” te Brussel. De bringers van fondsen uit 's-Gravenhage maakten in den regel hunne reis over Aken, terwijl van Maastricht een detachement te gemoet ging voor het vervoer van Aken naar de vesting. De heer A. VAN RIEMSDIJK vervulde als agent behoorlijk zijn plicht³⁾.

Met kracht deed de Opperbevelhebber aan de verdedigingswerken arbeiden, waardoor hij echter eerlang in conflict zou komen met den chef der Genie, luitenant-generaal CROISET. Mondeling had DIBBETS het verlangen te kennen gegeven om de forten *St.-Pieter* en *Koning Willem*⁴⁾ in staat van verdediging

1) Brieven d. d. 8 en 9 October 1830 van DIBBETS aan prins FREDRIK.

2) Zie over VAN BOECOP's terugkomst te Maastricht *L. L.* dl. I, bladz. 132.

3) Zie nog over dezen agent en zijn zoon *Publications*, bladz. 325 en noot 7 op bladz. 336.

4) Zie over deze forten: *Spect.-verh.*, blz. 89—90.

te stellen; bij schrijven van 9 October 1830 drong hij op bespoediging aan. Ook was reeds, herinnerde dit schrijven, van den artillerie-chef, kolonel VERKOUTEREN ¹, de verdeling ontvangen van diens officieren over de verschillende batterijen; verzocht werd nu ook eene dergelijke opgave voor de genie-officieren. „Alles wat doenlijk is, wordt te werk gesteld, om spoed te maken”, antwoordde CROISSET den volgenden dag, gelijk hij nader trachtte aan te toonen. Verdeling van de genie-officieren kon niet plaats vinden, er waren er te weinig; slechts zes, waarvan nog kapitein CAMBIER niet tot alle diensten geschikt was en luitenant KRAIJENHOFF gedeeltelijk adjudantsdienst verrichtte ²; de majoor der Genie BERGSMA ³ had de officieren op alle punten noodig, terwijl, naarmate de werkzaamheden vorderden, dezen algemeene kennis opdeden en als de nood daar was, naar een bepaalden post met de vereischte mineurs en sappeurs gezonden konden worden. Maar de Opperbevelhebber bleef bij zijn verlangen, opdat de officieren zich konden doordringen van de voor hen bepaalde gedeelten der defensie, hetgeen volstrekt niet behoefde te beletten, dat ze intusschen andere werkzaamheden ook verrichtten ⁴. Zoo broeide onder den officieelen vorm de oneenigheid, die met den aanvang van 1831 tot het ontslag en de pensionering van den bejaarden en niet meer geschikt gebleken genie-generaal zou leiden ⁵.

Door het gemis aan troepen zou bij een aanval van buiten de zorg voor de verdediging nagenoeg het geheele garnizoen in beslag nemen en werd er alzoo militaire macht gemist om den opstandigen geest van binnen in bedwang te houden. Vandaar, dat op verschillende plaatsen der stad — speciaal aan de poorten, op het Vrijthof en aan de Maasbrug — sterke met geschut beplante afsluitingen van stormpalen, z.g. *tamboers*, werden opgericht. Vóór de hoofdwacht trok een z.g. *bonnet de prêtre* van zware boomstammen en

1) Over kolonel VERKOUTEREN *Spect.-verh.*, bladz. 13.

2) CROISSET's adjudant BOSCH was gedeserteerd: *Spect.-verh.*, bladz. 7—8.

3) Over majoor BERGSMA *Spect.-verh.*, bladz. 13.

4) Brief d. d. 10 October 1830 van DIBBETS aan CROISSET.

5) Zie over CROISSET *Spect.-verh.*, bladz. 6—9.

met twee 6-ponders voorzien, de aandacht. Niet minder dan 71 vuurmonden konden in een gegeven oogenblik op de stad zelve zoo noodig gericht worden: alles „tot meerderen tegenstand in geval van muiterij”¹. Voorstad Wijck was ook goed versterkt en geproviandeerd; luitenant-kolonel VAN DUYNEN voerde er het bevel².

De enkele vreemdelingen, die later vergunning erlangden de vesting te bezichtigen, aanschouwden met bewondering hetgeen aldus tot stand was gebracht. Kolonel GEISWEIT VAN DER NETTEN, een deskundige, die uitvoeriger dan eenig ander publicist, op DIBBETS' groote verdiensten heeft gewezen, roemt de genomen maatregelen als „voorbeeldig doeltreffend”³. De Opperbevelhebber werd er vooral in bijgestaan door den kundigen genie-overste NINABER⁴.

Natuurlijk moest in deze omstandigheden de burgerlijke politie van het uiterste gewicht zijn; maar het stond daarmede van den hoogste tot den laagste allertreurigst. Mr. CRUTS was procureur-generaal; zijn adjunct procureur H. DE BROUCKÈRE: beiden liepen, toen de Opperbevelhebber het hen, wegens hunne verdachte houding, te warm maakte, de stad uit en gingen naar de Belgische partij over. Dit geschiedde in October-November 1830. CRUTS werd door den Opperbevelhebber voorloopig vervangen door den heer VERLOREN⁵, die eerst DE BROUCKÈRE had opgevolgd⁶.

Reeds onder die hoedanigheid was hij, met voorbijgang van Mr. CRUTS, door den Opperbevelhebber belast met de zoo teere zorg der politie op de briefwisseling, waartoe de Belegstaat de bevoegdheid schonk, zoodat de bemoeiing tegelijkertijd met dezen op den 4ⁿ October 1830 werd ingevoerd. De pakketten mocht de Postchef niet meer openmaken dan in tegen-

1) Rapporten d. d. 8 en 21 November 1830 van DIBBETS aan Oorlog.

2) Over VAN DUYNEN zie *Spect-verh.*, bladz. 87.

3) Zie bladz. 196 van de *Veteraan*.

4) Over NINABER: *Spect.-verh.*, bladz. 10—13.

5) Ingevolge schrijven d. d. 23 November 1830.

6) Over CRUTS en H. DE BROUCKÈRE, zoomede het optreden van VERLOREN, zie *L. L.* dl. I, bladz. 51 en *Publications*, bladz. 330 en noot 20 op bladz. 341.

woordigheid van procureur VERLOREN en kapitein HULET¹; slechts officieele couranten mochten bezorgd worden; de overigen werden aangehouden; alle brieven moesten worden nagezien door de beide heeren, „doch ongeopend blijven”²; „die komende van het zoogenaamde *Gouvernement provisoire* te Brussel” behoorden den Opperbevelhebber gezonden te worden.

Zoowel ten aanzien van deze als van andere in den aanvang van October 1830 genomen maatregelen betuigde Oorlog d.d. 7 October goedkeurend er „met genoeg” van kennis te hebben genomen³.

De commissaris van politie was zekere CUDELL, ook wel genoemd *de ruile Cudell*⁴. De Opperbevelhebber was acht jaar provinciaal commandant van Limburg geweest⁵, had daardoor de Maastrichtsche toestanden in het algemeen leeren kennen, waaronder de slechte gedragingen van den Commissaris, en reeds destijds „bij herhaling op zijne verwijdering aangedrongen”⁶. Nu kreeg men met dezen plichtverzaker onder zoo geheel andere omstandigheden te doen. Men wist, dat hij met de opstandelingen heulde, doch vooralsnog schroomde de Opperbevelhebber, met het oog op zijne beperkte krachten, hem af te zetten, ten einde den gevaarlijken man niet volstrekt tegen zich te krijgen. Hij begon daarom de burgerlijke politie enkel ter zijde te stellen door eene voortreffelijke geheime militaire politie in het leven te roepen, die tevens op handel en wandel van de burgerlijke had te lotten.

De adjuncten van CUDELL waren HECHTERMANS, die weliswaar niet kwaad kon geacht worden, maar onvoldoende berekend scheen voor zijn post, en NÜSS, die goed mocht heeten, ware het niet, dat hij zich soms aan den drank te buiten ging.

Bevond alzoo de Opperbevelhebber de stedelijke politie „in

¹) Over HULET: *Speet-verh.*, bladz. 13.

²) Vermoedelijk om op de adressen aan Belgischgezinden de brieven nader te behandelen.

³) Zie ook *L. L.* dl. I, bladz. 79—80.

⁴) In de op bladz. 10 vermelde memorie

⁵) Zie DIBBETS' verleden in *L. L.* dl. I, bladz. 42—44.

⁶) Dit blijkt uit een brief van den Opperbevelhebber d. d. 9 November 1831 aan Justitie.

eenen volkomen werkloozen staat", den heer VERLOREN werd „het dadelijk toezicht" over de inwendige politie opgedragen ¹, waartoe met name behoorde „het doen gadeslaan van alle zoodanige ingezetenen, welke om eene of andere reden, als verdacht te beschouwen zijn, en in het bijzonder de vreemdelingen"; de Maréchaussée werd hem ter beschikking gesteld. De chef van dit wapen was majoor PELERIN ²; breedvoerig zette de heer VERLOREN hem uiteen hoe gewerkt behoorde te worden ³; o. a. zouden de maréchaussées veelvuldig in burgerkleeding onbekend moeten bezoeken herbergen, vergaderingen enz. Den Opperbevelhebber zond hij rapporten over de gebeurtenissen in de stad, die soms een niet onaardig beeld gaven van het karakter der toestanden. In een dier rapporten klagende over het niet opvolgen der tegen de vreemdelingen gerichte voorschriften ⁴, vermaande de Opperbevelhebber ernstig het Gemeentebestuur ⁵ over „achteloosheid en kwade wil" van hen, die voor de toepassing en handhaving hadden te zorgen; nu werd aan de ingezetenen gelast om des avonds vóór vijf uur van tijdelijk verblijvenden aan de stedelijke politie en den wijkmeester kennis te geven „op poene van bij gebreke van dien, de stad te moeten verlaten".

Aan het hoofd der geheime militaire politie werd gesteld de kapitein der Genie HENNEQUIN, „welke, letterlijk gezegd, onvermoeid dag en nacht werkzaam is", luidde DIBBETS' waardeering ⁶. Gedurende al de negen jaren van den Beleg-

¹) Bij schrijven van 12 November 1830.

²) Over PELERIN, zie *Spect.-verh.*, bladz. 86.

³) Bij brief d. d. 15 November 1830.

⁴) Zie de bij de afkondiging van den Belegstaat gegeven voorschriften tegen vreemdelingen in *L. L.* dl. II, noot 129, bladz. 46.

⁵) Bij schrijven d. d. 30 November 1830.

⁶) In een rapport van 26 October 1830. De HENNEQUIN's waren anders van eene bekende Limburgsche familie, die tot de omwenteling ijverig heeft medegewerkt. Zie over den burgemeester van dien naam *Publications*, bladz. 322—323. In welke betrekking onze kapitein tot hem stond, weet ik niet. De zoon van den kapitein werd Indisch officier. Diens naam is in Indië blijven leven door een in eene courant te Soerabaja gepubliceerden *Droom*, onder den gouv.-gen. SLOET VAN DE BEELE, waarin de treurige Indische toestanden naar verdiensten geschandvlekt werden. De uitgever NOSSE, den naam van den schrijver niet willende noemen, werd Indië uitgezet.

staat heeft deze voortreffelijke officier inderdaad onschatbare diensten bewezen.

Op het einde van November 1830 klaagde de heer VERLOREN zeer over de werkeloosheid zijner burgerlijke politie, hetgeen DIBBETS deed antwoorden „dat degene, die in het volbrengen zijner ambtspligten bij voortdoring gegronde reden van klagen geeft, zonder oogluiking in zijn post of bediening worde vervangen”¹. Nochtans eerst na den gelukkigen uitslag van den Tiendaagschen Veldtocht durfde men in deze doortasten en CUDELL afzetten². Hierdoor werd HENNEQUIN's werkzaamheid nog belangrijker, want deze zag zich nu tevens met de burgerlijke politie belast³. Onder diens waarnemend commissariaat werden de beide adjuncten beter, zoodat zelfs de officier van justitie VERLOREN hen d.d. 2 October 1833 voor belooning bij den Opperbevelhebber kon aanbevelen.

Met telkens terugkerende voldoening herinnerde de Opperbevelhebber aan zijne politioneele organisatie, waardoor ook de overigens zoo afmattende dienst van het garnizoen eenigermate verlicht werd⁴. Niet voldoende bekend hiermede, gelastte in den aanvang van 1831 de directie der Genie te 's-Gravenhage de overplaatsing, zonder uitzondering, van den staf van het korps Mineurs en Sappeurs naar Nijmegen. Daartoe behoorden NINABER en HENNEQUIN. Lokte reeds de overplaatsing van den eerste bij den Opperbevelhebber ernstig bezwaar uit, waaraan intusschen Oorlog geen gehoor gaf⁵, tegen het vertrek van den Kapitein kwam hij met de meeste beslistheid op. „De kapitein-adjutant HENNEQUIN”, verklaarde de Opperbevelhebber⁶, „door wien de mijn aan de Maasbrug aangelegd, en die steeds met het toezigt daarvan belast⁷,

¹) Schrijven van DIBBETS d. d. 1 December 1830, in antwoord op VERLOREN's klacht d. d. 29 November t. v.

²) Bij een koninklijk besluit van 4 December 1831 op eene voordracht van den Opperbevelhebber aan Justitie d. d. 9 November t. v.

³) In een rapport d. d. 16 December 1831 van den Opperbevelhebber aan Justitie.

⁴) Blijkens o. a. zijne rapporten aan Oorlog d. d. 26 October 1830, aan Justitie d. d. 9 November 1831.

⁵) Over het incident-NINABER: *Spect.-verh.*, bladz. 10—12.

⁶) In eene geheime missive d. d. 12 April 1831.

⁷) Zie over de Maasbrug: *Spect. verh.*, bladz. 87—88.

en sedert acht maanden aan het hoofd der militaire en civiele politie gesteld is, kan niet vervangen worden. Indien deze officier zich van hier moet verwijderen, verklaar ik bij deze, van alle verantwoordelijkheid nopens de waakzaamheid, tot het behoud der inwendige rust, mij als ontheven te beschouwen". Het gevolg was, dat HENNEQUIN bleef en alzoo zich te Maastricht bevond tijdens de belangwekkende dagen van den Tiendaagschen Veldtocht. Na afloop er van bracht de erkentelijke Opperbevelhebber hem in eene warm gestelde voordracht in aanmerking voor de Militaire Willemsorde, evenwel zonder succes¹. In Mei 1833 werd te Brussel, onder leiding van CH. DE BROUCKÈRE gesticht eene werklieden-vereening, geheeten *Ouvriers brabançons*, die ook te Maastricht hare vertakkingen had. Het openbare doel was om door wekelijksche bijdragen werklooze ambachtslieden te hulp te komen; doch te Maastricht beoogde zij tevens om de mindere klasse aan de omwenteling te verbinden, ten einde bij opstand op haar te kunnen rekenen en haar in staat te stellen wapenen aan te koopen. De Opperbevelhebber hierover rapporteerende², maakte er gebruik van, om andermaal Oorlog er op te wijzen, dat kapitein HENNEQUIN toch niet verplaatst werd.

Onder de verdienstelijke officieren, die HENNEQUIN in zijne zware taak bijstonden, behoorden de kapiteins SCHRIJBER en KRANS: beiden ontvingen na den Tiendaagschen Veldtocht de orde van den Nederlandschen Leeuw, dank DIBBETS' warme uiteenzetting³.

Een paar maanden nadat de Opperbevelhebber met het oog op de werkzaamheid der *Ouvriers brabançons* het gewicht der militaire politie had uiteengezet, ontstond er eene belangrijke briefwisseling naar aanleiding van een voorstel *om die politie finaal op te heffen* en de burgerlijke politie te herstellen!

Met het ontslag in 1831 van den Belgischgezinden gouverneur

¹) Rapport van 23 Augustus 1831.

²) Rapport d. d. 21 Juli 1833.

³) Rapport van 23 Augustus 1831.

DE BEECKMAN¹, werd tot *buitengewoon commissaris, belast met het opperste gezag in de provincie Limburg*, benoemd staatsraad GERICKE². Deze bleef echter zijn gewoon verblijf te 's-Gravenhage houden, slechts nu en dan aan de vesting een bezoek bringende en wijders het plaatselijk provinciaal beleid overlatende aan zijn waarnemer Jhr. KERENS. Deze afwezigheid van den Commissaris had wel eens wrijving met den Opperbevelhebber ten gevolge, doordien gene zich over zaken uitliet, waarvan hem de juiste kennis ontbrak, terwijl hij in de residentie zoo gemakkelijk het oor van de Regeering kon erlangen. In die onbekendheid met de werkelijke toestanden zette hij nu uiteen, dat de tijdsomstandigheden voldoende veranderd waren om nog langer aan het militaire element de politie toe te vertrouwen.

Op zichzelf zou dit zoo prikkelend niet geweest zijn, maar het rapport maakte mede melding van de willekeur, waarmede werd opgetreden, van de zware beboetingen, van het onttrekken der zaken aan den rechter, ja van de antipathieke gevoelens, die de ingezetenen tegen den Opperbevelhebber en zijn politie-kapitein zouden koesteren. Oorlog zond het stuk naar Maastricht³, hetgeen den Opperbevelhebber eene breedvoerige geschiedenis van het verleden in de pen gaf, waarvan de lezing bijzonder belangwekkend is en niet nalaten kon indruk te maken⁴. Men moest zich, meende hij, niet te zeer door den schijn van rust laten verblinden, het geenszins zeker zijnde, „dat bij verflaauwing van energie, geen aanslag tegen de vesting gesmeed noch uitgevoerd zou kunnen worden, ofschoon er een tractaat van voortdurende schorsing van vijandelijkheid bestaat. Op trouwloozen, zoo als de Belgen getoond hebben te zijn, is niet te rekenen, en Maastricht blijft hun toch altijd eenen steen des aanstoots”. Het resultaat was, dat de militaire politie gehandhaafd bleef en den Opper-

¹) Over zijn vertrek: *L. L.* dl. I, bladz. 128—131.

²) Over de vervanging DE BEECKMAN—GERICKE, zie *Publications*, bladz. 326—328.

³) Bij schrijven d. d. 26 September 1833.

⁴) Het stuk is gedagteekend 6 October 1833 en telt ettelijke bladzijden schrifts.

bevelhebber 's Konings reeds zoo menigmaal betuigde tevredenheid werd te kennen gegeven; ook de departementschef van Oorlog voegde er van zijne zijde woorden van waardeering aan toe; dankbetuigend antwoordde de Opperbevelhebber, dat hem dit alles „hoogst aangenaam” was ¹.

In 1837, toen inderdaad de toestanden veel verbeterd schenen, beval de Genie-directie, op advies van generaal VAN HOOFF, die Maastricht bezocht had, andermaal aan ² HENNEQUIN, nu overeenkomstig zijn eigen verlangen, terug te plaatsen, zoowel in het belang van het korps der Mineurs en Sappeurs, als in dat van den titularis zelf; men zou hem dan vervangen als directeur der politie door den burgerlijken commissaris SMITSHUISEN uit Bergen-op-Zoom. Nu was des Opperbevelhebbers antwoord ³ vrij wat zachter. Hij begon de juistheid der opgegeven redenen als daarvan „volkomen bewust” toe te geven; zijn plicht gebod hem nochtans ook nu „overwegende bedenkingen” tegen onderdeelen van het voorstel aan te voeren, waaraan hij echter tevens trachtte tegemoet te komen, zoodat kapitein HENNEQUIN ook door hem tot vertrek werd aanbevolen; maar opnieuw weidde hij daarbij uit over HENNEQUIN's verdiensten, die nooit eene enkele gratificatie had willen ontvangen en steeds de opoffering zelf aan den dienst zich getoond had. „Ik ben”, besloot zijne voordracht, „den kapitein HENNEQUIN veel verschuldigd, en kan zijne diensten niet beter erkennen, dan door deze mijne voordracht, met opregte belangstelling allergehoorzaamst aan te bevelen”. Doch nu bleek aan prins FREDERIK, dat SMITSHUISEN wegens diens geldelijke omstandigheden niet naar de vesting kon gezonden worden, en daar er overigens geen geschikt persoon viel aan te wijzen, moest, meldde Oorlog ⁴, HENNEQUIN met de politie belast blijven, „hoe gaarne ook Zijne Koninklijke Hoogheid anders, in voldoening aan diens verzoek en verlangen, getracht zoude hebben, hem van deze moeilijke dienst te ontslaan”.

1) DIBBETS' antwoord d. d. 4 November 1833 op het schrijven van Oorlog d. d. 1 t. v.

2) D° 25 November 1837.

3) Gedagteekend 10 December 1837.

4) D° 27 Januari 1838.

De Opperbevelhebber liet niet na, hierover zijne voldoening te betuigen ¹, „te meer nog, daar, behalve de beweegredenen daartoe in het midden gebracht, hij te regt de algemeene tevredenheid der ingezetenen verworven heeft; en zulks buiten twijfel op zijne verrigtingen al dikwerf een gunstigen invloed uitoefent”. Hem werd nu bovendien eene maandelijksche toelage van *f* 30 ².

Een paar maanden later waagde commissaris GERICKE uit 's-Gravenhage aan kapitein HENNEQUIN te schrijven om inlichtingen over zekere politieeële aangelegenheden. Zijne Excellentie kreeg echter aanstonds den wind van voren. Niet slechts toch, dat de Kapitein, op last van zijn chef, afwijzend antwoordde, maar een gramstorige brief ging naar Oorlog ³. „Alleen voor alles verantwoordelijk”, herinnerde het schrijven, „behooren de middelen om mijn gezag te handhaven, nimmer in welken zin ook, te worden ontzenuwd, maar zoo lang het opperbevel aan mij is toevertrouwd in hunne volle werkkraft te blijven bestaan.”

HOOFDSTUK III.

De bedenkelijke staat der vesting met het oog op aanval van buiten: November 1830.

Met den aanvang der maand November 1830 zag het er voor de vesting allerbenardst uit. Weldra zou het verlies van Roermond en Venlo den laatsten slag toebrengen aan de eenige vrijheid van beweging, die Maastricht nog over ons grondgebied van en naar Noord-Brabant had gehad ⁴. De vijand drong toenemend de stad op en pochte, dat weldra

¹) D° 2 Februari 1838.

²) Op DIBBETS' voorstel van 2 Februari 1838 van *f* 30 à *f* 35, „als een bewijs van aanmoediging”, bij koninklijk besluit van 21 Maart d. a. v.

³) Gedagteekend 25 Mei 1838.

⁴) Zie over den benarden toestand *L. J.* dl. I van bladz. 135 af en in het bijzonder aldaar bladz. 149 met noot 202 in dl. II, bladz. 85.

het bombardement zou aanvangen¹. Een groot deel van het garnizoen had de vanden verlaten; het was of wegge-loopen, of door den Opperbevelhebber, krachtens eene hem geworden machtiging ontslagen, omdat de ontevreden hun wil er toe oplegden en er voor erger te vreezen viel². Te vergeefs werd Oorlog om toezending van troepen verzocht. Den 1ⁿ November was het „allerdringendst”³; den 2ⁿ voerde kapitein DE LEEUW VAN COOLWIJK wel eenige versterking aan, doch te weinig, slechts 'n 450 man en enkel Infanterie⁴: „niet te veel” kon de versterking der Artillerie en van onbereden cavaleristen worden bespoedigd”, luidde het den 3ⁿ; in de stallen stonden 'n 360 paarden zonder ruiters. „De opzending van troepen uit Holland wordt alzoo gebiedend vereischt”, betoogde de Opperbevelhebber aan Oorlog den 5ⁿ. „vooral daar ik met zekerheid onderrigt ben, dat de muite-lingen zich gereed maken, allen toegang tot de vesting te weren. Tot dit einde worden de generaal en majoor DAINE⁵ en NIELLON, benoemd hoofd-officier door het zoogenaamd gouvernement provisoire⁶, binnen een paar dagen met troepen verwacht.” Alle gemeenschap was zoo goed als af-gesloten; slechts de weg naar Aken bleef vrij. „Mijne positie”, schreef dien zelfden 5ⁿ de Opperbevelhebber aan den provincialen commandant van Noord-Brabant te 's-Her-togenbosch, generaal-majoor VERMAESEN, „is sedert meer dan twee maanden allerhagchelijkst geweest en neemt dagelijks toe; vijand van binnen en buiten; ontrouw bij de troepen

¹) Zie *L. L.* dl. II, noot 197, bladz. 82.

²) Zie *L. L.* dl. I, bladz. 140—143. In de *Émancipation* van 16 Novem-ber 1830 werd d. d. 12 t. v. uit Huy geschreven, dat te Maastricht de Hollandsche miliciens hunne geweren wegwierpen.

³) Zie den brief in *L. L.* dl. II, noot 188.

⁴) Zie *L. L.* dl. I, bladz. 142.

⁵) Over DAINE's desertie: *L. L.* dl. I, bladz. 131 vv. en bladz. 150.

⁶) Ch. NIELLON, geboren in Frankrijk, werd, evenals MELLINET, ver-plicht uit zijn vaderland te vluchten wegens feiten, die niets met de politiek uit te staan hadden. Hij vestigde zich te Brussel, waar hij tooneelspeler werd. Tijdens de omwenteling stelde hij zich als oud-onderofficier aan het hoofd eener talrijke bende vrijwilligers en werd hij weldra hoofdofficier! In 1832 was hij generaal-majoor en zeer be-vriend met koning LEOPOLD. Zie de bronnen bij JOSSEX, bladz. 129.

en met verraad omgeven...." Den 7ⁿ November opnieuw een dringend schrijven aan Oorlog. Versterking uit Holland werd „alle oogenblikken dringender”; desertie en dienstweigering namen toe: „mijn toestand en die van alle Hollanders is hoogst bedenkelijk, en vereischt eene zeer spoedige uitkomst”. Het trouw gebleven of verondersteld trouw gebleven gedeelte van het garnizoen werd afgemat door den zwaren dienst met onvolkomen nachtrust, doordien de helft er van 's nachts gekleed behoorde te blijven. Ziekten moesten van deze „buitengewone vermoeijenis” het gevolg zijn; versterking werd „meer en meer noodzakelijk”, drong een rapport van den 11ⁿ nader aan. Den 14ⁿ herhaalde de Opperbevelhebber het betoog der noodzakelijkheid voor spoedige hulpverleening, zoowel tegen den naderenden vijand, als „ten einde eene bevolking van ruim 20000 zielen in toom te houden”. Hij wilde echter niet vertwijfelen. „De middelen, die sedert het aanvaarden van het opperbevel, in het algemeen, ter mijner beschikking zijn geweest, geven”, besloot hij bemoedigend, „de voldoende overtuiging, dat reeds meer gedaan is, als ik in den beginne konde verwachten, en hoop mijne inspanning en kracht dit tot het einde zal bevestigen.”

Te 's-Gravenhage had men wel een voldoende geopend oog voor den drang der omstandigheden, maar men kon niet helpen; men beloofde het mogelijke¹. Den 11ⁿ November een nieuw bericht over den uit het Westen naderenden vijand. Niets werd verzuimd, verzekerde de Opperbevelhebber, voor 's vijands afweer; „reeds bespeurt men, dat deze voorbereidselen een zeker ontzag inboezemen, waaraan het behoud van rust tot dusverre, immers gedeeltelijk, te danken is”.

Hoe kleiner echter de macht tot handhaving van het gezag, hoe dwingender de voorzorgsmaatregelen, hoe noodzakelijker aan den dag trad „eene meer strenge uitvoering”, gelijk den 7ⁿ werd verordend. Al de stadspoorten bleven tot nader order gesloten; slechts voor den dienst der bezetting, voor het brengen van eten aan buitenwachten en voor

¹) Zie de antwoorden van Oorlog in *L. L.* dl. I, bladz. 144.

doorlating der genie-werklieden mocht men die openen; „bruggen opgehaald en de barrières gesloten”, was overigens het bevel. Waagden het op zich zelf staande personen gewapend wachten of poorten te naderen, er moest „dadelijk gevraagd worden”; vertoonden zij zich in eenig aantal, dan onmiddellijk „eenige schoten met het kanon”; onverwijld gevangenneming werd gelast van alle „personen, welke bij dag de vestingwerken naderen, en zelfs den schijn hebben verdacht te zijn”. Vervoer op de Maas was mede volstrekt uitgesloten.

Eene niets ontziende militaire politie hield van iedere onbetamelijke uiting terug. „Diegenen, op welke zelfs een schijnbaar kwaad vermoeden rust”, berichtte de Opperbevelhebber, „worden onophoudelijk van nabij gade geslagen en bij de minste reden gearresteerd of verplicht de stad te verlaten; eenige burgers zijn in hechtenis gesteld”¹. En nevens een „Vrezen doe ik niets, maar men vrees mij”², luidde het hoopvol³: „Mijne rapporten zullen Uwe Excellentie meer dan voldoende overtuigd hebben, dat ik niet rust, maar onvermoeid werkzaam ben, door alle middelen, die tot het veilig behoud der vesting, zoo eervol aan mij toevertrouwd, kunnen leiden, met kracht aan te wenden. Nacht en dag ingespannen tot deze allezins uitgebreide en moeilijke dienst, kan ik Uwe Excellentie als nu eigenhandig de verzekering geven, dat hoezeer sedert ruim 14 dagen, de bezetting ongeveer eene vermindering van 2000 hoofden heeft ondergaan, en daardoor eene groote bezuiniging is daargesteld, evenwel de moreele kracht, door versterkingen binnen de stad aangebragt, veel heeft toegenomen. Mijn gezag groot en uitgestrekt zijnde, maak ik daarvan ook gebruik, en het ontzag, dat ik daardoor inboezem, is onbeperkt. Ik verklaar dit rondborstig, daar buitendien met weinigen iets uitvoerbaar is; alles kenmerkt mijn genomen besluit, en wee hem, rondom mij, die dit in twijfel trekt. Ik houde mij dan ook ten volle verzekerd, zulks de goedkeuring Uwer Excellentie

1) Men leze in de *Emancipation* van den 29ⁿ November een brief uit Maastricht van den 24ⁿ te voren over „Le despotisme militaire”.

2) Rapport van 20 November 1830 in *L. L.* dl. II, noot 209, bladz. 92—93.

3) Rapport van 11 November 1830.

zal wegdragen. De Nationale vlag waait trotsch van het fort St.-Pieter."

Het teekent ook den ernst der toestanden, dat de Opperbevelhebber den 11ⁿ November in hechtenis liet nemen den 1ⁿ luitenant der Artillerie VON KRIPPENDORFF, zoo mede een paar dagen later de 2^e luitenant der 11^e afdeeling Infanterie G. en A. JANSEN, broeders: de eerste een Duitscher, de beide anderen te Utrecht geboren Nederlanders. Deze heeren hadden ontslag uit den dienst gevraagd, niet tegenstaande het koninklijk besluit ten aanzien der zuivering van het leger alleen betrekking had op geborenen in de afgescheiden gewesten ¹. Maar VON KRIPPENDORFF durfde er bij verklaren, dat hij bijzonder veel van België hield en in de sociëteit zou door hem geblaaskaakt zijn, dat hij de gemakkelijkste plaats van aanval op de vesting wist aan te wijzen ²; de beide JANSEN's hadden een Belgischen vader, maar hun Nederlandsch geboorteland schijnt zwaar tegen hunne ontslagaanvraag gegolden te hebben: gemakkelijk los kwamen ze althans niet ³. Ernst of kortswijl? Een officier van gezondheid scheen er een relletje van te willen maken: hij vroeg ontslag *met verhooging van rang!* „Eed of demissie" was des Opperbevelhebbers korte beschikking.

Den 18ⁿ November zou de verjaardag zijn van de Koningin. Met spanning werd die tegemoet gezien. Het Gemeentebestuur wilde weten, wat er mede te doen en vroeg den 15ⁿ t. v. of de Opperbevelhebber geene bezwaren had tegen het voor-nemen om „volgens gewoonte de klokken te laten luiden en de Oranjevlag van het Raadhuis uit te steken". „Hoegenaamd geene bedenkingen", was het antwoord.

Zoo brak de 18^e aan. Van den morgen beierde het lustig rond en vierde het klokkenspel hoogtij; de Oranjevlag

¹) Verg. over den zuiveringsmaatregel *L. L.* dl. I, bladz. 140—141.

²) Rapport d. d. 11 November 1830 aan Oorlog en lastgeving d. d. 12 d. a. v. aan den Auditeur-Militair.

³) In Februari 1831 deed zekere BEUNEN, vóór de omwenteling kaptain-kwartiermeester bij hunne afdeeling, doch nu bij het Belgische leger, moeite voor hen; blijkens rapport d. d. 19 Maart 1831 aan Oorlog vond de Opperbevelhebber die bemoeiing onbetamelijk.

wapperde van torens en forten. Burgemeester en Wethouders (dezen destijds *schepenen* geheeten) kwamen den Opperbevelhebber hunne gehechtheid aan het koninklijk huis betuigen. Ten twaalf ure brandde het geschut los. Op de groote schitterende parade hield DIBBETS eene warme toespraak, de soldaten opwekkende tot gehoorzaamheid aan en vertrouwen op hunne meerderen, „die het wettig gezag van onzen geeerbiedigden Koning, de regten en eigendommen der inwoners, de eer en de belangen van den soldaat steeds zullen weten te eerbiedigen en te handhaven”. De troepen ontvingen een extra ration vleesch, „doch geen genever”, luidde het bericht over den gehouden dag naar 's-Gravenhage¹. Ten huize van den Opperbevelhebber kwamen de hoofdofficieren aan tafel en werd er gedanst. Nog denzelfden avond dit alles rapporteerende, verklaarde de Opperbevelhebber het hem te strekken „tot bijzonder genoeg, tevens te kunnen berigten, dat niets de rust op dezen heugelijken dag heeft gestoord, en waartoe dan ook geene maatregelen van voorzorg waren gespaard”. De *Staats-Courant* van 24 November nam nota van den goed afgelopen dag. Zoo deed ook de *Émancipation* van 23 November, doch met de ironische vraag of het door den Opperbevelhebber gegeven diner met danspartij ook zijn afscheidsfeest beteekende!

Ten einde de opdringende benden zooveel doenlijk van de vesting af te houden, zonder tot eene krachtsontwikkeling over te gaan, waartoe de Opperbevelhebber niet bij machte was, had hij in het leven geroepen zeer beweeglijke troepenafdeelingen, *mobiele colonnes*, gelijk zij heetten, die telkens uit de vesting togen en overal schrik of ontzag verspreidden. Zij stonden onder den kapitein der 11^e afdeeling Infanterie DUYCKER en werden gesteund door eene soort van bereden „vrijcorps” onder majoor Buxo van het ontbonden 5^e regiment Dragonders². De organisatie, die ten slotte eene overgewichtige plaats in de verdediging van Maastricht heeft

¹) Over DIBBETS' bestrijding der dronkenschap zie ook *Spect-verh.*, bladz. 16.

²) Rapport van 8 November 1830 aan Oorlog. Zie over het 5^e regiment Dragonders: *L. L.* dl. I, bladz. 100, 140 en de ontbinding op bladz. 142—143.

bekleed, beoogde met kleine troepen van uitverkoren manschappen de aanvallers tegemoet te gaan, dezen onder de oogen te zien en hen zoo ver mogelijk van de vesting verwijderd te houden.

De door DIBBETS voor zijne verkenningen vastgestelde instructie was van den 7ⁿ November te voren; zij is elders openbaar gemaakt¹, maar werd nog door geheime bepalingen aangevuld. De verkenningen deelden zich in acht richtingen: vier langs den rechter-, even zooveel langs den linker-Maasoever. De commandanten der detachementen moesten, „telkens bij het uitrukken”, de poortwachten, forten en buitenposten waarschuwen. De soldaten hadden zich in blauwe kielen te verkleeden, dus als de opstandelingen, om dezen te gemakkelijker op het lijf te kunnen vallen; bij teruggaan naar de stad moest een onderofficier of korporaal tijdig ter waarschuwing zich vooruit begeven „om niet, uit hoofde van het uiterlijk voorkomen, voor muitelingen te worden aangezien”. Vermaand werd verder: „Orde en ondergeschiktheid zullen strengelijk bij den troep worden gehandhaafd; degeen, die zich aan dronkenschap of wangedrag schuldig maakt, zal dadelijk vervangen, en daarenboven naar exigentie van zaken gestraft worden.”

De colonnes hadden in last het wettig gezag op het platteland te herstellen; de landskassen in de opgestane streken te vermeesteren en naar Maastricht te voeren; de door het revolutionair bewind aangestelde ambtenaren gevangen te nemen en anderen in de plaats te stellen; alle gemeenschap tusschen de in opstand verkeerende gemeenten en de onder het Nederlandsche gezag staande af te snijden; eindelijk alle gewapenden op te vangen en naar de vesting te brengen. Wat aan paarden, wagens, geld en voorwerpen, van welken aard ook, die eenige waarde hadden, aan de aldus gevangen genomen personen toebehoorde, zou ten voordeele dezer troepen komen. Aan de gemeentebesturen, schouten, alle ambtenaren zonder onderscheid, werd ten strengste gelast,

¹) KLERK DE REUS, Bijlage B, blad. 123—124; daar staat echter 9 November.

zoowel hulp bij voorkomende behoeften als onverwijd den krachtigsten bijstand te verleenen, waarvoor ze persoonlijk verantwoordelijk werden gesteld; ze moesten dadelijk verstrekken huisvesting, voeding, fourage, wagens en verdere zaken, die de commandanten zouden opeischen, terwijl men de wederspannigen als vijanden zou beschouwen. Commandant DUYCKER werd nog onder het oog gebracht: „dat de zeer uitgestrekte magt aan den kommandant eener mobiele kolonne toevertrouwd, voor wijziging vatbaar is, dat de aard der omstandigheden hem in deze moet leiden, en dat eene letterlijke toepassing, zoowel als eene toegeevende afwijking beiden evenzeer te vermijden zijn”. Generaal VAN BOECOP, aan wien reeds sinds den 1° November 1830 werkzaamheden, tot het generaal commando van den Opperbevelhebber behoorende, was opgedragen, — „de dienst in het algemeen in deze vesting een meer direct en krachtadig toezigt vereischende” — werd den 10° d.a.v. in het bijzonder uitgenoodigd om zich met de zorg voor deze vliegende afdeelingen te belasten ¹.

Vol verwachting, rapporteerde de Opperbevelhebber aan Oorlog, dat hij er zich „de beste resultaten” van voorstelde ². Daarin is hij niet bedrogen. De organisatie zou weldra SAXEN-WEIMAR, den *Duc*, met bewondering vervullen; Oorlog volgde haar na bij eene instructie aan generaal VAN GEEN, den bevelhebber van het mobiele leger te Breda ³.

En nu ging het er op los, dag aan dag, of met tusschenpoozen, in de meest verspreide richtingen; onverwacht komende, weer even snel verdwijnende; brekende voor de troepen het eentonige vestingleven; allerwegen schrik en ontsteltenis inboezemende; hier oproerige papieren uit de dorpen halende; daar 's lands golden opvorderende en ver-

1) Ten eenenmale onjuist is het betoog in het artikel van den heer KLERK DE REUS, dat de instelling dezer vliegende afdeelingen „een veel uitgebreider plan” doet vermoeden (bladz. 112), namelijk dat zij iets uit te staan gehad zou hebben met een plan tot herneming van *Venlo*.

2) Rapporten aan Oorlog d d. 8 en 9 November 1830.

3) Instructie van 28 December 1830: „ten einde bij eene mindere uitgestrektheid der kantonnementslinie”, „de strooptogten der munitie te beletten en om kwaadgezinde inwoners in toom te houden”.

krijgende¹. Het gansche platteland om de vesting werd er door beheerscht. „La garnison de Maestricht”, klaagde men in het opgestane land², „pousse des reconnaissances dans tous les environs. Quelques officiers et quelques soldats se sont présentés à Caster, et ont demandé si le château appartenait à M. DE BROUCKÈRE.” Het zou niet bij informatie blijven!

Aanraking met den vijand werd zoo goed als niet verkregen. Wel toog den 19ⁿ November, des middags ten half drie, een gezelschap van Maastrichtsche en Luiksche vrijwilligers de stad Luik uit, onder bevel van zekeren DEMANY, ten einde het revolutionair gezag andermaal te vestigen in het dorp *Gronsveld* bij Maastricht, maar het scheelde weinig, of de gansche troep was in den val geloopen. DEMANY, die in 1886 als hoofdcommissaris van politie te Luik overleed, schreef *Herinneringen*, waarin hij ook dezen tocht trachtte te vereeuwigen; de onbeduidende gebeurtenissen schijnen op den schrijver den indruk te hebben gemaakt van bijzonder schokkende daden³.

HOOFDSTUK IV.

De wapenstilstand, ingaande voor de vesting d.d. 21 November 1830.

Toen de in Augustus uitgebroken opstand een voor Nederland bedenkelijk aanzien kreeg, had koning WILLEM I een beroep gedaan op de tusschenkomst der groote mogendheden. Hare gevolmachtigden waren te Londen samengekomen. „Om het bloedvergieten te stuiten”, zooals het heette, was den 4ⁿ November het eerste *Protocol* der Conferentie samengesteld en den 5ⁿ onderteekend; het luidde aldus:

¹) Rapporten aan Oorlog d. d. 9, 10, 13 November 1830.

²) Brief uit Luik d.d. 12 November 1830 aan de *Émancipation* van den 25ⁿ d. a. v.

³) Zie ook over DEMANY: *L. L.* dl. I, blad. 101.

Van weerszijden zullen de vijandelikheden ten eenen male ophouden.

De wederzijdsche krijgsbenden zullen wederkeerig moeten terugtrekken achter de lijn, welke vóór het verdrag van 30 Mei 1814 de bezittingen van den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden afscheidde, van die, welke bij gezegd verdrag van Parijs en bij die van Weenen en Parijs van 1815, aan Deszelfs grondgebied zijn toegevoegd, om het Koninkrijk der Nederlanden uit te maken.

De wederzijdsche krijgsbenden zullen de vestingen en het gebied, welke zij wederkeerig buiten gezegde lijn bezetten, binnen den tijd van tien dagen ontruimen.

Het stuk besloot als volgt:

„Het voorstel tot dezen wapenstilstand zal aan het Bestuur van Z. M. den Koning der Nederlanden gedaan worden, door middel van deszelfs Ambassadeur, welke bij de beraadslagingen aanwezig is.

„De bepalingen wegens dezen zelfden wapenstilstand zullen in België, uit naam der vijf Mogendheden bekend gemaakt worden”¹.

Ingevolge het bepaalde bij deze laatste alinea, begaven zich als commissarissen der Conferentie naar Brussel Sir THOMAS CARTWRIGHT, Engelsch gezant te Frankfort bij den Duitschen Bond, doch destijds tijdelijk te Londen, en graaf BRESSON, secretaris der Fransche legatie te Londen. Den 7ⁿ November te Brussel gekomen, overhandigde het Congres aldaar den 10ⁿ aan Commissarissen het antwoord². Het nam met het staken der vijandelikheden en met het terugtrekken der troepen genoegen, maar stelde tegelijkertijd alles op losse schroeven door de mededeeling, dat het Voorloopig bewind onder de lijn, waarachter de Belgen zich zouden terugtrekken, verstond „de grenzen, welke overeenkomstig art. 2 der Grondwet van het koninkrijk der Nederlanden, de Noordelijke gewesten van de Zuidelijke afscheiden, daaronder begrepen den geheelen linker oever der Schelde”.

Het Belgische voorbehoud ging alzoo uit van de onwaar-

¹) Zie voor de uitgewerkte geschiedenis van den wapenstilstand van 5 November 1830 mijn *Beroep*, bladz. 9—12.

²) Het antwoord o. a. afgedrukt in de *Staats-Courant* van 23 November 1830.

heid, dat de grondwet des Rijks zou hebben aangenomen eene scheidingslijn tusschen Noordelijke en Zuidelijke provinciën; maar het kwam tegemoet aan de wenschen naar de verkrijging van *Limburg* en *Luxemburg*, die niet genoemd werden in de alinea's 1 en 2 van art. 2 dier wet, houdende enkel de opsomming der *tegenwoordige* Noordelijke provinciën minus Limburg, terwijl de volgende alinea's de *tegenwoordige* Belgische provinciën noemden, *plus* Limburg en Luxemburg. Het Voorloopig bewind verwierp alzoo aanstonds den eisch, dat zijne troepen zouden ontzien *Limburg*, om nu niet te spreken van Luxemburg en van de uitdrukking *den gheelen linker oever der Schelde*, hetgeen omvatte, wat men destijds noemde *het 4^e en 5^e district van de provincie Zeeland*. Ook was het *tegenwoordig* Nederlandsch Limburg *niet* aan het Koninkrijk *toegevoegd*, eene toevoeging, die het Protocol immers stelde als criterium voor Belgisch grondgebied; wij bezaten het reeds vóór de vereeniging.

Ofschoon zich alzoo België niet aan het Protocol onderwierp, nam men toch te Londen, blijkens het 2^e Protocol van 17 November 1830, de fictie aan, dat het *volledig* tot de grondslagen van den wapenstilstand was toegetreden, aangezien het gestelde voorbehoud niets anders uitdrukte: „dan een gevoelen, geheel ondergeschikt aan de volledige en onvoorwaardelijke toetreding, welke voorafgaat” en waarmede men derhalve geene rekening had te houden! „Inderdaad”, betoogde dit fraaie staatsstuk¹, „zijn volgens de grondslagen van den wapenstilstand, die bij dit antwoord stellig wordt aangenomen, de grenzen, achter welke de wederzijdsche krijgsbenden moeten terugtrekken, geene andere dan die, welke, vóór het verdrag van Parijs van 30 Mei 1814, België van de Vereenigde Nederlanden afscheidde. Deze grenzen kunnen dus niet worden aangeduid door stukken van later dagteekening dan het verdrag van 30 Mei 1814, en men kan zich op zoodanige stukken niet beroepen, om de grenslijn, die vóór de onderteekening van dat verdrag bestond, op

¹) Het 2^e Protocol, o. a. afgedrukt in de *Staats-Courant* van 22 Januari 1831.

eenig punt te veranderen. Elke andere wijze van uitlegging zoude eene klaarblijkelijke tegenstrijdigheid in zich bevatten, en daarom niet kunnen toegelaten worden. De Gevolmachten merken dus de bovenvermelde grenslijn aan, als van weerszijden vastgesteld voor eenen wapenstilstand, die voor het overige de staatkundige vraagpunten, welker oplossing de Hoven gemakkelijker zullen moeten maken, onaangeroerd laat."

Vermoedelijk deed deze uitdrukkelijke wilsverklaring over de lijn van 1814 onzen gezant ter Conferentie, den heer FALCK, geen bezwaar meer maken (niettegenstaande België's verwerping) tot het afleggen der mededeeling, gelijk in het Protocol werd opgenomen, dat zijne Regeering „toetreedt tot hun protocol van den 4ⁿ der loopende maand, en tot den wapenstilstand, welks grondslagen bij dat stuk worden vastgesteld”.

Onze Gezant had met deze uitsluitende onderwerping aan het 1^e Protocol te kennen gegeven, dat zijne Regeering zich vooralsnog hield buiten hetgeen overigens het tweede staatsstuk bepaalde, namelijk :

1^e. CARTWRIGHT en BRESSON gaan naar Brussel terug, om het Voorloopig bewind mede te deelen, zoowel de aanneming door Holland van het 1^e Protocol, als van de uitlegging, die de groote mogendheden, blijkens het 2^e, gegeven hebben aan het Belgisch voorbehoud;

2^e. De Gevolmachten verklaren, dat aangezien door België en Holland de wapenstilstand is goedgevonden „daardoor eene verbintenis jegens de vijf Mogendheden is aangenomen”;

3^e. Holland wordt uitgenoodigd: „om kommissarissen te benoemen, ten einde, op de plaats zelve, in overeenstemming met Belgische kommissarissen, de lijn vast te stellen, achter welke wederzijdsche krijgsbenden moeten terugtrekken”;

4^e. Evenzoo zal het Bewind te Brussel worden uitgenoodigd;

5^e. „De Heeren CARTWRIGHT en BRESSON worden gemagtigd, om zich, in geval zulks noodig mogt zijn, op de plaats zelve te begeven, ten einde de lijn voor den wapenstilstand stellig te doen bepalen, en om te dezen opzigte de geschillen te

vereffenen, welke tusschen de wederzijdsche kommissarissen zouden kunnen ontstaan”;

6^e. „Men moet het daarvoor blijven houden, dat, van weerszijden, het bevel om de vijandelijkheden te staken, zal worden afgezonden binnen den kortst mogelijken tijd na de mededeeling van het tegenwoordig protokol, maar dat de tien dagen, welke toegestaan zijn om de krijgsbenden aan weerszijden te doen terugtrekken, slechts zullen gerekend worden te beginnen met den dag, waarop de lijn, achter welke de krijgsbenden moeten terugtrekken, ten volle zal vastgesteld zijn; en dat men inmiddels van weerszijden de bevoegdheid zal behouden, om te land en ter zee vrije gemeenschap uit te oefenen met het grondgebied, de plaatsen en punten, welke de wederzijdsche krijgsbenden bezetten buiten de grenzen, die, vóór het verdrag van Parijs van 30 Mei 1814, België van de Vereenigde Nederlanden afscheidde”;

7^e. De Nederlandsche regeering de stellige verzekering hebbende gegeven: „dat, behalve gevangenen, geen Belg tegen zijnen wil in de Noordelijke Provinciën wordt teruggehouden”, zoo werd aan CARTWRIGHT en BRESSON opgedragen om te Brussel „hunne goede diensten in het werk te stellen, ten einde het beginsel eener wederkeerig onmiddellijke terugzending der krijgsgevangenen te doen aannemen; een beginsel, welks wederkeerige toepassing door de menschelijkheid en regtvaardigheid dringend begeerd wordt.”

Ingevolge het onder 1^e bepaalde, begaven zich CARTWRIGHT en BRESSON weder naar Brussel. Des Zondags 21 November ten 4 ure in den namiddag overhandigde het Voorloopig bewind een in de diplomatieke correspondentie genoemde *Note verbale*, welke evenzeer van te grooten invloed is geweest op onze geschiedenis, om het stuk niet in zijn geheel terug te geven ¹:

1) De *Note verbale* bij *НОТНОМБ* dl. I, bladz. 467—468. Op bladz. 111 aldaar beweert hij, dat het 2^e Protocol zoowel de bepalingen voor eene *wapenschorsing* als voor een *wapenstilstand* inhield en dat België slechts aannam eene wapenschorsing. Daargelaten echter, dat het *principieel* verschil tusschen beide aanwijzingen mij ontsnapt, zie ik ook bij herhaalde lezing in dat staatsstuk van niets anders melding gemaakt dan van een wapenstilstand.

Le Gouvernement provisoire de la Belgique,

Ayant reçu communication du protocole de la Conférence tenue au *Foreign-office*, le 17 novembre 1830, par les cinq grandes puissances: l'Autriche, la France, la Grande-Bretagne, la Prusse et la Russie:

Considérant le désir manifesté en leur nom par M. M. CARTWRIGHT et BRESSON de suspendre toutes les hostilités entre les troupes belges et hollandaises, sans rien préjuger sur les dispositions du protocole du 17 novembre 1830, qui pourraient être sujettes à discussion;

Consent à une suspension d'armes, qui durera, comme mesure provisoire, jusqu'à la fin des délibérations sur l'armistice, sous condition que les troupes conserveront respectivement leurs positions telles qu'elles ont aujourd'hui, dimanche 21 novembre, à quatre heures de relevée, et que, dans l'intervalle, la faculté sera accordée de part et d'autre de communiquer librement par terre et par mer avec les territoires, places et points que les troupes respectives occupent hors des limites qui séparaient la Belgique des Provinces-Unies des Pays-Bas, avant le traité de Paris du 30 mai 1814.

Le tout sous réciprocité parfaite de la part de la Hollande, tant par terre que par mer, y compris la levée du blocus des ports et fleuves.

Et pour éviter tous les délais, autant que possible, le gouvernement provisoire s'engage à expédier immédiatement des ordres sur tous les points où les hostilités pourraient être continuées ou reprises, afin que ces hostilités cessent du moment où des ordres correspondants y seraient arrivés ou y arriveraient de la part de la Hollande.

Ainsi fait à Bruxelles, le 21 novembre 1830, à quatre heures.

België stelde dus opnieuw heel wat anders; immers:

1e. voor zoover het er verschil in maakte, geen wapenstilstand, maar eene wapenschorsing, echter ook voor onbepaalden tijd tot men zou gekomen zijn tot een wapenstilstand;

2e. geen terugtrekken achter de grenslijn van 1814 binnen 10 dagen, maar handhaven de militaire positiën, die men den 21ⁿ November innam;

3^e. daarentegen gelegenheid voor iedere partij om vrije gemeenschap te hebben met plaatsen, die men in strijd met de grenslijn van 1814 bezet hield; bijv. wij zouden niet mogen verhinderen de gemeenschap van België met Venlo; de Belgen niet die van de citadel van Antwerpen met Holland.

De Nederlandsche regeering schijnt zich echter zóó zwak gevoeld te hebben, dat zij slechts medeging. Vandaar, dat Oorlog d.d. 23 November naar Maastricht meldde, dat

art. 6 van het protocol d.d. 17 November 1830 den Koning een wapenstilstand had aangeboden, die was aangenomen en geacht moest worden voor de vesting in werking te zijn getreden op 21 November 1830. Deze belangrijke dépêche stelde de departementschef in handen van zijn adjudant, kapitein VERHORST, om persoonlijk het stuk naar den Opperbevelhebber te brengen; hij kwam den 25ⁿ des morgens in de vesting. Eerst ook in de *Staats-Courant* van den 25ⁿ stond medegedeeld, dat wegens den wapenstilstand de Nederlandsche bevelhebbers last hadden gekregen „om aanvallende vijandelikheden te staken”, dus toch met een veelzeggend bijvoeglijk naamwoord.

De scherpzinnige Opperbevelhebber voorzag terstond al het leed, dat nog uit deze diplomatieke stukken zou voortvloeien, maar één troost, eene groote voldoening bleef hem. Niet te vergeefs zou hij het gezag in Maastricht voor Nederland hoog hebben gehouden: al scheen ook gansch Limburg verloren, met het behoud van zijne hoofdplaats was Nederlandsch Limburg voor het vaderland verzekerd. Ook een deel van het publiek in Maastricht zelf scheen het zoo te beschouwen, onderscheidene Hollandsche ambtenaren, die de plaats hadden verlaten, derwaarts terugkeerende¹; evenzeer sprak men alweder van een in de stad rondgaand adres aan den Koning, dat zich voor het behoud der provincie uitliet; maar 't was enkel van Protestantsche zijde, smaalde men er tegenover².

HOOFDSTUK V.

De komst van Saxon-Weimar d.d. 21 November 1830 te Maastricht.

Terwijl de Opperbevelhebber door zijne verkenningen de om de vesting warende benden op een afstand hield, zag

¹) Zie den brief d.d. 30 November 1830 uit Luik in de *Émancipation* van 3 December d. a. v.

²) Aldus eene breede beschouwing in den *Courrier de la Meuse* van 15 December 1830, overgenomen door de *Émancipation* van den 18ⁿ d. a. v. Verg. bladz. 12.

hij dag aan dag naar toezending van hulp uit¹. Eindelijk ontving hij van generaal VERMAESEN uit 's-Hertogenbosch het belangrijk bericht, gedagteekend 12 November 1830, dat „eerstdaags” van daar ecne opgegeven versterking zou vertrekken. Een bericht van den 14ⁿ bepaalde het vertrek „op morgen” en wel „den 15ⁿ dezer op *Eindhoven*, den 16ⁿ op *Bree*, en den 17ⁿ op *Maastricht*”.

Dien 17ⁿ zag men van de vesting met spannende verwachting de komst der troepen te gemoet, doch de Opperbevelhebber kon „geene de minste renseignementen” bekomen, gelijk hij zijn Bosschen confrater dadelijk meldde. De brief was reeds weg, toen DIBBETS werd bericht, dat de marsch niet had plaats gevonden². In den nacht van den 14ⁿ op den 15ⁿ had namelijk de bevelhebber van het mobiele leger, generaal VAN GEEN, den generaal VERMAESEN verwittigd, dat het voorzichtiger werd gevonden om de rechterzijde van de naar Maastricht trekkende troepen te dekken door eene mobiele colonne, hetgeen VERMAESEN aanleiding gaf — het verband is mij niet recht duidelijk — om zijnerzijds ook de linkerzijde dekking te geven, eene overweging, die het vertrek andermaal deed vertragen en het vertrek uit 's-Hertogenbosch op den 16ⁿ stellen. Maar de opstand had zulk eene uitgebreidheid aangenomen, dat ook toen van den tocht werd afgezien. In plaats van troepen, ontving DIBBETS een brief, gedagteekend 16, van VERMAESEN, houdende, dat, ingevolge ontvangen bevelen, het toegezegde niet eerder zou vertrekken dan „totdat hetzelfde onder dekking van eene sterke mobiele kolonne naar derwaarts op marsch zal kunnen gaan”. Het mocht den Opperbevelhebber eene teleurstelling zijn, hij ontving tevens een bemoedigend, vol van waardeering getuigend schrijven in die dagen van den departementschef, generaal DE EERENS. Den 20ⁿ November antwoorde de Opperbevelhebber „eigenhandig”:

Vereerd met Uwer Excellenties schrijven van den 16ⁿ dezer, en bijzonder gevoelig over het hoog vertrouwen dat in mij wordt gesteld, zal ik steeds bewijzen geven, van dit ten volle te regtvaardigen.

1) Verg. bladz. 33 v.v.

2) Brief van generaal VERMAESEN d.d. 15 November 1830.

Van verraad omgeven, komt niets bij mij in aanmerking; veel ben ik reeds te boven gekomen, en hoop even als de brave generaal CHASSÉ, de goedkeuring van onzen goeden Koning en het Vaderland te verwerven; geene opofferingen zullen worden ontzien, en Uwer Excellenties alleszints goede raad zal opgevolgd worden en nagekomen worden. De zorg, die gestadig voor de troepen onder mijn bevel wordt aangewend, en de rust en orde, die door eene strenge krijgstucht, in deze vesting heerscht, hebben het vertrouwen, zoo bij den soldaat, als bij de weldenkende ingezetenen, dermate vermeerderd, ik mij vleije mag, ook, ten deze, de voldoening te zullen erlangen.

Aan de verwachting zal ik beantwoorden, dit verzeker ik Uwe Excellentie ten plechtigste.

De vijand werd meer *au sérieux* genomen, dan ten slotte wel noodig bleek. DIBBETS zelf had den 21ⁿ nog gerapporteerd, dat DAINE met 2000 man te Hasselt lag en Asch waarnam „om de gemeenschap met 's-Bosch af te snijden” en dat hij 2000 man met 12 vuurmonden had aangevraagd „om Maastricht vóór het einde der maand te nemen”. Alles humbug. Nog aan den avond van dezen zelfden dag was de lang verwachte hulp midden door het opgestane land getrokken tot Maastricht, zonder een vijand ontmoet hebben!

Het hoofd dier macht was KAREL BERNARD VAN SAXEN-WEIMAR, wiens hoofdkwartier lag te Breda, ondergeschikt aan generaal VAN GEEN.

Medio November had de Hertog onder zich 129 officieren en 3243 manschappen van onderscheidene wapens en van goede artillerie voorzien, ten einde naar Maastricht op te rukken ¹. Den 16ⁿ bevond men zich te Tilburg, den 18ⁿ te Eindhoven, ook medevoerende voorraden levensmiddelen. Of intusschen de krijgsmacht nog was aangegroeid tot 6000 man, gelijk mede eene opgave luidt, is mij onbekend tot de voorwacht der colonne behoorde de latere geschiedschrijver Jhr. Mr. J. DE BOSCH KEMPER ².

¹) De cijfers in *Dagverhaal*, bladz. 220.

²) Zie bladz. 48—49 *De Bosch Kemper*. KEMPER, zijn tocht in herinnering brengende, deelt tevens mede, dat HENDRIK CONSCIENCE tijdens den tocht van SAXEN-WEIMAR bij het Belgisch leger in bivouak lag. Ik heb echter nageslagen CONSCIENCE'S *Geschiedenis mijner jeugd*, omdat ik er aan twijfelde, dat het Belgische leger toenmaals SAXEN-WEIMAR'S

Van Eindhoven ging SAXEN-WEIMAR zuidwaarts over Valkenswaard en de grenzen van Noord-Brabant, de z. g. Kempen in. Te *Hechtel*, ongeveer op de helft van den straatweg, die Hasselt met Eindhoven verbindt, werd overnacht op den 20ⁿ. Ongeveer halfweg Hechtel-Hasselt ligt *Helchteren*; daar kwamen den 21ⁿ. Aldus scheen Hasselt bedreigd, het hoofdkwartier van DAINE.

De zedelijke uitwerking op den vijand van deze, naar het scheen, nog onverwachte expeditie was even groot als eerlang bij den Tiendaagschen Veldtocht aan den dag zou treden. „Volgens berigten”, rapporteerde DIBBETS aan Oorlog¹, „moeten de benden, onder bevel van DAINE, Hasselt hebben verlaten, en hij zelve in allerijl, te paard naar Luik zijn vertrokken; eenige beweren, dat de baron De Loë, benoemd Gouverneur van Limburg, insgelijks van Hasselt is vertrokken.” Dat inderdaad DAINE aan den haal was gegaan, meende ook SAXEN-WEIMAR²; uit Gent werd aan de *Émancipation* zelfs geschreven, dat hij bijna gevangen was genomen³. Onze *Staats-Courant* deelde mede, dat hij naar Brussel was gevloeden⁴, gelijk SAXEN-WEIMAR in zijn rapport had vermeld.

Intusschen dacht de Hertog geen oogenblik aan Hasselt, maar dit verdwijnen van den vijand vóór hij hem in het gezicht had, maakte den marsch zelf heel wat gemakkelijker en deed slagen een tocht door het vijandelijk land in het donkere van den naderenden nacht! Men begon namelijk van Helchteren links in te slaan, dus Oostwaarts, den zijweg naar Bree op, zoodat men over Helchtershoef en Hungelhoef dien 21ⁿ bereikte *Winterslag*. Onderweg gedroeg zich het detachement van het algemeen depot der landmacht N°. 33, bestaande behalve uit 2 officieren, uit 106 minderen, bijzonder tuchteloos. Zij liepen in de grootste wanorde, trokken overal de huizen plunderend in en konden slechts door geweld der

tocht naging. Ik vind de mededeeling van KEMPER niet bevestigd, daar er in gewaagd wordt aan *het einde der maand December*. CONSCIENCE'S *Geschiedenis* is eene goede bijdrage tot den 10-daagschen veldtocht.

1) Rapport d. d. 22 November 1830.

2) *Klerk de Reus*, bladz. 116.

3) Brief d. d. 21 November in de *Émancipation* van den 23ⁿ.

4) *Staats-Courant* van 29 November 1830.

onzen daaruit verdreven worden. De Hertog had nu gelegenheid met harde hand in te grijpen. Voorzichtig bijeen blijven was bovendien dubbel aanbevolen, omdat men kwam in eene streck, waar de expeditie telkens door Belgische troepen kon overvallen worden, terwijl van een vluchtenden vijand toen nog niets bekend was. Men had Winterslag des namiddags ten 2 uur bereikt; geen vijand werd gezien; daar op de heide zou overnacht worden, ten einde den volgenden dag den tocht tot Maastricht voort te zetten. De militairen maakten intusschen hunne soep gereed. Op eens rijst het den Hertog in het hoofd, om, zoo troepen en paarden niet te vermoed mochten blijken, nog dien dag Maastricht te bereiken! Op zijn schimmel reed hij bij iedere afdeeling aan, ten einde hierover ingelicht te worden; toen gaf de Hertog een teeken, dat hij wilde spreken. Er zat *pluck* bij dezen bevelhebber¹. Weinige woorden gaf hij ten beste en eindigde ongeveer aldus: „Een lange marsch geeft vermoeienis en ontbering. Voor ons uit rooken de schoorsteenen van Maastricht. Soldaten, doet uwe keus!” — Een orkaan van toestemming en geestvervoering deed hooren: *Voorwaarts, Hoerah, Leve SAXEN-WEIMAR!* — „Gedurende mijn leven”, verhaalt een officier, die den tocht medemaakte², „heb ik goen voorbeeld bijgewoond van eene zoo groote en oogenblikkelijke uitwerking van militaire welsprekendheid.”

En zoo ging het nog dien 21ⁿ voorwaarts; de tuchtloozen van het depot met de kolven der geweren omhoog, tusschen twee bataljons in. Men volgde den weg Besemier, Wemeswaal, Gewage, Bessemer, Lanaken. De voorhoede werd aangevoerd door kapitein GALL, ter zijde gestaan door den kapitein van des Hertogs staf, den uit de Indische krijgs-

¹) „brutal comme de coutume”, karakteriseert CH. DE BROUCKÈRE hem: *Martinet*, bladz. 147.

²) De bekende voorzitter van het Frankforter parlement HENDRIK WILLEM AUGUSTUS VON GAGERN in zijns broeders *Leven van den generaal FREDERIK VON GAGERN*, vertaald door Mr. D'ENGELBRONNER, dl. I (1858), bladz. 375—377. — Ook HENDRIK's broeder FREDERIK maakte de expeditie als majoor mede. — Vergissingen omtrent kleinigheden zijn in de Levensbeschrijving niet onmogelijk. Zie KNOOP bladz. 124 v.v., w. o. bladz. 126.

geschiedenis, evenals zijn vader, welbekenden M. VAN GEEN. Het jaargetijde was niet gunstig, de dag vroeg donker. Tegen acht uur in den avond naderde men de vesting. De Hertog deed een goed bereden wachtmeester met twee huzaren vooruit ijlen, ten einde den Opperbevelhebber te waarschuwen. Reeds op den uitersten post riep een schildwacht hen aan. De vesting waakte! Er werd daar rapport gemaakt; onderwijl had de voorhoede de Boschpoort bereikt. De Opperbevelhebber wilde het ternauwernood gelooven; hij kon denken aan eene vijandelijke verrassing en in de stikdonkere duisternis beklom hijzelf de poort met eene reusachtige lantaarn in de hand!

Toen het geen twijfel meer leed, ging de poort open en stroomden de troepen naar binnen, afgesloten door een eskadron Kurassiers, dat eerst ten tien ure in den avond de poort achter zich had... „Wel almachtig! daar kommen de Ollanders met al d'r paardevolk!” riepen de opgeschrikte burgers uit!¹.

DIBBETS' eerste zorg was de inkwartiering der nieuw aangekomenen. Trouwens op papier stond alles gereed. Zonder te kort te doen aan de bevoegdheid van den kolonel plaatselijken commandant, wiens dienstbetrekking medebracht „het dadelijk toezigt over de inkwartiering, kazernement en hetgeen daarmede in verband staat”, was er ingesteld, eene *Commissie over de militaire huisvesting*, „ten oogmerk hebbende”, werd aan Oorlog gemeld², „alle regtmatische bezwaren van de zijde der ingezetenen uit den weg te ruimen, en gelijktijdig de verzorging van den soldaat op eene behoorlijke wijze te verzekeren”. De hoogst lastige zaak om daar op eens in den nacht voor het onder dak brengen van eenige duizenden

1) Van zijne belangwekkende expeditie heeft SAXEN-WEIMAR een rapport aan generaal VAN GEEN ingediend, gedagteekend Eindhoven 27 November 1830. Ik vermeldde het reeds op bladz. 4 onder *Klerk de Reus*. VON GAGERN verhaalt, dat hij tot de officieren behoorde, die aan de Boschpoort generaal DIBBETS ontmoette. 's Hertogs rapport noemt hem niet; dat behoeft echter geene reden te zijn om aan die mededeeling te twijfelen. — 's Hertogs marsch wordt ook breedvoerig medegedeeld in de *Staats-Courant* van 6 December 1830.

2) DIBBETS' rapport d.d. 24 November 1830.

te zorgen, liep dan ook opmerkelijk rustig af. De officieren werden bij de burgers geregeld binnengelaten. Alleen 'n kapitein PONSSE stuitte bij juffrouw DOPFF — 't Sorvaas-klooster! — op eene gesloten deur en 'n luitenant THOMASAT vond geen bed bij den bekenden omwentelingsgezinden advocaat MOCKEL; doch dadelijk deed de Opperbevelhebber daarop orde stellen. Wanneer „het geringste, ten opzichte der huisvesting, mogt ontbreken”, schreef DIBBETS den Hertog¹, verzocht hij terstond bericht. Zoo zullen maagdelein DOPFF en opstandige MOCKEL er plezier van gehad hebben! De Hertog was er dan ook over uit, hoe „ten beste” de troepen werden behandeld; hij kon „niet genoeg alle voorzorg prijzen, welke de generaal-majoor DIBBETS voor dezelve gehad heeft”².

Den 22ⁿ was er voor den Opperbevelhebber parade van de binnengelaten troepen. Bevelen werden gegeven om geweren, kleeding, schoeisel, de beslagen der paarden, de voertuigen na te zien, want den 24ⁿ zou de Hertog weer met een deel der aangevoerde manschappen, namelijk die tot dekking hadden moeten dienen, terugkeeren.

De Opperbevelhebber kon zich nu gemakkelijker bewegen, waarvan hij dadelijk gebruik maakte om weer eens eene flinke verkenning uit te zenden. Denzelfden ochtend, dat de binnengekomen troepen voor hem paradeerden, trok majoor SYBERS met 'n 200 man Infanterie en Cavalerie langs den rechter Maasoever naar Gronsveld, Eisdén, Visé, welke laatste plaats slechts 2 $\frac{1}{2}$ uur van Luik verwijderd ligt. In de oude bisschopsstad verspreidde deze nadering grooten schrik³; maar zoover als Luik zouden DIBBETS' verkenningen zich nooit mogen wagen. Het doel was dan ook enkel om den opstandigen graaf DE GELOËS, schout van *Eisdén*, gevangen te nemen⁴, kassen op te lichten, verdreven ambtenaren te herstellen⁵. Wel aangenaam voor die z.g. „herstelden”!

De colonne had Maastricht verlaten over de Maasbrug door

1) Brief d.d. 22 November 1830.

2) *Klerk de Reus*, bladz. 115.

3) *Van der Netten*, bladz. 206.

4) Men zie ook over DE GELOËS *L.L.* dl. I, bladz. 52.

5) Verg. bladz. 38.

Wijck en aldus Oostwaarts over den althans nu gemacadamiseerden weg naar Heer. Op dien weg is eene kenschetsende verheven brug over de lengte ter zijde, niet omdat er geregeld water is, maar omdat bij hoogen stand van de Maas op eene dergelijke plaats de weg onderloopt. Eene mooie lommerijke laan, zonder dat de natuur overigens iets bijzonders aanbiedt, leidt naar de grootendeels wit gepleisterde huizen van het langgerekte dorp. Van Heer Zuidwaarts langs den liefelijken weg naar Gronsveld: links en rechts heuvelrijen, velden bloeiende van koren, klaver en andere gewassen in het schoone jaargetijde. Een enkele molen teekent zich in de vlakke af. Te Gronsveld een gemoderniseerd kasteel met nog eenige ruïnen van niet veel beteekenis en een park, niet groot, maar fraai aangelegd. Het mede lang gerekte dorp Gronsveld achter zich latende, gaat het steeds Zuidwaarts naar Ryckholt op den beschaduwden weg met de door heuvelen begrensde zijden; maar de dorpen zelve zien er allen onaangenaam uit, vlak aan den grooten weg de woningen, zonder omgeving van tuintjes, onnet, met goten uit de keisteenen gevormd, er naast veelvuldig mesthoopen. Van Ryckholt naar *Het witte huis*, een punt, dat meermalen in DIBBETS' rapporten vermeld wordt. Het is een herberg en eene grensplaats; de heuvelenrij verdwijnt. Voor onze verkenner was het echter niet noodig van Gronsveld nog verder via Ryckholt den weg naar Visé op te gaan, want, zoo men ook van deze plaats onmiddellijk West opgaande, Eïden kan bereiken, er bestond mede een weg, die rechtstreeks via het dorp *Oost*, Zuidwest op Eïden uitliep en dat was dan toch het doel van den tocht. Daar verheft zich een kasteel, een groot vierkant gebouw, met twee sierlijke torens, in 1775 veel vernieuwd. In 1672 had onze stadhouder WILLEM III, in aantocht naar Charleroi en door het ruwe weder opgehouden, hier zijn hoofdkwartier¹. Het park heeft eene fraaie ligging aan de Maas, het kasteel is goed gerestaureerd.

Hier vielen nu de mannen van SYBERS in. De graaf DE GELOËS trof het, dat hij sinds een paar dagen te Luik verbleef.

¹) Bladz. 120 van eene *Beschrijving van het hertogdom Limburg* door G. M. POELL (1851).

De ontvanger kreeg tijdig bericht en ging er met zijne kas van door. De 200 man troostten zich in het kasteel; officieel heette dat *rerverschen* ¹.

Juist kwamen deze troepen de vesting weder binnen, toen zich dien 22ⁿ aankondigden twee Belgische parlementairs: „de beruchte Vicomte DE NIEUPOORT”, omschreef de Hertog ², die gekleed was in eene blauwe kiel en er uitzag als een struik-roover, en zekere heer RENAUD, die zich adjudant van den minister van Oorlog noemde! Zij gaven voor gezonden te zijn om den wapenstilstand aan te kondigen, waartoe zij den vorigen dag ook reeds den Hertog gezocht zeiden te hebben te Hechtel, ten einde hem uit te noodigen daar te blijven.

Hoe men van Belgische zijde, naar aanleiding van de vermelde eenzijdige *Note verbale* ³, tot die zending kon komen, was onbekend. In het Maastrichtsche hoofdkwartier geloofde men van de gansche zaak zóó weinig, dat men slechts een voorwendsel in het bezoek zocht om zich te overtuigen van de waarheid van het gerucht betrekkelijk 's Hertogs komst in de vesting.

Geleid door deze meening, liet DIBBETS, ter zijde gestaan door SAXEN-WEIMAR en omringd door zijne hoofdofficieren, de parlementairs vóór zich verschijnen. Toen werden ze met een paar woorden weggesnauwd: ze hadden dadelijk te vertrekken en als ze durfden terugkomen, zouden ze als spionnen worden behandeld ⁴.

Den 23ⁿ hielden SAXEN-WEIMAR en DIBBETS rijpe beraadslagingen over de wijze, waarop de Hertog den terugtocht zou verrichten; aan die expeditie hadden nu ook deel te nemen de officieren, minderen, paarden, enz., die te Maastricht van geen nut meer waren. De besprekingen droegen een te ernstiger karakter, omdat de Hertog in het voorbijgaan den 26ⁿ Venlo wilde verrassen. Men zou dus ook niet denzelfden weg teruggaan, dat trouwens als regel niet

¹) In DIBBETS' rapport d.d. 22 November 1830 over den tocht aan Oorlog.

²) *Klerk de Reus*, bladz. 115; er staat daar ten onrechte den 23ⁿ.

³) Bladz. 44—45.

⁴) In DIBBETS' rapport d.d. 22 November 1830 aan Oorlog. De *Staats-Courant* van den 29ⁿ d.a.v. publiceerde het incident.

geraden is in dergelijke gevallen¹, maar het plan werd vastgesteld, dat de Hertog den 24ⁿ langs den linker Maasoever dien dag zou trekken naar Maaseik, den volgenden, voorbij het op den rechter oever gelegen Roermond, tot Nuschem en Neu, den 26ⁿ Venlo overvallen, en van daar de troepen naar hunne bestemming voeren, gedeeltelijk langs de Maas via Grave en Vierlingsbeek, gedeeltelijk over Gesten en Helmond².

Door den Hertog was reeds, naar wij weten, veel last ondervonden van het onwillige detachement N°. 33; het had, naar zijne oorspronkelijke bestemming, mede moeten teruggaan; maar met het belang van het Venlo-ontwerp strookte dit weinig en daar men nu te Maastricht meer macht had gekregen, ook om tuchtlooze soldaten te bedwingen, werd besloten, dat N°. 33 zou blijven³.

Het genoegen van het samenzijn, de illusie omtrent Venlo's verrassing! werd echter op den avond van dien 23ⁿ ellendig verstoord.

In den aanvang van den opstand liep de Maastrichtsche post naar Holland langs den linker Maasoever. Later ging dit niet meer en had de Opperbevelhebber de gewoonte zijne brieven met de post van Aken en aldus langs den rechter Maasoever naar Holland te verzenden. President VON REIMANN was hem daarin zooveel mogelijk behulpzaam; Pruisische grenstroepen beveiligden mede den weg. Nochtans kwam er op dien avond tegen 'n uur of vijf het bericht, dat muiters de post hadden opgelicht! Eerst bepaalde het zich enkel tot het verlies der uit Holland gezonden brieven, maar nog denzelfden avond verluidde het, dat ook de Maastrichtsche post het had moeten ontgelden⁴. Daaronder behoorde

1) Verg. *Van der Netten*, bladz. 207.

2) In 's Hertogs rapport aan VAN GEEN en in DIBBETS' rapport d.d. 23 November 1830 aan Oorlog.

3) Verg. bladz. 49 en 50. Ook bleef het medegebrachte detachement Kurassiers No. 1; verg. *Klerk de Reus*, bladz. 115; het kon zich met het te Maastricht nog overig zijnde gedeelte dezer afdeeling vereenigen: verg. hierover *L. L.* dl. I, bladz. 141—142.

4) DIBBETS' rapport d.d. 23 November 1830 des avonds ten 5 ure aan Oorlog en eene nadere depêche van dien avond.

een brief van den Opperbevelhebber d.d. 22 November aan Oorlog, houdende bericht van des Hertogs onverwachte komst op den 21ⁿ, van de strapaze naar het kasteel van Eisden op den 22ⁿ, van de barre ontvangst der Belgische parlementairs. Op zichzelf zou dit niet erg zijn geweest, maar, nadat DIBBETS dien brief had geteekend, was door hem eigenhandig er bij geschreven — en aldus in den omslag gedaan, zonder er iemand kennis van nam — dat hij bij het onderteekenen in onderhoud was met den Hertog om gedurende den loop der week Venlo te hernemen, waarvoor een in alle opzichten zeker en flink plan was vastgesteld. Dit onderschrift komt alzoo niet in het officieele brievenboek voor.

Nu dat die brief in 's vijands handen was gekomen, kon er van eene eigenlijk gezegde verrassing geene sprake meer zijn.

De mannen, die dat stukje geleverd hadden, waren van het Belgische bendenhoofd DE TILLIJ, een gewezen kapitein van het Nederlandsche leger, zich schuil houdende te Sittard. Den 24ⁿ ging eene vliegende colonne onder majoor Messo er op uit, om hen hiervoor en voor andere ongerechtigheden te straffen. De tocht naar Sittard liep lang niet onvoordeelig af; men kwam met oproervanen, geld en gijzelaars terug¹.

Bovendien nam men maatregelen tegen het postgevaar. De Opperbevelhebber adresseerde de voor Oorlog bestemde stukken voor het vervolg in dubbelen omslag aan onderscheidene vertrouwde te Aken woonachtige personen, die ze doorzonden. Oorlog zou voortaan brieven, „welke slechts van eenig belang zijn”, doen toekomen aan president VON REIMANN, die ze onder zijne waarmerking, waarvoor de muitelingen ontzag hadden, doorzond naar Maastricht. De „ostensibele” brieven bleven met de gewone post doorgaan; ze waren gekenmerkt Lⁿ.²

Maar hiermede was het incident van den 23ⁿ niet afgelopen.

De gansche dépêche van den 22ⁿ November kwam vertaald

1) DIBBETS' rapport d.d. 25 November 1830; het werd opgenomen in de *Staats-Courant* van 2 December d. a. v.

2) Brief van den Opperbevelhebber aan Oorlog d.d. 28 November 1830.

in het Luiksche dagblad *Le Politique*¹ onder den sprekenden titel: *Rapport du général DIBBETS, intercepté par M. DE TILLY, commandant des corps francs et des volontaires de Maestricht*. Alle Zuid-Nederlandsche bladen namen het stuk natuurlijk met de noodige glossen over². Het aantrekkelijkste gedeelte was — 't laat zich denken! — DIBBETS' postscriptum, dat aldus vertaald werd weergegeven: „Au moment où je signe cette lettre, je me trouve en conférence avec S. A. le prince de SAXE-WEIMAR, pour chercher de reprendre Venlo dans le courant de cette semaine, et nous avons adopté un plan sûr et ferme sous tous les rapports.” De redactie gaf er deze beteekenende toelichting bij: „Ce postscriptum est écrit de la main même du général Dobbets; il avait donc voulu cacher cette circonstance, à son secrétaire.”³

En wie had nu tot die publicatie gedrongen? Liefst de zoon van een nog in Nederlandschen dienst zijnden generaal, herinnerde de Opperbevelhebber⁴, „op verzoek van F. L. BEHR”, een revolutionaire deugniet, die al meer stukjes had uitgehaald: „aanhoudende, hoog laakbare handelwijze van den zoon van een generaal in 's Konings dienst, en waarop, welligt, bij tijd en gelegenheid, zal kunnen worden terug gekomen”⁵. Een oorlog is eene ramp, een burgeroorlog althans in zedelijk opzicht, nog grooter.

Twee rustdagen, verhaalt VON GAGERN, onder de inderdaad

1) Over dit blad, zie *L.L.* dl. I, bladz. 9.

2) Daaronder de *Émancipation* van 27 November 1830, waaruit ik het ontleende.

3) De heer KLERK DE REUS gaf zich de moeite om te betoogen, dat de Hertog het werkelijk op *Venlo* gemunt had (bladz. 112); volkomen overbodig, niet slechts blijkens het hier medegedeelde, maar omdat de *Staats-Courant* van 29 November 1830 uitdrukkelijk verhaald heeft, dat het plan was „eene ernstige demonstratie te doen op Venlo, ten einde die vesting weder in het bezit des Konings te stellen”. Daarentegen zeide die schrijver weder te veel, waar hij beweert, dat de herneming van Venlo „het eigenlijke doel” der expeditie was. Het oorspronkelijke doel toch was geen ander dan om Maastricht te hulp te komen.

4) Rapport d.d. 26 November 1830.

5) Zie over de BEHR's *L. L.* dl. I, bladz. 87—89. De voorletters van de zoons van den Generaal zijn er wellicht niet juist.

voortreffelijk rookende schoorsteenen van Maastricht, hadden de krachten van des Hertogs troepen hersteld. In den ochtend van den 24ⁿ ten 7 ure ging het weder de vesting uit; de trein was nagenoeg een uur lang, bestaande niet enkel uit het geleide, maar tevens uit de manschappen, die in de vesting niet te gebruiken waren¹. Tenzij DE BOSCH KEMPER het gebeurde op den heenmarsch abusievelijk op den terugtocht overbrengt, hielden ook nu de militairen op betreurenswaardige wijze huis². Generaal DIBBETS had anders slechts lof over „den goeden geest, die hen bezielt en de daarbij heerschende orde, zoo gedurende het verblijf, als bij den uitmarsch der kolonne”, gelijk hij naar 's-Gravenhage meldde³.

Die zuinig haar zullen nagezien hebben, zijn zeker wel geweest de tuchtloozen van het depot N°. 33; DIBBETS vermaande hen ernstig en hield hen voor, wat ze te wachten hadden, als ze niet oppasten. De door desertie en ontslag zeer gedunde afdeeling N°. 1 Kurassiers, weder versterkt door manschappen van SAXEN-WEIMAR, bewees onder bevel van majoor NYPELS vele gewichtige diensten, niettegenstaande daaronder vele Zuidelijken waren gebleven; echter gaven den 29ⁿ November ook 80 hunner het verlangen te kennen om de gelederen te verlaten⁴.

Terwijl, naar wij lezen, majoor Menso's verkenning den rechter Maasoever volgde en oproerig Sittard mores leerde⁵, trok de Hertog, aan wien aldus eene nuttige afleiding van den vijand gegeven werd, langs den linker oever aan op Maaseik, dat mede de gehoorzaamheid had opgezegd⁶. Denzelfden 24ⁿ herstelde hij hier het gezag, waarbij de dappere

1) DIBBETS' rapport d d. 24 November 1830 aan Oorlog.

2) „Een walgelijk tafereel van militaire ongebondenheid”: *De Bosch Kemper*, bladz. 42.

3) Rapport d.d. 24 November 1830.

4) Rapport aan Oorlog d d. 29 November 1830. Dat overigens de kurassiers onder NYPELS uitnemende diensten zouden blijven bewijzen, werd middellijk ook erkend, waar de Opperbevelhebber tegen hun misbruik maken van sterken drank opkwam; zie *Spect.-verh.*, bladz. 16.

5) Over oproerig Sittard, zie *L. L.* dl. I, bladz. 52 en 106.

6) Over het verlies van Maaseik: *L. L.* dl. I, bladz. 138—139.

kapitein VAN GEEN zich onderscheidde¹. Zoo'n herstelling, zonder vestiging van garnizoen, was wel niet van blijvende gevolgen, maar men kon daardoor ten minste één nacht in het plaatsje en zijne omgeving, te Neeroeteren, Heppener, Aldeneik uitrusten. — Den volgenden ochtend richtte de Hertog zich Noordoostwaarts via opstandig Roermond², dat ter zijde werd gelaten, naar Venlo; het ging echter niet dadelijk op Venlo aan, maar men sloeg den 25ⁿ links af naar Neeroeteren waar de Zuid-Willemsvaart werd overgetogen³. Na een marsch van drie uren bereikte men Bree. Dat stadje vormde een doorgang voor Belgische troepen, die ter versterking ijlden naar Venlo. De Hertog vernam, dat er van Hasselt en Beringen nog meer Belgische troepen verwacht werden, zoomede te Achel en Hamont. Zijne eigen manschappen waren nog weinig vermoeid; éene prachtige gelegenheid alzoo den vijand te Bree slag te leveren: dan was, bij overwinning, Venlo toch herwonnen. Zoo deed SAXEN-WEIMAR daar en in de omstreken, Gerdingen, Meeuwen, Wishagen, Beek (de laatste drie gehuchten tusschen Bree en de Vaart) standhouden, afwachtende de dingen, die komen zouden⁴. Geen vijand durfde echter naderen. „Meer dan 700 ingezetenen, die misschien wel voor de straf van hun verraad beducht” waren, vloden met hunne vervoerbare have uit Venlo naar het Pruisisch gebied⁵... Al wachtende werd het avond, toen de Hertog eene teleurstelling ondervond, die zich eerlang

¹) Bijzonderheden in het rapport van den Hertog: *Klerk de Reus*, bladz. 117. De Referent deelt op bladz. 114, noot 1 mede, dat deze officier zich reeds onderscheiden had „te Palembang in de Padrioorlog”. De Padri-oorlog is echter gevoerd in het Padangsche.

²) Over Roermonds afval: *L. L.* dl. I, bladz. 104 en 147.

³) De Zuidelijke beweging naar Neeroeteren had, volgens de *Staats-Courant* van 6 December 1830, welke het geheele verslag van des Hertogs marsch bevat, ten doel om de voorhoede van PONTÉCOULANT, die van Bree naar Weert was gekomen, eerst aan te vallen en te vernietigen.

⁴) Over het verblijf aldaar van deze „terribles hôtes” eene vriendelijke beschrijving in de *Émancipation* van 13 December 1830. „Ils ont volé ce qu'ils ont trouvé”, „ont mangé comme des loups”, enz. enz.

⁵) *Staats-Courant* van 1 December 1830.

nog eens met het einde van den Tiendaagschen Veldtocht zou herhalen!

Gelijk de lezer weet, was prins FREDERIK, 's Konings tweede zoon, chef der departementen van Oorlog en Marine; als zoodanig had de Prins zitting in den ministerraad; hij voerde den eenigszins vreemden titel van *admiraal en kolonel-generaal*; ieder dier departementen werd administratief beheerd door 'n „Directeur-Generaal”: voor Oorlog was het luitenant-generaal D. J. DE EERENS¹.

Nu dateerde prins FREDERIK den 19ⁿ November het volgend schrijven aan den Hertog²:

's-Gravenhage, den 19ⁿ November 1830.

Ter voldoening aan de bevelen des Konings, heb ik de eer Uwe Hoogheid mede te deelen, dat het Zijner Majesteits verlangen is, dat, bijaldien gij op uwen marsch op Maastricht op een gedeelte muitelingen mogt stooten, gij ze niet dadelijk zoudt aanvallen, maar aan hun bevelhebber vooraf doen vragen, of hij het er voor houdt, dat men in een staat van wapenstilstand is? en op zijn toestemmend antwoord hem dan ook te kennen geven, dien ten gevolge dan ook geene vijandelijkheden te willen plegen, maar in overeenstemming met den bestaanden wapenstilstand eenen vrijen en ongehinderden marsch, zoowel naar Maastricht, als van daar terug, te eischen. — Ingeval de muitelingen het bestaan eens wapenstilstands niet erkennen, of dien erkennende, den vrijen en ongehinderden heen- en terugmarsch der onder uwe bevelen staande kolone niet willen toelaten, dan staat het Uwe Hoogheid vrij om zich met kracht der wapenen een weg te banen.

De Admiraal en Kolonel-Generaal
FREDERIK.

Aan

Zijne Hoogheid den Hertog van SAXEN-WEIMAR.

Daarentegen berichtte eerst generaal DE EERENS, gelijk werd medegedeeld³, den 23ⁿ aan Maastricht het sluiten van den wapenstilstand en deed hij het stuk derwaarts brengen door zijn adjudant VERHORST, die den 25ⁿ te Maastricht aankwam.

1) Verg. *Spect-verh.*, bladz. 2.

2) Ik ontleen dit belangrijke stuk aan *Dagverhaal*, bladz 220–221.

3) Op bladz. 46.

Wie de drager is geweest van prins FREDERIK's lastgeving is mij niet gebleken; ook VERHORST? Waarom werd er dan zoo lang mede gewacht? Zeker is het, dat noch de Hertog, noch DIBBETS iets van den wapenstilstand wisten vóór de Adjudant de bevelhebbers ontmoette. „Encore un trait de la perfidie de nos ennemis!” schetterden Belgische bladen over de mededeeling van den intocht der troepen van den Hertog te Maastricht. „Si bientôt on n'y met ordre, cette vermine finira par dévorer les bourgeois de Maestricht”¹.

Hiervoren verhaalde ik, dat Roermond door SAXE-WEIMAR den 25ⁿ werd ter zijde gelaten; de herstelling van het gezag alhier lag niettemin ook in het plan, doch werd toevertrouwd dien dag aan eene sterke Maastrichtsche macht onder kolonel VON QUADT, die bovendien eene oorlogsbelasting van f 10000 had op te leggen, wegens schadevergoeding aan het Rijk tijdens den opstand toegebracht. De expeditie van majoor MEXO naar Sittard was nog niet eens terug, maar dank de ontvangen versterking kon nu meer gedaan worden en het zou aan den Hertog mede een afleidenden steun geven, indien nevens Venlo, ook Roermond zich te weren had.

Alzoo stond VON QUADT in den morgen van den 25ⁿ tot uitrukken gereed, toen ten 10 ure VERHORST de vesting binnenkwam met het „De wapens neder”! Diep teleurgesteld over den uit de lucht gevallen wapenstilstand, moest nu tegenbevel worden gegeven². Weg nu ook de illusie over de herwinning van Venlo! „Het door mij met den hertog van SAXE-WEIMAR beraamd plan tot herneming van Venlo, had volkomen geslaagd”, meende de Opperbevelhebber³, zijnde er slechts 6 à 700 man bezetting.

Adjudant VERHORST verliet nog den 25ⁿ Maastricht om den Hertog achterna te rijden. Onderwijl werd het avond. De troepen hadden zich in en om Bree ter ruste gelegd; de Hertog ging op in zijn plan daár de te hulp naderende vijanden den pas af te snijden en dan den 26ⁿ Venlo te vermeesteren. Ten einde niet in zijne bewegingen te worden

1) *Émancipation* van 26 November 1830.

2) DIBBETS' rapport aan Oorlog d. d. 26 November 1830.

3) DIBBETS' schrijven aan Oorlog d. d. 2 December 1830.

belemmerd, waren reeds bevelen gegeven om handpaarden en karren naar Eindhoven te laten doorgaan. En nu bracht op dien avond van den 25ⁿ kapitein VERHORST de „ten hoogste bedroevende tijding”, zooals de Hertog aan generaal VAN GEEN rapporteerde ¹, dat van alle vijandelijkheden moest worden afgezien, tenzij 's vijands houding hem dit onmogelijk maakte. Aldus lag het plan voor den grond, dat niet meer voor verwezenlijking in aanmerking zou komen, dank, door deze ervaring wijs geworden, de versterking, die Venlo van Belgische zijde terstond zou erlangen ². Intusschen hadden geruchten geloopt, ondanks vroeger gezwetste oninnebaarheid, dat Venlo was gevallen ³.

Al zou ook niemand aan des Hertogs geschiktheid als legerhoofd getwijfeld hebben, *Waalhem, Contich, Berchem* waren namen, die bij hemzelve eene pijnlijke herinnering hadden achtergelaten, omdat daar, schoon geheel buiten zijne schuld, de onder hem staande troepen niet de eer der vlag hadden hoog gehouden ⁴. En nu dat de weg voor een klinkend wapenfeit open scheen, nu kwam men hem gelasten den degen in de scheede te steken...! Nochtans, die expeditie bleef, ook naar het oordeel van den vreemden geschiedschrijver, een zoo dan niet aan schitterende daden rijke tocht, een schoone marsch, „skilfully planned and executed”, die van des bevelhebbers beleid op prachtvolle wijze getuigde, zóó „highly creditable to the duke's military character” ⁵, „daz wir diese kurze Episode mit zu den hellsten Licht-

¹) *Klerk de Reus*, bladz. 120.

²) Twee bataljons, ongeveer 1000 man sterk, werden er spoedigst gelegd, onder bevel van 'n majoor LA COSTE, een gewezen kapitein van onze 14^e afd. Infanterie. Het commando over de vesting kreeg 'n BRIALMONT, ook een voormalig kapitein van het Nederlandsche leger, die bij het uitbreken der onlusten, na op non activiteit te zijn gesteld, ontslag had genomen en op eene buitenplaats even voorbij Venlo woonde. DIBBETS' rapport van 2 December 1830.

³) „Le bruit courait hier que la ville de Venloo avait été attaquée et reprise.” *Émancipation* van 30 November 1830. — In Holland schijnt dat gerucht reeds geloopt te hebben d. d. 20 November, blijkens een brief uit Gorinchem in de *Émancipation* van 1 December.

⁴) Verg. bladz. 66 *White*.

⁵) *White* op bladz. 65.

punkten in seinem thatereichen Leben zählen" ¹. Het spreekt vanzelf, dat het bezoek van zooveel ongenooden, als de Hertog door het platte land voerde, bittere klachten uitlokte ²; maar tegenover de geschiedenis kan dit zijn goeden naam niet deren, noch dat in opgeschroefde *Mémoires* van Belgische helden hem ten laste wordt gelegd deze expeditie te hebben doorgedreven „au mépris de ce fameux armistice”, „qu'il s'en moquait" ³.

HOOFDSTUK VI.

De eerste week van December 1830 onder Hollands aanneming d.d. 30 November 1830 van alle gestelde voorwaarden.

Ten gevolge van VERHORST's komst te Maastricht, kregen majoor SYBERS en ritmeester VAN GOLSTEIN denzelfden 25ⁿ November bevel „zich als parlementairs te begeven naar Tongeren, Hasselt of Luik”, met opdracht om aan „den chef van de gewapende Belgische magt” te verklaren, „dat al dadelijk alle *aanvallende vijandelikheden* zullen staken” en de Opperbevelhebber alzoo van dien chef begeerde te weten, „of hij dezen wapenstilstand zal erkennen, *ja dan neen*” ⁴.

De heeren vingden aan zich te begeven naar Hasselt, DAIXE's hoofdkwartier. De Generaal was afwezig ⁵; zijn vervanger, luitenant-kolonel LE BOUTTE, commandeerende het 14^e regiment Infanterie, wilde geen bescheid geven; maar tien officieren vereenigden zich tot een „raad” om het antwoord vast te

¹) R. STARKLOF, ritmeester bij het Wurtembergsche leger, op bladz. 312, dl. I van *Das Leben des Herzogs Bernhard von Sachsen-Weimar-Eisenach* (1865).

²) „La Campine est ravagée... Brée a été pillée de fond en comble...” Brief van een ambtenaar uit die streken d. d. 29 November 1830 in de *Émancipation* van den 4ⁿ December 1830.

³) Op bladz. 135 van NIELLONS' *Histoire des évènements militaires et des conspirations orangistes de la Révolution en Belgique de 1830 à 1833* (1868).

⁴) De lastbrief in de *Staats-Courant* van 2 December 1830.

⁵) Verg. bladz. 49.

stellen: zoolang zouden onze afgevaardigden wachten¹. Grondslag van beraadslaging vormde eene lastgeving van den Belgischen commissaris-generaal van Oorlog, generaal A. GOBLET, gedagteekend Brussel, 22 November, 1/2 6 's avonds, houdende dat weliswaar bij schrijven van den vorigen dag de sluiting eener wapenschorsing was medegedeeld, doch dat men daaruit niet zou opmaken: „dat de vijandelikheden terstond moesten ophouden”; eerst toch „wanneer gelijklopende bevelen van den kant van Holland bij onze vijanden zullen aankomen zijn”, dienden ze gestaakt te worden; eindelijk moesten de troepen niet de stellingen behouden, die men wederzijds den 20ⁿ November middernacht bezat, doch „waar zij zich den 21ⁿ des namiddags ten vier ure bevonden”.

Op grond hiervan kregen onze parlementairs het weinig afdoende antwoord, gedagteekend „Hasselt, 25 November te middernacht”, dat de wapenstilstand slechts „voor zoo verre” werd aangenomen, als de bepalingen er van „stellig” overeenkwamen met GOBLET's lastgeving, waarvan een afschrift tevens werd medegegeven.

Dientengevolge zond de Opperbevelhebber den volgenden dag, den 26ⁿ, de militante mededeeling aan het Brusselsch departement van Oorlog: „dat zijne orders zich alleen en uitsluitend bepalen, tot het dadelijk staken van alle aanvallende (:offensieve) vijandelikheden en dat de minste demonstratie, van welken aard ook, hiermede strijdig, ter verantwoording zal blijven van dengenen, die zulks bevolen heeft”. De *Staats-Courant* van 2 December openbaarde met GOBLET's lastgeving de geheele correspondentie, niet slechts om te doen kennen de opvatting van Belgische zijde over de wapenschorsing, maar ook de te Hasselt eene rol onder DAINE vervullende personen, „in welke plaats de Belgische magt vooral sterk in hoofdofficieren, zonder troepen, schijnt te zijn”.

De Opperbevelhebber liet het bij deze correspondentie.

¹) Tot de 10 vergaderden behoorde ook de op bladz. 54 vermelde DE NIEUWPORT.

Wel schreef hem het Belgisch bendenhoofd DE TILLY, die, naar wij lazen ¹, als bevelhebber der z. g. Limburgsche vrijwilligers, het Sittardsche onveilig maakte, den 28ⁿ uit Heerlen, dat hij „indirectement” het bericht van een wapenstilstand had ontvangen en gaarne zou weten of men van Maastrichtsche zijde er ook op de hoogte van was — eene vraag, die hij zeide te *schrijven* en alzoo niet te laten doen door het zenden van een officier „pour éviter tout désagrément”. DIBBETS overwon echter nooit zijn weerzin tegen dergelijke oud-Nederlandsche officieren; hij liet het stuk onbeantwoord ².

Een paar dagen later moest de Opperbevelhebber zijne gedragslijn andermaal wijzigen naar aanleiding van eene nieuwe tegemoetkoming onzer Regeering jegens de besluiten der Conferentie.

Wij weten ³, dat Nederland geweigerd had de bepalingen van het 2^e Protocol te onderschrijven, doch wel zich vereenigde met het beginsel tot het sluiten van een wapenstilstand, ingesloten het terugtrekken der troepen tot de grenslijn van 1814. Wij weten ook, dat België zich bepaald had tot eene wapenschorsing — waarin legisten als НОТНОМВ een grooter verschil zagen, dan dat het eene een meer tijdelijk karakter draagt dan het andere ⁴ — met behoud der ingenomen positiën; er zou nader over een wapenstilstand onderhandeld worden ⁵. Nederland had in dit mindere als in een feitelijken toestand slechts berust en dientengevolge was dezerzijds gelast, dat men de geringste demonstratieve beweging van België als eene aanvallende daad zou beschouwen ⁶. Het werd

¹) Zie bladz. 56.

²) Bij dépêche d. d. 30 November 1830 zond DIBBETS den brief van DE TILLY aan Oorlog op.

³) Zie bladz. 43.

⁴) Verg. bladz. 44, noot 1.

⁵) Zie over *wapenstilstand* en *wapenschorsing* de rede van onzen minister van Buitenlandsche Zaken in de Tweede Kamer der S.-G. d. d. 20 Januari 1831 — WHITE, bladz. 63 heeft *schorsing* en *stilstand* als eene zelfde zaak beschouwd. Zie overigens НОТНОМВ, dl. I, bladz. 113 en 116.

⁶) Verg. bladz. 46, 60 en 64.

alzoo noodzakelijk, dat het voorloopig staken der vijandelikheden een vasteren grondslag erlangde.

België had eene verklaring te Londen ingediend, dat het wel tot een wapenstilstand wilde overgaan, maar met afwijking van het sub 2 in het protocol van 17 November gestelde beginsel ¹, volgens welk met de aanneming er van, men zich tevens zou verbinden jegens de Mogendheden, m. a. w. het zou de nadere regelingen en opvattingen uitvechten enkel met Nederland. Daar onze Regeering juist in die verantwoordelijkheid jegens de Mogendheden de kracht zocht tegen het agressief optreden van België — wij voelden ons, helaas! zoo droevig zwak — werd dezerzijds geweigerd een stap verder te gaan dan gedaan was, zijnde de algemeene bereidverklaring tot een wapenstilstand en de erkenning der grenslijn van 1814.

De Conferentie, op dat doode punt nu staande, gaf aan CARTWRIGHT en BRESSON een z.g. *lastbrief*, voor het Belgische bewind bestemd, om over het te Brussel gestelde bezwaar te doen heenstappen ². Dat men dezerzijds dien lastbrief bevorens gezien heeft, is mogelijk; zeker is het, dat op de eenvoudige belofte tot zijne afvaardiging, alzo nog vóór België omtrent deze quaestie zich nader had kunnen uitlaten, ter derde Conferentie van 30 November 1830, de Nederlandsche vertegenwoordiger zich gemachtigd toonde te verklaren: „dat de Koning, zijn Meester, zich ten volle vereenigd heeft met het protocol van 17 November 1830” ³! Zoo namen wij verplichtingen jegens België op ons, zonder eenigermate van de wederkeerigheid verzekerd te zijn, zonder dat er ook iets was voorgevallen, dat scheen te motiveeren eene onderwerping, die wij te voren op goede gronden hadden geweigerd ⁴.

¹) Zie bladz. 43.

²) Zie *NOTИОНЪ*, dl. I, bladz. 151, noot 2 en bladz. 154, noot 1, dat de lastbrief speciaal gold België's weigering om de wapenschorsing als eene verbintenis jegens de Mogendheden te beschouwen.

³) Het protocol der verklaring van 30 November 1830 is het vierde, niettegenstaande het een verbaal is van de derde vergadering; op de Conferentie van den 17ⁿ t.v. waren namelijk twee protocollen vastgesteld.

⁴) Onze minister van Buitenlandsche Zaken hield den 20ⁿ Januari 1831 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal eene rede ter verdediging van de in den tekst vermelde houding: de logica er in ontstapt mij echter. Men kan de rede lezen in de *Staats-Courant* van 22 Januari 1831.

Alzoo ontving de Opperbevelhebber beide protocollen 1 en 2 tot algeheele opvolging; zijn antwoord, dat hij er zich naar gedragen zou, kon hij ook dadelijk waar maken ¹.

Baron C. L. DE ROZEN VAN DER MAESEN te Tongeren, in 1830 lid van de Provinciale Staten te Maastricht, had bij het uitbreken der omwenteling de Belgische partij omhelsd en te Tongeren eene niet onbeduidende rol gespeeld. Hij waagde zich nochtans d.d. 30 November in Maastricht, waar hij werd gearresteerd en de keuze kreeg tusschen gevangenis dan wel „stadsarrest” met een borgtocht óf reëel ad f 10000 óf een personeelen borgtocht van twee notabelen. Het stadsarrest met personeelen borgtocht werd verkozen, doch daar nu de aanhouding in strijd scheen met de stellige verzekering van Nederlandsche zijde, sub 7 van Protocol 2 gegeven ², „dat. behalve gevangenen, geen Belg tegen zijnen wil in de Noordelijke Provinciën wordt teruggehouden”, werd DE ROZEN terstond verlof gegeven naar Tongeren terug te keeren. — Een andere vriend, advocaat MANCEL, kwam er in deze dagen minder goed af. Clandestien in de stad gekomen, werd hij den 4^{en} December gearresteerd; wel liep dit ten slotte mede op zijne loslating uit, doch daar de krijgsraad hem eerst in Maart 1831 vrijsprak van de beschuldiging wegens aansporing tot opstand, had hij intusschen eenige maanden in de gevangenis gezeten ³.

Ofschoon België in de eerste dagen van December 1830 nog niet tot de voorwaarden van den wapenstilstand was toegetreden, had het toch op eigen initiatief de bepaling aangenomen, dat de troepen over en weer in de positiën van den 21^{en} November 1830 zouden blijven ⁴. Dat was echter voor een goed deel theorie, want in strijd daarmede werden o. a. Venlo, Roermond, Eisdën, Gronsveld, Tongeren, Hasselt.

¹) DIBBETS had de beide stukken reeds bij schrijven d.d. 26 November 1830 ter opvolging van Oorlog ontvangen; zijn antwoord en rapport is van den 1^{en} December d.a.v.

²) Zie bladz. 44.

³) Zie de geschiedenis in de *Spect.-verh.*, bladz. 189. De daar gedrukte naam STOEL m. z. STIEL. — MANCEL schreef de op bladz. 6, noot 1, vermelde brochure.

⁴) Zie bladz. 45.

Bilsen versterkt en naderden DE TILLY's patrouilles tot op een half uur afstand Maastricht; Engelsche, Duitsche, Fransche officieren bevonden zich onder de Roermondsche bezetting; „sommigen”, schreef DIBBETS over de soldaten te Roermond, „heeft men zien bedelen op de straten om geld voor het bewasschen van hemden”. — De plaatsmajoor VAN ROOIJEN en KOCH, die over Aken naar Holland moesten reizen, werden eenvoudig door manschappen van DE TILLY te Gulpen aangehouden, „een bewijs, hoe weinig de wapenstilstand door dezen nagekomen wordt”, meende de Opperbevelhebber¹. „Eene der hoofdvorwaarden”, merkte hij nog aan Oorlog op, „tot het opschorten der vijandelijkheden, bepaalt zich vooral, dat men wederkeerig in dezelfde stelling zal blijven, waar men zich den 21ⁿ November l.l. bevond. Hierdoor moet dan ook worden verstaan, dat geene versterkingen of bewegingen van troepen mogen plaats grijpen. Indien van hunne zijde zulks anders wordt uitgelegd, of wel deze bepalingen niet erkend of geëerbiedigd worden, volgt hieruit, dat dit geschiedt met het voornemen, om bij het hervatten der vijandelijkheden, spoedig tot den aanval gereed te zijn.” Zoowel om deze reden, als omdat de sterkte van het Maastrichtsche garnizoen dagelijks door ziekten verzwakt werd, verzocht de Opperbevelhebber bij hetzelfde rapport „zoo spoedig mogelijk” nog Infanterie te Eindhoven voor Maastricht ter beschikking te houden, gelijk reeds was toegezegd, „om zoodra het geraden zal worden geacht de troepen van SAXE-WEIMAR in beweging te brengen en hen op Maastricht te dirigeren”.

Het belang der vesting vorderde bovendien dringend, dat de vijand geene plaatsen er omheen bezette, die niet den 21ⁿ door hem bezet waren. Vandaar, dat de Opperbevelhebber hiertegen met de meeste gestrengheid deed waken door zijne mobiele colonnes. Denzelfden 2ⁿ December, dat hij vorenstaande beschouwingen rapporteerde, ging eene verkenning van 100 man Infanterie en Cavalerie naar het wederrechtelijk bezette Gronsveld; het waren de benden van DE TILLY, die al deze plaatsen op den rechter Maasoever onveilig maak-

¹⁾ Den 10ⁿ December 1830 rapporteerde de Opperbevelhebber, dat de heeren waren doorgelaten.

ten en eene ramp bleken voor het platteland¹. Op de nadering der verkenning trokken 'n 27 der verdrevenen terug op Eidsen, dat echter evenzeer onbezet moest blijven. DIBBETS stelde toen een in het Fransch geschreven, den 2ⁿ December gedagteekend stuk, houdende, dat de wapenschorsing bepaalde, dat de troepen moesten blijven op de posten, die zij den 21ⁿ November ten 4 ure in den namiddag bezet hielden; dat geene Belgische militairen destijds zich bevonden te Gronsveld, Eidsen en andere dorpen op eenige uren van Maastricht; dat alzoo al die plaatsen ontruimd moesten worden; en derhalve in haar belang aan de gemeenten gevraagd werd of die bepaling zou worden geëerbiedigd *ja* dan *neen*. Dit stuk werd den 3ⁿ December aan de burgemeesters dier plaatsen gezonden, met last, dat wanneer er zich Belgische troepen vertoonden, zij het den commandeerenden officier moesten vertoonen, hem behoorden af te vragen of hij voornemens was de bepaling na te komen en zijn antwoord den Opperbevelhebber dienden mede te deelen „y ajoutant des détails sur la composition et la force de ces troupes”.

Ofschoon de gemeentehoofden tot de omwenteling behoorden, zat de schrik er toch genoeg in, dat althans gedurende een paar dagen de rechter Maasoever tot Visé door de Belgen verlaten bleef.

Den 6ⁿ December was het de verjaardag van den prins van ORANJE, destijds in Engeland, ten gevolge van zijne proclamatie te Antwerpen op den 16ⁿ October 1830². Terwijl dien dag eene roepstem aan de Belgen uit de vesting ging tot verlossing, 'n *Délivrez-nous!*, met de mededeeling, dat DIBBETS gezworen had, het hem toevertrouwde pand tot het uiterste te verdedigen³, dreigde de parade met eene uitbarsting

1) Over een ander oordeel zie *L. L.*, bladz. 149.

2) Zie *Proclamatie*, bladz. 204 en mijn *Beroep*, bladz. 160. Stellig is de voorstelling verkeerd bij *Martinet* op bladz. 3, dat de Prins zich naar het buitenland had begeven „Pour bien affirmer qu'il réproouve la politique violente de son père”.

3) Een brief d.d. 6 December 1830 uit Maastricht in de *Émancipation* van den 13ⁿ d. a. v.

te zullen eindigen, zonder echter eenige aanleiding van gewicht. Een soldaat was tot ridder der Militaire Willemsorde benoemd, eene benoeming, die zóó ontstemmend had gewerkt bij den troep, dat men deze gevoelens op de parade den met dit alles onbekenden Opperbevelhebber wilde openbaren. Met moeite voorkwamen de officieren deze uiting; den volgenden dag werd DIBBETS op de hoogte gebracht en bevindende, dat de voordracht inderdaad niet had moeten geschieden, nam hij de kennisgeving der benoeming van den gedecoreerde terug en zond die weder met de statuten der orde naar 's-Gravenhage¹.

Hard gewerkt was in de voorafgaande maanden aan het verhoogen van de verdedigende kracht der vesting. Wel ontbrak nog veel aan de eischen om een geregeld beleg door te staan, maar tegen een onverhoedschen aanval, zoowel als tegen oproer en verraad van binnen achtte de Opperbevelhebber zich verzekerd. Hij deelde dit mede in een rapport aan Oorlog d.d. 5 December 1830, waarin hij een terugblik gaf op den genie-arbeid van de voorafgaande maanden en daartoe in onderscheidene lezenswaardige bijzonderheden trad.

Dat de oefening van den soldaat niet uit het oog werd verloren, spreekt wel vanzelf². Ook Oorlog maande er toe en trof daarbij een kwaad dier dagen, waarop militaire schrijvers mede de aandacht hebben gevestigd. Bij het uitbreken van den opstand trad aan den dag, dat het leger niet behoorlijk onderlegd was, wíjl men veel meer had gelet op het vormen van fraaie paradetroepen dan op het verkrijgen van degelijke soldaten. Nu gelastte het departement in verband met den wapenstilstand³: „den thans zoo kostbaren tijd niet te besteden aan onnoodige details en, door het te veel prijsstellen op een schoonschijnend uiterlijk, wezentlijk nuttige zaken niet uit het oog te verliezen”; verder moest men indachtig zijn: „dat de troepen van het leger, thans in de vestingen aanwezig, meestal uit jonge soldaten zijn zamengesteld, wier moreel moet worden opgewekt, en wier fysieke kracht door aan-

1) DIBBETS' rapport d.d. 7 December 1830.

2) DIBBETS' rapport d.d. 15 December 1830.

3) Circulaire d d. 29 November 1830.

houdende oefening moet worden versterkt en aangekweekt, ten einde hen tot den oorlog voor te bereiden en geschikt te maken, daar het juist de hier bedoelde troepen zijn, met welke, tegen het aanstaande voorjaar, bij eenen mogelijken veldtocht, het mobiele leger zal moeten worden versterkt".

Alzoo lag reeds destijds de Tiendaagsche Veldtocht van 1831 als *een mogelijke veldtocht* bij onze Regeering in de gedachte.

HOOFDSTUK VII.

Maastricht bedreigd in de tweede helft van December 1830, niettegenstaande België's onvoorwaardelijke aanneming van den wapenstilstand op den 15ⁿ.

Men was nu den wintertijd ingegaan. Nevens daaruit voortvloeiende ondergeschikte zaken ¹, namen de zorgen voor den welstand van garnizoen en bevolking eene eerste plaats in.

Elders deelde ik mede met hoeveel gestrengheid de Opperbevelhebber dronkenschap tegenging en zijne pogingen ter bestrijding van oogziekten onder de militairen glansrijk worden bekroond ²; maar aan de geheel onvoldoende ligging der troepen kon hij slechts ten halve te gemoet komen. „Bijna de helft van het garnizoen”, herinnerde hij later ³, kon allcen voor ligging erlangen stroozakken zonder lakens, die de gemeente verstrekke; aan deze gebrekkige voorziening werd toegeschreven het uitbreken der schurft, „welke sedert jaren, om zoo te zeggen, alhier was uitgeroeid”. En altijd door waren er vele zieken ⁴. De Opperbevelhebber miste de middelen om aan het garnizoen voldoende welstand te bezorgen; wat hij op dit gebied kon verrichten werd echter gedaan. Daartoe behoorde verstrekking van warmer kleding

¹) Als het schoonhouden der straten in het belang van Cavalerie en Artillerie: aanschrijving d.d. 22 December 1830 van den Opperbevelhebber aan het Gemeentebestuur.

²) Zie bladz. 16 en 45 *Spect.-verh.*

³) Rapport d.d. 22 Maart 1831 aan Oorlog.

⁴) Rapporten d.d. 13 en 15 December 1830.

ten behoefte van de op wacht trekkenden, „hetwelk als een bewijs van zorg en belangstelling voor den soldaat, algemeen tevredenheid heeft verwekt”, berichtte hij naar 's-Gravenhage¹; om dezelfde reden werden de garnizoenen van de forten St. Pieter en Koning Willem iedere tien dagen afgelost².

De troepenmacht dunde intusschen zeer; de Opperbevelhebber drong daarom nader aan op de toegezegde wederkomst van SAXEN-WEIMAR, ook met onbereden kurassiers, ter vervanging van hen, die hij als Zuid-Nederlanders had moeten paspoorteeren³.

Ten behoefte der noodlijdende bevolking werd eene Commissie van Weldadigheid ingesteld, en, naar een bepaald tarief, de officier zedelijk door den Opperbevelhebber verplicht er mede aan te offeren⁴. Maximum-prijzen stelde hij vast tegen het opdrijven van de kosten der levensbehoeften, aangezien men meende, dat de handel van den nood misbruik wilde maken; niettegenstaande o.a. er wel 20 millioen pond zout in de stad was, rees er de prijs van bovenmatig⁵. De handel wees er echter op, dat deze stijging geenszins plaatselijk kon heeten, hetgeen den Opperbevelhebber er genoeg mede deed nemen, dat de prijs in overeenstemming zou zijn met de prijscouranten van elders ontvangen, „niet anders verlangende”, schreef hij, die in niets den machthebbenden geweldenaar zich toonde, „dan het algemeen belang te behartigen en de nijverheid zooveel doenlijk bevordelijk te zijn”⁶. Dan de rogge, waarvan eene onnatuurlijke verhooging, naar hij vreesde, ook de aardappelen zou treffen⁷. In zorg hierover werd het stoken der branderijen van koren en andere meelachtige stoffen verboden⁸; maar ook op dit verbod, althans

1) Rapport d.d. 18 December 1830.

2) Rapport d.d. 13 December 1830.

3) Schrijven d.d. 13 December 1830 aan Oorlog. Verg. bladz. 58.

4) Circulaire van den Opperbevelhebber d.d. 19 December 1830.

5) Brief van den Opperbevelhebber d.d. 20 December 1830 aan het Gemeentebestuur. Verg. bladz. 22.

6) Brief aan het Gemeentebestuur d.d. 22 December 1830.

7) Brief aan het Gemeentebestuur d.d. 27 December 1830.

8) Brief van den Opperbevelhebber d.d. 28 December 1830 aan den Gouverneur der Provincie.

ten behoefte van enkele branders, waaronder 'n N. NYPELS, werd teruggekomen, eensdeels omdat het garnizoen nu zijn borreltje duurder moest betalen, anderdeels omdat het in de vesting gestalde slachtvee niet meer kon erlangen de spoeling en den afval van de aardappelen ¹.

De steenkool heeft gedurende den veeljarigen belegstaat eene zeer gewichtige plaats in de voorziening van andere behoeften der vesting ingenomen. Doorvoer er van was niet toegelaten, maar uit Luik kon ingevoerd worden. Mochten de steenkolenhandelaars doen gelooven, berichtte de Opperbevelhebber aan het Gemeentebestuur ², dat er gebrek was, hij had op zoo'n grooten voorraad uit Luik beslag kunnen leggen, dat voor de verstrekking tegen billijke prijzen gezorgd zou worden. In de omstreken was er daarentegen dikwerf behoefte aan, daar hij allen doorvoer verbood en dien om de stad ook zooveel mogelijk tegenging ³. Toen nu in de vesting „een bijna volstrekt gebrek aan fourage” ontstond, deed hij uitvoer van steenkool toestaan „onder voorwaarde, de aangewezen hoeveelheid hooi en haver binnen te brengen, hetwelk”, rapporteerde DIBBETS aan Oorlog ⁴, „dan ook volkomen isgeslaagd, en geen vrees omtrent deze behoefte thans meer bestaat”.

Harde maatregelen moesten steeds genomen worden tegen pogingen om de militairen tot ontrouw te bewegen ⁵, en de stad zelve tot opstand te brengen; de ANNA VAN OOLJEN's en de PICAT's zouden het in deze dagen ondervinden ⁶. Ook het inbrengen van de bij particulieren zijnde wapenen enz. werd den 8ⁿ December ingeschert en had goede gevolgen ⁷. De Belgische bladen jammerden over „cette malheureuse cité”, waar „un régime de terreur” aan de orde van den dag was en zoovele martelaren der vrijheid getroffen werden ⁸.

1) Maatregel d.d. 30 December 1830.

2) Brief d.d. 27 December 1830.

3) Verg. bladz. 21—22.

4) Rapport d.d. 10 December 1830.

5) Verg. bladz. 15.

6) Zie *Spect.-verh.*, bladz. 186—189.

7) Verg. bladz. 16.

8) Berichten d.d. 8 December 1830 uit Luik en Maastricht in de *Émancipation* van 11 en 16 d a. v.

Wat was intusschen de houding van den door de Londensche conferentie feitelijk als zelfstandige macht erkenden vijand, die immers toegezegd had bij de op den 21ⁿ November door militairen ingenomen positiën te blijven?

Hiervoren deelde ik mede ¹, dat de rechter Maasoever was ontruimd, gelijk de Opperbevelhebber den 10ⁿ December rapporteerde; maar den 15ⁿ moest hij andermaal berichten: „Visé is weder door een vrijcorps der muitelingen bezet, gekommandeerd door zekeren VAN SLIJPE, notaris te Heerlen, algemeen ongunstig bekend; bij hetzelfde zijn ook vele Maastrichtenaren. Hunne bewegingen bepalen zich hoofdzakelijk over Maaseik, langs den rechter Maasoever troepen te doen marcheren.” — Deze bewegingen werden bevorderd doordien de wederverschijning van den ook eerlang door DIBBETS verwachtten ² SAXEN-WEIMAR in veler mond was; de komst te Maastricht van generaal *Poppe* — de scheldnaam *Puppe*? — werd als zeker voorgesteld ³. Dientengevolge trok de vijand zich te Venlo, Roermond, Maaseik, Weert, Stokhem, Hasselt toenemend samen: „buiten kijf”, meldde de Opperbevelhebber, „met oogmerk de gemeenschap tusschen Maastricht en de kolonne van den hertog van SAXE-WEIMAR, zoo veel doenlijk te beletten, dan wel, gelijk men hier verspreidt, op Mook en het land van Cuyk te marcheren”.

In geen geval kon de Opperbevelhebber toelaten, dat aldus de vijand plaats en bezet hield in de onmiddellijke omgeving der vesting. Daar waren geene Belgische militairen op den 21ⁿ November geweest en zij mochten er niet komen, krachtens België's eigen verklaring. Dat beginsel te handhaven, althans in de onmiddellijke nabijheid der vesting, was als eene ademhalingsvoorwaarde van de reeds zoo zeer in het nauw gebrachte stad. Den burgemeester van Gronsveld werd het met name herinnerd, naar wij weten ⁴, op den 3ⁿ December; een week later was er aanleiding toe om eene nieuwe scherpe aankondiging voor het platteland te doen

¹) Op bladz. 69.

²) Verg. bladz. 68.

³) Bericht in de *Émancipation* van 16 December 1830.

⁴) Zie bladz. 69.

afgaan. Bij een stuk, geteekend 11 December 1830, werd toch aan de burgemeesters van St. Pieter, Canne, Vroenhoven, Kessel, Caberg, Lanaken, Smeermaas, Heugen, Heer, Amby, Lumel, Opharen „en verdere gemeenten, in de nabijheid dezer vesting”, gelast dadelijk te melden, indien vijandelijke troepen naderden of zich vestigden; bij gebreke zouden de gemeenten worden gestraft „met oorlogscontributie en andere middelen van bedwang, gelijk elk vijandelijk grondgebied te wachten staat”; verder werden zij „voor het laatst aange- maand en gelast, alle belastingen, van welken aard ook, in deze vesting, ten aangewezen kassa, te doen storten, *met verbod tevens, eenige contributie, hoe ook genaamd, elders te betalen of te voldoen*”, zijnde alles geboden „op poene van militaire executie tegen de overtreders”.

De Opperbevelhebber liet het ook niet bij dergelijke bedreigingen, want steeds werd daaraan kracht bijgezet door colonnes, die „dagelijks” uittrokken „tot op één uur afstand dor vesting”, gelijk naar 's-Gravenhage werd gerapporteerd ¹.

Den 14ⁿ December voeren naar de vesting drie voor het garnizoen bestemde schepen, beladen met steenkolen en haver. Daar de voortgang van Belgische zijde belet werd, kondigde de Opperbevelhebber maatregelen van wedervergel- ding aan, die „met alle gestrengheid” zouden worden gehand- haafd ². Om alvast te beginnen werden den 16ⁿ karren met tabak op weg van Venlo naar Luik vermeersterd en naar Maastricht gevoerd; men borg die op in het entrepot, gelijk met alle in beslag genomen goederen geschiedde.

Ook Gronsveld kreeg weder eens van Maastricht uit een militair bezoek, dat den z.g. commandant der vrijwilligers van de Maas een langen brief aan DIBBETS in de pen gaf. Het slot van dit den 18ⁿ December gedagteekend schrijven stelde voor, dat de Belgische troepen zich terugtrokken tot op minstens één uur van Gronsveld en er geene belastingen zouden worden gevorderd; de Maastrichtsche troepen moesten zich dan ook van alle verdere uitvallen onthouden. Deze regeling

¹) Rapport d.d. 15 December 1830.

²) Rapport d.d. 17 December 1830.

zou duren tot de bepaling der grenzen had plaats gevonden; werd de wapenschorsing verbroken dan behoorde men het een etmaal te voren mede te deelen.

De Opperbevelhebber heeft echter nooit van dergelijke bijzondere regelingen willen weten; hij hield zich aan de bepalingen van den wapenstilstand en achtte het verder in het belang der vesting zijne vrijheid tegenover den vijand te handhaven. Hij begon met ook dit stuk geen antwoord waardig te keuren ¹!

Intusschen waren de commissarissen der Londensche conferentie, CARTWRIGHT en BRESSON, na de verklaring d.d. 30 November van Nederlandsche zijde ², met de Belgische machthebbenden in nieuwe besprekingen getreden over de vervanging van de wapenschorsing door den wapenstilstand, bedoeld bij het 2^e Protocol, volgens welke de troepen zouden terugtrekken achter de grenslijn van 1814, zoodat moest ontruimen:

België: Venlo met de Limburgsche generaliteitslanden;

Holland: de citadel van Antwerpen.

Het resultaat was, dat den 15ⁿ December 1830 België ook het 2^e Protocol aannam ³, gelijk den 18ⁿ d.a.v. ter kennis van de Conferentie kwam en alzoo, daar Nederland het Protocol reeds aanvaard had . . . zou van Limburg althans onze tegenwoordige provincie weder geheel onder het gezag van Holland komen en Maastricht eene afdoende opluchting erlangen! Ongelukkig gebeurde er niets van, nu, naar het mij voorkomt, door schuld van onzen Koning. Alle voorwaarden des wapenstilstands deed hij vervullen; dientengevolge werd ook de afsluiting der Belgische havens en kusten opgeheven, maar *de Schelde bleef geblokkeerd*! Dit werd bevolen eensdeels als middel van verdediging ⁴, anderdeels, ten gevolge van de meening onzer Regeering, dat

¹) Rapport d.d. 21 December 1830 aan Oorlog. Verg. bladz. 65.

²) Zie bladz. 66.

³) Over deze aanneming, zie o. a. NOTHOMB, dl. I, bladz. 151—154.

⁴) Verg. de rede van onzen minister van Buitenlandsche Zaken ter Tweede Kamer d.d. 20 Januari 1831, in de *Staats-Courant* van den 22ⁿ d. a. v.

wanneer krachtens het 1^e Protocol de scheiding zou tot stand komen overeenkomstig den toestand van 1814, dat dan ook moest herleven de bepaling van het Munstersche vredestractaat, volgens welke de Schelde zou afgesloten worden. Persoonlijk vind ik, dat deze opvatting geen naam verdiende; zoo oordeelde er ook over DE BROGLIE in zijn artikel over de Belgische onzijdigheid, waar hij mededeelt: „Il n'y eut qu'une opinion dans la Conférence sur ce moyen dérisoire de se jouer de la décision qu'on prétendait observer”¹.

Het gevolg van deze militante houding is geweest, dat niet alleen beide partijen ook geene hand uitstaken om tot eene territoriale ruiling te komen, maar België zich bovendien geroepen achtte om intusschen alle krachten in te spannen de Brabandsche vlag op de Maastrichtsche veste te planten.

Slechts één zaak werd met België's aanneming van 15 December uitgemaakt, namelijk dat de met 21 November ingegane wapenstilstand onbepaalden tijd, en niet slechts 10 dagen, zou duren. Hoe men er aan kwam dit te betwijfelen, waar het 1e Protocol slechts sprak van 'n 10 dagen in een geheel ander verband², weet ik niet; maar naar men in de Belgische couranten vertelde, zou de wapenschorsing voor slechts 10 dagen zijn bedoeld³, zoodat bij de mogelijkheid dezer opvatting de Opperbevelhebber generaal VAN BOEOP meende te moeten waarschuwen⁴ voor het geval de Belgen de schorsing met den 1^{en} December als geëindigd beschouwden.

Den 20^{en} en 22^{en} December berichtte de Opperbevelhebber aan Oorlog, dat de vesting toenemend werd ingesloten: „Men bedreigt met eenen onverhoedschen aanval en escalade, na alvorens de bezetting op alle punten gedurende een paar dagen te hebben ontrust en vermoeid”. Te Hasselt en omstreken concentreerde de vijand eene macht, ten einde, „zoo het

1) Zie over dit artikel mijn *Beroep*, bladz. 6. De aangehaalde woorden op bladz. 41—42 der aflevering van 1 Juli 1909 in de *Revue des Deux Mondes*.

2) Zie bladz. 41.

3) Zoo liet zich o. a. de *Émancipation* van 26 November 1833 schrijven uit Luik den 23^{en} t. v.

4) Bij brief d.d. 6 December 1830.

schijnt, de kolonne van den hertog van SAXE-WEIMAR bij eene verwachte beweging aan te vallen, en den toegang herwaarts af te snijden". Dadelijk gevaar was er echter niet. „Alles is gereed hen te ontvangen en met den besten moed beziel", luidde het tevens geruststellend. — De soldaten werden bij dagorder toegesproken, opdat volharding, moed, vertrouwen, niet zouden versagen. „Wordt de vesting door eenen aanval bedreigd", besloot dit stuk, „roept dan allen uit: de dag van roem is daar"¹. Voor de kwaadgezinden der bevolking werd bekend gemaakt, dat ieder huis, waaruit zij een schot op de onzen mochten wagen, onverbiddelijk zou neergebrand worden; „de groote drijfveer van eigen belang zal hen welligt in den toom houden", berichtte hierover DIBBETS aan Oorlog², „te meer daar mijne handelingen, in de tegenwoordige omstandigheden voldoende kenmerken van standvastigheid dragen, en hen in deze dus hoegenaamd geene verschoning te wachten staat". — Het Gemeentebestuur ontving andermaal de opdracht het verbod af te kondigen: „tegen allen bijeenloop, zamenrotting van volk, wanneer de bezetting zich onder de wapenen bevindt, of tot de verdediging der vesting op de wallen begeeft"; hoezeer hij wel vertrouwde, merkte de Opperbevelhebber bij die lastgeving op, dat geene misdadige oogmerken daarbij bestonden. moesten gegeven bevelen gehandhaafd worden en zouden de gevolgen van overtreding alleen aan de schuldigen te wijten zijn, „daar de strengste orders" waren herhaald „hen door de kracht der wapenen te doen uiteengaan". Alle in de vesting woonachtige gepensioneerde officieren zagen zich ingedeeld bij eene organisatie, waarbij zij, in geval van aanval der stad door den vijand, met de handhaving der politie belast werden³. Het voorbeeld was reeds en bleef gegeven door den gepensioneerden generaal VAN IMBYZE VAN BATENBURG, een „zeventigjarige," „achtenswaardige grijsaard", gelijk de Opperbevelhebber schreef, toen hem na

¹) Dagorder van 22 December 1830.

²) In DIBBETS' uitvoerig rapport d.d. 22 December 1830.

³) Opdracht van den Opperbevelhebber d.d. 24 December 1830 aan generaal VAN BOECOP.

den Tiendaagschen Veldtocht geene onderscheiding, waartoe ook het Metalen Kruis destijds behoorde, gewerd. Te vorgeefs bracht DIBBETS bij rapport van 2 Juli 1832 hem, „wiens toestand dagelijks al meer bedenkelijk wordt, en gezegd kan worden, op den rand van het graf te zijn”, voor eene onderscheiding, „die hij te regt op hoogen prijs stelt”, in aanmerking; vandaar, dat hij zijn voorstel d.d. 6 Juni 1833 herhaalde.

Den 20ⁿ December 1830 werd de uit 's-Gravenhage komende post tusschen Aken en Maastricht weer opgelicht, doch de vertooning van des Opperbevelhebbers schriftelijke verklaring, dat alle schending van de post voor hem gelijk zou staan met verstriking van den wapenstilstand, deed de brieven teruggeven. Daaronder bleek te zijn eene depêche van Justitie, hetgeen den Opperbevelhebber aanleiding gaf dien Minister er op te wijzen de brieven voortaan te zenden door tusschenkomst van Oorlog, „aangezien Zijne Excellentie, de heer Directeur-Generaal, alle korrespondentie van eenig belang, op gewoon postpapier geschreven, aan mij verzendt, onder het couvert aan den heer VON REIMANN, Regerings President te Aken, van wien ik die met het Pruisisch *contresign*, op eene zekere wijze ontvang”¹.

Den 22ⁿ werd de post opgehouden door de muitelingen te Keer, 1½ uur van de vesting; de Opperbevelhebber meldde dien avond aan Oorlog, het te voorzien was „dat binnen weinige dagen de gemeenschap met Aken afgebroken zal zijn”. Denzelfden dag waarschuwde VON REIMANN bij een breed schrijven aan DIBBETS er voor, dat de post toenemend gevaar liep. Men zou nu, antwoordde DIBBETS waardeerdend², de brieven niet meer adresseeren aan hem, President, maar aan een particulier, waardoor het gewicht der correspondentie minder de aandacht trok; VON REIMANN zelf zou van particuliere boden gebruik maken.

De bemoelingen van den Pruisischen regeeringspresident in dit en in andere opzichten zijn een paar weken later zeer

1) Verg. bladz. 56.

2) Gedagteekend 23 December 1830.

verminderd geworden door een verstandigen maatregel van onze Regeering, die vele jaren aaneen gehandhaafd bleef.

Wegens het afbreken der postgemeenschap, doch ook wegens tal van andere belangen, die telkens rezen, werd het toenemend oneigenaardig, dat de betrekkingen Holland-Maastricht feitelijk werden onderhouden door een vreemdeling. Vandaar, dat den 2ⁿ Januari 1831 uit 's-Gravenhage door Oorlog naar Aken met ter woon werd gezonden de kolonel DE LA SARRAZ, later minister van Buitenlandsche Zaken. Hij had in last:

1° Het vestigen en bevorderen der correspondentie met Maastricht, voornamelijk het zenden der brieven aan den generaal-majoor DIBBETS, en het bezorgen der dépêches van dien Generaal naar herwaarts, alsmede het overmaken van gelden naar Maastricht.

2° Het inwinnen van berigten omtrent de gesteldheid van zaken, en de stemming der gemoederen te Luik. Het voeren van correspondentie hierover met den generaal-majoor DIBBETS, alsmede omtrent hetgeen deze van zeker vertrouwd persoon L..... verneemt, en in verband daarmede opgegeven, hetgeen tot bevordering van het algemeen belang der zaak zou kunnen worden gedaan.

3° Het inwinnen van berigten over den stand van zaken in geheel België, zoowel door middel van hetgeen deswegens vernomen wordt van reizigers, als door de bijzondere correspondentie der zich te Aken bevindende personen; door de renseignementen, welke bij de Pruisische burgerlijke en militaire autoriteiten voorhanden zijn of inkomen, en eindelijk door middel van de tijdingen, welke op andere meer bijzondere en geheime wijze kunnen worden verkregen.

De punten 2° en 3° loopen feitelijk over het medewerken tot eene tegen-omwenteling, waaromtrent onze Regeering overdreven verwachtingen koesterde. DIBBETS was er van 's-Gravenhage uit ook in betrokken geworden en hield diensten-gevolge gemeenschap met een Belgischen kolonel te Eupen, zekeren ROTTIERS, met een bekend geestelijke te Luik, abt MOENS, en met nog eenige andere Belgen. Hij verbloemt niet zijn weezin tegen deze dienstverrichting, noch zijn ongeloof aan het nut er van. Zoo verklaart hij in een schrijven d.d. 18 Maart 1834 aan Oorlog, niet te kunnen ontkennen: „dat de relatiën, welke ik nu ruim drie jaren, met den Abt, kolonel ROTTIERS en anderen, betreffende de belgische aangelegenheden, heb gehad, al dikwerf van eenen moeilijken aard zijn geweest, en dat hoezeer de bedoelingen ten deze, zoo veel

mogelijk zijn bevorderd, ik van de andere zijde niet heb gearzeld zoodanige bedenkingen te onderwerpen, als waartoe de omstandigheden aanleiding konden geven". — „Deze correspondentie", schrijft hij d.d. 28 Juli 1834 over zijne briefwisseling met ROTTIERS, „begint al meer en meer eene comedie te gelijken, doch waar men met de te spelen rol verlegen is." — En den 15ⁿ December 1838: „Het spreekwoord zegt, men veracht de verraders, toch bedient men zich van dezelve. De inhoud des briefs van den abt MOENS, als te regt zeer geheim beschouwd, en gisteren avond, na zijne terugkomst alhier geschreven en aan mij overhandigd, wordt hiermede bedoeld. Het is de heer M. G., broeder van G., dien den abt, beide voorstellen heeft gedaan; de voorwaardelijken van S., zeide de abt, zal wel door geld of anderszins te wijzigen zijn. Hij verzocht zoo mogelijk, een spoedig antwoord, als hebbende de belofte gedaan, zich naar hier te begeven, om daarover te spreken, en dat hij, na verloop van eenige dagen, wel in staat zoude zijn, de eene of andere mededeeling te doen."

Zoo tot het laatste toe bleef men vervuld met het geloof aan de mogelijkheid van eene tegen-omwenteling.

HOOFDSTUK VIII.

Samentreffen van de Maastrichtsche verkenningen met den vijand op het einde van December 1830.

DIBBETS' verkenningen bleven zooveel mogelijk ruimte van beweging een uur om de vesting handhaven, daarbij tot ergernis van de Belgische bladen, de kassen der opstandige gemeenten lichtende¹. Eindelijk had er den 23ⁿ December eene expeditie plaats, waarbij dooden en gekwetsten vielen: zoover ik heb kunnen nagaan het eerste samentreffen uit Maastricht met den vijand, dat nu door meer bloedige ontmoetingen zou gevolgd worden. . . . Midden in den wapenstilstand!

Kolonel VON QUADT ontving dien 23ⁿ de opdracht naar

¹) Bericht uit Luik d.d. 23 December aan *Le Politique*, overgenomen in de *Émancipation* van den 26ⁿ d. a. v.

Meersen te trekken, ten einde zich te overtuigen, dat de brug over het riviertje de Geul niet was afgebroken. Men had zich nog geen kwartier van de vesting verwijderd of de vijand gaf van alle kanten vuur, meest uit de huizen. VON QUADT drong door; het hevigst werd het vuur uit het bosch van het kasteel Vaeshartelt en uit den daarbij staanden molen, het kasteel nu het eigendom van den heer REGOUT, voorheen van koning WILLEM II. Tegenwoordig komt men tusschen vele groote villa's en parken, hooge heggen en kijkjes op de heuvelen langs de Geul aan Rothem. Het gehucht bleek door een 5 à 600 opstandelingen bezet; VON QUADT dwong hen de verdediging op te geven. Eene mooie laan vereenigt Rothem en Meersen, waar men de Geul herhaaldelijk overgaat. Ook op dezen van Maastricht uitgaanden fraaien weg ziet men op een paar plaatsen in de lengte er van verheven bruggen, daar in de wintermaanden de weg er onderloopt¹.

De verkenning zette haar tocht tot Meersen voort en voldeed alzoo aan hare bestemming. Een geregeld tirailleurvuur, gesteund door de Artillerie, hield de aanvallers in ontzag. VON QUADT's Infanterie bestond geheel uit jonge mannen, die zich flink hielden. Men kwam in de vesting terug met 'n dozijn gevangenen. Een er van droeg uniform en knopen van onze 18^e afdeeling Infanterie! Hij vertelde, dat negen stukken geschut in de nabijheid zouden zijn geweest. Kolonel VON QUADT en majoor SYBERS werden voor den Nederlandschen Leeuw in aanmerking gebracht; generaal VAN BOECOP meende, dat de Majoor die belooning reeds verdiend had door zijn manhaftig gedrag te Luik.

Wij hadden geene gesneuvelden, wel gewonden: 1 onder-officier met 6 minderen, maar de zwaar gekwetste fourier STRATING overleed den 30ⁿ; hij was intusschen reeds voor de Willemsorde aanbevolen²; nu deed de Opperbevelhebber, onder nadere goedkeuring, de begrafenis plaats hebben als voor de ridders dier orde bepaald³.

„De wapenschorsing is in geenen deele dezerzijds ge-

¹) Verg. bladz. 53.

²) Bij rapport van den Opperbevelhebber d.d. 24 December 1830.

³) Rapport d.d. 31 December 1830.

schonden", besloot het rapport aan Oorlog over het gebeurde ¹; „maar het al meer en meer naderen der opstandelingen, zoude op het laatst alle verkenning hebben belet; op onze troepen is het eerst vuur gegeven."

De *Staats-Courant* gaf in sobere woorden een verhaal van het treffen ²; Belgische bladen deden het op hunne gewone schreeuwerige wijze: in het „*élan de la vengeance*" hadden de dapperen „*les satellites des tyrans de la Belgique*" onder de oogen gezien ³.

Het zou echter voor de laatste maal zijn, meende deze courantenschrijvers, dat de vesting van de Oostzijde, dus uit Wijck op Meersen enz., uitvallen kon wagen; want DE TILLY en MELLINET hadden zich nu vereenigd; de vijand moest maar durven opkomen tegen deze heldencommandanten: „*les mêmes principes et les mêmes sentimens, qui les unissent à la cause sacrée de l'affranchissement, rendra les deux corps invincibles.*"

Misschien in zulk een onoverwinnelijkheidsgevoel naderden de benden den ochtend van den 25ⁿ December tot onder het bereik van het kanon op den Wijckerwal. De Opperbevelhebber deed losbranden en onder bescherming van het kanonvuur gingen troepen de Maartenspoort van Wijck den weg naar Riepst op. De poort bestaat niet meer, wel de er bij liggende parochiekerk van dien naam, nu opgetrokken in Gothischen stijl naar de plannen van D^r. J. P. H. CUYPERS, in 1859 ingewijd en in het bezit van een miraculeus houten Christusbeeld, herinnering aan een wonder, dat zich ± 1300 te Riepst zou hebben voorgedaan.

De uitvallende verkenners trachtten met geweerschoten

¹) Rapport d.d. 23 December 1830.

²) In de nummers van 29 en 31 December 1830.

³) Zie o. a. een uitvoerig verhaal, geschreven uit Maastricht den 24ⁿ December, dat de *Émancipation* van den 28ⁿ d. a. v. opnam. Er komt ook een verhaal van dit gevecht voor in *Voermanck*, op bladz. 23. De schrijver zegt: „Voici le récit qu'on nous fit" m. a. w. hijzelf woonde het niet bij. Hetzij hierdoor, hetzij, dat hij zijne herinneringen niet terstond te boek stelde, het op bladz. 98 vermelde feit omtrent de mislukking van een list van MELLINET heeft betrekking op een in bladz. 86 te noemen gevecht van den 26ⁿ, zoodat feitelijk het geheele verhaal onbetrouwbaar wordt.

de muiters ver genoeg terug te dringen. Omstreeks 4 uur in den namiddag verwijderden dezen zich.

Den 26ⁿ December een nieuw treffen. Den vorigen dag had de Opperbevelhebber gelast aan de eigenaars van twee huizen op den weg van Meersen en van een huis op den weg van het een kwartier buiten de Oude Wijckerpoort gelegen Scharn of Schaan af te breken, daar ze het gezicht uit de vesting belemmerden en men er achter verborgen batterijen kon oprichten. Daar het bevel natuurlijk niet werd opgevolgd, moest het eene verkenning uitvoeren, die den 26ⁿ de vesting verliet; de Opperbevelhebber volgde, doch bleef met een half eskadron Kurassiers in reserve het verloop van het treffen, dat nu plaats vond, afwachten; de tirailleurs onder kapitein DUYCKER namen een gewichtig deel aan den strijd en gedroegen zich „met beleid en moedig”. Er vielen vele gekwetsten, enkelen sneuvelden. Toen de huizen neergebrand waren, gaf de Opperbevelhebber in den namiddag ten 2 ure last tot terugkeer. „Ik kan niet genoeg roemen over de goede geest en orde, waarmede deze last is volbragt”, luidde het vol lof naar 's-Gravenhage¹; volgens de Belgische bladen hadden hunne dapperen gestreden „comme des vieux grenadiers français”².

Om het ten Noorden der vesting gelegen Caberg te bereiken, verlaat men Maastricht door de Boschstraat; op haar einde links en rechts eene fabriek. Vóór men de brug overgaat, die aan de andere zijde van het Kanaal voert, een grafmonument ter eere van generaal DIBBETS, maar van geenerlei waarde³. De spoorlijn Maastricht—Hasselt overstappende,

¹) Rapport d d. 26 December 1830 in de *Staats-Courant* van 5 Januari 1831.

²) De *Émancipation* van 31 December 1830 hield een verhaal in uit de pen van een correspondent uit Luik d.d. 28 t. v. Het is natuurlijk bijzonder wijsdich opgezet en draagt tot hoofd den, zou ik zeggen, min eigenaardigen naam van *Het gevecht bij Gronsveld*, dat ten Zuiden van Maastricht ligt: misschien wordt een ander gevecht bedoeld. Men vindt dit verhaal nagenoeg letterlijk terug in het werkje van *Voermanck*, bladz. 97 v.v. maar een deel der vermakelijke renommage van de courant, is er toch uit weggelaten.

³) Verg. noot 2, bladz. 91 *Spect.-verh.*, waar ook op de verwaarloozing van het monument werd gewezen. Ik bevond dit echter in 1903 geenszins meer het geval.

komt men aan de waarlijk fraaie laan, die naar het aan de linkerzijde der Maas gelegen *Smeermaas* voert. Een half uur lang onder schoone boomen, tot men het dorpje bereikt, wordt ontwaard steeds aan de linkerzijde het Kanaal, weldra mede rechts de Maas. Om in het dorp te komen, moet weer eene brug den bezoeker over het, naar het schijnt, druk bevaren Kanaal op den anderen oever brengen. Het grootste deel van het vlek is Belgisch en behoort onder de gemeente Lanaken; het kleiner Nederlandsch gedeelte is gebracht onder de gemeente Oud-Vroenhoven. Doorwandeland linksom terug, komt men aan Caberg, geen berg, maar mede een gehucht, dat tot Vroenhoven behoort, vanwaar men per tram naar Maastricht kan terugkeeren.

Daar te Caberg namen de muitelingen den 27ⁿ December positie en schoven vooruit om des avonds met geweervuur onze schildwachten aan het z.g. *Hooge Punt van Wijck* te beschieten; kanonvuur was noodig om dit spel te doen staken.

In den loop van den 28ⁿ op den 29ⁿ December kreeg de Opperbevelhebber tijding, dat 's vijands voorposten, op den rechter Maasoever tegen Wijck gericht, alle ingetrokken zouden zijn. In den ochtend van den 29ⁿ wilde deze daarvan zekerheid erlangen.

Er is van Wijck uit een weg Noordwest naar Meersen en een andere meer dadelijk Westwaarts naar Scharn. Men verlaat Wijck door de Stationsstraat over den spoorweg, rechts af, door het *Wijckerveld*, zooals nu de naam dier aan de linkerhand gelegen bebouwde vlakte nog in herinnering blijft door een buiten van Regour aldaar; dan komt men aan twee goed beschaduwde wegen, den eersten weg links, die voert naar het tot de gemeente Heer behorende Scharn, eigenlijk eene lange opvolging van villa's en huizen, met het terrein der in 1406 opgerichte handboogschutterij Sint Sebastiaan en eene ciderfabriek, waaraan men indertijd toekomst voorspelde. Het eigenlijke Scharn is een huizencomplex met mesthoopen, zoodat het genoeg te grooter is, wanneer men het achter zich laat om rechts den bekoorlijken weg in te slaan naar Bemelen.

Sterke verkenningen werden nu op de wegen naar Meersen

en Scharn uitgezonden; kolonel VON QUADT naar Meerssen vooruit, de tweede verkenning, waarbij de Opperbevelhebber zich bevond, bleef te Scharn, in afwachting dat de eerste wellicht werd aangevallen, als wanneer die van Scharn eene afleiding op de rechterflank van VON QUADT's colonne zou kunnen maken.

De tweede colonne Scharn naderende, werd op deze uit twee stukken en te gelijk op VON QUADT uit drie kanonnen vuur gegeven. Tevens vestigde majoor NYPELS des Generaals aandacht op eene sterke beweging, rechts van den Akenschen steenweg bij Heer. Tot meerdere overtuiging ten aanzien hiervan begaven beiden zich naar de groote brug, waarop toen geweerschoten werden gedaan.

De Opperbevelhebber achtte nu de mogelijkheid niet uitgesloten, dat VON QUADT al te zeer zou blootgesteld worden; hij gelastte hem daarom terug te keeren. Onderwijl bleef de Scharnsche colonne stand houden, tot VON QUADT de stad was genaderd, waarop ook de Opperbevelhebber met zijne colonne naar de vesting toog. Op het oogenblik, dat deze gekomen was op den wal boven de Oude Wijckerpoort, viel er een uit een windbus geschoten kogel tusschen hem en zijn adjudant, majoor SYBERS; het projectiel was aan gelegd uit een dakvenster, maar de dader bleef onbekend.

Ten aanzien van den terugtocht vermeende de Opperbevelhebber alle redenen te hebben aan te nemen, gelijk hij aan Oorlog rapporteerde¹, dat daarmede werd verijdelde „een wel beraamd vijandelijk plan” en dat vooral ook de colonne-VON QUADT door het tijdig teruggaan behoed was geworden „voor vele onvermijdelijke verliezen bij eene overhaaste terugtocht, in het gezigt des vijands, welke in zoodanige omstandigheden van ons geschut welligt niet veel te vreezen zoude hebben gehad”; ook nader vernam DIBBETS, dat MELLINET zelf erkend zou hebben, dat de in tijds bevolen terugtocht „in alle opzigten door de voorzigtigheid bevolen werd”.

Het trekt onwillekeurig de aandacht, hoe slecht er in het algemeen over en weer werd geschoten. Men is zóó hand-

¹) Rapporten d.d. 29 en 31 December 1830.

gemeen, dat, zou vermeend worden, men elkander tot gruis zou slaan: 't blijft echter steeds bij enkele gesneuvelden of gekwetsten. Nu had men onzerzijds slechts te betreuren één kurassierspaard, dat door het vijandelijk geschut eerst op het glacis der vesting getroffen en dadelijk afgemaakt werd.

De Belgische bladen vonden intusschen steeds aanleiding om triomfkreten te doen hooren. Onze verkenningen waren er enkel op ingericht om op te nemen, wat er gaande was; den schrik er in te houden tegen permanente vijandelijke bedreigingen; dan onmiddellijk om te keeren, wanneer in een gegeven oogenblik het bezoek gevaarlijk werd. Door deze aanhoudende tochten bleef het vooropgestelde beginsel gehandhaafd, dat de kring, waarin zich de verkenningen bewogen, Nederlandsch grondgebied was. Nooit hadden zij en konden zij hebben het karakter van permanente bezetting, zoodat zij wat vroeger of wat later op denzelfden dag moesten terugkeeren. Dat terugkeeren was dan, wanneer het geschiedde tegenover een opkomenden vijand, aanleiding tot triomfgeschrijf van die zijde. Zoo ook hier en nu te meer, daar er één paard gedood was. „De Belgische bladen”, schreef onze *Staats-Courant* over deze verkenning ¹, „brengen dit verlies van een paard, op 5 ruiters, met of zonder paarden; dit laten ze in het midden: men heeft in de laatste tijden hunne groote naauwkeurigheid en hunne waarheidsliefde leeren kennen.”

Hiervoren werd gewag gemaakt van het voorstel van een bendenhoofd, door DIBBETS onbeantwoord gelaten, tot het stellen van eene demarcatie-lijn ². Nu ontving hij er weder een, maar van meer beteekenis, in zoover het uitging van het Brusselsche departement van Oorlog. Op diens last schreef hem namelijk generaal DAINE uit zijn hoofdkwartier Hasselt d.d. 29 December; aanbèvolen werd voor de bespreking er over een commissaris en de plaats der samenkomst aan te wijzen. Dit overigens zonderling gestelde stuk werd den Opperbevelhebber den 30ⁿ door een parlementair gebracht. De Opperbevelhebber besprak de zaak met generaal VAN BOECOP. Dezerzijds had men stellige eischen, waarvan niet

¹) De *Staats-Courant* van 10 Janurri en 2 Februari 1831.

²) Zie bladz. 75—76.

viel af te wijken, zoodat eene samenkomst geen zin zou hebben, wanneer daarop niet van Belgische zijde preliminair werd ingegaan. Vandaar, dat in het antwoord van dien dag aan DAINÉ — waarin het gebruikelijk *De eer hebben* en *Dienaar* als altijd gemist werden — eene bercidverklaring tot de benoeming van een commissaris, te confereeren te Tongeren, werd uitgesproken, wanneer de lijn zóó zou loopen, dat de bij het antwoord aangeduide plaatsen op rechter en linker Maasoever voor ons vrij bleven; zoomede voor de post: de weg op Aken ten behoeve van ons en die op Maaseik ten behoeve van België; een en ander in ieder geval onder nadere goedkeuring der Nederlandsche regeering.

Er was echter in die dagen met de Belgische bewindslieden geene vruchtdragende bespreking te voeren; wat zij slechts wilden, was tijd winnen om zich beter te kunnen organiseren, gelijk onze minister van Buitenlandsche Zaken het in de Tweede Kamer te kennen gaf. Nu er een ernstig bescheid was gegeven, dat steunde op den feitelijken en door den vijand aanvaardden toestand van 21 November 1830, hoorde men er verder niets van.

De overgang van het oude in het nieuwe jaar was voor de vesting een tijd van aanhoudende onrust. In den nacht van den 30ⁿ op den 31ⁿ December kwam het geheele garnizoen in beweging, doordien aan de zijde van Lanaken en Veltweselt de vijand optrok, vuurpijlen afgeschoten werden en kanonschoten zich deden hooren. Wat het eigenlijk beteekende, wist men dezerzijds niet, maar zoo een overval beoogd was, had men buiten de bestaande waakzaamheid gerekend: alles was in een oogenblik op zijn post. Gedurende eenige volgende nachten werden deze alarmeeringen herhaald ¹. „De orde en kalmte, die reeds in zoodanige omstandigheden bij den troep heerscht”, rapporteerde de Opperbevelhebber aan Oorlog ²,

¹) Ook VOERMANCK schrijft over de alarmeeringen na de Decemberontmoetingen, dat de nachtrust in de kantonnementen steeds verstoord werd: „par les roulements des tambours qui battaient la générale”: bladz. 101—102. Wat zijne beschrijvingen betreft over de schermutselingen op bladz. 102—104, ik acht die van geenerlei waarde; er is daarin vermoedelijk allerlei verwarring.

²) D^o 31 December 1830.

„kan niet beter zijn; in de stad blijft alles rustig.” De *Staats-Courant* verkondigde de onverstoorbaarheid, waarmede het alarm placht opgenomen te worden ¹.

HOOFDSTUK IX.

De berenning der vesting in Januari 1831 onder Daine en Mellinet.

Het eerste nieuwe jaar na de omwenteling was aangebroken. De Opperbevelhebber deed vooraf bekend maken, gelijk hij ieder jaar zou doen, dat hij voor alle officieele of particuliere beleefdheden bedankte; misschien omdat hij er persoonlijk niet van hield, misschien ook dat alzoo geene militante verhoudingen van Oranje- of Belgischgezindheid aan den dag konden treden. Onder de verwittigde autoriteiten behoorden Gedeputeerden met hun Gouverneur; de Gouverneur antwoordde, dat zij, „niet minder dan ik” nochtans wenschende hunne gevoelens van hoogachting te kennen te geven, nu schriftelijk uitspraken „die betuiging, alsmede die van onze eerbiedige verknochtheid aan Zijne Majesteit” ².

Gouverneur DE BEECKMAN had anders juist in de maand December een verzoek om verlof naar 's-Gravenhage gezonden, om zich over de handelingen des Opperbevelhebbers te beklagen. De omsingeling der vesting maakte echter destijds het reizen gevaarlijk, zoodat pas in het eerste kwartaal 1831 van de verwezenlijking van het plan quaestie kon zijn. De Opperbevelhebber steunde toen bij Oorlog des Gouverneurs verlangen tot heengaan, doch drong er tevens op aan, DE BEECKMAN wegens zijne Belgische gezindheid niet meer te laten terugkomen. Eerst den 5^{en} Mei 1831 kon hij heengaan; 't was inderdaad voor goed; toen hij een drietal maanden

¹) In de nummers van 10 Januari en 2 Februari 1831.

²) Brief van den Opperbevelhebber d.d. 28 December 1830; gelukwensch van den Gouverneur d.d. 29 d. a. v.; DIBBETS' dankbetuiging d.d. 30.

later verzocht de vesting even te mogen bezoeken, werd het hem door den Opperbevelhebber geweigerd ¹.

Met de verkenning op den 29ⁿ December 1830 ² deed de Opperbevelhebber voorloopig alle uitvallen staken, omdat de geest van een groot deel der bevolking zóó slecht was, dat de geringste tegenslag het sein tot eene uitbarsting zou kunnen zijn. Zoo bepaalde men zich dan ook enkel om bij de nachtelijke alarmeeringen van 30 op 31, van 31 op 1 en van 1 op 2 de in dergelijke gevallen aangewezen posten in te nemen. Het garnizoen was zóó krap aangemeten, dat eene dagorder van 2 Januari de officieren berispte, omdat zij door onderofficieren en oppassers met bellen en kloppen gewekt hadden moeten worden „lang nadat de troep zich in de kazernen gereed tot uittrekken bevond”. Terwijl op die wijze dienstdoend personeel aan zijn werkring onttrokken werd, waren er de omstandigheden niet naar, herinnerde de order - „waarvan elk in zijnen rang en betrekking moet door- drongen zijn” — om vermindering van personeel ook slechts voor een oogenblik toe te laten; aan de officieren werd dien- tengevolge gelast „zoo nabij mogelijk de kazernen te logee- ren”. Ook de arrestanten in de politiekamers en de werkers behoorden bij alarm de wapenen op te nemen; slechts „de koks en kwartierzieken, die alsdan tot den keukenarbeid kunnen behulpzaam zijn”; mochten terugblijven.

Eene andere order ³ bepaalde, ten einde de onrust niet te vermeederen, „gelijk in den jare 1813, tijdens de blokkade van Maastricht heeft plaats gehad”, dat in geval van brand niet geluid mocht worden; evenzoo werd het „ter voorkoming van allen volksoploop” aan de nachtwachten verboden dan de klep verkeerd te slaan; ook mochten geene vrouwen of kin- deren bij brand in de straat verschijnen, „maar alleen zoo- danige personen, die werkelijk hulp bieden”. Bemerkte de toren- wachter onraad, zoo moest hij de wacht aan het stadhuis en den stadsbrandmeester waarschuwen. — Nog werd verboden ⁴

¹) Zie *L. L.*, dl. I, bladz. 128—131.

²) Zie bladz. 85—87.

³) Order van 3 Januari 1831.

⁴) Order van 19 Januari 1831.

„het luiden of kleppen der klokken, hetzij tot aankondiging der Eeredienst voor de onderscheidene gezindheden of tot welk andere einde zulks tot dusverre, hier gebruikelijk is”. Deze lastgeving bleef echter slechts weinige dagen gehandhaafd; zij werd ingetrokken ¹ toen de berenning der stad opgeheven bleek.

Aanwijzingen genoeg, dat de toestand in den aanvang van Januari 1831 bedenkelijk was. De vijand gevoelde wel, dat hij in het voordeel kwam. Daarmede wakkerde de lust aan om tot de veroveraars der vesting te kunnen behooren; de jongelui, verkondigden de Belgische bladen, naar aanleiding eener samentrekking op 3 Januari, „brûlent surtout du désir de prendre part à l'assaut de Maestricht” ². En geheel in overeenstemming hiermede, schreef in die zelfde dagen een onzer geheime agenten ³: „Men is so geweldig gesteld Maastricht te nemen, dat ik er bang voor word. DAINÉ kommandant en onder hem NIELLON en TOUSON ⁴” — DAINÉ, die tot dusver zijn hoofdkwartier had te *Hasselt*, verlegde het, met toestemming van het bestuur te Brussel, nader tot de te vermeesteren vesting, naar *Hocht*, „ne pouvant plus contenir l'élan de ses troupes”, „nos braves qui tous brûlent de désir d'en venir aux mains avec l'ennemi”, schreef men uit *Hasselt* ⁵; daar zag men ze met leedwezen vertrekken, heette het, hun gedrag was er onberispelijk geweest, eere hun! doch ook eere den dapperen generaal DAINÉ „en un mot, il est Liégeois, il est Belge”. Men streed om de eer van DAINÉ's geboorteplaats; anderen verbeterden das, dat hij van Namen geboortig was!

Te *Caberg* en *Smeermaas* gingen de heeren zich mede vestigen, dus onder den rook van Maastricht. DAINÉ's eerste officier van de Genie, kolonel burggraaf DE PONTÉCOULANT, „brave officier”, Franschman, die in de eerste dagen van

¹) D^o 22 Januari 1831.

²) In de *Émancipation* van 11 Januari 1831.

³) De geheime agent GEORGE d.d. 5 Januari 1831 aan minister van Justitie VAN MAANEN; deze agent ging ook den prins van ORANJE te Londen na: zie *Proclamatie*, bladz. 204.

⁴) Deze naam is mij onbekend.

⁵) Brief d.d. 7 Januari 1831 uit *Hasselt* in de *Émancipation* van den 13ⁿ d. a. v.

October 1830 te Brussel zijn fortuin kwam zoeken en zich stelde aan het hoofd van een vrijkorps, wier leden hij zelf noemde „mijne plundersaars”¹, hij, held als zoo vele anderen, had daar ergens een fort opgericht, werd verzekerd. Men wachtte af SAXEN-WEIMAR „avec impatience”; het garnizoen te Maastricht heette „aux abois”. Generaal DRIBBETS kon, naar dezelfde praatjes, bijna niet meer en vermaakte zich met op alleen loopende Belgische vrijwilligers af te schieten „des boulets, des obus, même des bombes”²; alzoo „beaucoup de bruit pour peu de chose”³.

DAINE dringende naar den linker oever, MELLINET naar den rechter oever op Maastricht: het was een moment in de wereldgeschiedenis, dat deze twee paladijnen gelegenheid vonden elkander te omhelzen: „L’entrevue de ces deux braves a été des plus cordiales”⁴. Van alle kanten heetten de vrijwilligers te stroomen „qui désirent voler aux secours de leurs frères qui se trouvent devant Maestricht”⁵.

De wijze van zeggen mocht verwaten zijn, de toestand der vesting werd inderdaad toenemend critiek, zóó, dat nog bijzondere maatregelen werden noodig geacht voor het doen springen, zoo noodig, van de Maasbrug⁶.

Eene verkenning, de Smeermaas opgezonden, stootte reeds daar op muiters, die onze kurassiers beschoten. De Opperbevelhebber protesteerde er bij DAINE tegen; hij antwoordde het met spijt vernomen te hebben, ook dat vrijwilligers van zijn korps Smeermaas bezet hadden „en contradiction des ordres que j’ai donnés de ne pas occuper Smeermaas”; hij

¹) Zie de bronnen bij Jossox, bladz. 130.

²) Brief d.d. 12 Januari 1831 uit Hasselt in de *Émancipation* van den 17ⁿ d. a. v.

³) Brief d.d. 6 Januari 1831 uit Valkenburg in de *Émancipation* van den 10ⁿ d. a. v.

⁴) Brief d.d. 14 Januari 1831 uit Hocht in de *Émancipation* van den 18ⁿ d. a. v.

⁵) Brief d.d. 17 Januari 1831 uit Namen in de *Émancipation* van den 20ⁿ d. a. v.

⁶) Zie *Spect. verh.*, bladz. 87. Er staat daar echter, dat de order was van 26 Januari 1831; m. z. 16 Januari. Verkeerde data brengen soms op een dwaalspoor; den 26ⁿ was het oogenblikkelijk gevaar der beëindiging geweken, gelijk nader zal blijken.

verklaarde de bepalingen van den wapenstilstand te willen eerbiedigen¹!

Den 17ⁿ bracht DAINE een bezoek aan MELLINET op den rechter Maasoever. Hunne versterkingen, heette het in de bladen², waren nu voortreffelijk op kanonsafstand van Maastricht. Te Meerssen werd eene revue door hen gehouden en zij reden trotsch onder de door de vesting gezonden kogels. Kortom, het heette grootsch en prachtig³! MELLINET was ook al een Franschman, evenals DE PONTÉCOULANT en evenals NIELON, met wien hij ook daarin overeenstemde, dat hij onder KAREL X Frankrijk wegens wangedrag had moeten verlaten⁴. Zoon van een volksvertegenwoordiger in de Conventie en oud-brigadegeneraal in het Fransche leger, speelde hij eene hoofdrol in de Brusselsche Septemberdagen. Hij bracht het allengs zóó ver, dat hij in 1848 werd ter dood veroordeeld, als medeplichtig aan een aanslag⁵.

Op het einde der eerste Januari-week scheen ontzet voor de vesting zóó nabij, dat de Opperbevelhebber het Gemeentebestuur andermaal aanschreef om voor de kwartieren te zorgen, met het oog op „eene te verwachten beweging van de kolonne, onder bevel van den Hertog van SAXE-WEIMAR op Maastricht”⁶; maar tevens meende hij den Hertog in den loop der volgende weken te moeten waarschuwen om liever met den tocht te wachten dan eenig gevaar van mislukking te loopen. Een uit het Belgische leger naar Maastricht gedeserteerde Zwitser nam op zich de waarschuwing naar Eindhoven over te brengen, geschreven op een stukje perkament, dat in een zijner knopen verborgen werd. Het briefje luidde aldus:

Overhaast den marsch naar hier niet; mijne positie is goed; bied hen dagelijks het hoofd, en zal mij tot het begin van April weten te redden. *Maseyk, Smeermaas, Lanaken Tongersche steen-*

1) Correspondentie op 18 Januari 1831.

2) Brief d.d. 17 Januari 1831 uit Valkenburg in de *Émancipation* van den 23ⁿ d. a. v.

3) Brief als voren.

4) Verg. noot 6 op bladz 33 hiervóór.

5) Zie de bronnen bij JOSOX.

6) Aanschrijving d.d. 7 Januari 1831.

weg, alsook op den regter Maasoever, zijn de hoofdwegen tot de vesting, met ontgravingen en batterijen voorzien¹. Op eenen vigouzeuzen uitval, van deze zijde, bij het naderen der vesting is alles gereed. Van beide zijden, wordt alle gemeenschap op doodstraf, tegen gegaan.

Brenger dezès moet vijftig gulden premie ontvangen.

Geeft hiervan mededeeling aan het Departement van Oorlog.

Op doodstraf! Men durfde voorwaar niet te kikken! „Alles is hier rustig”, luidde het aan Oorlog². „De denkwijze der burgers is over het algemeen zeer verbeterd; zij hebben hunne ware belangen beter leeren inzien en houden zich meer bezig met het bewaren van rust en inwendige veiligheid, dan met staatkundige onderwerpen.” De *Staats-Courant* was zoo goed niet, of zij verkondigde deze rustige rust den volke³.

Intusschen vorderde de benarde staat der vesting, dat, „de communicatie afgesneden zijnde”, weer tal van dwingende huishoudelijke maatregelen werden genomen en aan het Gemeentebestuur onder de aandacht werd gebracht, „dat in de bestaande omstandigheden, het ook voor de burgerlijke overheden, tot dekking der verantwoordelijkheid, van belang is, om alles zoodanig te regelen, dat alle misbruiken worden geweerd, en zooveel mogelijk de tevredenheid worde bewaard”⁴. — Onderzoek moest gedaan worden naar den voorhanden veestapel en tegen opvoering van den vleeschprijs werd gewaarschuwd. Haastten zich de ingezetenen groote voorraden vleesch op te koopen en die door inzouting voor bewaring geschikt te maken, mede werd gewaarschuwd tegen overijver in deze, waardoor noodeloos gebrek aan versch vleesch zou ontstaan. — Een week later⁵, kreeg echter zelfs het garnizoen de mededeeling, dat het zich uitsluitend met zout vleesch had te voeden, onder herinnering nochtans, dat sedert meer dan veertien dagen, dat de vesting nu werd berend en de vijandelikheden plaats vonden, men in alle levensbehoefden,

1) Wel te verstaan door den vijand.

2) Rapport van den Opperbevelhebber d.d. 8 Januari 1831.

3) In het nummer van 17 Januari 1831.

4) Aanschrijvingen van den Opperbevelhebber d.d. 4 en 5 Januari 1831 aan het Gemeentebestuur.

5) D^o 11 Januari 1831.

als ook in de uitdeeling van vleesch, had kunnen voorzien.

Voor het garnizoen was een veepark aangelegd. Niet dan met de grootste moeite, speciaal door het gemis aan voeder, hield men het echter gedurende den winter in goeden staat en zooveel doenlijk op de getalsterkte van 'n 200 stuks. In den zomer ging het nog wel, zelfs bij omsingeling, omdat het vee op de uitgestrekte omwalling kon grazen. En zoo lang de vijand zich op een afstand had gehouden, was ook voor de paarden geen gebrek aan fourage geweest, dank mede het hiervoren vermelde middel¹ om door verlot tot uitvoer van steenkool den invoer van hooi te erlangen. Nu echter werd alle in- en uitvoer door den vijand belet. Zoo was reeds bij den aanvang van 1831 gebrek ontstaan aan hooi, speciaal „tot voeding van het rundvee van het park, behoorende tot het approvisionnementmagazijn” gelijk het Gemeentebestuur werd herinnerd², terwijl men het hooi van den aannemer der fourages niet kon nemen, „zonder de voeding der paarden van het garnizoen te compromitteren”; echter — meende de Opperbevelhebber — in de stad was de voorraad nog van belang, doch de bezitters der hooimagazijnen hielden dien vast, ten einde hooge prijzen bij het stijgen van den nood te kunnen bedingen; vandaar, dat nu 30000 pond „naar de marktprijzen en billijkheid” van de handelaren werd gerequireerd. — Toen allengs het vee toenemend aangesproken moest worden, verminderde wel de drang naar fourage, doch zonder zorg bleef de voorziening niet.

Ten behoeve der voeding van de menschen werd aan de meelfabrikanten verboden den aardappel als grondstof aan te wenden; „de kooplieden, landbouwers, speculateurs en alle overige particulieren, welke voor zich zelve of voor anderen aardappelen gebergd hebben”, moesten hunne voorraden opgeven en geboden werd, „dat de aardappelen tot geen ander einde, dan tot voeding der ingezetenen gebruikt worden”³.

In de moeilijke omstandigheden, waartoe de Opperbevel-

1) Zie bladz. 73.

2) Aanschrijving d.d. 4 Januari 1831 van den Opperbevelhebber.

3) Aanschrijving d.d. 18 Januari 1831 van den Opperbevelhebber aan het Gemeentebestuur.

hebber zich gebracht zag, kan soms nog veel uitgewerkt worden met geld; doch het vormde een zijner meest ernstige grieven tegen het regeeringsbeleid te 's-Gravenhage, gelijk hiervoren reeds medegedeeld ¹, dat hiermede in geen enkel opzicht rekening werd gehouden, ja, zelfs niet voor de voorziening in de gewone verplichtingen werd gezorgd. De ordehandhavende taak des Opperbevelhebbers werd daardoor ontzettend verzwaaard. Zeker, 's Rijks schatkist verkeerde destijds in groote moeilijkheden, doch te erger werden ze doordien, op allerbedroevendste wijze te wenschen overliet het inzicht van den minister van Financiën, den heer VAN TETS VAN GOUDRIAAN, „die de staatsmanskunst om goed receptie te houden, om vlug en breedvoerig te spreken en in moeilijke positiën expedienten te vinden, in groote mate bleek te bezitten, maar nimmer aan bedachtzame staatkundigen vertrouwen heeft ingeboezemd” ². Den 6ⁿ December 1830 was slechts f 100.000 ontvangen en verder voorloopig niets meer. Het werd niet in de korpskassen geborgen, omdat dezen bij eenig alarm niet veilig zouden zijn; men vestigde uit dien hoofde één garnizoenskas en wel op de hoofdwacht, waarvan de sleutels berustten bij generaal VAN BOECOP en intendant DE RAS. Voor nieuwe toezending werd niet eerder gezorgd, dan toen kolonel DE LA SARRAZ zijne hiervoren vermelde reis naar Aken ondernam ³; hij kreeg ook nu weer slechts f 100.000 mede en bereikte bovendien zijne bestemming eerst toen de vesting berend was! Nog met moeite werd den 14ⁿ Januari uit Maastricht de helft afgehaald; in de volgende week bleek het niet meer mogelijk de andere helft te bekomen, zoodat de Opperbevelhebber nu met volstrekt geldgebrek bedreigd werd! Maar ook toen majoor SYBERS er eindelijk den 28ⁿ in slaagde het restant uit Aken naar de vesting te brengen, achtte de Opperbevelhebber het noodig aan Oorlog

¹) Zie bladz. 23.

²) Bladz. 658 van Jhr. Mr. J. DE BOSCH KEMPER: *De Staatkundige geschiedenis van Nederland tot 1830* (1868). Op bladz. 67 dl. I (1873) zijner *Geschiedenis van Nederland na 1830* wordt dit ongunstig oordeel herhaald.

³) Zie bladz. 80.

op nieuw te herinneren ¹ „dat het aanwezig bedrag zeer gering is naar de behoeften, die thans menigvuldig en van allerlei aard zijn”.

Zulk eene beperkte beschikking over geldmiddelen was te bedenkelijker, omdat geenerlei regeling over het terugtrekken des vijands van de vesting, zij het ook hem door de mogelijkheden opgelegd, volkomen doel trof. De toekomst der verdediging was dus nooit geheel verzekerd en in dergelijke gevallen diende altijd eerst gedacht te worden aan de persoonlijke behoeften van het leger. Denzelfden 28ⁿ Januari 1831, dat de Opperbevelhebber zich bij Oorlog beklaagde, moest hij o. a., in antwoord op een verzoek van den Gouverneur om gold ter voldoening van schulden voor verschillende burgerlijke behoeften, „met leedwezen” antwoorden: „dat eene reeks van tegenkantingen, in weerwil der bekende gevoelens van de Hooge Mogendheden, door de chefs der Belgische troepen nabij deze vesting in het midden gebragt, mij in de grievende, doch noodzakelijke verpligting stelt, voorloopig geene betalingen te autoriseeren”.

Had, naar wij lazen ², de Opperbevelhebber bij den aanvang des jaars gemeld, dat de geest der burgerij langzamerhand wat beter scheen te worden, mede viel dat ten slotte niet. Met de toeneming van het gevaar, waarin de vesting begon te verkeeren, vatt'en de Belgischgezinden weder moed en toonden zij hunne gevoelens middellijk, o. a. door lompe houding op straat, gelijk sterk den 15ⁿ Januari aan den dag trad. Bij zeer mistig weer in den namiddag werd toen, zoo van de zijde der muitelingen als van Wijk's batterijen, ernstig geschoten. De Opperbevelhebber, alleen vergezeld van zijn adjudant, ging zien wat het beteekende. Hij vond op die wandeling de straat door menschen versperd, die wel opzettelijk arm in arm den hoelen weg innamen.

Deze ongepaste houding, gaf den Opperbevelhebber aanleiding, den 16ⁿ Januari af te kondigen de volgende

¹) Brief d.d. 29 Januari 1831.

²) Zie bladz. 94.

Proclamatie aan de inwoners van Maastricht.

Toen meened en verraad het grootste gedeelte der bezetting uitmaakten, werden geene middelen binnen deze stad gespaard om den opstand te verwekken, en mij, met allen, aan eed en pligt getrouwe wapenbroeders, te doen beven; het is dezen lafhartigen, zooals hun eigen partij hen thans noemt, niet gelukt mij het hoofd te bieden.

Vier maanden, door mij het Opperbevel en het Opperste gezag zijnde uitgeoefend, laat ik het aan de beoordeeling van elk regtschapen Maastrichtenaar over, of hun algemeen belang niet met de veiligheid der vesting is overeengebragt.

Thans dat ik mij aan het hoofd bevind van 6000 brave, vreedzame soldaten en 300 vuurmonden, ontmaskeren zich weder eenige kwaadwilligen, om, zoo mogelijk, het ongeluk van den weldenkenden burger en den ondergang der stad te berokkenen; zij kenschetsen zich door het niet betuigen van achting aan het brave Garnizoen, en van den eerbied, dien zij aan mij verschuldigd zijn, en welken ik op dit oogenblik eisch.

De hoofden dezer woelzieken zijn niet alleen bij mij, maar aan de gansche bevolking bekend. Wee hem, die in de welligt reeds in het duister gesmede aanslagen, blijft volharder; het strafzwaard der wet zweeft boven zijn hoofd, en mijn onwrikbaar besluit is lang genomen, om aan het bestaan der vesting alles op te offeren.

Denzelfden 15^{en} Januari, dat den Opperbevelhebber de verschuldigde eerbied werd te kort gedaan — het behoort natuurlijk onder de vele over hem loopende praatjes, dat de Generaal een geestelijke, die niet groette, met de karwats achterna reed en afroste¹⁾ — werden de gevolgen van eene houding, die tot dergelijke standjes aanleiding gaf, ondervonden door den Maastrichtschen geneesheer VISSÉ, „een zeer slecht sujet”, is DIBBETS' oordeel²⁾. Hij werd de stad uitgezet. Sinds waarde hij rond de vesting ter spioneerend. Den 29^{en} Juni ontmoett'en hem twee onzer maréchaussées in een herberg buiten de Wijckerpoort. „Hoe maken het die Hollandsche schelmen te Maastricht?”, voegde hij hun toe. „Heeft de Koning u niet bedrogen, dan heeft hij het mij

¹⁾ Iemand uit Maastricht schreef d.d. 20 Maart 1831 aan de *Émancipation* van den 26^{en} d. a. v.: „Les militaires sont à l'égard des bourgeois d'une insolence révoltante; si en passant à côté d'eux, on n'a pas soin de les saluer avec les marques d'un profond respect, on reçoit des coups de cravaches ou des injures de toute espèce.”

²⁾ Rapport aan Oorlog d.d. 30 Juni 1831.

gedaan." De maréchaussées hadden hem toen gevankelijk naar de vesting gebracht, waar hij zich opgaf als chirurgijn-majoor bij den eersten ban van het kanton Meerssen, staande onder bevel van den graaf DE GELÖES VAN ELSLOO.

Niet van belang ontbloomt is het schrijven d.d. 18 Januari 1831 van den Opperbevelhebber, waarbij hij aan Oorlog de proclamatie van den 16ⁿ t. v. zond. Hij deed het met andere rapporten, naar Aken overgebracht „door middel van eene pot met boter besloten". Nu eerst was het hem gelukt „een geschikt vertrouwd persoon" te vinden voor deze „niet van gevaar bevrijde kommissie." Uit de rapporten kon Oorlog ontwaren, „dat in alles tijdig en naar gelang der omstandigheden, is voorzien geworden". Wat de geldmiddelen betref, hij zou zich „voor het tegenwoordige, zien te redden", maar „tegen het begin der volgende maand" werden fondsen vereischt. Aan vivres en fourages zou tot het einde van Maart en wellicht tot den aanvang van April „geen volstrekt gebrek wezen", maar bij de ingezetenen stond het anders, „vooral ingeval van de komst der kolonne van den Hertog van SAXE-WEIMAR; zijnde bereids de stedelijke regering aangeschreven, dat aan deze troepen geene verstrekking hoegenaamd uit 's Rijk Magazijn van approvisionnement kan geschieden, en bij gevolg, in alles, door den burger, zal moeten worden voorzien". Over „geest en dienst der bezetting", toonde de Opperbevelhebber zich „uiterst voldaan"; een ieder trachtte zich bij elke gelegenheid te onderscheiden, de goede verstandhouding tusschen de verschillende korpsen, zoowel officieren als soldaten, heette „werkelijk voorbeeldeloos". Eindelijk over de Proclamatie. Rapporteur deelde mede, dat zij bijzonder de aandacht had getrokken. „Indedaad", besluit het schrijven, „zou het nu twee maanden geleden ongelooflijk voorgekomen zijn, dat de alstoen woelzieke verraderlijke geest gedempt, en binnen een zoo kort tijdverloop, eene dergelijke stoute taal, had kunnen gevoerd worden". — De *Staats-Courant* nam de Proclamatie op¹, er o.a. bijvoegende, dat zij stelde „de veerkracht des Opperbevelhebbers in een helder licht".

¹) Het nummer van 2 Februari 1831.

Een paar jaar later moest het stuk nog eens in herinnering gebracht worden. Toen was de toegang tot de vesting gemakkelijker geworden, waarvan een uit Keulen geboortige handelsreiziger SCHURMAN gebruik maakte. Hij behoorde, naar des Opperbevelhebbers meening, tot de woelzieke partij der Rijnprovinciën: Den dag na zijne komst ontmoette men elkander op straat; bij die gelegenheid nam SCHURMAN eene alleszins ongepaste houding aan, eene die deed denken aan hetgeen men destijds noemde „een Belgische *crane*”. Twee dagen later eene nieuwe ontmoeting op de Maasbrug. De wacht kwam in het geweer; een ieder groette den Opperbevelhebber, doch SCHURMAN hield den hoed op en gaf zoo door houding als door gebaren ergernis. DIBBETS vroeg hem, wat dat beteekende, waarop SCHURMAN antwoordde: „Ik ken u niet”. Een onderofficier bracht den man bij kapitein HENNEQUIN en vervolgens ten huize van den Opperbevelhebber, waar hij een geducht standje kreeg. Vervolgens werd hij de stad uitgezot. De uitgezette waagde zich bij de Regeering te 's-Gravenhage te beklagen. De Opperbevelhebber zette toen de zaak uiteen¹. „Zonder mijne autoriteit te doen respecteren”, besloot hij, „vooral daar ik zulks heb geëischt bij mijn proclamatie van den 16ⁿ Januari 1831, is het behoud van rust en orde onmogelijk, en zoude ik ze niet kunnen handhaven.”

Nog een derden persoon breng ik hier wegens oneerbiedig gedrag in herinnering; hij kwam er echter beter af. De staaltjes werpen intusschen een eigen licht op de verhoudingen.

Zekere J. NIEUWENHUIZEN was schutter geweest en had indertijd door zijne oproerige wijze van doen medegewerkt tot de ontbinding van deze burgerwacht². „Zijne verregaande oneerbiedige gedragingen”, gaven daarna herhaaldelijk het bewijs, dat hij het opperste gezag miskende. „De laatste reize, ik dezen jongeling ontmoette”, luidde het rapport³, „bij gelegenheid van het bezigtigen der batterij op de Maasbrug, onderstond hij zich, eene allezins ongepaste,

¹) Rapport aan Oorlog d.d. 9 Juli 1834.

² Verg. bladz. 16.

³) D^o 2 Mei 1831.

ja zelfs met de burgerlijke wellevendheid strijdige houding jegens mij aan te nemen, die ik aan den mij volgenden adjudant deed bemerken, waarop hij, om zulks nog meer blijkbaar te doen zijn, dezen beleefdelyk groette." — Nochtans zond NIEUWENHUIZEN in de eerste helft van 1831 een request aan Oorlog, betuigende warme verknochtheid aan de Regcering en verzoekende toegelaten te worden als onderofficier, ten einde voor plaatsing als officier in aanmerking te komen. De Opperbevelhebber, het stuk om advies in handen krijgende, oordeelde dat daaruit bleek „de adressant door betere gevoelens schijnt bezielde te zijn”, waarom hij adviseerde „tot zijne toelating als onderofficier, in afwachting hij geacht kan worden, de verlangde plaatsing als officier volkomen waardig te zijn”.

In de tweede helft van Januari waren geruchten over de komst van SAXEN-WEIMAR zóó algemeen verbreid, dat een goed deel der berenningstroepen de omstreken der vesting verliet om den Hertog te ontmoet te gaan. Van deze verruiming besloot de Opperbevelhebber gebruik te maken om weer eens een uitval te doen. Gelijk medegedeeld ¹, hadden sinds het einde van December 1830 geene verkenningen kunnen plaats vinden; die naar Caberg ² was van geene beteekenis geweest. Ook is herinnerd ³, dat weliswaar dergelyke tochten niet altijd rechtstreeksch nut hadden, vooral ook omdat de zwakke bezetting zich aan geene belangrijke verliezen kon bloot stellen en derhalve eene expeditie bij eenigen wederstand niet mocht doorgezet worden; maar het opgesloten zijn in de vesting maakte den soldaat, die niets in zichzelf had, ongedurig; deze gewapende wandelingen naar buiten brachten weer eens wat stemming aan, „zoodat, wanneer het vijandelyk geschut zich laat hooren, de strijd-lust onzer soldaten zich terstond openbaart”, gelijk de Opperbevelhebber meldde ⁴.

Ten Zuiden van de vesting kan men eene fraaie wandeling maken over Sint-Pieter naar *Starante* en *Casterl*. Daar te

1) Op bladz. 90.

2) Zie bladz. 92.

3) Op bladz. 87.

4) Rapport d.d. 8 Januari 1831. Verg. bladz. 39.

Castert, op den heuvel aan den linker Maasoever tegenover Gronsveld, lag en ligt het kasteel van de familie DE BROUCKÈRE¹. Men noemt in deze streken groote landhuizen spoedig een kasteel, gelijk in Italië groote woningen gemakkelijk paleizen gedoopt worden. Het „kasteel” te Castert is nu eene groote moderne woning, fraai aan de Maas gelegen, met een park, niet bijzonder groot, mooi grasveld en geboomte, weinig bloemen. De heeren DE BROUCKÈRE stonden als voormannen der omwenteling met eene zwarte kool bij den Opperbevelhebber aangeteekend²; het spreekt van zelf, dat de berenningsbenden een tehuis in en bij dit kasteel vonden, hetwelk zij dan ook bezet hielden.

Den 19ⁿ Januari 1831 ging van de vesting eene expeditie onder majoor MEXSO om het er den vijand lastig te maken. Gekomen op een gewerschot, 'n 300 pas, stuitte onze voorhoede, de mobiele colonne van kapitein DUYCKER, op een troep, oorspronkelijk gevormd door den markies DE CHASTELER DE MOULBAIS, vroeger hofjonker van NAPOLEON I, gewezen officier bij een regiment kurassiers van het Fransche leger. Later werd hij genoemd de kruitwagen van LEOPOLD I: dat was nog eene oude herinnering aan den slag bij Waterloo, toen hij zich slechts verbeeldde een kanonskogel in den buik te hebben gekregen; hierdoor werd hij genoodzaakt ontslag te vragen³. Met de Brusselsche omwenteling was hij er weer bovenop en had hij een vrijkorps gevormd uit „meestal jongelieden van aanzienlijke Brusselsche geslachten”, verklaarde gemoedelijk onze *Staats-Courant*⁴.

DUYCKER liet een peloton rechts van het kasteel optreden onder 2ⁿ luitenant UBAGHS. De voorpost van den vijand waarschuwde met een *qui vive*, maar de wacht bestond slechts uit tien man, werd alzoo gemakkelijk overrompeld en zes er van door de onzen onder aanvoering van sergeant MORBAGH met de bajonet afgemaakt. Tegelijkertijd was 2^e

¹) Verg. blz. 40.

²) Zie over de DE BROUCKÈRE's *L. L.*, dl. I, bladz. 51 en 91—92. Verg. hiervòòr bladz. 25.

³) De bronnen bij *Josson*, bladz. 128.

⁴) Nummer van 26 Januari 1831.

luitenant VAN SCHAAK met een peloton links getrokken, zoodat het kasteel zou omsingeld worden. Hij stuitte op eene schuur, waarin zich eene wacht van acht man bevond; weer werden vier met de bajonet gedood, twee gevangen genomen, ook vijf koeien! Blijkbaar hadden de wachten niet opgepast, maar het terrein daar laat eene bekruijing tot op korten afstand zeker goed toe. Zulk eene overrompeling doet zich niet aangenaam lezen.

Het geweld van den overval en de vluchtenden waren voor het kasteel het sein geweest, dat het hier geen spel moest zijn. Men had er zich gebarricadeerd en vuurde er nu op los. Majoor MENDO kwam tot de conclusie, dat de sterkte der bezetting, in vergelijking zijner eigen macht, aanzienlijk was. Bovendien zag hij onverwacht zijne rechter flank bedreigd door een groot getal Belgen, vermoedelijk Luiksche tirailleurs ¹. Kapitein DE LEEUW VAN COOLWIJK trok hen met 50 man te gemoet, ten einde omsingeling, zooals de bedoeling scheen, te beletten.

MENDO had oorspronkelijk het gedeelte eener compagnie tot voorwaarts gaan bevolen. De 2^e luitenant der Infanterie VAN HASSELT voegde zich er bij met de woorden: „Jongens, de majoor gaat er wel te paard naar toe, zouden wij te voet dan achter blijven?"; hij nam een geweer, tirilleerde mede het bosch in, raakte tusschen de vijandelijke tirailleurs ver dwaald en viel in hunne handen.

Ten slotte kwam men leelijk in het gedrang. Fuselier EUGSTER viel zwaar gewond neder; CLAUSSE, naast hem, een Luxemburger, nam hem op en droeg hem achterwaarts, door den vijand nochtans vervolgd; toen legde hij EUGSTER weer op den grond, gaf op zijne vervolgers vuur, kwetste een hunner, nam EUGSTER andermaal op en bracht hem in veiligheid; CLAUSSE zelf kreeg een schot aan de hand.

Majoor MENDO achtte, dat het tijd werd terug te keeren; het bevel er toe werd in goede orde uitgevoerd. Wij hadden 1 doode, 7 gekwetsten; 1 fuselier, HUIBERT ROSA, moest in 's vijands handen blijven, zoomede gevangen VAN HASSELT. ROSA werd in het hospitaal te Luik opgenomen, waar hem

¹) DEMANY schrijft: „Notre attaque de flanc par un feu nourri de tirailleurs, décida les Hollandais à se retirer précipitamment.”

het been boven de knie werd afgezet. Reeds versierd met de bronzen medaille, bracht de Opperbevelhebber hem voor de Willemsorde in aanmerking. Dit geschiedde ook met CLAUSSE: zijn „lofwaardig en moedvol gedrag”, gelijk de Opperbevelhebber hem prees, maakte den man populair. Men dichtte er op . . . een drama! Kunstschilder VINCENT, leerling van KRUSEMAN, trachtte de daad te vereeuwigen in eene teekening, die gelithographeerd en verkocht werd. De opbrengst van f 200 kreeg de Opperbevelhebber ter beschikking, die haar met een exemplaar der plaat onder de zwaar gekwetsten der bezetting verdeelde, waarbij CLAUSSE en EUGSTER in het bijzonder bedacht werden ¹.

Op den terugtocht naar de vesting hadden wij een gevangen genomen sergeant medegenomen. Hij, of een ander, zekere SOEUR, voor den Opperbevelhebber gebracht, zou, volgens een brief uit Maastricht, diens bedreigingen hebben beantwoord met 'n twintigtal malen uitroepen van *Vivent les Belges!* Generaal DAINE, „getroffen door zooveel vaderlands-liefde en fermitéit”, stelde DIBBETS voor mijnheer SOEUR uit te wisselen tegen VAN HASSELT. De *Émancipation* hield dit fraaie verhaal in ²; juist in ieder geval er van is, dat de luitenant tegen den sergeant werd uitgewisseld.

VAN HASSELT ontving de Willemsorde; SOEUR eindigde zijne krijgsmansloopbaan als spoorwegbeampte ³.

Boven aan de voordracht van den Opperbevelhebber tot het toekennen van belooningen ⁴ stond majoor MENSO; reeds versierd met de Willemsorde, kwam hij voor de Leeuw in aanmerking. Daaronder stonden, behalve de reeds vermelden: luitenant UBAGHS, te voren al viermaal in het vuur geweest; sergeant KNIPPER, zich steeds bevindende waar het gevaar het ergst was en door zijne dapperheid den soldaat ten voorbeeld; sergeant MORBAGH; de zwaar gekwetste fuseliers

¹) Dagorder van 14 Juni 1831.

²) De courant van 29 Januari 1831 nam het schrijven uit Maastricht, zoo heet het althans, van 25 t. v. op.

³) Volgens DEMANY.

⁴) Voordracht en rapport van den Opperbevelhebber over het gebeurde d.d. 20 Januari 1831.

MEMET en EUGSTER, beiden Zwitsers, zoomede DE VRIES en HEYKOPP. Officier van gezondheid 2^e klasse VAN WIJK werd aanbevolen voor eene openlijke dankbetuiging, wegens be-
toonde zorg, beleid en koelbloedigheid, bij iedere gelegenheid, dat hij in het vuur was. Bijzonder prees ook het rapport kapitein DUYCKER, maar reeds versierd met Willems- en Leeuwen-orden, meende de Opperbevelhebber „dezen uit-
muntenden officier”, die altijd bewijzen van kunde en dapperheid had gegeven, te moeten in aanmerking brengen voor den majoorsrang, dienende in zijn tegenwoordigen rang sinds 1815, terwijl hij vier malen voor de vesting in het vuur was geweest.

De *Staats-Courant* maakte een verhaal van de expeditie openbaar¹; daarin werden opgenomen deze woorden uit DIBBERS' rapport: „De grootspraak der belgische bladen, over den moed hunner troepen, heeft hier een nieuw tegenbewijs bekomen, daar de bezetting van Castert zich binnen 's muurs heeft gehouden, de opkomende vijand uit de valei van Canne aan den voet der berg is gebleven, en al hetgeen zich onder het bereik van het vuur der onzen heeft vertoond, dadelijk geweken is. Het verlies van onze zijde, namelijk twee gesneuvelden² en zes gekwetsten, is gering, in vergelijking van dat des vijands, die zoo men onderrigt is meer dan twintig dooden en gewonden opgeeft.” — De heer VAN DER NERTEN heeft de expeditie genoemd eene „welgeslaagde ver-
rigting”³. De verrassing van het kasteel had intusschen niet plaats gevonden; de vijand daarbinnen toonde zich zoo te weer te stellen, dat het onzen expeditie-commandant te denken had gegeven; op onzen terugtocht waren wij wel eenigszins door den vijand „t'huis gebracht”; de wachten overvielen wij, maar de overval had niet geleid tot eene paniek. Het standpunt in aanmerking genomen, kan men zich wel voorstellen, dat de particuliere berichten in de Belgische bladen vervuld waren met lof over de houding der hunnen. Het

¹) In het nummer van 1 Februari 1831.

²) Ten slotte slechts één: de fuselier ROSA had men onder de dooden gerekend, terwijl hij enkel zwaar gekwetst was.

³) *Veteraan*, bladz. 124.

officieele rapport van DAINÉ -- zeker niet uit zijne pen gevloeid, zijne eigen kattedellen zijn vol fouten — geteekend op den eigen dag van het samentreffen, namelijk Castert 19 Januari 1831, bevat een bijzonder levendig verhaal der verdediging van een toch niet voor fort gebouwd kasteel, eene verdediging van man tegen man, die aan een meer verleden tijd doet terugdenken¹. — Ook in de stukken over dezen dag trekt het reeds vroeger opgemerkte² de aandacht, namelijk het gering aantal gevallen, en dat niettegenstaande, gelijk in DAINÉ's verslag wordt vermeld: „un feu des plus vifs et des plus meurtriers”!

Met de ontmoeting te Castert werden voorloopig de schermutselingen weder gestaakt. De Londensche conferentie had andermaal over de schandalige behandeling van den Wapenstilstand haar veto uitgesproken.

Intusschen verheugde men zich van Belgische zijde in den aanstaanden val der vesting. De kring werd enger toegehaald. Geen leger van 20000 man was in staat de vesting meer te ontzetten, oordeelde men uit het berenningskamp- „La ville de Maestricht est entièrement cernée”³.

HOOFDSTUK X.

**Onderwerping aan het 9e protocol van 9 Januari 1831:
van Nederlandsche zijde tot opening van de Scheldevaart,
van Belgische zijde tot inneming op 20 d. a. v.
van de positiën van 21 November 1830.**

Gelijk hiervoren medegedeeld⁴, heette de oorzaak van het voortzetten der vijandelijkheden het sluiten door onze Regeering van de Schelde. De Conferentie drong er op aan, dat deze maatregel werd ingetrokken. Gelijk wij zoo dikwerf

¹) DAINÉ's rapport o. a. opgenomen in de *Émancipation* van 23 Januari 1831.

²) Zie bladz. 86—87.

³) In de *Émancipation* van 22 Januari 1831.

⁴) Op bladz. 76—77.

deden, wij begonnen met te weigeren en eindigden met alles toe te geven.

De Conferentie had d.d. 10 December 1830 onzen Gevolmachtigde ten aanzien dezer aangelegenheid doen weten: „dat indien de Koning huiverig is om de maatregelen van voorzorg, den 20sten October genomen, voor zoo veel de scheepvaart op de Schelde betreft, in te trekken, zulks vooral daaraan moet worden toegeschreven, dat hij de hervatting der vijandelijkheden tegen hem voor mogelijk houdt, vóór de bepaalde sluiting van den wapenstilstand, waarvan het beginsel en de grondslagen in de protocollen van den 4^{den} en den 17^{den} November zijn vastgesteld”. De Vergadering oordeelde daar tegen: „dat het in de onderhandelingen, betrekkelijk den wapenstilstand, er niet meer op aankomt, of de vijandelijkheden al dan niet hervat zullen worden”; „dat het staken der vijandelijkheden onder den onmiddellijken waarborg der vijf Hoven geplaatst is”; eindelijk, „dat in overeenkomst met deze overwegingen bij Z. M. den Koning der Nederlanden, in naam der vijf Hoven, zal worden aangedrongen op het intrekken der maatregelen van voorzorg, die nog voor het oogenblik de vaart op de Schelde belemmeren, en alzoo de blokkade zoo volledig op te heffen, als de Mogendheden zulks van den beginne af begrepen hadden”.

Ter vergadering van 18 December stond de Conferentie in haar eisch tot opening van de Schelde nog sterker, omdat toen akte werd genomen van België's volkomen toetreding tot de voorwaarden van den wapenstilstand¹. De leden der Conferentie meenden, dat nu ook onzerzijds slechts naar uitstel werd gestreefd²: zij wilden zich daarvoor niet laten gebruiken. Onze gezant FALCK las ter vergadering eene nota voor „betrekkelijk de beraadslagingen, waarbij de opheffing der blokkade van de Vlaamsche kusten vroeger had aanleiding gegeven”, en kondigde aan, dat de Koning den baron VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, ambassadeur te Constantinopel, gelast had „om in betrekking van tweede Gevolmachtigde, de Conferentie van Londen bij te wonen”. Wel verre van

1) Zie bladz. 76.

2) Verg. bladz. 88.

hierin mede te gaan, oordeelde de Conferentie, dat met de aanneming door België van al de voorwaarden van den Wapenstilstand, er twee op gelijken voet te behandelen partijen waren ontstaan en terwijl men België nooit tot de Conferentie had toegelaten, sloot men nu ook Holland van de bijwoning der vergadering voor het vervolg uit! Dat was de grondtoon van het 7^e Protocol d.d. 20 December 1830, hetwelk de scheiding tusschen Noord en Zuid vaststelde. Het dadelijk protest van onzen Gezant en het daarop gevolgde van onzen Koning baatten natuurlijk niets ¹.

In de Conferentie van 27 December 1830 werd opnieuw herinnerd, dat niet alleen België zich volkomen met het ophouden der vijandelijkheden had vereenigd, maar dat de mogendheden bovendien eene hervatting er van zouden beletten. Holland's motief tot het belemmeren van de Scheldevaart had dus in geen geval meer reden van bestaan, waarom „in naam van Zijne eigene belangen en der vriendschap, die hunne Souvereinen voor den Koning der Nederlanden koesteren”, besloten werd om alsnog „dezen met aandrang te bewegen tot de zoo spoedig mogelijke vervulling der wenschen, die zij zich haasten, op de stelligste wijze te herhalen”.

Onze Regeering, terugwijkende voor den aandrang, deed daarop verklaren, gelijk onze minister van Buitenlandsche Zaken in zijne rede van 20 Januari 1831 ter 2^e Kamer herinnerde: „dat de Koning, in de verwachting, dat de hoofdtrekken van de voorwaarden der scheiding vóór den 20sten Januarij zouden geregeld worden, had voorgenomen dien dag de vaart op de Schelde voor de neutrale schepen te openen”.

Echter werd zulk eene tegen niet neutrale, dus Belgische schepen gerichte en dan nog voorwaardelijke belofte evenmin aangenomen, gelijk het 9^e Protocol van 9 Januari 1831 verklaarde. Indien niet de vrije vaart voor onzijdige vaartuigen en voor die, welke in Belgische havens te huis behoorden, op den 20^{en} Januari hersteld was, en wel zonder meer tolrechten of een uitgebreider recht van onderzoek zou gevorderd worden dan in 1814 vóór de vereeniging van België met Holland ver-

¹) Zie breeder in mijn *Beroep*, bladz. 24—25.

ordend was, zoo zou de Conferentie dit beschouwen: „als eene daad van vijandelijkheid jegens haar”. Evenzeer echter, „eene billijke wederkeerigheid in acht nemende”, stelde men aan België, dat, indien de omsingeling van Maastricht geen einde nam en den 20ⁿ Januari de Belgische krijgsbenden niet teruggekeerd waren binnen de stellingen, welke zij den 21ⁿ November bezet hadden, de hoeren der Conferentie „het verwerpen van dezen hunnen eisch, als eene daad van vijandelijkheid jegens haar zouden beschouwen”. Eindelijk behielden de Heeren zich voor het ter hand nemen van alle maatregelen, „die zij gepast mogten achten, om de jegens haar aangegane verbindtenissen te doen eerbiedigen en uitvoeren”.

Den 12ⁿ Januari 1831 des avonds kwam het bericht dezer beslissing uit Londen te 's-Gravenhage. . . .

Onze minister van Buitenlandsche Zaken, den loop der zaak in zijne rede van 20 Januari ter Tweede Kamer verhalende, deelde daarop mede: „De verklaring, dat de handhaving van een regt van Noord-Nederland voor eene daad van vijandelijkheid zou gehouden worden, en dat men zich tegen die handhaving zou verzetten, had reeds aan de zaak een hoog ernstig aanzien gegeven. Sedert, en meer bijzonder sedert eergisteren, is de hoogst onaangename toestand, waarin het negende protocol den Koning reeds had gebragt, nog merkelyk verergerd, daar men van wege de Mogendheden de opening op heden der Schelde aan den buitenlandschen handel heeft aangekondigd, waardoor dit onderwerp geraakt is uit deszelfs geheel, en aan den Koning overgebleven, om of de vaart op de Schelde met kracht van wapenen te beletten, of dezelve aan te zien.” Tot *aan te zien* had de Regeering den 13ⁿ Januari 1831 besloten: „ten einde verdere onheilen van Noord-Nederland af te wenden, en bewust, dat niet hij, die overmand onregt lijdt, maar hij, die met overmagt en onder bedreiging van dadelijk geweld onregt aandoet, bij de uitkomst moet verliezen”!

Als een gevolg hiervan ijld eene bode naar Noord-Brabant, met last aan generaal VAN GEEN om het mobiele leger niet ten behoeve van Maastricht's ontzet in beweging te stellen, een bevel, dat nog den 13ⁿ Januari ontvangen werd ¹.

¹) Zie o. a. ook het *Dagverhaal*, bladz. 222.

's Konings besluit der onderwerping werd gesteld in een breed stuk¹⁾, waarbij hij zich evenwel uitdrukkelijk voorbehield om op de door hem nu bevolen maatregelen terug te komen (gelijk met den Tiendaagschen Veldtocht zou geschieden), indien het Belgisch bewind zijne verplichtingen schond of verbrak, „en in geval de Conferentie mogt dralen met het nemen van maatregelen van geweld, ten einde dezelve te doen eerbiedigen”.

Het Belgisch bewind durfde evenmin zich tegen den eisch verzetten, dat zijne troepen zich van Maastricht terugtrokken. Eigenaardig was echter de wijze, waarop daartoe te Brussel besloten werd. De vice-president van het Comité van Buitenslandsche Zaken, graaf VAN AERSCHOT, richtte daartoe een breed schrijven aan het Voorloopig bewind. Rapporteur wenschte niet in critiek te treden over de handelingen der Conferentie; de hoofdzaak was de voorloopige staking der vijandelijkheden van Belgische zijde en het hernemen der vroegere positiën. Hoe gewettigd ook waren „ces faibles représailles de notre armée contre la violation permanente des conditions de la suspension d'armes par la fermeture de l'Escaut, de la part du Cabinet de La Haye”, het heette algemeen in het belang van België's toekomst en van den algemeenen vrede, „de donner en cette circonstance, un nouveau gage de sa condescendance et de sa loyauté”. Daarom werd voorgesteld, onder voorbehoud van alle rechten, „de réprimer directement par la force des armes toute violation nouvelle des conditions de la suspension d'armes ou de l'armistice de la part de la Hollande”, dat de noodige bevelen zouden worden gegeven :

1° Pour que les hostilités, s'il est vrai qu'elles ont été reprises, cessent avant le 20 janvier au plus tard, dans la province du Limbourg et sur toute notre ligne.

2° Pour que les troupes Belges, qui environnent Maestricht, soient retirées dans une position telle qu'il ne puisse y avoir entre les militaires de la garnison et nos soldats aucune occasion journalière d'agression.

3° Pour que la liberté des communications civiles soit rétablie autant que possible de part et d'autre.

¹⁾ Het werd aan de Tweede Kamer der S. G. medegedeeld d.d. 25 Januari 1831 en gepubliceerd door de *Staats-Courant* van 26 Januari 1831 in het Fransch en van den volgenden dag in het Hollandsch.

Het stuk zal wel het Voorloopig bewind overcenkomstig afspraak zijn aangeboden. Dit stelde er nu onder :

Approuvé et renvoyé au Commissaire Général de la Guerre avec imitation de donner des ordres pour la cessation des hostilités sur toute la ligne, d'y joindre un ordre du jour à l'armée pour tempérer son ardeur et l'inviter à une résignation qui prouve le courage, lorsqu'elle tend au bonheur de la patrie.

Bruxelles, le 17 janvier 1831.

A. GENDEBIEN.

CH. ROGIER.

Cte FÉLIX DE MÉRODE.

Men ziet hieruit, dat België clandestien ook nu niet nakwam, juist, waarom het feitelijk ging; immers, een stellig bevel tot het innemen der positiën van 21 November 1830 werd niet uitgevaardigd. Zoo zouden dan ook de vijandelijke verhoudingen blijven voortbestaan, niettegenstaande wij de Schelde hadden vrij gegeven!

De Belgische commissaris-generaal van Oorlog¹, GOBLET, stelde daarop eene proclamatie samen, gedagteekend 18 Januari 1831, waarin o. a. stond, dat de krijgshaftige houding des volks, w. o. „vos démonstrations belliqueuses sous les murs de Maestricht”, de vaart op de Schelde had doen veroveren en dat men zich nu in zijne dapperheid moest weten te matigen²!

Terwijl het Voorloopig bewind den dag zijner beslissing aan de commissarissen PONSONBY en BRESSON door VAN AERSCHOT deed berichten „que les ordres sont expédiés pour faire retirer les troupes qui investissaient Maestricht, et prescrire, de la manière la plus formelle, d'éviter toutes les causes d'hostilité”, werd zekere overste STEVENS belast met het overbrengen der bevelen en der proclamatie aan generaal DAINE te Hocht. Daar kampeerden duizende helden, die te avond of morgen veroveraars van Maastricht konden zijn; die behoorde men nu aan het verstand te brengen,

¹) De chefs der departementen in België voerden bij den aanvang der revolutie den titel van commissaris. Zie o. a. *Nothomb*, dl. I, bladz. 112, noot. Het eerste, eigenlijke Belgische ministerie is van 26 Februari 1831; zie aldaar bladz. 150, noot.

²) De Proclamatie kan men o. a. lezen in de *Émancipation* van 23 Januari 1831.

waarom aan het bedrijf een einde moest komen en dat zij nochtans buitengewoon, ja buitengewoon verdienstelijk waren geweest. Vandaar het afvaardigen van een specialen zending, vandaar het hem medegeven van het door het Voorloopig bewind goedgekeurde stuk over het terugtrekken van Maastricht; vandaar de dringende proclamatie.

DAINE stelde, ingevolge STEVEN's aankomst op den 19ⁿ Januari 1831 te Hocht, den volgenden dag een voor den Maastrichtschen opperbevelhebber bestemden brief samen, waarbij hij het stuk van AERSCHOT en van het Voorloopig bewind voegde, en waaruit gezien zou kunnen worden, deelde DAINE mede, de aanleiding „qui va déterminer le mouvement retrogade de quelques troupes de mon armée; qui peuvent se trouver en contact avec les reconnaissances que vous détachez de la place sous la portée de votre canon”.

Deze geheel overbodige kennisgave werd in den ochtend van den 21ⁿ Januari overgebracht door de kapiteins CAPIAUMONT en DE VAUX. Onderweg werden hun een paar schoten van fort St.-Pieter toegezonden, daar geene Belgische militairen de stad mochten naderen, en over het Protocol geene bevelen waren ontvangen. De heeren waren vroeger in ons leger eerste luitenant bij de Jagers en bij de Lanciers geweest. Vergezeld van een trompetter, voor de Tongersche poort te Maastricht gekomen, stond hen majoor SYBERS te woord; zij deelden mede, dat ze brengers waren van eene dépêche uit het Belgische hoofdkwartier, van het uiterste belang voor de vesting; zij verzochten daarom toelating tot den Opperbevelhebber. Deze liet antwoorden, dat aan geene parlementairs, om welke reden ook! werd veroorloofd de stad te bezoeken. Toen verzochten zij, dat de Opperbevelhebber tot hen zou komen, waarop andermaal eene weigering volgde, als strijdig met een bekenden dienstregel; hun werd te kennen gegeven of de dépêche af te geven, of eenvoudig onverrichterzake terug te keeren. Hierop overhandigden de parlementairs het stuk, terwijl ze buiten bleven wachten. De Opperbevelhebber gaf hun daarop een den 21ⁿ gedateerd briefje aan DAINE mede, houdende, dat tot zoolang hij van zijne Regeering geene bevelen had ontvangen, „tout

restera dans cette forteresse dans le même état, que jusqu'à ce jour".

DE LA SARRAZ had wel van Oorlog over het protocol van 9 Januari 1831 een schrijven, gedagteekend 13 d.a.v. ontvangen, maar daarin stond niets anders, dan dat de Conferentie geene schending van den wapenstilstand langer duldde en dat de Belgische troepen den 20ⁿ moesten zijn in de positiën van den 21ⁿ November 1830; het stuk, den 15ⁿ te Aken aangekomen, bereikte, wegens de berenning der vesting, eerst den 21ⁿ den Opperbevelhebber en hield bovendien geene enkele lastgeving in. Wellicht was bij het afgaan van die dépêche op den 13ⁿ, 's Konings besluit van dien dag nog niet genomen.

STEVENS' komst in het kamp van DAINE had onder de militairen eene verontwaardiging gewekt tegen de Europeesche diplomatie, die door GOBLET's proclamatie niet gestild werd. Officieren en soldaten, heette het in een brief uit Valkenburg¹, zagen elkander bedroefd aan „et maudissent cette diplomatie tortueuse, qui vient arrêter leurs triomphes et paralyser leur courage"; het was wreed nu de wapenen te moeten neerleggen „lorsque nous sommes à la veille de nous rendre maître de la place". De bladen voorspelden, aldus veelbetoekenend opstokend, dat de dappere vrijwilligers „ne reculeront pas"².

DAINE gaf officieel uiting aan de ergernis in een langen brief, dien hij GOBLET den 20ⁿ schreef in den gewonen bombaststijl. Hij zou nochtans gehoorzamen en reeds nu, werd medegedeeld, opgebroken zijn, ware het niet, dat hij voor in den modder vastgeraakte kanonnen, van Venlo komende, eerst had te zorgen. Het leger gevoelde zich intusschen, schreef hij mede, ten diepste verslagen, nu een terrein te moeten prijsgeven „qu'elle eût disputé aux prix de tout son sang". De vrijwilligers waren hem eerbiedig komen smeecken in de Maastrichtsche positiën te blijven „pour défendre nos malheureux concitoyens". Maar neen: „*Mon*

¹) Gedagteekend 18 Januari 1831 in de *Émancipation* van den 23ⁿ d. a. v.

²) Uit de *Émancipation* van 21 Januari 1831.

devoir m'a contraint au premier refus que ces braves ont eu jusqu'ici essayer de ma part". Duizenderlei bewijzen hebbende van de genegenheid, die ieder militair van zijn leger hem toedroeg, meende hij te kunnen verzekeren, dat zij zoowel aan hem als aan hun land zouden gebracht hebben „le sacrifice du sang et des lauriers qu'ils voulaient porter sur l'autel de la patrie", maar „soldats avant tout, l'armée de la Meuse montrera un exemple bien sublime de soumission aux lois militaires". Den volgenden dag, den 21ⁿ, berichtte hij GOBLET, dat hij last had gegeven om *Caberg* te ontruimen, dus denzelfden post, waaromtrent hij eenigen tijd te voren, naar wij weten¹, aan generaal DIBBETS had geschreven, dat de bezetting er van door hem verboden was; verder deelde hij mede, dat, ofschoon hij alle vijandelikheden had doen staken, „la place envoie depuis ce matin des projectiles dans toutes les directions".

GOBLET antwoordde DAINE den 23ⁿ Januari². Op denzelfden weidschen toon hulde brengende aan de door dezen vooropgestelde gehoorzaamheid van bevelhebber en troepen, bracht hij tevens in herinnering, dat ook de op den rechter Maasoever zich bevindende benden van MELLINET, die niet luisteren wilden, tot DAINE's oppercommando behoorden en alzoo moesten terugtrekken: „l'inobservation des ordres du gouvernement sur la rive droite de la Meuse, compromettrait notre cause aux yeux du Congrès de Londres, et les coupables seraient responsables des maux qu'une telle conduite attirerait sur notre patrie".

Wat echter de Belgische bladen en DAINE zelf berichtten over de genegenheid en het ontzag der onder hem dienende troepen voor hun opperbevelhebber, was ten eenenmale fantasie; zedelijken invloed miste hij volstrekt. Toen dan ook den 22ⁿ Januari de terugtocht inderdaad zou aanvangen, moesten de ordeloze benden door hem persoonlijk gedwongen worden hare kwartieren te verlaten. „De landlieden in de omstreken", meldde DIBBETS aan Oorlog³, „beklagen zich uit

¹) Zie bladz. 92—93.

²) De correspondentie o. a. in de *Émancipation* van 11 Februari 1831.

³) Rapport d.d. 23 Januari 1831.

één mond over het gedrag en afpersingen der opstandelingen, bijna gedurig bedronken. DAINÉ moet zeer neerslagtig zijn; al hetgeen hem omgaf, was een samenstel van ongerijmde belgische wind; eenigen als kozakken gekleed, anderen met kielen; hij zelve droeg eenen langen baard." En 'n paar weken later ook over MELLINÉ's benden: „De landlieden worden op eene ongehoorde wijze mishandeld, en nog heden werd hen afgenomen, al hetgeen zij herwaarts aanvoeren”¹.

Tot deze fraaie verzameling Belgische militairen behoorden de *jagers van CHASTELER*, de helden van Castert, onder BOURDEAU en de *vrijwilligers van Antwerpen* onder BELEU. Zij deden wel hunne korpsen van Castert op Roelenge, des ochtends ten 7 ure van den 22ⁿ teruggaan, maar niet, dan na den nacht van den 21ⁿ op den 22ⁿ ten twee ure uit het Kasteel een brutalen brief te hebben gericht aan DAINÉ². Zij verklaarden niet langer te willen dienen, dus naar hunne haarsteden te zullen terugkeeren, totdat zij misschien op nieuw noodig zouden zijn ter bestrijding van het Orangisme, van de volkswode en van de anarchie: waardig geschenk, meenden zij, van een zwak gouvernement en van een Congres, dat al het mogelijke had gedaan om de vruchten eener roemrijke omwenteling te vernietigen. — DAINÉ antwoordde den 22ⁿ uit Hocht, dat zij hunne korpsen konden ontbinden, verder met den gewonen bombast van bloed op slagveld! „J'ai arrosé de mon sang plus d'un champ de bataille, et c'est là que j'ai acquis tous mes grades; mais en donnant le premier l'exemple de la soumission aux lois, je prouve aux vrais braves de mon armée que, *soldat avant tout*, je sais obéir.” — BOURDEAU alleen antwoordde denzelfden 22ⁿ en wel met zijne verwondering aan DAINÉ uit te drukken — nota bene! — dat deze zoo boos was geworden en, baas boven baas! luidde het geblaaskaak: „La plupart de nous, aussi, général! ont arrosé plus d'un champ de bataille de leur sang et cela dans *l'espace de quatre mois*.” Ontbinden deed echter de man niet!

¹) Rapport d.d. 10 Februari 1831. Verg. bladz. 68—69.

²) Opgenomem o. a. in de *Émancipation* van 29 Januari 1831; onze *Staats-Courant* publiceerde den brief als een curiosum in haar nummer van 3 Februari d. a. v.

Naar wij weten was de bevelhebber van het Maasleger op den rechter oever MELINET, volgens een onzer militaire schrijvers: „een dapper krijgsman, maar een onrustige, woelige geest, een man goed om bij een opstand, bij eene omwenteling, gewichtige diensten te bewijzen, maar een hindernis en bezwaar in tijden van orde en rust”¹. DAINE had hem reeds aangeschreven, dat teruggekeerd moest worden tot de positiën van 21 November 1830. Maar door den vrijgevochten generaal was den 22^u uit Valkenburg geantwoord, dat zijne onderhebbenden geene automaten waren; dat zij plichten, ja, maar ook rechten kenden; dat België's onafhankelijkheid eigenlijk aan hen te danken was; dat met hunne gevoelens, die van geen terugtrekken wilden doen weten, eenige rekening moest gehouden worden; terugtrekken, het zij zoo, maar niet tot de positiën van 21 November; hij hoopte, dat zou beaamd worden een teruggang tot op twee uur afstand der vesting en wel op hoogten, die haar bleven bestrijken; dit kon ook, meende MELINET, uit een wettelijk oogpunt best, daar de Londensche conferentie wel niet, naar hij vermoedde, zoo uitdrukkelijk bevolen zou hebben om den stand van 21 November op te zoeken, doch slechts, dat men zich tot op één uur afstand van de vesting zou verwijderen en verder daar het Voorloopig bewind slechts bevolen had te zorgen, dat men geene aanraking meer met den vijand kreeg². Zoo gingen zij een eindweegs terug, betreurd, liet men de couranten zeggen, door de bewoners, onder wie zij de beste indrukken hadden achter gelaten, en die mede zóózeer de overheerschers haatten, dat zij zelven wel de Hollanders uit Maastricht zouden verdrijven, indien het Belgische leger elders werd geroepen; deelende overigens in de teleurstelling van al die braven, die zich nu moesten verwijderen „des murs qu'ils s'apprêtaient à escalader”, staat gespatieerd³!

Hoe averechts dit alles ook beredeneerd was, DAINE, die zoo straks gehoorzaamheid als eersten plicht van den soldaat voorop gesteld had, antwoordde — onderlijnend? cursief vind

1) *Knoop*, bladz. 48.

2) *Verg.* bladz. 110—111.

3) Brief d.d. 25 Januari 1831 uit de omgeving van Maastricht in de *Émancipation* van den 29^u d. a. v.

ik het gedrukt — het plan tot niet-opvolging van het Januari-protocol goed te vinden: „*J'approuve, mon cher général, le mouvement que les circonstances difficiles où vous vous trouvez vous ont permis de faire pour le moment.*”

En om hunne regeering de inderdaad moeilijke taak nog wat lastiger te maken, vereeuwigden de heeren steeds onmiddellijk hun blufferig geschrijf door het in de courant te plakken¹⁾! Wel toonde de Maastrichtsche opperbevelhebber de omstandigheden te kennen, toen hij, vóór de Belgische bladen deze zonderlinge correspondentie hadden opgenomen en hij er dus nog niet mede bekend was, den 23ⁿ Januari aan Oorlog berichtte: „De vrijkorpsen op den regter Maasoever onder MELLINET schijnen evenzeer, zoo niet meerder, onwillig te zijn hunne cantonnementen te verlaten. De grootste désordres, gevolg van dronkenschap, hebben van daag aldaar plaats gehad, en voorzie, dat wanneer ik de officieele kennisgeving van het Protocol zal hebben ontvangen, zij daaruit zullen moeten worden verdreven.”

Dien zelfden 23ⁿ zond de Opperbevelhebber eene verkenning uit naar het op den linker oever op slechts 3.6 kilometer afstand aan de Zuid-Willemsvaart gelegen *Smeermaas*, waar de vijand zich met bijzonder veel vertrouwen had gevestigd en versterkt; inderdaad eene der meest hinderlijke bedreigingen voor de vesting. Ook de bijna 30 kilometer lange weg van Maaseik naar het zuidelijk gelegen Maastricht, loopende over Rothem, Dilsen, Lanklaar, Eisden, Reckheim, gaat te Smeermaas over de brug van de Zuid-Willemsvaart²⁾.

Onze verkenning vónd de plaats verlaten; men kon echter de terugtrekkenden in de verte nog zien. Terwijl de onzen zich onledig hielden met het opnemen der Belgische werken, kwamen ter hoogte van het kasteel Haren benden van MELLINET aan. Deze mannen waren het oncens, wat zij doen zouden. Eenigen riepen „Geeft vuur”, anderen „Nee, vuurt niet”! Het einde was, dat zij zich koest hielden.

Den 24ⁿ Januari, des morgens ten 8 ure, werd weder uit

¹⁾ De geheele treurige correspondentie verscheen o. a. in de *Émancipation* van 30 Januari 1831.

²⁾ Verg. bladz. 84—85.

Maastricht een detachement er heen gezonden. Het stond onder kapitein DUYCKER en ging den grooten weg naar Maaseik op. De afgebroken brug werd onder leiding van ingenieur CONRAD hersteld¹; onderwijl maakte de kapitein der Genie DE KETH² eene schetsteekening van de opgeworpen veldwerken, waarna men ze slechte. De bevolking werd geprest daarin behulpzaam te zijn.

Generaal VAN GEEN had zijn hoofdkwartier te Vucht, toen hij van Oorlog den last kreeg van alle vijandelijkheden te doen afzien. De chef van het mobiele leger zond daarop den kapitein van den Generalen Staf FORSTNER VAN DAMBENOY naar Maastricht met de mededeeling: „dat op den 20sten dezer Maastricht gedeblokkeerd en de Schelde geopend is moeten worden”. Na bijna op deze reis gevangen te zijn genomen³, bereikte hij in den ochtend van den 25^{en} Januari de vesting⁴. De oorzaak, dat de Opperbevelhebber betrekkelijk zoo laat officieel op de hoogte werd gesteld van eene handeling, waartoe reeds den 13^{en} t. v. besloten was, is mij niet recht duidelijk.

Binnen de muren der vesting treurden de Belgischgezinden over het verdwijnen van hen daarbuiten, die, naar zoo stellig verwacht werd, weldra als broeders zouden omhelsd en gelauwerd zijn. „La nouvelle du départ de vos troupes”, schreef een hunner⁵, „nous a frappé comme une grande calamité, nous qui attendions comme une fête le jour du bombardement et de l'assaut.” Het verkropt gemoed uitte zich tegen den waakzamen Opperbevelhebber ook in teekeningen, die tot in de Protestantsche kerk haar weg wisten te vinden⁶, en in Belgische volksliederen, die men

1) Over CONRAD, zie *L. L.*, dl. I, bladz. 137 en 146.

2) Over DE KETH, zie ook *Spect.verh.*, bladz. 10.

3) De *Émancipation* van 29 Januari 1831 deelde het althans mede.

4) Denzelfden dag gaf DE LA SARRAZ ook bericht aan den Opperbevelhebber.

5) Een correspondent d.d. 25 Januari uit de omgeving van Maastricht gaf aan de courant het extract van een schrijven van een zijner in de vesting wonende vrienden, dat geplaatst werd in de *Émancipation* van den 29^{en} d. a. v.

6) Den 13^{en} Februari 1831 en den volgenden dag door den Opperbevelhebber gezonden aan Oorlog, leverende „wederom een bewijs op van den geest, die nog alhier heerscht”.

de stad binnensmokkelde. „Geen volk heeft zich immer zoo vernederd, en is, in het oog van elk onpartijdige, zoo laag gevallen, dan de Belgische revolutionnair gezinden”, schreef hij eens naar aanleiding hiervan¹. Daarentegen werd cerlang den geestelijke LABYE, op voorstel des Opperbevelhebbers, uitbetaald *f* 150, ter „aanmoediging wegens dichtregelen”²!

HOOFDSTUK XI.

Het niet voldoende terugtrekken der Belgische berennings-troepen, ook na 20 Januari 1831.

De wijze van DIBBETS' optreden, zoowel binnen als buiten de stad, moest voor een goed deel bepaald worden door de houding van de Belgische troepen om de vesting, als een gevolg van de belofte, dat zij de positiën zouden bezetten, die den 21ⁿ November 1830 waren ingenomen. Toen hij alzo den 25ⁿ Januari van die belofte het officicel bericht had ontvangen, richtte hij denzelfden dag een brief aan MELLINET — DAINE was genoeg uit de buurt — met de vraag of deze nu ook zijne troepen zou doen teruggaan en wel speciaal verlaten Eisdën, de streek Sittard-Roermond, eindelijk den weg Maastricht-Aken. Hij verzocht antwoord in den loop van den dag, ten einde bericht er van te kunnen medegeven aan den zendeling van generaal VAN GEEN.

Voor al het vrijlaten van deze laatste gemeenschap was voor onzen Opperbevelhebber van dadelijk belang, omdat hij dringend behoefte aan geld had en alzo iemand naar Aken wilde zenden om de andere helft der *f* 100000 af te halen, waarvan hiervoren sprake was³.

MELLINET gaf dien dag antwoord uit Berg, maar daar hij geenszins, naar wij lazen, van plan was terug te gaan tot

¹) Rapport d.d. 2 Mei 1832.

²) Voorstel d.d. 17 Augustus 1837 aan Oorlog; machtiging d.d. 16 September d. a. v.

³) Zie bladz. 96. Eerst den 28ⁿ Januari 1831 slaagde men in den afhaal. Zie bladz. 123—124.

de positiën van 21 November, deelde hij de algemeenheid mede, dat hij zich onledig hield „pour accomplir les conditions de l'armistice conclues dernièrement à Londres suivant les instructions que j'ai reçues à cet égard”; hij voegde daaraan de zonderlinge uiting, dat DIBBETS nu wel overtuigd moest zijn, dat er van MELLINET's zijde nooit eenige hindernis zou in den weg gelegd worden „pour une paix qui puisse assurer le bonheur de votre patrie et ma patrie belge”!

Den 26ⁿ Januari deed zich het van wanorde getuigende feit voor¹, dat zoowel officieren als manschappen van de berenningstroepen in grooten getale wandeltochtjes kwamen maken, echter ongewapend, tot op het glacis der vesting. Voor de Oude Wijkerpoort, waar de Opperbevelhebber zich bevond, waren er wel meer dan 100! DIBBETS deed ze aanzeggen, dat indien zij niet teruggingen, men verplicht zou zijn op hen te vuren. De Belgische officieren gaven toen een bevel in dien goest aan hunne minderen, maar dezen schenen er geen gehoor aan te geven; eerst verwijderden zij zich bij het vallen van den avond. Den dag daarna, den 27ⁿ, schreef DIBBETS aan MELLINET met verzoek „de vouloir défendre à vos troupes, d'approcher la Forteresse de si près, afin d'éviter les conséquences d'un contact possible avec la Garnison et qu'il n'y aurait guère moyen de prévenir”. MELLINET antwoordde op eene tegemoetkomende wijze: „een groot verschil”, oordeelde de Opperbevelhebber, met DAINE's manier van schrijven²; maar dat betrof, moest hij tevens erkennen, meer den vorm dan het wezen, want verruiming kreeg de vesting aan den rechter Maasoever niet. — Alzoo konden de Maas-trichtsche verkenningen slechts zeer weinig ver hare bezoeken uitstrekken, al jammerde men dan ook in de Belgische bladen, dat de opheffing van de blokkade der vesting aan de Hollanders gelegenheid bleek te geven „de parcourir librement les environs de cette ville, et de s'y livrer à leurs excès accoutumés, depuis l'incendie jusqu'au viol inclusivement”³!

„Alle gemeenschap der landlieden op den regter Maasoever

1) Rapport d.d. 27 Januari 1831 van den Opperbevelhebber aan Oorlog.

2) Rapport van 28 Januari 1831.

3) Schrijven uit Luik aan de *Émancipation* van 31 Januari 1831.

met de stad is nog geheel afgebroken", luidde DIBBETS' rapport van den 27ⁿ Januari; „indien de blokkade zich niet uitstrekt tot de stelling van den 21 November l.l. is mijne positie weinig of niet verbeterd; de gemeenten, welke aan levensbehoefden geheel zijn uitgeput, worden alleen ontruimd, en de daarop volgende staat alsdan hetzelfde te wachten." In den nacht van den 26ⁿ op den 27ⁿ plaatste de vijand zelfs voorposten op den weg naar Scharn. — „De vrijkorpsen, op den regter Maasoever", schreef DIBBETS den volgenden dag aan Oorlog. „blijven in hunne kantonnementen; zoo ik onderdrukt ben, worden dezelve aangezet niet terug te trekken, om langs dien weg de uitvoering van het Protocol te ontduiken. Nogmaals vind ik mij verplicht te herhalen, dat den 22ⁿ November l.l. zich geene belgische troepen op den regter Maasoever bevonden, wel te verstaan, van Eysden langs de Luiksche grenzen, over Mheer, Slenaken, Vaals, langs de Pruisische grenzen, Schenveld, Sittard, Susteren, Vlodrop, langs den linkeroever van den Roer tot Roermond." Weldra zou echter DIBBETS blijken, dat de niet-opvolging van het Protocol het uitdrukkelijk verlangen was van het Belgisch bewind!

In den middag van dien 27ⁿ was vóór de Tongersche poort verschenen de Belgische kolonel MOYARD, commandant van een regiment jagers te paard. Hij had een brief van generaal DAINÉ, bestemd voor den Opperbevelhebber, bij zich en verzocht dezen te mogen ontmoeten. Gelijk altijd, hetgeen in hooge mate de heeren bleef verstoren, werd den bringer deze eer niet gegund; hij had alzoo het stuk vóór de poort af te geven en verder op antwoord te wachten.

De brief was geschreven uit *Tongeren*, waarheen DAINÉ het hoofdkwartier na de terugtrekking uit Hocht verlegd had; ofschoon gedagteekend 25 Januari, zien wij het stuk eerst den 27ⁿ bezorgen. Uit den aanhef van dit schrijven blijkt, dat DIBBETS niet slechts MELLINET had onderhouden over het vrijgeven van den weg Maastricht-Aken, maar speciaal ook had gevorderd, dat adjudant VAN WINTERSHOVEN gelegenheid zou worden gegeven naar Aken te gaan, ten einde DE LA SARRAZ te spreken. VAN WINTERSHOVEN moest vooral derwaarts om het hiervoren vermelde geld af te halen en van den

benarden staat der vesting aan Oorlog opening te kunnen geven. Ik denk, dat de brenger van den brief aan MELLINET de reis van den Adjudant mondeling heeft moeten behandelen. MELLINET had hiervan en zeker ook wel van DIBBETS' schrijven DAINE op de hoogte gesteld. In ieder geval deze onderwerpen worden in DAINE's brief ter sprake gebracht.

Hij begon er aan te herinneren, dat toen op den 21ⁿ zijne parlementairs CAPIAUMONT en DE VAUX naar Maastricht togen, „vous avez permis” zij door kanonschoten waren begroet¹; dat zou voldoende reden zijn om geen verlof voor de reis naar Aken te geven: „Néanmoins, pour éviter que vous ne puissiez m'imputer la moindre démonstration hostile, j'y donne mon adhésion et vous envoie ci-joint un laissez passer.” — Wat betref de opvolging van het Protocol, ook hier ving hij aan met te verwijten, namelijk dat de Maastrichtsche troepen zelven het niet nakwamen. Ten bewijze hiervan strekte, dat 300 ingezetenen van de gemeente Lanaken waren verplicht geweest de Smeermaas-werken te vernielen, onder bedreiging, dat anders de militairen hunne huizen zouden plunderen enz.²; dat ook alle andere door de Belgische troepen aangelegde werken waren geslecht; terwijl dat alles, volgens den briefschrijver, in denzelfden staat moest blijven, voor zoover het (wederrechtelijk aangelegde!) op neutraal gebied was gelegen. Verder antwoordde hij niet op DIBBETS' eischen tot ontruiming van bepaalde plaatsen en tot in achtneming der positiën van 21 November 1830, maar kwam alweder terug³ op een voorstel tot onderlinge regeling, wel te verstaan het bepalen van een neutraal gebied, houdende deze grenzen: van Maastrichtsche zijde te rekenen en door palen aan te wijzen van het glacis der vesting: van Belgische zijde 2000 meter verder; op dat gebied zouden geene verkenningen van beide zijden mogen geschieden, m. a. w. het Maastrichtsche garnizoen kon zich opgesloten beschouwen! Dan vrije vaart op de Maas: van Belgische zijde zou men dit voor het Venlosche waarborgen: eindelijk konden te Maastricht alle transporten toegelaten

¹) Verg. bladz. 112.

²) Verg. bladz. 117—118.

³) Verg. bladz. 87—88.

worden, indien ze slechts geen militair geleide hadden.

Dit voor den Opperbevelhebber volstrekt onaannemelijk voorstel werd dadelijk afwijzend beantwoord. Het heette onwaar, dat ingevolge DIBBETS' last geschoten was geworden op de parlementairs. Het protocol van 9 Januari was in de vesting nog onbekend en de commandant van St. Pieter had gehandeld overeenkomstig zijne instructie. De dadelijke slechting der Belgische werken, wanneer de vijand zich van eene berende plaats had verwijderd, was geschied overeenkomstig een algemeen aangenomen regel. Dan gaf het schrijven opgave van de plaatsen, die niet en die wel door de Belgen den 21^{en} November 1830 bezet waren; van het oogenblik, dat de daarop aangegeven positiën weder werden ingenomen, zou de Maasvaart open zijn; in het tegenovergestelde geval zouden nadere bevelen van 's-Gravenhage gevraagd worden.

De Opperbevelhebber bood DAINE's brief Oorlog aan¹. „Dit belangrijk stuk, haast ik mij U.E. toe te zenden, vooral”, merkte hij op, „daar het een sprekend bewijs oplevert, dat men evenmin vertrouwen in het verraderlijk Gouvernement van België, als in hunne chefs kan stellen. De vrije vaart op de Maas zal door mij niet worden verleend, dan wanneer ten volle en in allen deele aan het Protocol voldaan zal zijn, ten ware ik stellige bevelen des aangaande van het departement van Oorlog zal ontvangen.”

Die quaestie der vaart was voor de gemeenschap van Venlo, maar vooral ook voor den Luikschen handel, waaronder tevens den Pruisischen, van het grootste belang. De Maas, loopende tusschen Maastricht en Wijck, had de Opperbevelhebber geheel in zijne macht. Hij sloot haar natuurlijk af, toen de staat van vijandschap bestond, doch met de onderwerping aan het 9^e Protocol lag het, onder normale omstandigheden, in den aard der zaak, dat de vaart weder vrij gegeven werd. Hij begon er ook mede, niettegenstaande zijne redenen van beklag over de houding der Belgische troepen, doch enkel omdat adjudant VAN WINTERSHOVEN intusschen naar Aken was getogen, maar reeds den 27^{en}

¹) Bij schrijven van 1 Februari 1831; DIBBETS' antwoord was er in afschrift bijgevoegd.

schreef hij Oorlog: „Mijn voornemen is, zoodra de kapitein VAN WINTERSHOVEN teruggekeerd zal zijn, en ik geene nadere instructiën ontvang, alsdan de executie van het protocol, voor zooverre de vesting betreft, door het gesloten houden der Maas, als dwangmiddel te doen plaats hebben.” Den 28ⁿ Januari was de Adjudant teruggekeerd; aanstonds werd de afsluiting weder met alle gestrengheid gehandhaafd. Den 3ⁿ Februari berichtte Oorlog, dat DIBBETS' antwoord aan DAINE de goedkeuring des Konings had weggedragen en men het „ingeslagen voetspoor” moest blijven volgen¹. Ten einde het publiek, zoomede de heeren der Conferentie dadelijk op de hoogte te stellen van België's oneerlijke opvatting, werd bovendien de gansche correspondentie DAINE-DIBBETS in de *Staats-Courant* geplaatst².

Bij een schrijven van 30 Januari deed DIBBETS weder eene poging bij MELLINET om meer vrijheid van beweging naar Aken en ontruiming van positiën op den rechter Maasoever te krijgen. In den avond van den 27ⁿ ontving namelijk de Opperbevelhebber zijn voor Aken bestemde post terug, omdat de brievenbode geen schriftelijk verlof bij zich had, en toen hij daarvan werd voorzien, werd de bode andermaal teruggezonden onder het nietig voorwendsel, dat op den verlofbrief geen cachet was gesteld, ter bekrachtiging van des Opperbevelhebbers handteekening. „Comment concilier, Monsieur le Général”, luidde het protest, na weergegeven te hebben den inhoud van het protocol van 9 Januari, „cette déclaration non équivoque avec l'état des choses présentes. Les troupes sur la rive droite de la Meuse, sous vos ordres, se maintiennent dans leurs positions et cantonnemens; rien n'est changé au blocus, si ce n'est le passage aux lettres pour Aix-la-Chapelle, consentie il y a peu de jours. Sur la rive gauche, le blocus existe comme avant le 20 Janvier, mais à une distance moins rapproché, vu que la ligne des cantonnemens a été reculée sur quelques points. Il est urgent, Monsieur le Général, de connaître positive, si le Protocole

¹) Over de belangwekkende afsluiting van de Maas, zie ook *Spect.-cerh.*, bladz. 88—89.

²) Nummer van 4 Februari 1831.

du 9 Janvier sera respecté, et aura une exécution pleine et entière. La reponse, que j'ai l'honneur de vous demander à cet égard, déterminera la marche à suivre dans cette circonstance." Majoor SYBERS bracht dit schrijven over. MELLINET haalde er de schouders voor op en bepaalde zich tot de mondelinge boodschap, dat hij bevelen zou vragen.

Middellijk kreeg de Opperbevelhebber daarna een volstrekt afwijzend antwoord! DAINE had zijne correspondentie met DIBBETS van 27 Januari gezonden naar Brussel met verzoek om instructiën en daarop was gekomen eene verklaring d.d. 30 Januari 1831 van Buitenlandsche Zaken. Dit fraaie stuk stelde op den voorgrond, dat het protocol van 9 Januari aan de troepen van beide partijen voorschreef het innemen der positiën van 21 November, doch willekeurig werd daaraan toegevoegd, wat België er wel onder wilde verstaan! Namelijk: „bien entendu si elles se trouvaient sur le territoire ennemi. mais de part et d'autre on peut dans le territoire non contesté faire mouvoir les troupes sans manquer aux stipulations. Aussi les Hollandais ont-ils augmenté leur armée dans la Flandre Hollandaise; non sans manquer aux nôtres nous pouvons occuper les environs de Maestricht. Il suffit que le blocus soit levé et les deux armées assez séparées pour éviter les rencontres journalières. Pour ce qui regarde les routes d'Aix-la-Chapelle et de Tongres on peut de commun accord les laisser libres. Nous vous prions de vouloir communiquer ces observations à Monsieur le Général DIBBETS, et insister de nouveau sur la libre navigation de la Meuse qui d'après le protocole est incontestable."

Dat de beweging der troepen op ieders gebied niet volstrekt aan banden kon gelegd worden, sprak vanzelf; daarover liep het geschil dan ook niet en uit dien hoofde was het beroep op onze troepenbewegingen in *Hollandsch* Vlaanderen onjuist: want de Maastrichtsche opperbevelhebber had volkomen recht te beweren, dat de bezetting van de door hem aangewezen streken op *Hollandsch* gebied was, welke eerst na den 21ⁿ November 1830 door Belgische benden bezet werden en die zij dus nu moesten ontruimen.

DIBBETS den 1ⁿ Februari van DAINE ontvangende afschrift

van de uit Brussel gezonden instructie en het ergste van den onhoudbaren toestand nu duchtende, schreef den 1^u Februari onder aanbieding van het stuk een spoedbrief aan Oorlog. „Niet alleen blijven des vijands stellingen dezelfde”, deelde hij o. a. mede, „en wordt de blokkade op den regter Maasoever in zijne volle kracht uitgeoefend, maar zijn bovendien hunne voorposten op die zijde, gisteren onder het bereik van het geweervuur der vesting geplaatst; vele manschappen naderen ongewapend tot op het glacis, verwijderen zich op de waarschuwing van onze schildwachten, en worden naar dien weder door anderen vervangen, zoodat zij onophoudelijk, aan dadelijkheden dezerzijds aanleiding geven, hetwelk eene klaarblijkelijke tegenstrijdigheid daarstelt, met de schoon-schijnende verklaring van het zoogenaamd Provisioneel Bestuur te Brussel en deszelfs last, om de Belgische troepen en de bezetting buiten dagelijksche aanraking te houden. — De maatregelen van voorzorg en in het algemeen het bezetten der wachten en posten zijn derhalve volkomen op denzelfden voet behouden, als vóór den 20ⁿ dezer maand. Wat de vijandelijke oogmerken ook zijn mogen, en waaromtrent ik zoo op dit oogenblik, de woordelijk hier volgende mededeeling uit Aken ontvang: *Tenez-vous sur vos gardes; il paraît qu'on médite un coup de main sur Maestricht. Cette nouvelle vient d'assez bonne source. 30 Janvier 1831* — kan deze staat van zaken niet blijven bestaan, en heb derhalve noodig geacht, dit rapport aan U. E., ter voorkoming van alle oponthoud, door tusschenkomst van den heer kolonel DE LA SARRAZ, per estafette te verzenden.” — Den 2ⁿ herhaalde de Opperbevelhebber: „De stelling der kantonnementen van den vijand blijven steeds op den zelfden voet, en hoezeer in het, op gisteren aan Uwe Excellentie medegedeeld afschrift der instructie van het zoogenaamd Belgisch Comité van Buitenslandsche Zaken voorkomt: *Il suffit que le blocus soit levé et les deux armées assez séparées pour éviter les rencontres journalières*, blijven hunne voorposten in het Wyckerveld, steeds onder het geweervuur der vesting. Overigens is dit geheele stuk, een zamenweefsel van verwarring, waaruit de kwade trouw niet onduidelijk te voorschijn komt.”

Den avond van dien 2ⁿ Februari durfden zich twee gewapende muitelingen vlak vóór de Boschpoort, dus op den weg naar Smeermaas, vertoonen; de schildwacht vuurde; ze schoten terug, waarna zij zich verwijderden. In den nacht van den 2ⁿ op den 3ⁿ brak er een zeer bedenkelijke brand binnen de vesting uit, die echter geen „politiek karakter” scheen te dragen en waarin DIBBETS' uitnemende maatregelen van voorzorg tot bewaring van rust en orde, weer schitterend aan den dag traden¹. Den ochtend van den 3ⁿ trad nog duidelijker aan den dag, hoezeer zich de vijand zelfs onder den rook van Maastricht wilde doen gelden.

Wanneer men de Boschpoort uitwandelt, den weg naar Smeermaas een paar minuten opgaat tot het koffiehuis van REINERS en dan daar onder de spoorwegbrug over het Kanaal loopt, vervolgens een goed kwartier een binnenweg, parallel met den spoorweg volgt, komt men aan eene stoomsteenfabriek van BAETEN, LALIEN en C^o.² Daar stond vroeger een huis met een toren en eene boerderij er achter; de fondementen lagen er bij mijn bezoek gedeeltelijk nog: de fabriek is er in 1897 vóór gebouwd, in de nabijheid van het Kanaal. Die fondementen enz. waren de weinige overblijfselen van eene in 1830 aan den voet van de heuvelenrij van Caberg gelegen buitenplaats of pachthoeve, de *Belvédère* geheeten, die indertijd heeft behoord, vertelde men mij, aan de familie CRUTS. Vele op dit terrein gevonden kogels uit den omwentelingstijd werden mij bij een bezoek aldaar door den vriendelijken heer BAETEN vertoond.

Den 3ⁿ Februari 1831 trok kapitein DUYCKER met 40 man den Smeermaasweg op, ten einde eenige wagens met hooi te doen laden en binnen de vesting te begeleiden. De toenmalige eigenaar der *Belvédère*, zekere heer COLPIN, ging geheel in de omwenteling op, gelijk, naar wij weten, de familie CRUTS³. Terwijl de onzen aan het werk waren, drongen

¹) Over dezen en andere branden in de vesting: *Spect.-verh.*, hoofdstuk VII, bladz. 256.

²) Aanteekeningen van mijn bezoek op den 29ⁿ Juli 1903.

³) Verg. over CRUTS bladz. 25. In een rapport d.d. 12 Februari 1831 merkte DIBBETS aan Oorlog op: „dat de heer COLPIN geparenteerd is

ruim 150 man van MELLINET aan drie zijden op, lossende een paar schoten. Ook werd op DUYCKER aangelegd en hem toegeschreeuwd dadelijk terug te keeren. De Kapitein, die in last had niet te vuren en zooveel mogelijk een gevecht te vermijden, deed naar de vesting terugkeeren, zonder het hooi te hebben binnengehaald.

Belgen, die van deze geschiedenis zeiden getuigen te zijn geweest, zagen er het bewijs in „que Maestricht était aux abois et que si le blocus eût duré quelques jours de plus. la garnison aurait dû céder au courage des Belges”. Diep werd door deze briefschrijvers het lot der door de onzen mishandelden beklagd. „Il est vrai”, werd wel opgemerkt, „qu'ils paient, mais c'est avec des bons et en estimant à leur guise toutes ces fournitures.” „Nous, volontaires, nous devons souffrir qu'on vienne vexer sous nos yeux, nos propres concitoyens! nous ne pouvons plus les défendre, et cela à cause de l'armistice! Il nous semble que le rôle que nous remplissons ici est bien peu digne de la majesté de la nation; nos ennemis qui naguère tremblaient à notre aspect, viennent maintenant fourrager sous nos yeux en se riant de notre faiblesse”⁴.

De schreeuwers zouden zich nog meer hebben te ergeren!

De mislukking dezer fourageering viel te wijten aan heer COLPIN, die MELLINET had laten waarschuwen. Een week later zag de Opperbevelhebber eenigszins meer vrijheid van beweging gegeven, waarvan o.a. werd gebruik gemaakt, om COLPIN zijne troeven t'huis te sturen. Niet slechts dat den 11ⁿ Februari van de Belvédère hooi en stroo met succes gerequireerd werd, maar er werden ingekwartierd acht man der mobiele colonne, die dagelijks werden verwisseld en, behalve

aan de heeren RÖMER en HENNEQUIN, beiden wel bekend, doch de laatste voornamelijk door den ophief, welken zijne oppositie tegen de wetten der schutterij, indertijd alhier ter stede gemaakt heeft, en gelijk SURLET DE CHOKIER, met wien deze families mede in nauwe betrekking staat, als hoofdwerktuigen van de gebeurtenissen, in deze provincie, sedert jaren te beschouwen zijn”. Over het verzet tegen de schutterijwetten, zie *Publications*, bladz. 322—323.

⁴) Brief d.d. 5 Februari 1831 aan het dagblad *Le Politique*, overgenomen door de *Émancipation* van den 11ⁿ d. a. v.

de voeding, nog ieder 50 cents per dag van den heer COLPIN moesten ontvangen!

Gedurende den loop dier week had intusschen eene belangrijke correspondentie plaats gevonden. Door DIBBETS was bij schrijven van 3 Februari aan MELLINET geklaagd èn over het naderen en het schieten van twee zijner, MELLINET's, menschen d.d. 2 Februari bij de Boschpoort¹, èn over de bejegening, die het detachement van DUYCKER den volgenden dag had ondervonden. Was dat alles, vroeg hij, in overeenstemming met het protocol van 9 Januari, met de instructie over het vermijden van aanraking: „tout cela est-il compatible avec ce qui vient d'avoir lieu? et cet état de choses, doit-il durer? J'aurai l'honneur, Monsieur le Général, d'attendre une reponse cathégorique à cet égard”, besloot het protest.

„Kwade trouw”, berichtte hij hierover aan Oorlog², „is de drijfveer hunner handelingen; de ondervinding heeft dit blijikbaar bewezen en de toekomst zal dit nog meer bevestigen.”

Den 4ⁿ Februari antwoordde MELLINET, natuurlijk zonder cathégorisch antwoord te geven. Hij had eene verkenning naar Smeermaas bevolen, maar met volstrekt verbod om, zonder provocatie, vijandelijke daden te verrichten; ziekte had hem belet de verkenning persoonlijk mede te maken; nu zou hij de beide punten onderzoeken en inlichtingen geven; echter voegde hij tevens verwijtend er aan toe: „Il est de fait que la garnison de Maestricht, a, depuis l'armistice, effectué plusieurs sorties et que des communes du Limbourg, dans nos parages, ont été frappées de réquisitions, avec menace d'être traitées militairement, si elle se refusaient d'obtempérer à ces réquisitions: vous m'avouerez, Monsieur le Général, que l'on pourrait considérer ces actes comme des hostilités.” Kortweg antwoordde de Opperbevelhebber den 5ⁿ: „Le protocole du 9 Janvier établit ma règle de conduite, dans les circonstances du moment. J'ai considéré l'évacuation de Smeermaas et de Caberg, comme un commencement d'exécution de ce même protocole. À partir de

¹) Bladz. 127.

²) Rapport d.d. 4 Februari 1831.

ce principe la présence de mes troupes, sur les points dont il s'agit, ne saurait être un objet de contestation."

Als het ware per omgaande zond MELLINET den Opperbevelhebber nog denzelfden 5ⁿ een belangrijk stuk van de Belgische volksvertegenwoordiging, waaruit voldoende viel op te maken, waarom het geschrijf met MELLINET over de waarde van het protocol van 9 Januari geen nut meer kon hebben.

De Londensche conferentie had blijkens haar 11^e Protocol d.d. 20 Januari 1831 weder eene voor België's toekomst beslissende vergadering gehouden. Het stuk stelde op den voorgrond, dat de Belgische troepen, blijkens ontvangen bericht van het Voorloopig bewind, bevel hadden ontvangen om zich van Maastrichts omgeving terug te trekken en voor het vervolg alle aanleiding tot vijandelijkheden te vermijden; verder overwogen de Gevolmachtigden, dat „zij zich door de inlichtingen van hunne commissarissen hebben kunnen overtuigen, dat, ten gevolge van dezen terugtocht der Belgische krijgsbenden, aan de stad Maastricht de volkomen vrije gemeenschap zal verzekerd worden, welke aan dezelve toekomt"; dan werd opgemerkt, dat ze er niet aan twijfelden, dat ook de Koning der Nederlanden gevolg zou hebben gegeven aan den aandrang tot het opheffen der Scheldebelemmeringen; vervolgens, dat „zij overigens de noodige maatregelen vastgesteld hebben, voor het geval, dat de bepalingen van dit protocol verworpen of overtreden wierden"; eindelijk, dat „thans de dag verschenen is, dat de wapenschorsing, waarin de vijf Mogendheden belangstelden, volkomen moet tot stand gekomen zijn".

Op deze deels onjuiste gronden stelde de Pentarchie in acht artikelen vast „de grondbeginselen" voor „de toekomstige onafhankelijkheid van België", te weten:

Art. 1 gaf aan Nederland de grenzen van 1790;

„ 2 wees het overige aan België toe, behoudens Luxemburg;

„ 3 handelde over de vrije vaart op de rivieren;

„ 4 regelde de ruiling van enclaves;

„ 5 { bepaalden, dat België „voor altijd een onzijdigen
 „ 6 { staat" zou uitmaken, onder waarborg van de Mogend-
 „ { heden;

Art. 7 verklaarde, dat nog geregeld moesten worden de „algemeene beginselen voor de schikking ten opzichte van de geldmiddelen, den handel en andere, welke, ten gevolge van de afscheiding van België en Holland, noodzakelijk worden”;

„ 8 stelde in het vooruitzicht de mogelijkheid tot uitbreiding der onzijdigverklaring „tot naburige staten”, waarmede bedoeld werd het groothertogdom Luxemburg.

Ter uitvoering van art. 7 werd d.d. 27 Januari 1831 vastgesteld het 12^e Protocol, bestaande uit elf artikelen, die „in de meest voegzame” wijze vereenigd werden met de zeven van het vorige Protocol, en waardoor ontstond de eerste editie der befaamd geworden XVIII Artikelen, houdende, zooals het heette, de *Grondslagen, bestemd, om de onafhankelijkheid en het toekomstig bestaan van België te vestigen*¹.

Niet ten onrechte was de Conferentie van meening, dat zij België steeds en ook nu met groote welwillendheid behandelde. Het opgestane land daarentegen overschatte zijne beteekenis en achtte ook het protocol van 20 Januari 1831 zóó verwerpelijk, dat er eene algemeene ontevredenheid over ontstond! De grond daarvoor was o.a., nevens het verlies van Luxemburg, het opgeven van Maastrichts Limburg: de Belgen waren van oordeel, dat hun ook dat Limburg toekwam. Het Belgisch congres te Brussel protesteerde dientengevolge den 29ⁿ Januari tegen het staatsstuk; de vorm van het protest werd vastgesteld bij een rapport van 1 Februari 1831².

Het verslag nu van dit verzet stond ten dage der briefwisseling MELLINET-DIBBETS in de Belgische couranten. MELLINET zond den 5ⁿ Februari, ten vervolge van zijn schrijven d.d. 4 t.v., aan DIBBETS zulk eene courant, waaruit hij kon zien, dat de Belgische volksvertegenwoordiging geenszins zich bij het verlies van Maastrichts Limburg neerlegde. „Vous jugeriez, sans doute, Monsieur le Général”, besloot het begeleidend schrijven, „que cette *protestation* doit me servir de règle, et, par conséquent, il ne m'est pas possible, d'admettre

¹) Zie breeder over het ontstaan van het 11e en het 12e Protocol mijn *Beroep*, bladz. 149 v.v.

²) Zie *Nothomb*, dl. I, bladz. 127—132.

le principe que vous invoquez. — L'armée, en faisant un mouvement rétrograde, pour éloigner toute agression entre nos troupes respectives, n'a rien changé aux droits nationaux relativement au territoire."

Alzoo eindelijk dan toch — hetgeen tot dusver nog niet geschied was — eene uitdrukkelijke verwerping van het grondbeginsel van den wapenstilstand: inneming der positiën van 21 November 1830! „Zal nu", merkte de Opperbevelhebber aan Oorlog op¹, „het protocol van den 9ⁿ te voren als verpligtend beschouwd worden? Het tegendeel doet zich aanzien, daar de blokkade met alle gestrengheid gehandhaafd wordt."

HOOFDSTUK XII.

De commissie der Londense conferentie in Februari 1831 te Maastricht ter handhaving van het Januari-protocol.

Ontving de Opperbevelhebber uit 's-Gravenhage niet anders dan bewijzen van goedkeuring en vertrouwen; kon hij nog bij dagorder van 7 Februari kond doen van te zijn bevorderd bij koninklijk besluit d.d. 26 Januari t. v. tot luitenant-generaal, — een van zijne gewichtige bezwaren tegen het regeeringsbeleid ten zijnen opzichte was, gelijk trouwens hiervoren reeds vermeld², de onvoldoende beschikbaarstelling van fondsen. Het vreemde van het inzicht ten deze trad sprekend genoeg aan den dag bij het volgend incident.

Den 14ⁿ Januari 1831 was te Maastricht een halve ton van Aken aangekomen; de overblijvende halve ton kon niet meer afgehaald worden wegens de daarop gevolgde strenge insluiting³. Reeds dit kwam ten laste van Financiën, dat te laat het geld had gezonden. ofschoon bekend met het dreigend gevaar der berenning. Toen nu een week later de kas zoo

¹) Brief d.d. 6 Februari 1831.

²) Op bladz. 96—97.

³) Verg. bladz. 96

goed als leeg was, vroeg de Opperbevelhebber het advies van den Gouverneur ¹ over een denkbeeld, dat hij aldus aangaf: „Om in dezen dringenden staat van zaken te voorzien, en niet tot eene 1814, ten tijde der blokkade dezer vesting, geslagene eigendunkelijke oorlogsbelasting te moeten overgaan, is het mij toegeschenen, dat een voorschot op de directe belastingen over 1831, als het meest geschikt middel moet worden betracht, om aan de vereischten te voldoen, en het minst het algemeen belang te zullen krenken.” — De Gouverneur wendde zich tot den provincialen inspecteur der belastingen in de stad, den heer VRIJTHOF. Deze waardeerde in zijn advies ² het denkbeeld als „voorzeker een der beste en voor den inwoner een der meest inschikkelijke middelen, om voor het oogenblik in het hoogst noodzakelijke te voorzien, en om tevens het algemeen, en elk naar zijn vermogen, daarin te doen dragen”; ook getuigde het voorstel niet minder „van de edele denkwijze van den Opperbevelhebber, die in deze moeilijke omstandigheden, regtvaardigheid met plicht weet te vereenigen”; maar het middel zou niet genoegzaam opbrengen, en het zou deels zeer lastig, deels onmogelijk te innen zijn. Uit dien hoofde beval hij aan om de Regeering te 's-Gravenhage te hooren over de uitgifte van kasbiljetten ad 10, 20, 50 en 100 gulden tot een bedrag van 1 $\frac{1}{2}$ ton, met aanspraak op verzuivering *na het ontzet der stad*.

Gelukkig, dat de zaak zelf niet verder in overweging behoefde te komen, omdat aan de zoo nauwe insluiting der vesting een einde gemaakt en de weg naar Aken opengesteld werd ³; maar de Opperbevelhebber het denkbeeld zelf toch waardeerende, zond het voorstel ter kennisneming aan Oorlog ⁴, ten einde: „openlijk regt te doen wedervaren aan de wezenlijke diensten, welke de heer VRIJTHOF, provinciaal inspecteur der belastingen, in dit moeilijk tijdgewricht, bewezen heeft; zijne langdurige verkregen ondervinding en bereidwilligheid, om mij steeds met raad en daad bij te staan, in het bera-

¹) Bij schrijven van 21 Januari 1831.

²) Van 23 Januari 1831.

³) Verg. bladz. 122.

⁴) Bij rapport d.d. 26 Januari 1831.

men en ten uitvoer brengen van financieele maatregelen, kan niet genoeg worden erkend". Oorlog zond het stuk door aan Financiën en dit zag er, blijkens zijn schrijven van 9 Februari, een prachtig middel in, om in den geldnood der stad normaal te voorzien! Ja, men kon best gaan, meende het antwoord, tot 2 ton en die belofte omtrent het recht op verzilvering na het ontzet der stad, behoorde maar wegge-laten te worden!

Toen de Opperbevelhebber dit stuk ontving, deed hij blijkbaar moeite om in zijn antwoord geen voet te geven aan de mate zijner ergernis.

Het opzenden van het advies, herinnerde hij¹, kon niet de bedoeling hebben, nu dat de gemeenschap hersteld was, om het denkbeeld in praktijk te brengen, daarbij opmerkende: „Dat wanneer ik door den drang der omstandigheden mij in de verplichting zoude hebben bevonden, of bij eene nadere meer gestrenge insluiting der vesting, ook al genoodzaakt zal worden, om tot dezen buitengewonen maatregel over te gaan, ik voor het oogenblik, daar de communicatie in zoover ge-opend is, en de triumph der goede zaak, hier ter stede en omliggende plaatsen, bij de menigte al meer en meer veld wint, het voor hoogst gevaarlijk en ongeraden acht, het crediet van het Gouvernement, door eenigen buitengewonen maatregel, althans door het creëren van kasbiljetten, die als eene *noodmunt* worden betracht, in de waagschaal te stellen, en ik daartoe dan ook niet dan in de hoogste nood-zakelijkheid vermeen te moeten overgaan". Een beroep doende op het „doorzicht" van de heeren, vertrouwde Rapporteur, dat men zijne beoordeeling in allen deele zou billijken; men kon immers, indien het met te veel moeilijkheid gepaard ging om de benoodigde sommen in specie over te maken, een crediet op Amsterdam openen, of Noord-Nederlandsche bankbiljetten verzenden, hetwelk echter ten hoogste op een derde van de behoeften moest gesteld worden, daar vele betalingen in specie behoorden te geschieden. „Deze vesting", betoogde hij nader, „het verafgelegenste en

¹) Rapport aan Oorlog d.d. 26 Februari 1831.

in de tegenwoordige oogenblikken, als het meest gewichtig punt beschouwd, behoeft niet alleen, maar gebiedt bovendien al zorg en aandacht; maar dadelijk berend en ingesloten, is zij geheel en al aan zich zelve overgelaten, en de gelegenheid, die de waters aan de Noord-Brabandsche vestingen geven, om steeds in communicatie te staan, is haar dan geheel ontnomen, en moet men in de gegeven staat van zaken, wanneer men bedacht is, om de vesting voor drie maanden ten minste te approvianderen, de daartoe en voor het onderhoud van den soldaat benoodigde geldmiddelen niet uit het oog verliezen. De Minister van Finantiën kan in het daarstellen van den voorgestelden maatregel welligt een gretig middel vinden, om voor het oogenblik in 's Rijks behoeften te voorzien; de verdediging en het behoud dezer belangrijke vesting echter vorderen van eene andere kant, dat 's Rijks belangen niet aan eene finantieele operatie worden opgeofferd." Ten slotte kwam hij op tegen de weglating der belofte van verzilvering na het ontzet der stad, zijnde, herinnerde Rapporteur, deze bepaling opgenomen „om door haar een meer verheven crediet aan het papieren *noodgeld* te geven, dan door de onbepaalde voorwaarde van realisatie *nadat de rust hersteld zal worden*, zoude zijn erlangd, en waardoor dan ook verder de alom hoog geschatte Hollandsche goede trouw, boven die der muitelingen bekende kwade trouw ten volle uitschoot".

In de eerste week van Februari reisde adjudant VAN WINTERSHOVEN uit 's-Gravenhage met fondsen naar Aken: majoor SYBERS moest uit dien hoofde van Maastricht derwaarts, doch de gemeenschap was weder verbroken. Dank echter een door DIBBETS' aan MELLINET bewezen „dienst", waarop nader wordt teruggekomen, kreeg SYBERS gelegenheid den 9^u Februari naar Aken te gaan en den volgenden dag met geld terug te keeren. DIBBETS' tevredenheid hierover werd echter ernstig verminderd door de ontvangst van veel minder geld dan hij verlangd had. „De volle overtuiging", schreef hij aan Oorlog¹, „dat het Departement van Oorlog al het

¹) Rapport d.d. 9 Februari 1831.

mogelijke aanwendt, om in de onderscheiden behoeften dezer vesting te voorzien, heeft mij niet zonder eene onaangename gewaarwording doen vernemen, dat tijdens het verblijf van den kapitein VAN WINTERSHOVEN te 's Hage, Zijne Excellentie den Heere Minister van Financiën, tegen het beschikbaar stellen van de zoo dringend nodige geldmiddelen zwarigheden geopperd, en gelijk reeds eenige weken geleden ook moet hebben plaats gehad, de gevraagde verstrekkingen tot op de helft verminderd heeft. Indien welgemelde Zijne Excellentie zich sedert zes maanden in eene positie gelijk de mijne bevond, mag ik veronderstellen, dat Zij, evenmin als ik, zoude aarselen, deszelfs belangen in te brengen." En eene goede week later ¹: „De toestand der vesting, maar vooral de zoo dringende behoefte aan geldmiddelen, vordert eene onmiddellijke voorziening; het hoog gewigt daaraan verbonden, zal U. E. met mij inzien, en neem de vrijheid, Haar op nieuw te verzoeken, alles te willen aanwenden, ten einde in deze geen het minste uitstel plaats grijpe. Indien Zijne Excellentie, de heer Minister van Financiën, nu veertien dagen geleden, de gevraagde f 100000 had laten volgen, zoude ik mij, desnoods tot het einde van Maart hebben kunnen redden, terwijl het als nu te verwachten is, dat alle toevoer weldra hoogst bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk zal zijn." — „Nogmaals", herhaalde de Opperbevelhebber een week daarna ², „verzoek ik Uwe Excellentie om geld; de officierstractementen kunnen niet betaald worden; tot den rang van kapitein kan men zich voor eene maand redden; doch met de luitenants vindt het tegendeel plaats, daar volstrekt geen crediet bestaat, en zij het hunne, met eene zoo zware dienst, wel benoodigd hebben. Men begint zelfs de mandaten te weigeren, die, gedeeltelijk met schatkistbiljetten worden betaald, omdat de bankiers, sedert maanden, niets verrigten, geene escompto alhier bestaat en alle gemeenschap met Luik afgesneden is." Den volgenden dag achtte de Opperbevelhebber zich verplicht den aandrang te vernieuwen ³. „Zonder geldmiddelen

¹) Rapport d.d. 20 Februari 1831.

²) Rapport d.d. 26 Februari 1831.

³) Rapport d.d. 27 Februari 1831.

kan in eene vesting, gelijk deze, alwaar alles is uitgeput, en zoowel binnen als buiten de Belgische partij de overhand heeft", schreef hij, „in de uitoefening van mijn oppergezag, niet alleen niets in het belang der verdediging, verrigt worden, maar stelt men zelfs de veiligheid in gevaar. Alles rust op de bezetting, en moet alzoo vermeden worden, onder dezelve de minste ontevredenheid te doen ontstaan, door vooral steeds in het oog te houden, de zorg en het onderhoud van den soldaat. Mijne eer en verantwoordelijkheid gebiedt de taal der waarheid; zoo ik mij, in 's lands belang konde redden, zouden geene middelen, door anderen uitvoerbaar beschouwd, door mij miskend, maar voorzeker tot stand worden gebragt. Mijn gedrag en handelingen, gedurende zes maanden, moeten daarvan meer dan voldoende bewijzen aan het Gouvernement hebben gegeven. Ik hoop, en kan met regt dan ook verwachten, dat Uwe Excellentie deze mijne positie uitsluitend uit een militair oogpunt zal gelieven in te zien. Tot nu toe, alles door mij zijnde aangewend, om op eene waardige en eervolle wijze, deze zoo hoog belangrijke vesting aan den Koning te behouden, zoude het voor mij, en elk mijner onderhoorigen, allergrievendst zijn, hierin niet, tot op het einde, te hebben kunnen slagen, daar het eene volkomen bewezen waarheid is, dat de invoering van papieren noodmunt, op een oogenblik, dat de communicatiën al meer en meer open worden, als een geschikt werktuig tot het berokkenen van volksbewegingen, in de handen der ontevreden zoude zijn, en zij voorzeker daarvan ook gebruik zouden weten te maken. Dagelijks moet het slagvee door den Heer Intendant, van de buitenlieden voor gereed geld worden aangekocht; evenzoo is het gesteld met de granen voor de bakkerij; de soldij kan hoogstens tot en met den 10^u Maart betaald worden, en voor de tractementen der officieren is niets voorhanden. — Ik verneem bij het sluiten van dezen brief, dat de heer VILAIN XIII, gehuwd met de dochter van den heer BILLEHÉ DE VALENSART¹, hem, in eenen heden morgen ontvangen brief geschreven heeft, dat SURLET DE

1) Over dezen persoon, zie *L. L.*, bladz. 120 en 125.

CHOKIER, als regent van België benoemd zijnde, gezegd zoude hebben, dat alle pretenties op Limburg, met de kracht der wapenen zullen worden afgewezen, en Maastricht, binnen kort, op nieuw zal worden ingesloten, en hij, gevolgelijk, alle zijne vrienden aanraadt, spoedig van hier te vertrekken. Indien dit gerucht zich mogt bevestigen, herhaal ik nogmaals het verzoek aan Uwe Excellentie, om, zonder uitstel, gelden te Aken beschikbaar te stellen”¹. — En den daarop volgenden dag, wees hij er weder Oorlog op², tot welk eene mate Financiën tegenwerkte: „Insteede, dat in mijne moeilijke betrekking alle hinderpalen, zooveel mogelijk, zouden worden uit den weg geruimd”.

Eerst den 3ⁿ Maart werd door kapitein VERHORST uit 's-Gravenhage fondsen te Maastricht aangebracht, doch niet meer dan f 70000. De klachten over gemis aan geld hielden dan ook niet op. Financiën verklaarde in de onmogelijkheid te zijn tot het zenden van meer specie; met schatkistbiljetten, althans gedeeltelijk, moest genoeg genomen worden. „Ik kan niet anders dan berusten in de uitspraak van Z. E. den Minister van Financiën gedaan, ten aanzien van het bezwaarlijke om, in dit oogenblik, gereede penningen, herwaarts over te maken”, antwoordde de Opperbevelhebber nu aan Oorlog den 15ⁿ April. Bij een besluit van denzelfden dag ging hij over tot den maatregel, waartegen oorspronkelijk was opgezien³, om de ingezetenen te dwingen tot de vooruitbetaling der grond- en personeele belastingen over 1831, zij het ook, dat hij den maatregel door humane voorschriften trachtte te verzachten; tegen eene bijzondere oorlogsbelasting van de meer bemiddelden zou hij zoo noodig ten slotte ook niet opzien, berichtte hij tevens.

Gelukkig behoefde het althans zóó ver niet te komen.

Hem werd in het vooruitzicht gesteld de spoedige toezending van f 128750 schatkistbiljetten en f 56000 specie.

1) Over den hinderlijk hoogen toon van SURELET, zie o. a. *Beroep*, bladz. 155. De waarschuwing tot vertrek is niet zonder uitwerking gebleven.

2) Rapport d.d. 28 Februari 1831.

3) Verg. bladz. 133.

Den 21ⁿ Maart en den 2ⁿ Mei brachten kapitein VERHORST en luitenant SCHARTEN deze bedragen te Maastricht. De Opperbevelhebber hiervoor dank zeggende, verklaarde tevens genoegzame middelen voorloopig te hebben om „in de tegenwoordige behoeften der vesting, hieronder gerekend de aanvulling van het reserve-approvisionnement, te voorzien”¹.

In de dagen, waarvan hier melding wordt gemaakt, had het onder de vrijkorpsen van den rechter Maasoever geducht gespookt. Gedrongen door de Londensche conferentie, aan wie niet onbekend was gebleven het aanhoudend protest van den Maastrichtschen bevelhebber tegen schending van hare protocollen, was een der Belgische onderteekenaars der verklaring van 15 December 1830, waarbij de wapenstilstand werd aanvaard², de heer CHARLES ROGIER, door het Voorloopig bewind naar den Maaskant gezonden om de berenningstroepen de positiën van 21 November 1830 te doen innemen. Den 9ⁿ Februari 1831 kwam hij te Luik, de stad waar hij eene hoofdrol had vervuld, toen men er het voorbeeld van Brussel in 1830 navolgde³. De tuchteloosheid van MELLINET's vrijkorpsen moest er ROGIER te denken geven. Zekere kapitein VALLE was door MELLINET ontslagen, hetgeen den ontslagene de soldaten deed aansporen om partij voor hem te kiezen. De Generaal deed toen den kapitein en 50 minderen gevankelijk naar Luik voeren onder een escorte van Maastrichtsche en Luiksche vrijwilligers, zoomede van een detachement kurassiers⁴. ROGIER wilde korte wetten maken en het geheele korps van MELLINET ontbinden, maar nu kreeg de Advocaat van gisteren met de Sabel van heden te doen: „Ce n'est pas d'une telle manière qu'on sera quitte de nous”, zoude de Generaal gezegd hebben⁵; „tous, nous avons payé de notre personne, et gagné nos places.” En aldus was het vrijkorps in stand gebleven! Het werd zelfs versterkt door kleine troepen, die Luik doortrokken, in kielen

1) Rapport 22 April 1831.

2) Verg. bladz. 111.

3) Zie over CHARLES ROGIER, *L. L.*, bladz. 19, *Josson*, bladz. 121, enz.

4) Volgens de *Émancipation* van 13 Februari 1831.

5) Volgens een rapport d.d. 10 Februari 1831 van DIBBETS aan Oorlog.

gekleed en elk bestaande uit 10 à 15 Franschen, „doch al het uitzien hebbende van gediende militairen”¹ en dat ten oogmerk zou hebben „om bij eene mogelijk uit te breken oorlog met Frankrijk, dit korps, tot het bewerken van een opstand tusschen Maas en Rhijn in die streken te verspreiden”². — Luik „onverrichterzake” verlatende³, had ROGIER zich begeven naar DAINE's hoofdkwartier te *Tongeren*, waar ook MELLINET ter confereering verscheen. Men banketteerde en paradeerde er. De bewegingen werden uitgevoerd, vertelden de zotte briefschrijvers, „avec une précision qui ferait l'étonnement des plus rigides tacticiens”; de troep onderscheidde zich „par sa bonne tenue et son enthousiasme militaire”⁴.

Welken invloed had het bezoek van ROGIER op de positie der berenningstroepen? „De kantonnementen en positie van den vijand blijven dezelfde”, rapporteerde d.d. 9 Februari de Opperbevelhebber; „de veldontdekkingen en verkenningen, sedert eenige dagen verder zijnde uitgezonden, heeft men, heden morgen op eenigen afstand Belgische patrouilles waargenomen. Bij het naderen der Smeermaas namen de aldaar zijnde troepen, positie op den weg, waarop de verkenning, bestaande uit kurassiers, om alle engagementen te vermijden, naar de vesting is teruggetrokken.” Majoor SYBERS werd dientengevolge als parlementair naar MELLINET's hoofdkwartier te Valkenburg gezonden om te waarschuwen, dat als de Belgische troepen Smeermaas niet ontruimden, geweld zou worden aangewend. MELLINET deelde mede, dat den 12ⁿ Smeermaas zou worden ontruimd. Ook scheen, naar DIBBETS' meening, de Generaal voornemens, zijn hoofdkwartier te verlaten en het te willen verleggen naar *Maaseik*, zich alzoo in verbinding stellende met NIELLON en met het eigenlijke Maasleger van DAINE, dat zich te Hasselt, Tongeren en omstreken bevond. „Reeds lang heb ik dit vermoed”, rapporteerde

¹) In een rapport d.d. 8 Februari 1831 van DIBBETS aan Oorlog.

²) In een rapport d.d. 9 Februari 1831 van DIBBETS: „Volgens vertrouwbare allezins geloofwaardige berigten”.

³) In het rapport van 10 Februari 1831, vermeld in de noot 5 der vorige bladzijde.

⁴) Brief d.d. 10 Februari 1831 uit Tongeren in de *Émancipation* van 18 d. a. v.

DIBBETS¹, „daar de scheiding van de troepen van MELLINET en DAINÉ, door de Maas, verhindert zich ingeval eener hoofdoperatie onderling te ondersteunen; dit schijnt ingezien, en als nu voorgekomen te zijn.” Wanneer eenige maanden later de Tiendaagsche Veldtocht wordt de *hoofdoperatie*, dan zien zich de onzen juist in de gelegenheid gesteld, de gesplitste troepen der vijandelijke macht te verslaan, al zal zich dan ook die splitsing onder een anderen vorm voordoen. — Bijzonder ging intusschen MELLINET's tegemoetkomende houding jegens DIBBETS toenemend de aandacht trekken. Hiervoor werd medegedecld², dat SYBERS naar Aken was doorgelaten door MELLINET, dank een dienst, dien DIBBETS aan den Belgischen generaal had weten te bewijzen. Misschien was die van geldelijken aard; Oorlog wist er van, maar de officieele correspondentie wijst het karakter niet nader aan. DIBBETS was zóó tevreden over de uitwerking, dat hij den 9° Februari naar 's-Gravenhage rapporteerde: „Indien ik niet ten opzichte van den generaal MELLINET gehandeld had, zooals U. E. bekend is, zoude noch post, noch vrije passage mijnen adjudanten gedoogd zijn geworden: hoe gering dan ook deze dienst oogenschijnlijk is geweest, heeft zij, op mijne verrigtingen de voordeeligste uitwerking gehad.” Deze nu meer vriendelijke houding openbaarde zich ook, toen SYBERS zich bij MELLINET als parlementair verwoegde, want bij deze gelegenheid deelde hij den Majoor „vertrouwelijk” mede, gelijk de Opperbevelhebber zich haastte aan Oorlog te rapporteeren³: „dat, hoezeer hij, voor zijn persoon, het Huis, doch vooral den Prins van Oranje, toegedaan, in omstandigheden als deze, moest terugkomen, op eenen brief, door hem aan Z. K. H. geschreven, tijdens Hoogstdeszelfs verblijf te Antwerpen, zeggende: *Si le Prince d'Orange avail fait comme je lui ai conseillé, tout aurait été terminé en Belgique*”⁴. Van de gevolgen dezer toenadering lezen wij weldra meer.

1) Brief aan Oorlog d.d. 11 Februari 1831.

2) Zie bladz. 135.

3) In het rapport der voorlaatste noot.

4) Onder de correctie gewerd mij over 's Prinsen verblijf te Antwerpen

Den 12ⁿ Februari liet de Opperbevelhebber door DUYCKER Smeermaas opnemen¹. Het gehucht werd inderdaad door den vijand verlaten bevonden, maar aan de overzijde der rivier naderde een hoop muitelingen tot den oever, zingende, tierende en als gewoonlijk schimpende. De veldwerken werden onder deze begeleiding weder geslecht, zoomede een daarmede in verbinding staande gecreneleerde ringmuur van een huis, dat behoorde aan zekeren SILVERIJSER, eene Belgischgezinde familie². Belgische bladen verkondigden, dat de expeditie Smeermaas had

een overdruk uit de *Verlagen en Mededeelingen* der Koninklijke Vlaamsche Academie, jaargang 1909, houdende „*De Prins van Oranje te Antwerpen in October 1830*” door Dr. P. J. BLOK. De verhandeling deelt nog nieuwe feiten mede over hetgeen Dr. H. T. Colenbrander noemde „een diep treurig en onnoodig nastuk” en verdient gelezen te worden. De Hoogleraar vleide zich tevens met deze publicatie „de nog altijd eenigszins duistere zaak op te helderen en daardoor de onbillijke, ten deele onzinnige beschuldigingen van verraderlijke en tegenover Noord-Nederland schuldige gezindheid zoowel tegen den Koning als tegen den Prins, toen en later nog ingebracht, tot de juiste maat van schuld terug te brengen”. Achter dat *ingebracht* plaatste Dr. BLOK een noot, waarin hij mij de eer aandeed uitsluitend te verwijzen naar de in dit werk reeds herhaaldelijk vermelde *Proclamatie*. — Daar ik echter in het geheel geene beschuldiging heb uitgesproken, laat staan *onzinnige* en *onbillijke*, stelde ik niet voldoende op prijs, dat aldus mijn naam als historieschrijver in den vreemde werd aangehaald door een Nederlandsch hoogleraar, waarom ik er tegen ben opgekomen in een onder deze correctie gedrukt wordende *Open brief*, uitgegeven door *Van der Beek's boekhandel* alhier; naar ik hoop, zullen de lezers hiervan wel willen kennis nemen.

1) De verkenning bestond uit 50 onberedenen en 20 kurassiers.

2) Een lid dier familie behoorde tot de revolutionaire advocaten van Maastricht, die eene rol speelden bij de schutterij, toen DIBBETS het noodig achtte, deze te ontbinden. Zie *Ontbinding*, bladz. 264. Hij ontweek de stad in October 1830, begaf zich naar Tongeren, werd auditeur te velde bij het korps van DAINE en zette zich vervolgens neer als advocaat te Tongeren. Toen zijn oom, de 80 jarige pastoor LIJSSENS, te Maastricht op het uiterste lag, liet DIBBETS hem des avonds bij het sluiten der Tongersche poort toe en bezocht hij onder geleide der politie den zieke, waarna hij op dezelfde wijze den volgenden ochtend bij het openen der poort werd weggeleid. In Maart 1838 verzocht zijne moeder te Maastricht aan den Koning, dat haar zoon weer werd toegelaten, en wel tot regeling der onverdeelde nalatenschap, doch dit kon, meende de Opperbevelhebber, even goed door zijne moedor geschieden, zooals in soortgelijke omstandigheden met vele anderen plaats vond:

verwoest. „Avant la fin du jour”, luidde het ¹, „les mineurs, soutenus par les cuirassiers, l'auront rasé de fond en comble! Effroyable observance de l'armistice! Plus d'asile pour les malheureux habitans! Ils ont tout perdu!”

Meer dan Smeermaas te ontruimen, geschiedde echter van Belgische zijde niet. Vandaar, dat pogingen van de vesting om onder militaire bescherming door de landlieden producten te doen binnenkomen mislukten: „niettegenstaande ik de noodige maatregelen genomen had”, schreef DIBBETS den 12ⁿ Februari, „van vroeg in den morgen, door het uitzenden van sterke verkenningen en patrouilles, de stadwaarts komende landlieden, op den linker Maasoever, te beschermen, en zoodoende, het weinige slagvec, haver en groenten, onverlet binnen te krijgen, heeft men hen, reeds op één uur afstand mishandeld, en alles afgenomen.” Ook met den rechter Maasoever was geene verbetering ingetreden; sinds December 1830 tot op heden, schreef de Opperbevelhebber den 13ⁿ Februari, heerscht „de blokkade in hare volle kracht”, „er bestaat geen gemeenschap dan alleen de brievenpost op Aken”. Slechts het veepark kon wat aangevuld worden, zoodat hij dien dag althans over het approvisionnementspark aan Oorlog kon berichten: „Wat er ook gebeuren moge, zal ik het tot de eerste dagen van Mei kunnen uithouden.”

Den 14ⁿ Februari meende de Opperbevelhebber te bespeuren, dat werkelijk er onder de troepen van MELLINET eene algemeene terugtrekkende beweging plaats vond; hij vleide zich dientengevolge, dat de vesting verruiming zou krijgen „zoo al niet ten volle, immers gedeeltelijk” ². Een brief van DAINE bevestigde die verwachting ³. Wij zagen ⁴, dat DAINE niet alleen geheel was medegegaan met MELLINET's antwoord van den 5ⁿ Februari aan DIBBETS, houdende weigering om de positiën van 21 November 1830 in te nemen, maar ook dat hij in

„buitendien is dit eene van de beweegredenen tot toelating, welke gewoonlijk worden aangewend, om daaraan drang bij te zetten”, leest men in DIBBETS' rapport d d. 9 Maart 1838.

¹) In de *Émancipation* van 18 Februari 1831.

²) Rapport d.d. 14 Februari 1831.

³) Brief gedagteekend, Tongeren 14 Februari 1831.

⁴) Op bladz. 116—117 en bladz. 122.

zijne eigene briefwisseling met den Opperbevelhebber voor de handhaving van het Protocol niet te vinden was geweest. Nu echter gaf hij op de meest onaangename wijze den Generaal prijs, wiens tegemoetkomende houding jegens DIBBETS niet verborgen was gebleven en verdenking schijnt te hebben opgewekt. Hij had, schreef DAINE, instructiën, gedagteekend 13 Februari, van zijne Regceering ontvangen en ingevolge daarvan, deelde hij mede „qu'à l'avenir c'est avec moi seul en ma qualité de commandant en chef de l'Armée de la Meuse, que vous aurez à traiter les questions qui pourraient se présenter". Verder had generaal MELLINET met zijn antwoord van 5 Februari uitgelegd „les articles de l'armistice d'après sa propre manière de voir, et non conformément aux instructions du Comité Diplomatique", waarmede wel zal bedoeld zijn het Brusselsche département van Buitenlandsche Zaken. En ten slotte: „Je suis invité à rétablir dans le sens voulu par le protocole de Londres cette interprétation erronée, et à vous prier de regarder la lettre du Général MELLINET, comme non avenue; et de vous faire connaître, que la volonté du Gouvernement est de se conformer aussi exactement que possible aux conditions prescrites." — Zeer belangrijk is te weten, wat er onder het lezen van dezen brief bij DIBBETS omging. Hij gaf den karakterloozen schrijver geen antwoord, maar zorgde er wèl voor, dat MELLINET op de hoogte kwam van den inhoud der missive, waardoor de reeds sinds lang bestaande verwijdering tusschen de beide Belgische bevelhebbers nog grooter werd. Verder berichtte hij het volgende aan Oorlog¹⁾: „MELLINET schijnt in ongenade te zijn, en wel hoofdzakelijk, dewijl men vermoedt, hij, met mij, eene geheime of vertrouwelijke correspondentie houdt; ten bewijze strekt nevengaande brief, gisteren namiddag van DAINE ontvangen. Ik heb MELLINET van dezen brief *indirect* mededeeling doen geven, en ben benieuwd hoe hij dit zal opnemen. — De inhoud van bedoeld stuk is moeilijk overeen te brengen, met het voorstel, dat hij, DAINE, bij zijnen brief van den 25^{en} Januari l. l. No. 240, toegezonden met mijn rapport

¹⁾ Rapport d.d. 15 Februari 1831.

No. 31, heeft gedaan, namelijk om poteaux op het glacis te plaatsen¹. Niet dan in de uiterste noodzakelijkheid zal ik de correspondentie met DAINE hernieuwen.

De klachten, die over en weder tot de Londensche conferentie doordrongen over het niet opvolgen van het Protocol, deden haar eindelijk besluiten een plaatselijk onderzoek er naar in te stellen, zoowel dus betrekkelijk de houding der onzen tegenover België als omgekeerd. De last daartoe ontvingen de commissarissen der Conferentie d.d. 8 Februari 1831, zijnde nog altijd BRESSON, maar niet meer CARTWRIGHT²; de laatste was d.d. 10 December 1830 vervangen door lord PONSONBY³. Art. 2 hunner opdracht handelde over het zonder uitstel te verrichten onderzoek „du véritable état des choses aux environs de Maestricht”; Commissarissen hadden echter dat onderzoek niet zelf te doen, doch de opdracht machtigde: „en envoyant dans ce but un de vos employés au commandant de cette place auquel vous ferez connaître que les Cinq Cours envisagent les communications de la ville de Maestricht comme absolument libres de droit, tant avec le Brabant Septentrional, qu’avec Aix-la-Chapelle; qu’en conséquence le Commandant est prié de constater sans aucun retard, si elles sont libres de fait, et que toute mesure qui tendrait à les intercepter ou à les entraver d’une manière quelconque serait envisagée par les Cinq Cours comme un acte d’hostilité envers Elles-mêmes ainsi que le portait le Protocole du 9 Janvier”.

Te 's-Gravenhage achtte men deze zending van zoo veel belang, dat Oorlog kapitein VERHORST andermaal naar de vesting zond om er mededeeling van te doen. Toen deze den 13^u Februari aldaar was aangekomen, haastte zich de Opperbevelhebber nota's samen te stellen, die de feiten betrekkelijk de schending van het Protocol inhielden, „en zal de uitvoering van het Protocol van den 9 Januarij alzoo niet aan gebrek aan

¹) Zie bladz. 122.

²) Verg. bladz. 41.

³) Verg. *Beroep*, bladz. 24. Zie over PONSONBY de belangrijke mededeelingen bij *De Broglie* in de *Revue des Deux Mondes* afl. 15, Nov. 1900, bladz. 251.

inlichtingen te wijten zijn", berichtte DIBBETS¹. Aanstonds werd ook last gegeven aan de wacht der Tongersche poort om de commissie onverwijld in de stad te laten². — Intusschen kwam niemand opdagen, doch wèl ontving de Opperbevelhebber den 16ⁿ weer eens een brief van DAINE. Zich geheel aansluitende aan de daareven aangehaalde woorden der opdracht van de commissarissen der Conferentie, schreef hij, den last van zijne Regeering te hebben ontvangen om zich te verstaan over de vrije gemeenschap van Maastricht met Aken en Noord-Brabant, waarom hij DIBBETS verzocht: „de vouloir bien *choisir une route* entre Maestricht et le Brabant Septentrional, et *une des deux routes* entre Maestricht et Aix-la-Chapelle, afin que je puisse donner les ordres nécessaires pour vous en *assurer la libre circulation* et faire retirer les troupes qui pourraient y être cantonnées"; verder had men echter wel te verstaan, dat deze vrije gemeenschap over Belgisch grondgebied zich niet uitstreckte tot gewapende korpsen of transport van materieel, levensmiddelen voor het garnizoen uitgezonderd. — Dadelijk antwoordde de Opperbevelhebber, dat, aangezien de bevelen liepen over stipte uitvoering van het protocol van 9 Januari, er over keuze van wegen niet gehandeld kon worden. „C'est un droit consacré par la lettre même du protocole" — en het was ter wille dier uitvoering, dat de ambtenaren der Commissarissen verwacht werden. „C'est la seule réponse à faire à votre lettre de ce jour, qui vient de me parvenir", besloot het afbijtend schrijven. De Opperbevelhebber zond de gevoerde correspondentie naar Oorlog³. „Den inhoud, met vorigen vergeleken", merkte hij over DAINE's brief op, „bewijst, dat men niet anders dan tot kwaden trouw en verraderlijke middelen toevlugt neemt. De vaart op de Maas blijft alleen als dwangmiddel over, om mij geene voorwaarden of wetten te doen voorschrijven, en heb dan ook het stellig voornemen, in niets toe te geven. Zoude het niet mogelijk zijn, dat de steeds vertraagde aankomst der geëmployeerden uit Brussel in verband stond met het voorstel

¹) Rapport aan Oorlog d.d. 14 Februari 1831.

²) Lastgeving d.d. 13 Februari 1831 aan den commandant der wacht.

³) Brief d.d. 17 Februari 1831.

van DAINE, en dat in deze met den heer BRESSON is te rade gegaan? Dit bij mij opgekomen denkbeeld, zal welligt U. E. voorkomen, niet van waarschijnlijkheid ontbloot te zijn." Dat men zich te 's-Gravenhage amuseerde met de briefwisseling DAINE-DIBBETS, bewijst hare plaatsing in de *Staats-Courant* ¹.

De ontruiming van den rechter Maasoever ging in die dagen niet verder dan tot op één uur afstand der vesting. „De zoo stellige als hooge uitspraak der Groote Mogendheden blijft zonder effect", luidde alzoo de klacht van den Opperbevelhebber ²; maar hoe beperkt dan ook, de verruiming kon benut worden om de stad van het benoodigde door het platteland te doen voorzien. „Heden morgen", schreef DIBBETS den 17ⁿ Februari aan Oorlog, „heb ik in alle rigtingen op één uur afstand der vesting, sterke detachementen uitgezonden, om de landlieden te verpligten, vooral slagvee en hooi binnen te brengen, met bedreiging, dat indien daaraan binnen de tweemaal vier en twintig uren niet is voldaan, alles in requisitie zal worden gesteld." Den volgenden dag kwamen er Belgische benden onder 'n zekeren DOLLIX DUFRESNEL, vroeger majoor bij het Nederlandsche leger, om op de landlieden wraak te nemen! Op alle hoofdwegen naar de vesting, als die van Aken, Meerssen, Tongeren, Maaseik, verzezen sterke posten; de gemeenten, die Maastricht aan fourage hadden geholpen, werden „bijzonder belegd", rapporteerde de Opperbevelhebber ³. Dien ochtend van den 18ⁿ trok ook uit de vesting eene verkenning van Kurassiers onder luitenant ZIEGELER en wel naar Smeermaas. Er een Belgischen post aantreffende, ging hij, ingevolge zijne instructie, terug, waarop het detachement 'n drie à vier geweerschoten werd nagezonden. De Opperbevelhebber schreef aan DAINE te willen weten „si c'est par vos ordres, que la suspension d'armes a été rompue". DAINE antwoordde, doch alleen met „niets afdoende uitvlugten, welken den kwaden trouw niet kunnen verbergen" rapporteerde DIBBETS aan Oorlog ⁴.

¹) Nummer van 21 Februari 1831.

²) Rapport d.d. 16 Februari 1831.

³) Brief d.d. 18 Februari 1831.

⁴) Rapport d.d. 19 Februari 1831.

Het was met dat al voor de vesting en haar garnizoen zoo'n afmattend bestaan, dat de Opperbevelhebber den 18ⁿ Februari een estafette naar 's-Gravenhage zond met een brief er over, waarin hij Oorlog schreef: „De herhaalde stellig uitgedrukte wil der vijf Hoven, wegens de uitvoering van het 9^e Protocol gedooft voor het oog der volkeren van Europa, geen langer uitstel, als zijnde met de eer en waardigheid dezer Hooge Magten niet overeen te brengen. Ik veroorlove mij deze gevoelens te uiten, daar ik moet verklaren, een dadelijke aanval tegen de vesting mij voordeelijker in het belang van 's Konings dienst voorkomt, dan op eene dusdanige wijze, sedert weken, door verraders misleid te worden. De civiele communicatiën moeten volgens de bedoeling van het Protocol vrij zijn; des niettegenstaande wordt, behalve de brievenpost naar Aken, alle gemeenschap belemmerd, en zelfs personen in hechtenis genomen.”

Intusschen bevonden zich twee ambtenaren van de Commissarissen der Conferentie juist op reis naar de vesting. Het waren de heeren ABERCROMBIE en WHITE. De naam van dezen laatste bleef in de geschiedenis der Belgische omwenteling voortleven door zijn werk over *The Belgic Revolution of 1830*. Het is bijzonder aantrekkelijk geschreven; buitengewoon hoog stelt hij de persoonlijkheid en de wijsheid der maatregelen van onzen Opperbevelhebber, die enkel door geestkracht en juistheid van inzicht voor zijn vaderland het hem toevertrouwde wist te behouden, terwijl anderen, ofschoon onder veel gunstiger omstandigheden geplaatst, door gemis van inzicht en niettegenstaande zij vele menschenlevens deden te loor gaan, hun land slechts ten schade zijn geweest¹.

Den 17ⁿ Februari hadden de commissarissen Brussel verlaten. Maastricht naderende, troffen zij geene Belgische troepen aan; de flauwerts, die de posten bezet hielden, hadden zich gehaast Smeermaas, Riepmst op den weg Maastricht-Tongeren en eenige plaatsen in het Wijckerveld, waar ze anders steeds stonden, te verlaten, opdat Commissarissen hen niet zouden betrappen. „DAINE heeft denkelijk instructiën

¹) Zie bladz. 55 *White* over „the anticipatory energy of General DIBBETS” en „the useless and tardy rigour of CHASSÉ”.

bekomen, om hen als gewoonlijk omtrent den waren staat van zaken te misleiden", schreef DIBBETS aan Oorlog¹. Van DAINÉ'S hoofdkwartier te Tongeren zetten Commissarissen den 18ⁿ hun tocht over Rimpst onder geleide van een detachement Cavalerie en eene parlementaire vlag tot Maastricht voort. Hunne komst aldaar was nu slechts in zoover niet onverwacht, dat lord PONSONBY aan den Opperbevelhebber den 17ⁿ een brief uit Brussel er over had geschreven, die in den ochtend van den 18ⁿ DIBBETS door tusschenkomst van Commissarissen ontving. Dadelijk binnengelaten, werden zij door den Opperbevelhebber ontvangen „with the utmost courtesy”².

Er lagen voor hen drie nota's gereed over de schending door de Belgen van het Januari-protocol. Een er van hield in, wat dezen op den 21ⁿ November 1830 bezet en niet bezet hadden: Venlo, Hasselt, Tongeren waren door hen destijds ingenomen; maar de weg van Maastricht naar Tongeren was vrij gebleven en alzoo het bezetten van posten als die van Rimpst ongeoorloofd; op den rechter Maasoever waren toenmaals niet door hen bezet de grenzen van Luik, van Eisden naar Slenaken; langs de grenzen van Pruisen, Vaals, Kerkerade, Schinveld, Sittard, Susterweel tot Roermond; op den linker Maasoever waren op dien datum niet door hen bezet de weg van Maastricht naar Eindhoven door de heide van Hechtel; ook de Zuid-Willemsvaart was toen geheel vrij; evenzeer was dit het geval met al de dorpen langs den linker Maasoever, zoomede de stad Maaseik op dien oever.

In eene tweede nota werd met tal van onwederlegbare feiten uiteengezet, in hoever het Protocol door de Belgen werd geschonden.

In de derde resumeerde de Opperbevelhebber het betoogde, er vooral nadruk op leggende, dat feitelijk voor de Belgen het Januari-protocol nooit bestaan had en het buiten kijf was „que le blocus existe de fait, sur tous les points, quoique non également rapprochés; que les troupes Belges mettent toute en oeuvre, pour empêcher que les transports de denrées n'arrivent à la Forteresse; qu'elles prennent aux paysans,

1) Rapport d.d. 19 Februari 1831.

2) *White*, bladz 226.

ce qu'ils apportent à Maestricht et que bien souvent elles les maltraitent et les arrêtent".

De kennismeming dezer stukken werd nog uitgebreid door het erlangen van inzage der briefwisseling met DAINE, zoomede door al de inlichtingen, die het onderwerp vorderde. Aldus onderlegd, gingen Commissarissen nog dien 18ⁿ plaatselijke onderzoekingen instellen, onder geleide van overste NYPELS, wiens beide broeders, boekstaafde WHITE¹, in dezen betreurenswaardigen burgeroorlog bij het Belgische leger dienden. Onder de tochten van WHITE en zijn gezelschap behoorde ook een bezoek aan *Smeermaas*, waarheen zij vergezeld werden door denzelfden luitenant ZIEGELER, die aan den ochtend van den dag er den vijand ontmoet had². Vijand was er natuurlijk nu niet te zien, maar de Commissie kon zich in ieder geval overtuigen van het lasterlijke der Belgische bladen, dat het gehucht door onze troepen was neergebrand³.

Van hunne opnemingen den 18ⁿ bij den Opperbevelhebber teruggekomen, werd de inhoud der Nota's getoetst aan de bevindingen. Dit had eenige wijziging hier en daar „in het belang en tot bevordering der zaak" ten gevolge, schreef DIBBETS naar Oorlog. Nadat aldus „met gemeen overleg" de drie stukken waren geredigeerd, teekende de Opperbevelhebber en stelde hij ze aan Commissarissen ter hand, die in den ochtend van den 19ⁿ naar Brussel terugkeerden. Ook had de Opperbevelhebber den 18ⁿ een brief aan lord PONSONBY gericht, ter beantwoording van den zijnen, waarin hij mededeelde, hoezeer de afgevaardigden zich hadden kunnen overtuigen van het niet opvolgen door de Belgen van het 9e Protocol, er bijvoegende, dat de drang der omstandigheden hem verplichtte te verklaren: „que le blocus de Maestricht est rigoureusement maintenu, sur tous les points, et qu'excepté la poste aux lettres par Aix-la-Chapelle, aucune communication existe, soit pour moi, pour le commerce, ni même pour des particuliers".

1) Op bladz. 227 noot 1. Verg. *Spect-verh.* bladz. 14.

2) Zie bladz. 147.

3) Verg. bladz. 142—143. — DIBBETS' rapport aan Oorlog er over is van 19 Februari 1831. De zaak werd gepubliceerd in de *Staats-Courant* van den 22ⁿ d. a. v.

Van menschen, die bij de komst der Conferentie-commissie waren weggeslopen, viel wel te verwachten, dat zij er niets in zouden vinden om zich weder te vertoonen, zoodra die commissie den rug had gekeerd. Nog denzelfden 18ⁿ waren er inderdaad te *Gulpen* weer vrijkorpsen aangekomen en vernam de Opperbevelhebber mede van den Akenschen postbode, gelijk aan Oorlog werd gemeld ¹, dat „eene sterke macht aan deze zijde van den berg is geplaatst, zoodat de weg naar Aken op twee punten, als *Margraten* en *Gulpen* thans sterk bezet is”.

Aan den avond van den 19ⁿ Februari, omstreeks 9 uur en sinds telkens den geheelen nacht, naderden onderscheidene vijandelijke patrouilles de vesting tot in de grachten der borstweringen tusschen de Tongersche en Brusselsche poorten. Teruggedreven door het vuur onzer schildwachten en van eene voorwacht der mobiele colonne, wilden de losbandigen het beantwoorden „mais aucun des coups n'est parti” ²!

De Opperbevelhebber verlangde van DAINÉ over deze bijkbare schending van den wapenstilstand „une explication cathégorique” ³. Deze antwoordde ⁴, dat, indien het plaats had gehad, het geschied was tegen zijne „intentions positives” en wel door vrijkorpsen; hij zou nu in eerste linie zijne geregelde troepen stellen: „Souvent des abus se commettent dans une armée toute composée de corps réguliers, à plus forte raison existent-ils parmi des corps de volontaires”.

De Opperbevelhebber liet zich door deze verzekeringen niet geruststellen. „Alles laat zich aanzien, dat de vijandelijkheden met nadruk zullen aanvangen”, luidde zijne waarschuwing aan Oorlog ⁴.

Het schijnt wel, dat MELLINÉ zelf zijne benden niet in de hand had; ook werd zijne houding jegens DIBBETS in meerdere mate tegemoetkomend, gelijk reeds verhaald. Hij had zich nu gevestigd te *Reckheim*; zijne troepen waren gelegerd langs de Maas tot Maaseik en te Bilsen.

¹) In het rapport der vorige noot.

²) Brief d.d. 20 Februari 1831 van DIBBETS aan DAINÉ.

³) Uit Tongeren d.d. 20 Februari 1831.

⁴) In het rapport van 19 Februari 1831.

Te Maastricht was alle hout voor de verdedigingswerken weggekapt, zelfs het fraaie *Stadspark*, destijds *De Boompjes* geheeten, had er aan moeten gelooven¹. Om in het nijpend gebrek aan palissaden te voorzien, werden in deze dagen gerequireerd de zware populieren, die stonden op de ons nu bekende *Belvédère*². Het groote belang om de boomen zoo spoedig mogelijk binnen te krijgen, deed er van den 18ⁿ verscheidene dagen achtereenvolgens aan werken. Terwijl alzoo onder bewaking van DUYCKER, die de voorposten commandeerde, mineurs en artilleristen, gedekt door 100 man Infanterie, zich met de kapping onledig hielden, kwam MELLINET met een aantal zijner officieren er op af. Hij vroeg of het werk op last van den Maastrichtschen opperbevelhebber geschiedde, hetgeen beaamd werd; overigens liet men de onzen aan den arbeid. Intusschen bezette een Belgisch vrijkorps tegen den avond weer Smeermaas en den volgenden dag, dus den 19ⁿ, hadden twee compagnieën de beide oevers van het Kanaal ingenomen. Vooral de Leuvenaars deden zich, deelde DIBBETS mede³, „bij uitstek kennen door hun slecht gedrag”. In het algemeen waren de kerels dronken, „zelfs eenige officieren niet uitgezonderd”; zij hadden „al het aanzien van een korps bandieten”.

Aan sterke vijandelijke betoelingen onder het kappen geen gebrek; met dat al liet men de onzen hun gang gaan; voor alle zekerheid deed de Opperbevelhebber nog een half bataljon uitrukken.

Tegen den middag van den 20ⁿ kwam de vijand in grooten getale op, echter ook nu „meest allen beschonken”. De Opperbevelhebber begaf zich ter plaatse en deelde eenige bevelen uit voor het geval, dat het tot een aanval mocht komen. Toen trad uit den troep naar voren „een zoogenaamd hoofd-officier”, gelijk DIBBETS verhaalt⁴, om den Opperbevelhebber te spreken. Hiertoe werd hem ter plaatse gelegenheid gegeven. De „hoofdofficier” vertelde, dat generaal MELLINET ongestoord

1) Zie nadere bijzonderheden *Spect.-verh.*, bladz. 92—93.

2) Zie bladz. 127.

3) Rapport van 19 Februari 1831.

4) Rapport van 21 Februari 1831.

wilde laten doorwerken, indien slechts dezerzijds geene voorwaartsche beweging gemaakt werd. De Opperbevelhebber gaf op het stellen dezer voorwaarde geen antwoord, doch zeide, dat men inderdaad voorzichtig behoorde te zijn en wel bedenken de gevolgen, indien van Belgische zijde de orde verstoord werd. — In den namiddag van den 22ⁿ begaf zich de Opperbevelhebber, vergezeld van eenige hoofdofficieren weder naar Smeermaas, maar nu speciaal om een onderhoud te hebben met MELLINET, dat deze gevraagd had! DIBBETS hoorde dan daar van hem, dat hij den volgenden dag Smeermaas zou verlaten. „Was ik alleen meester”, verzekerde hij, „zouden vele zwaarigheden niet bestaan.” Over DAINÉ liet hij zich heftig uit o. a. uitroepende: „Il est ce qu'il a toujours été un homme méprisable”! Het gezellig onderhoud zette zich gewoon voort. DIBBETS bracht het op de Belgische koningskeuze, speciaal op de tijding, dat de koning van Frankrijk het aanbod van het Belgische volk, om diens zoon den hertog van NEMOURS ten troon te verheffen, geweigerd had¹. „Tant mieux”, antwoordde MELLINET, „à présent une république, et croyez moi, c'est le seul pas, pour que la dynastie d'Orange règne en Belgique, mais ce sera le fils aîné du Prince d'Orange, et j'y contribuerai personnellement, autant qu'il est en moi.” De Opperbevelhebber drong aan, dat eenige kleine Belgische posten werden ingetrokken, die tot aanraking met onze nog druk bezig zijnde werkers gelegenheid gaven. Ook dat stond MELLINET dadelijk toe, daarbij nogmaals verzekerende, verhaalde DIBBETS aan Oorlog: „dat alles wat ik mogt verlangen en van hem afhing, dadelijk zoude bewilligd worden”². — Men kon dus rustig voortwerken, te meer daar MELLINET's manschappen het voorbeeld volgden van hun generaal. Men werd familiaar met elkander; gesprekken over de gebeurtenissen van den dag vonden er met de Belgische officieren plaats! Dit duurde tot den 24ⁿ Februari, toen de Opperbevelhebber aan Oorlog kon berichten: „De werkzaamheden bij de Smeermaas zijn geëindigd, en alle de

¹) Verg. het hoofdstuk *De Belgische koningskeuze in Beroep*, bladz. 144 v. v.

²) Het belangrijk verslag dezer ontmoeting in het rapport van 22 Februari 1831.

boomen binnen gebragt; volgens berekening zullen daarvan 3000 palissaden kunnen worden gemaakt. Aangezien het groot gebrek aan hout, is zulks eene belangrijke aanwinst voor de verdediging der vesting."

Onder de talrijke zorgen, die den Opperbevelhebber niet nalieten te drukken ten gevolge van de insluiting der stad, moest het hem weldadig aandoen, dat het oog van gansch Holland erkentelijk gericht was op zijn bewonderenswaardig beleid. Te Amsterdam vormde zich eene commissie voor de inzameling van gelden enz. ten behoeve van het garnizoen. Zij gaf den Opperbevelhebber kennis van het resultaat harer bemoeiing bij ondervolgend waardeerend schrijven: „Het belang, dat de ingezetenen der hoofdstad gesteld hebben in het behoud der gewigtige vesting, welke onze geliefde Koning aan UHgEdGestr. heeft toevertrouwd, heeft het dankbaar gevoel opgewekt, van eenige onzer meer gegoede ingezetenen en hen aangespoord, eene kleine somma bijeen te brengen, ten einde een bewijs van hunne erkentelijkheid te geven aan de brave krijgslieden, welke met Gods hulp en Zijnen almachtigen bijstand, onder het wijs beleid van UHgEdGestr. zoo vele gevaren hebben doorgestaan en zich zoo vele ontberingen getroost hebben, tot het behoud van een der voornaamste bolwerken van den Staat, tegen de woede, het verraad, dat hen, zoo van binnen als van buiten aanviel en bedreigde." — Andere steden volgden dit voorbeeld. In DIBBETS' dankbetuigingen gaf hij de verzekering steeds het gesteld vertrouwen te zullen rechtvaardigen ¹.

De Opperbevelhebber dacht daarbij tevens aan de aller-onmogelijkste ligging van den soldaat, die niet eens behoorlijke dekking had en ten gevolge waarvan de schurft was uitgebroken ². De bij de burgerij ingekwartierden hadden het in dit opzicht beter, maar inkwartiering behoorde men zooveel mogelijk te beperken „vooral met opzigt tot het moreel van den troep". Hij drong bij Oorlog aan om zoo mogelijk de particulieren er toe te brengen „lakens en dekens" te zenden ³.

¹) Zie ook de *Staats-Courant* van 2 en 21 Maart 1831. — DIBBETS' dankbetuigingen o. a. d. d. 13 Februari en 17 Maart 1831.

²) Zie bladz. 71.

³) Rapport d. d. 27 Maart 1831.

HOOFDSTUK XIII.

**Het ten einde nemen der berenning van Maastricht:
aanvang Maart 1831.**

De terugkomst van WHITE en ABERCROMBIE te Brussel scheen „vrees te hebben ingeboezemd”, meende DIBBETS¹. Den 22^{en} Februari vertoonden zich namelijk weer twee Belgische parlementairs uit Tongeren voor de vesting: DE VAUX en CAPIAUMONT, beiden ons reeds bekend². Hun verzoek om een onderhoud met den Opperbevelhebber, daar zij eene boodschap hadden van het Voorloopig bewind, werd andermaal geweigerd: als ze wat te zeggen hadden, konden ze het aan des Opperbevelhebbers adjudant doen, die dit antwoord kwam brengen, dan wel hunne brieven afgeven. Blijkbaar ontevreden dachten zij er aan van de bejegening proces-verbaal op te maken en terug te keeren; zij eindigden echter met af te geven een brief van DAINE. Het stuk hield in, dat, ingevolge instructiën uit Brussel, was vrij gegeven zoowel de weg van Maastricht naar Aken als van de vesting naar Noord-Brabant via Lanaken, Bessmer, Hechtel. De Opperbevelhebber zag in „deze eerste stap ter toetreding tot het protocol van 9 Januarij” de bedoeling, gelijk hij Oorlog berichtte³, „om zoo mogelijk te beproeven, of hiermede door mij genoeg zal worden genomen”; immers dan was België af van de verdere opvolging van het Protocol voor zoover Maastricht betref. De Opperbevelhebber oordeelde bovendien, dat de vrije gemeenschap met Aken en 's-Hertogenbosch in zoover weinig afdeed, dat de nadering der landlieden op die wegen steeds door de vijandelijke posten en patrouilles kon worden verhinderd. Zoolang de Belgische troepen niet de positiën van 21 November 1830 weder betrokken, zouden zij toch alle andere wegen bezet houden en daardoor het steeds in hunne macht blijven „allen toevoer op eene min of meer groote distantie af te snijden”. De Opperbevelhebber ant-

¹) Rapport d.d. 23 Maart 1831.

²) Zie bladz. 112.

³) Rapport d.d. 23 Februari 1831.

woordde dan ook kortweg aan DAINE, dat de medegedeelde openstelling der wegen niets anders was dan waartoe het Protocol verplichtte, gelijk hij dit reeds vroeger had te kennen gegeven¹; in een nader schrijven verzocht hij verschoond te mogen blijven van verdere mededeelingen over het openstellen van wegen, zoolang niet kon bericht worden de volledige nakoming van het Protocol². Het rapport d.d. 23 Februari naar 's-Gravenhage over deze zaak was nog niet afgesloten, toen DIBBETS het bericht ontving, „dat in het Wijckerveld, op een half uur afstand der vesting, de landlieden alles afgenomen, en zelfs op hen geschoten wordt”.

Aan den avond van den 23° Februari vertoonden zich vlak voor de Boschpoort eenige Belgische soldaten met een officier, die de onzen als naar gewoonte uitscholden. Toen de schildwachten vuur gaven, verwijderde de bende zich weer. DIBBETS klaagde andermaal bij DAINE over het bezoek dezer Belgen — „ivres, comme ils le sont toujours”! —; nogmaals waarschuwde hij, dat men had op te passen, daar al zoo dikwerf tegen het naderen tot de vesting geschreven was, terwijl van Belgische zijde erkend was³, dat daarop geene orde kon gesteld worden.

Met het bezorgen van dezen brief werd belast luitenant ZEHÉLIN. Wanneer men de Tongersche poort uitgaat⁴, waar men nog van de oude vestingwerken overblijfsolen kan zien; verder 'n 20 minuten wandelt naar het kerkhof, omgeven door een hoogen witten muur en er vlak voor een koffiehuis; dan door loopt, in den zomer tusschen lachende bouwvelden, rijkend naar *Oud-Vroenhoven*, een Hollandsch en vriendelijk dorp⁵; verder door Wolderen en Montenaken, komt men aan een kruispunt, het Belgische *Riempst*, dat wij reeds leerden kennen als een vasten vijandelijken post op den weg tusschen Tongeren en Maastricht. Tot zoover had ZEHÉLIN te gaan voor

¹) Zie bladz. 146.

²) De correspondentie werd gepubliceerd in de *Staats-Courant* van 26 Februari 1831.

³) Zie bladz. 151.

⁴) De namen zijn blijven bestaan, doch Maastricht heeft geene poorten meer.

⁵) *Vroenhoven* daarentegen is Belgisch.

de afgifte van den brief; hij werd er niet alleen hoogst onbeleefd ontvangen, doch men legde zelfs op hem aan ¹⁾ Hij kon er zich van overtuigen, hoe de landlieden met hunne voor Maastricht bestemde karren er werden tegengehouden en teruggedreven. — Zelfs nog dichter, op een half uur afstands, bij het daareven genoemde Wolderen, vertoonde zich den 28ⁿ Februari de vijand, waarin DIBBETS het bewijs zag óf dat men hem alsnog zoo mogelijk trachtte te misleiden, óf dat bij de Belgische troepen geene orde meer bestond ²⁾. — Den 25ⁿ in den ochtend trok een detachement onder DUYCKER naar Scharn, „ter bescherming der binnenkomende landlieden met levensmiddelen” ³⁾; ook daar, aan de Oostzijde der vesting, stuitte men op een post van Belgen, die, „na een paar schoten op de onzen gedaan te hebben”, terugtrokken. — Den 26ⁿ begaf zich eene verkenning onder SYBERS naar Heugen, niet meer dan een kwartier ten Zuiden van de vesting, evenzeer aan den rechter Maasoever gelegen. De Belgische militairen, die er aangetroffen werden, trokken, mede na eenige schoten gedaan te hebben, op Gronsveld terug; dank dezen terugtocht, kwam er „veel ter markt” ⁴⁾. — Meersen had zelfs eene Belgische bezetting van 2000 man; in Gulpen lag er ook een „Maastrichtsche vrijwilligers” hielden zich te Eisden op onder zekeren D'OTHEY. Warende om de vesting in de verwachting van eerlang Jericho's muren te zien vallen, staken ze telkens de Maas over en ontnamen den landlieden alles, wat ze naar Maastricht wilden voeren. „Reeds heb ik getracht eenigen te doen ophigten”, schreef DIBBETS aan Oorlog ⁵⁾, „doch is zulks niet doenlijk, daar zij te goed door hunne bekenden om de stad bediend zijn.”

Wij werden reeds geleid naar het kasteel Castert op den Pietersberg ⁶⁾. Er lagen daar twee pachthoeven, waarvan er eene geheeten *Lichtenberg* met de ruïnen van dien naam.

1) Zie de *Staats-Courant* van 1 Maart 1831.

2) Rapport d.d. 28 Februari 1831.

3) Rapport d.d. 25 Februari 1831.

4) Zie de *Staats-Courant* van 3 Maart 1831.

5) Rapport d.d. 28 Februari 1831.

6) Zie bladz. 101 v. v.

De bewoners dier hoeven hadden den vijand geholpen aan hooi en stroo tegen des Opperbevelhebbers verbod in. 't Is wel mogelijk, dat zij het uit Belgischgezindheid deden, maar als men niet in dergelijke omstandigheden door een der partijen permanent beschermd wordt, krijgt men telkens van de andere slaag, nu te eerder omdat de vesting dringend behoefte aan fourage had. Tot straf alzoo werden niet slechts den 25ⁿ de hoeven door een detachement van onze Infanterie bezet, maar de pachter van Castert werd gevankelijk naar de vesting gevoerd „en zal niet, dan na herstelde rust, worden ontslagen”, schreef DIBBETS aan Oorlog¹, zeker niet vermoedende, dat daarover nog 'n achttal jaren over henen zoude gaan! — Te *Hocht*, waar DAINÉ vroeger zijn hoofdkwartier had gehad², woonde zekere MACHEDO, die ook „straf” verdiende. Den 28ⁿ begaf zich SYBERS derwaarts met een sterk detachement Infanterie en Cavalerie, benevens 18 groote wagens om 80000 pond hooi van heer MACHEDO te halen. Den 1ⁿ Maart was al de fourage binnen; in zijn ijver pakte SYBERS dien 28ⁿ Februari zelfs een adjudant van MELLINET op; DIBBETS liet hem dadelijk weer los, en deed hem een rijtuigje geven om terug te keeren. Zeer voldaan overigens door de aanvulling van den fouragevoorraad, schreef de Opperbevelhebber den 1ⁿ Maart aan Oorlog: „Morgen zal eene dergelijke expeditie plaats hebben in het Wijckerveld, het Geulsche broek, bij zekeren heer CRAMER, uit Gelderland geboortig, doch sedert meer dan veertien jaren alhier gehuwd, en die den generaal MELLINET en zijne officieren, op de best mogelijke wijze heeft onthaald; en alzoo doende, zal ieder op zijne beurt eene les bekomen.”

DAINÉ speelde nu den verontwaardigde! Hij had vernomen, schreef hij DIBBETS³, dat den 28ⁿ Februari gearresteerd waren MELLINET's adjudant; de pachter van den heer DE BROUCKÈRE te Castert; een korporaal en een soldaat van het Belgische leger; verder dat den 26ⁿ een Belgische post en een korporaal en vier man te Meerland waren aangevallen, ofschoon dat

1) Rapport van 26 Februari 1831.

2) Verg. bladz. 91.

3) Brief van 3 Maart 1831; met DIBBETS' antwoord in de *Staats-Courant* van 9 Maart 1831.

dorp was „ni dans le rayon de Maestricht ni sur la route d'Aix-la-Chapelle qui est *rendue entièrement libre* au terme du protocole de Londres". En dan den schrijftoon van DIBBETS teruggevende¹, besloot hij: „Je désire savoir, Monsieur le Général, si c'est par *vos ordres* que ces divers actes d'hostilité ont eu lieu pour que je puisse rendre compte à mon Gouvernement de cette violation manifeste de la suspension d'armes".

Het was hier de eerste maal, dat van Belgische zijde het woord *vestingkring* werd opgeworpen, eene nieuwe vinding om tegen het Protocol te reageeren, waarop men in latere jaren telkens zou terugkomen! — In zijn antwoord van den volgenden dag verwierp de Opperbevelhebber haar dadelijk; hij zeide geen vestingkring te kennen, maar wel opvolging van het Protocol, nooit door hem geschonden; het geschiedde daarentegen, verweet hij, steeds van Belgische zijde, door het niet innemen der positiën van 21 November 1830; nog op den eigen dag van dat schrijven waren Walen, die zich met op paarden geladen haver naar de vesting begaven, door gewapende Belgische benden aangevallen en mishandeld; wat eindelijk betrof den gevangen genomen adjudant van MELLINET, deze was zeer fatsoenlijk bejegend.

MELLINET had in deze dagen zijne brigade den rechter Maasoever doen verlaten, met het oog op vijandelijke bewegingen, die uit Holland verwacht werden; naar wij lazen², was door DIBBETS deze verandering van positie voorzien; de Belgische bevelhebber had zich echter op den linker Maasoever meer Noordelijk gevestigd, namelijk ingevolge last van DAINE te *Reckheim*³. De door DIBBETS gevoede oneenigheid tusschen de beide Maas-generaals was bij deze gelegenheid onheilbaar geworden⁴. Volgens DAINE's last had MELLINET te *Horn* en *Maaseik* de rivier moeten overgaan; MELLINET oordeelde, dat deze plaatsen, speciaal Maaseik, noodeloos ver van Reckheim lagen en verrichtte daarom te *Bunde* den

1) Zie bladz. 147.

2) Zie bladz. 140—141.

3) Op bladz. 151.

4) De Belgische brieven, waarvan ik hieronder zal melding maken, vindt men opgenomen in de *Émancipation* van 9 Maart 1831.

overtocht, terwijl hijzelf zijn hoofdkwartier vestigde te *Maaseik*; aan *DAINE* maakte hij er eene grief van, dat zulk een dwaas bevel, als de overtocht te *Maaseik* was gegeven ¹. *MELLINET* zelf had bovendien ook zijne populariteit bij de onder hem dienende benden, naar het schijnt. niet geheel behouden, „wordende”, berichtte *DIBBERS* aan Oorlog ², „hij steeds verdacht gehouden, eene geheime correspondentie met mij te hebben gevoerd”; het was zelfs zóó ver gekomen, had een reiziger uit *Maaseik* den Opperbevelhebber verteld, dat zijne troepen den vrijgevochten generaal zouden hebben mishandeld!

Met dezen overtocht was intusschen geenszins de rechter Maasoever ontruimd. Uit de streek, die *MELLINET* nu bezette, trok de rivier over de z.g. 3^e brigade, onder aanvoering van den reeds vermelden kolonel *DUFRESNEL* ³; hij vestigde zijn hoofdkwartier te *Valkenburg*. Men hield zich o. a. onledig met op de wegen naar Maastricht van *Sittard* over *Beek*, en van *Meersen* over *Rothem* batterijen op te werpen „hetwelk dezelve thans voor voertuigen onpracticabel maakt”, meldde *DIBBERS* aan Oorlog ⁴. Vandaar zijn voornemen om deze hindernissen voor de proviandeering der stad door het platte land te doen wegnemen, waartoe eene sterke troepenmacht zou bestemd worden; alleen de onverwacht hooge stand der *Maas*, die eenige dagen aanhield en het gansche *Wijckerveld* mede onder water zette ⁵, verhinderde den Opperbevelhebber aanstonds

¹) „c'est-à-dire, de m'obliger de faire près de vingt lieues, lorsqu'en faisant passer ma brigade à Bunde, je n'avais qu'une distance de trois lieues à parcourir”: uit het P. S. van een brief, gedagteekend *Maaseik* 5 Maart 1831, door *MELLINET* geschreven aan generaal *NIJPELS* te Brussel, houdende beschuldigingen tegen *DAINE*. De correspondentie verscheen in de courant, naar ik nog zal mededeelen.

²) Rapport d.d. 4 Maart 1831.

³) In den brief, bedoeld in de voorlaatste noot schrijft *MELLINET*: „Si j'avais effectué mon mouvement ainsi que *DAINE* le voulait, le pays, que j'allais occuper, et d'où la troisième brigade était partie, aurait été pendant plus de deux jours exposé à l'occupation de l'ennemi.” *DUFRESNEL* werd vermeld op bladz. 147, hiervóór.

⁴) Rapport d.d. 3 Maart 1831.

⁵) Rapport d.d. 7 Maart 1831 aan Oorlog. — Verg. bladz. 53 en 82.

aan dat voornemen gevolg te geven. Toen echter de gelegenheid er voor gegeven was, behoefde het niet meer, daar de vijand de streck bleek verlaten te hebben. „De bende onder MELLINET heeft in deze provincie veel vrees verwekt”, berichtte DIBBETS ¹. Hun opbreken geschiedde bovendien onder kenschetsende omstandigheden.

Hernieuwde bevelen uit Brussel hadden DAINE genoopt, DUFRESNEL te gelasten den rechter Maasoever te ontruimen en zich naar Luik te begeven, of, zooals MELLINET het uitdrukt ²: „de se diriger sur ma brigade hostilement”. Aan DIBBETS schreef DAINE den 5ⁿ Maart mede, dat hij DUFRESNEL last had gegeven om den rechter Maasoever te verlaten en zich naar Luik te begeven: „Devant prendre sa direction par *Gronsveld* et dans ce cas passant à proximité de la forteresse de Maestricht, vous voudrez bien”, verzocht DAINE, „ne rien considérer d'hostile dans ce mouvement rétrograde”; hetgeen den Opperbevelhebber denzelfden dag deed antwoorden bevelen te hebben gegeven „pour que le passage de vos troupes à proximité de la Forteresse ne donne lieu à aucune hostilité”.— De *Staats-Courant* van deze correspondentie melding makende ³, vond dat DAINE's schrijven gesteld was „in beleefder bewoordingen dan tot nu toe”! DUFRESNEL volgde het bevel op, doch protesteerend; naar MELLINET's woorden: „après avoir exprimé au général DAINE, sa noble pensée et l'estime qu'il avait pour moi et mes camarades, si dignes de la reconnaissances de la patrie et de l'armée”. Zoo heer echter, zoo knecht. DUFRESNEL's benden kwamen ook in verzet: slechts met moeite gaven ze toe! Volgens MELLINET stond trouwens, krachtens een last van DAINE kolonel BOUCHER te Silsen gereed, zoo noodig de vrijwilligers mores te leeren: „ensemble de combinaisons, sans raisons, mais diabolique”, vond MELLINET.

Belgische bladen ⁴ achtten het verzet der vrijwilligers tegen

¹) Rapport d.d. 6 Maart 1831 aan Oorlog.

²) Hetgeen in den tekst van MELLINET volgt, staat in diens brief van 5 Maart door mij vermeld aan den voet van bladz. 160.

³) In haar nummer van 11 Maart 1831.

⁴) Zie de *Émancipation* van 9 Maart 1831.

den terugtocht, immers „de la part de ceux qui, se voyant à la veille d'une victoire”, geenszins afkeurenswaard, „bien naturelle sans doute”; zij veroordeelden het ook, dat in de oneenigheid hierdoor ontstaan tusschen DAINE en MELLINET aan den hoogstgeplaatste het laatste woord was gelaten, enkel om reden deze de meerdere heette: „c'est un tort, il fallait juger les faits, non les hommes”, was het magistrale vonnis!

Wie zich verheugde over de op den 5ⁿ Maart aangevangen ontruiming van den rechter Maasoever was de Maastrichtsche opperbevelhebber.

„Eindelijk heb ik het genoegen Uwe Excellentie kennis te geven, dat ernstig gedacht wordt aan de uitvoering van het protocol van den 9ⁿ Januari”, ving zijn rapport aan Oorlog hierover aan¹.

MELLINET'S toorn tegen DAINE kende intusschen gene grenzen.

Vuur en vlam spooft hij tegen DAINE, alsof deze uit zichzelf de ontruiming van den rechter oever had bevolen. „La conduite du général DAINE est tellement équivoque, surtout en ce moment, que je pense”, schreef hij minister van Oorlog GOBLET, „qu'il doit être remplacé dans le commandement si important qu'on lui a confié; le peu de considération dont il est investi, le met dans une position bien fautive pour lui, et ne peut être que funeste au sort de notre armée.” Voorspellend genoeg overigens geschreven! Maar nog erger luidde het in een brief aan zijn Brusselschen vriend, generaal NIJPELS, waarin hij DAINE waarlijk voor al wat leelijk was uitschold, en dat alles kwam liefst in de courant!! „Ce traître escroc, sans moyens et sans considérations: toute son armée le méprise”, las men over hem zoo cursief in de bladen! „la trahison nous assiège de toutes parts... agissez... je serai bientôt près de vous”². Dit zou inderdaad

¹) Rapport van 5 Maart 1831.

²) In den brief aan NIJPELS vermeld aan den voet van bladz. 160. Over het *traître escroc*, zie *L. L.*, dl. I, bladz. 152. DAINE dronk. De courant, die den brief afdruckte, heeft stippels gezet, waar, naar ik vermoed, geschreven werd, dat hij dronken was. Er staat n.l.: „Ce jour-là, probablement, le général DAINE était...” Voor de vier stippels zou men kunnen lezen *soûl*.

ook spoedig gebeuren, doch niet in den zin als de tot verzet aansporende generaal bedoelde.

Het Brusselsch bewind, waarvan nu SURLET DE CHOKIER als regent het hoofd was, riep hem namelijk naar de hoofdplaats, met bevel het commando over te geven aan majoor SCHAVAYE. Toen hij daaraan geen gevolg gaf, werd des Regents adjudant, kolonel CH. ROGIER, naar Maaseik gezonden om hem te halen. De weerspannige bleef weerspannig. ROGIER notificeerde hem toen schriftelijk den last van den minister van Oorlog GOBLET „qu'il est nécessaire que ce départ s'effectue dans le courant de la journée et au plus tard avant minuit". Maar nu heette het in MELLINET's schrijven aan ROGIER, dat hij volstrekt niet weigerde „à me rendre à l'invitation du ministre de la Guerre". Met het oog op de toenemend dreigende uitrustingen van Holland moest zijn vervanger SCHAVAYE uitgebreide inlichtingen ontvangen, hetgeen de reis deed uitstellen, gelijk hij den Minister mededeelde, daarbij nog voegende, dat de aangewezen vervanger volstrekt niet de sympathie der troepen had.

MELLINET het commando neerleggende, vond ROGIER het geschikt te luisteren naar de tegen SCHAVAYE gerezen bezwaren en wees in diens plaats aan den kolonel VAN DEN BROECK, die in het Venlosche bevel voerde. Hij was een gewezen Nederlandsch officier, die in DIBBETS' jeugd met hem gediend had bij de jagers van den Raadpensionaris. De Opperbevelhebber achtte hem „onder de tegenwoordige Belgische chefs voorzeker niet als een der minste", „een ondernemende geest, gepaard bij eene grondige kennis der locale gesteldheid van Noord-Brabant en Limburg, zoude hij, bij hervatting der vijandelijkheden voor zijne partij van dienst kunnen zijn" ¹. MELLINET's benden wilden echter van VAN DEN BROECK evenmin weten. De grootste wanordelijkheden grepen te Maaseik plaats en kon de kolonel slechts, schreef DIBBETS aan Oorlog ², „door hulp van eenige officieren ontkomen; anders zoude hij vermoord zijn geworden"! Intus-

¹) Uit een rapport van DIBBETS aan Oorlog d.d. 6 September 1831.

²) Rapport d.d. 9 Maart 1831.

schen is VAN DEN BROECK als commandant der vrijwilligers gehandhaafd gebleven.

De verhitting steeg doordien MELLINET in de *Émancipation* zijne briefwisseling publiceerde ¹ en dientengevolge gearresteerd werd ². De militairen deelden zich in 'n DAINE en in 'n MELLINET-partij. De adjudanten en ordonnans-officieren van den eerste zochten handteekeningen, speciaal onder de hoofden der vrijkorpsen, voor protesten tegen MELLINET's beweringen ³; maar in de oogen van velen bleef MELLINET de militair, waarin men aantrof „bravoure, sang-froid, audace” en was hij de man, die door den roem van zijn naam zich waardig had getoond het commando te voeren. Had hij geweigerd te gehoorzamen? Wel neen: zoo de vrijwilligers eenigen tijd de omsingeling van Maastricht hadden voortgezet, het was „parce qu'ils ne sont pas des machines”; zij deden het overigens onder de toejuiching van het gansche land. Zij, „qui versaient leur sang pour elle” — 't is altijd bloed storten! — waren wanhopig van te zien „la Belgique trahie par des nullités” ⁴.

DAINE in zijne gewone bombastische manier van zeggen richtte eene proclamatie aan MELLINET's vrijwilligers ⁵. Bij de herinnering aan wat er straks gebeuren zal in den Tien-daagschen Veldtocht, is het slot nog al vermakelijk. Hij roept de ongehoorzamen op om hun plicht te doen, tot het vaderland den vrede erlangt. „Alors nous irons tous ensemble remettre nos armes dans un dépôt sacré, où les pères les montreront à chaque génération nouvelle; et là, fidèlement gardées, elles formeront un monument qui rappellera à la postérité la plus reculée, votre valeur, votre patriotisme et votre fidélité”. Wat konden echter al die groote woorden baten; niet bij den bevelhebber van het Maasleger, maar bij den

¹) Nummer van 9 Maart 1831.

²) MELLINET is in Augustus 1831 op een jaargeld van 5500 franc ter beschikking gesteld. *Josson*, bladz. 129.

³) Volgens de *Émancipation* van 18 Maart 1831.

⁴) Schrijven van *Een patriot* in de *Émancipation* van 21 Maart 1831.

⁵) Gedagteekend Tongeren 14 Maart 1831. Het stuk o. a. in de *Émancipation* van 21 Maart 1831.

in ongenade gevallen was het zedelijk overwicht gebleven.

De Maastrichtsche opperbevelhebber groeide er in, toen hem de Belgische couranten in deze dagen gewerden. „Uit de dagbladen zal Uwe Excellentie blijken”, schreef hij Oorlog¹, „dat de inzigten, welke mijne handelwijze omtrent MELLINET hebben geleid, bereikt zijn geworden, daar dezelve alsnu *drie* brieven heeft doen plaatsen, waarbij hij DAINE ten sterkste beschuldigt, en niet minder op zijne verwijdering aandringt.”

Met het terugtrekken van MELLINET's en DAINE's troepen uit de onmiddellijke omgeving der vesting, ging ook uit den omtrek henen een bescheiden man, den Opperbevelhebber sinds den aanvang der onlusten „in den volsten zin als spion van groote dienst geweest”, stellende „dikwerf zijn leven daardoor in de waagschaal”. Hij heette WILLEM VAASEN, woonachtig te Itteren, bijzonder gehecht aan den Koning en Holland². Hij was in de benauwde dagen van den afgeloopen winter „de eenigste”, aan wien de Opperbevelhebber voor het brengen van berichten „iets kon toevertrouwen”; twee malen werd hij door de Belgen in arrest genomen, doch „zijn schijnbaar onnoozel voorkomen” redde hem. De eenvoudige landman zat dikwijls meer dan een uur bij den Opperbevelhebber, steeds blijken gevende „van alles met nauwkeurigheid te hebben opgenomen”. Voor goede betaling leverde hij goede diensten. Met Maart 1831 werd hij echter overbodig, waarom DIBBETS er voor zorgde, dat hij bij generaal-majoor BOREEL terecht kwam, voor wien hij mede van veel nut was. Na den Tiendaagschen Veldtocht kon hij in het geheel van geen dienst meer zijn, waarom hij door DIBBETS voor een maandgeld werd aanbevolen.

1) Rapport d.d. 11 Maart 1831.

2) Het over VAASEN medegedeelde uit een rapport van DIBBETS aan Oorlog d.d. 6 Augustus 1833. — De vrouw van VAASEN was menigmaal behulpzaam.

HOOFDSTUK XIV.

**De onvrije staat der vesting, niettegenstaande de berenning
was opgeheven: Maart 1831.**

Mocht de openstelling van een weg naar Noord-Brabant en van een anderen naar Aken ook niet voldoende heeten om voor de vesting een meer normalen staat in het leven te roepen, in ieder geval bood zij voor gewone reisdoeleinden gerief aan. Den 7ⁿ Maart vroeg de Opperbevelhebber schriftelijk aan DAINE of 'n 10 à 12 officieren zich over Asch en Hechtel — de laatste Belgische post — naar 's-Hertogenbosch konden begeven „sans éprouver aucun empêchement des troupes Belges”. Na een bevestigend antwoord ontvangen te hebben, gingen zij den 10ⁿ op reis en volbrachten die inderdaad ongehinderd. — De Opperbevelhebber liet het nochtans bij deze eerste proeve. Behalve nog wel meer militairen, die, als overcompleet voor verplaatsing in aanmerking kwamen, waren er ook lastige elementen, wier verwijdering wenschelijk zoude zijn; maar gevreesd werd, dat van Belgische zijde tegen een groot getal bedenkingen zouden worden geopperd en dat onderscheidene minderen verdacht werden van te willen deserteeren, hetgeen op zulk een tocht moeilijk zoude zijn tegen te gaan. Daarom meende de Opperbevelhebber hun vertrek te moeten verschuiven tot de herstelling van de *Zuid-Willemsvaart*, als wanneer de reis per scheepsgelegenheid minder bezwaar opleverde. Die herstelling zou echter nog jaren op zich doen wachten¹.

Het was met de desertiën in zoover eigenaardig gesteld, dat er bestond, zou men haast zeggen, een onophoudelijk *va-et-vient*. Uit het Belgische leger kwamen er telkens naar de vesting, die dan natuurlijk hoog opgaven van de daar heerschende ontevredenheid en van de ellendige toestanden²; omgekeerd had de Opperbevelhebber nogal eens over verliezen door desertie te klagen.

¹) Verg. *L. L.*, bladz. 138.

²) Rapporten d.d. 13 en 18 Maart 1831 aan Oorlog.

Aanvankelijk moedigde hij het overloopen naar de vesting aan, o. a. door den liefhebbers te doen weten, „dat zij wel zouden ontvangen worden”; daar er zich soms „dagelijks” aanboden, bracht het iets bij om het leger van DAINÉ te verzwakken, ook in zedelijk opzicht¹. Zij werden eerlang zoo spoedig doenlijk buiten de vesting ingedeeld bij het *vrij-korps (Jagers) van CLEERENS*². De ervaring met de overloopers, door DIBBETS opgedaan, was dan ook in den regel zóó treurig, dat hij Belgen in het geheel niet meer wilde aannemen; ook andere natiën echter, waaronder Limburgers, Luxemburgers er onder begrepen, bleken als regel zeer onbetrouwbaar. De menschen werden soms door de Belgische autoriteiten zelven naar de vesting gezonden, ten einde er oneenigheid te stoken, tot desertie te bewogen en alles goed op te nemen, waarna zij weer trachtten te ontvluchten³.

Op het einde van April 1831 vertoonde zich daarentegen voor de vesting een tiental manschappen, die eene werkelijke aanwinst konden heeten: zij bleken trouwens wel het tegendeel van deserteurs te zijn. Bij de inneming van Venlo door DAINÉ d.d. 11 November 1830⁴, waren deze militairen van ons leger gevangen genomen en weigerende in Belgischen dienst over te gaan, had men hen in een klooster nabij Leuven gevangen gezet, waar ze een ellendig bestaan leidden. In April 1831 lieten zij zich met wollen dekens langs de muren afzakken en zoo kwamen zij, na een vrij avontuurlijken en gevaarlijken tocht, den 26ⁿ en den 27ⁿ April behouden de vesting binnen; de *Staats-Courant* publiceerde het verhaal hunner ontsnapping⁵.

In de vesting lag een detachement koloniale troepen, bestaande uit 1 kapitein, 2 luitenants, 5 onderofficieren, 4 korporaals en 89 soldaten, waarbij met name eene groote neiging tot wegloopen bestond⁶. Dan openbaarde zich ook het kwaad

¹) Rapporten d.d. 15 Maart, 14 Juli, 20 Juli 1831.

²) In 1833 werd dit korps bij het leger in Indië overgeplaatst.

³) Rapport d.d. 27 Juli 1831.

⁴) Zie hierover *L. L.*, dl. I., bladz. 145 v v.

⁵) In het nummer van 2 Mei 1831.

⁶) Bij dit korps ontstond ook medio 1831 groote ontevredenheid, omdat verscheidene hunner officieren wegens diensten in Indië de Willems-

onder het korps Mineurs, waarvan de verdienstelijke overste NINABER de chef was. Gedurende den winter van 1830—1831 hadden zij „bijzonder goed” voldaan; den 14ⁿ Maart openbaarde zich echter ook daar desertie¹.

Men vermeende, dat het euvel vooral zich ontwikkelde, nadat door het opheffen der berenning, de toegang tot de vesting minder bezwaarlijk werd, waardoor ronselaars gelegenheid kregen in de stad te komen². Het was vooral op de niet-Noord-Nederlanders van het garnizoen, dat van Belgische zijde gewerkt werd; vandaar, dat d.d. 17 Maart 1831 generaal VAN BOËCOP werd aangeschreven om de bewaking der forten en buitenposten „uitsluitend” aan Noord-Nederlanders toe te vertrouwen, met in achtneming echter van „alle die voorzigtichheid” „welke tot het voorkomen van achterdocht en ontevredenheid bij de troep in deze wordt vereischt”; ook beval hij aan „onder een of ander voorwendsel”, de haren der manschappen, „zeer kort te doen snijden, ten einde militairen, die verkleed de stad zouden willen verlaten, aan de poorten beter te herkennen”. De gansche maand door en de volgende moesten niettemin telkens desertiën bericht worden, echter steeds van niet-Noord-Nederlanders, als Limburgers, Zuid-Brabanders, Oost-Vlamingen, vreemdelingen. „Het doorwaden der Maas, of het aflaten der walmuren met een aan de bajonet bevestigd koord”, waren de middelen, volgens mededeeling aan Oorlog³, „waarvan zij zich gewoonlijk bedienen om uit de vesting te ontkomen, en waartegen alle mogelijke waakzaamheid steeds in het werk wordt gesteld”. — Wat bovendien de Opperbevelhebber wel eenigermate

orde hadden gekregen en de minderen, die ook ze verdienden, naar belanghebbenden beweerden, waren buitengesloten; 'n twintigtal onder-officieren en minderen zonden er over een request aan Oorlog, gedagteekend Maastricht 3 Juni 1831. Daar adressanten het rechtstreeks hadden opgezonden, werden zij, in beschikking op het verzoekschrift hierover berispt, doch hun verder te kennen gegeven, dat het hun onverlet bleef voor de door hen verrichte uitstekende daden of wapenfeiten, door schriftelijke bewijsstukken gestaafd, op te komen.

¹) Zie over NINABER en de overplaatsing van het korps naar Nijmegen: *Spect.-verh.*, bladz. 10—13.

²) Rapport van den Opperbevelhebber aan Oorlog d.d. 17 Maart 1831.

³) Rapport d.d. 15 April 1831.

bleek te vreezen, met het bevoorrechten der Noord-Nederlanders, voor zoover hun speciaal buitenwerk werd toevertrouwd, trad inderdaad aan den dag, daar er heftige twisten uit voortvloeiden, die eenigermate eene schaduw moesten werpen op zijne mededeeling aan Oorlog¹: „de beste verstandhouding blijft steeds onder het garnizoen heerschende”. Naar des Opperbevelhebbers meening vielen de oneenigheden echter met name toe te schrijven aan het stoken der Belgen, wier hoofddoel was, schreef hij², „om ontevredenheid, defectie, en vooral twist, tusschen de nog in het garnizoen aanwezige Belgische inboorlingen en Noord-Nederlanders te bewerken”. Ernstig werden de chefs der korpsen vermaand „alles in het werk te stellen, om de eensgezindheid, die tot dusverre, zoo wel geheerscht heeft tusschen de onderscheiden wapenkorpsen te behouden, daar in de tegenwoordige omstandigheden zulks, bovenal ter voorkoming van de gevaarlijkste gevolgen, gevorderd wordt”³. Aan den regel om slechts Noord-Nederlanders buitendienst te laten doen, werd dan ook niet met overmatige gestrengheid de hand gehouden, totdat een geboren Maastrichtenaar, MACHIEL ANTOON GEELEN, wachtmeester bij de Kurassiers, ridder der Militaire Willemsorde, een man, die het volkomen vertrouwen zijner officieren genoot en nog op bevordering kon rekenen, den 12ⁿ Mei 1831, ter gelegenheid eener veldontdekking, met wapenrusting en al de plaat poetste. Ofschoon de aanleiding van deze daad gezocht werd in verwijtingen, die een onderofficier hem gedaan had over een paar diefstallen, door hem in April 1817 bedreven, waarvan niemand meer iets wist, tot deze onderofficier hem herkende, maakte het geval toch een zeer pijnlijken indruk; de last werd gegeven, „dat van nu voortaan geene Belgische inboorlingen tot de dienst naar buiten zullen worden gebruikt”. Medio 1834 kwam het hierover tot eene soort van demonstratie bij de Artillerie; ontevredenen vroegen een officier, waarom zij niet voor buitenposten werden aan-

1) Rapport d.d. 5 April 1831.

2) Rapport d.d. 22 Mei 1831.

3) Aanschrijving van den Opperbevelhebber aan generaal VAN BOECOR.

gewezen, hetgeen deze deed antwoorden, dat het hem niet aanging en ze het den adjudant van het bataljon moesten vragen. „In allen deele onberaden”, achtte de Opperbevelhebber zulk antwoord aan een soldaat¹. Instemmende met generaal VERKOUTEREN, machtigde hij dezen², in de hoop, dat „deze maatregel tot den goeden gang en de tevredenheid der artillerie zoude bijdragen”, om tot nader order „in de nog bij de artillerie dienende Zuid-Nederlanders, Limburgers en vreemdelingen, hetzelfde vertrouwen te stellen tot het verrigten van den buitendienst, als in de overige manschappen”. — De Opperbevelhebber had overigens menigmaal woorden van verschooning voor de weggelooenen over. Daaronder behoorde ook³, „dat de soldaat geene andere vrijheid alhier heeft dan de wandeling op de kapitale wal, en gevolgelijk, in den volsten zin, als opgesloten kan beschouwd worden”. In het algemeen loofde hij den goeden geest der manschappen. „Ofschoon”, merkte hij bij eene dergelijke gelegenheid eens op⁴, „het wel noodig is van tijd tot tijd, eenige strenge maatregelen, tot onderhoud der krijgstucht daar te stellen, als het vervroegen der taptoe, versterking der nachtpiketten, het vermeerderen van patrouilles, in den namiddag tot na taptoe, bestaan er, aangezien de talrijke bezetting, evenwel in het algemeen redenen over het gedrag en dienstverrigtingen te vreden te zijn.”

Nu met Maart 1831 de vijand Maastrichts onmiddellijke omgeving had verlaten, strekte de Opperbevelhebber er de voelarmen weder regelmatig in den vorm van verkenningen naar uit. De Meersense batterijen konden geslecht worden; het kasteel *Vaeshartel*, „van zekeren Franschen graaf”, moest het daarbij ontgelden, speciaal voor requisitie van hooi, tot eene hoeveelheid van meer dan 100000 pond, waartoe herhaaldelijk bezoeken werden gebracht⁵. Het één

¹) Schrijven van 6 Augustus 1834.

²) Schrijven d.d. 26 Augustus 1834.

³) Rapport aan Oorlog d.d. 26 Augustus 1838. Dien dag en den 23ⁿ t.v. waren gedeserteerd een te Haarlem en een te Utrecht geboren soldaat.

⁴) In het rapport der vorige noot.

⁵) Rapporten aan Oorlog van 7, 11 en 13 Maart 1831.

uur ten Westen van de vesting op den steenweg naar Aken gelegen *Margraten*, waar onze troepen zich sinds geruimen tijd niet hadden kunnen vertoonen, kreeg een bezoek; *Valkenburg* evenzoo. Geen vijand werd alom gezien; maar daarom was er ons gezag nog niet gevestigd. Ginds, evenmin als aan den linker oever, als te Berg bij Tongeren, te Rothem bij Maaseik, zij het ook, dat wij er ons vertoonden. Belastingen konden wij er niet innen, zelfs eene in die dagen door het Belgisch bewind uitgeschreven loting voor volkswapening niet beletten. „Zoolang niet eenige militaire magt in de ontruimde streken permanent kan worden gevestigd”, bestond er geene mogelijkheid toe, rapporteerde DIBBETS¹. Ook hielden de strooperijen der overblijfselen van MELLINET's benden aan, „daar er geene middelen van bedwang in handen der Belgen zijn”². Met name de Maastrichtsche en Luiksche vrijwilligers hielden niet op de onmiddellijke omgeving der vesting onveilig te maken. Zagen hunne kleine patrouilles onze verkenningen naderen, dan weken ze terug, zoodat ook geene aanrakingen met den vijand plaats vonden. Het was hiermede op linker en rechter oever der Maas gelijk. Op den weg naar Tongeren hielden de Belgische troepen door hun voorpost te *Riempst* steeds de vesting in het oog. Te *Gulpen* stonden Belgische gendarmen en al gingen dezen nu ook niet openlijk de gemeenschap tegen, hunne tegenwoordigheid en hun gedurig verschijnen op den grooten weg waren natuurlijk voldoende om een nadeeligen invloed op het handelsverkeer uit te oefenen. „Omtrent de belgische kantonnementen blijft alles hetzelfde”, is een van de vele op eenorlei thema nederkomende klachten; „kleine patrouilles ontdekt men van tijd tot tijd, doch wordt alle aanraking van wederzijden voorgekomen”³. „Onbegrijpelijk is het”, oordeelde de Opperbevelhebber⁴, „dat de Groote Mogendheden, na de herhaalde zoo stellige verklaring, nopens hetgeen de Belgen door het niet uitvoeren van

¹) Rapport d.d. 7 Maart 1831.

²) Rapport d.d. 6 Maart 1831.

³) Rapport d.d. 20 Maart 1831.

⁴) Rapport d.d. 12 Maart 1831.

het protocol te wachten stond, tegen hunne eer en waardigheid dulden, dat omtrent Maastricht alles, zoo te zeggen, in statu-quo blijft. Inderdaad bepaalt zich de opheffing der blokkade der vesting alleen tot eene toelating, zich met Aken en Noord-Braband in gemeenschap te stellen. Hunne troepen, in stede de positiën van den 21ⁿ November 1830 te hernemen, houden de Zuidwillemsvaart steeds in het bezit, vertoonen zich dagelijks in de omstreken, en nog heden op den Tongerschen weg, ter hoogte van Wolderen, terwijl eindelijk, regtstreeks tegen den wil van het protocol, de Belgen zich veroorloven, in die streken, welke in het bezit van Neerland moeten blijven, de ondubbelzinnigste akten van autoriteit uit te oefenen, als onder anderen de loting voor de volkswapening, welke nog gisteren te Meersen, in bijzijn van één officier, eenige onderofficieren en gendarmes heeft plaats gehad, waarvan de heer generaal-majoor VAN BOECOR en andere hoofdofficieren getuigen geweest zijn; hetzelfde vindt in alle gemeenten, om en nabij de vesting plaats." „Ook", vervolgde Rapporteur ¹, „is dezer dagen afgekondigd, dat de geheele belasting, over het loopend jaar, op 1 April aanstaande, zal moeten worden afbetaald." „Indien al ook", betoogde hij nader ², „te Londen genoeg kan worden genomen, met eene eigendunkelijke uitlegging en gedeeltelijke uitvoering van het Protocol van 9 Januarij, zoude ten minste, op de beide hoofdgemeenschappen met de vesting, namelijk Noord-Braband en Aken, volstrekt geene Belgische troepen behooren te zijn, om alle aanraking, hoe onbeduidend ook in schijn, geheel weg te nemen. Gulpen was bovendien op 21 November 1830 niet bezet. Maastricht alleen uitgenomen, wordt het belgisch gezag in geheel Limburg erkend."

Sinds den 20ⁿ Maart was *Sittard* weer door 200 man en 4 stukken geschut bezet. Te *Itteren*, op één uur afstands van Neeroeteren, huisde een Belgische compagnie. *Maaseik* en *Weert* heetten mede bezet ³. Den 31ⁿ Maart ging eene cavalerie-verkenning uit de vesting den Tongerschen weg op; reeds

¹) Rapport d.d. 13 Maart 1831.

²) Rapport d.d. 16 Maart 1831.

³) Rapport d.d. 26 Maart 1831.

even voorbij Wolderen stuitte men op eene vijandelijke infanterie-patrouille. Dergelijke ontmoetingen hadden trouwens op dezen weg dagelijks plaats; men hield zich dan op een afstand van elkander; in den regel beperkte men zich van Belgische zijde tot flink uitschelden, dat nooit nagelaten werd; nu echter werden ook een paar schoten gelost¹. Eene gedeeltelijk door ons geslechte batterij voor twee 6-ponders was er bovendien op den voorpost bij den *Lindeboom* hersteld². — Den 1ⁿ April des middags naderde zelfs een gewapende troep van ongeveer 50 man op denzelfden Tongerschen weg, tot op een kwartier van de vesting, bezijden het algemeen kerkhof. Toen een uit Infanterie en Kurassiers bestaande verkenningsdetachement er op afkwam, was de bende alweder verdwenen. „Vijandelijke sluippatrouilles”, schreef DIBBETS³, „vertoon en zich den eenen dag nader dan den anderen, doch verneem niet, dat hunne stellingen veranderd zijn.”

Zoo moesten de Maastrichtsche veldontdekkingen, verkenningen en patrouilles het positie nemen door den vijand op de plaatsen, die, naar des Opperbevelhebbers meening, Nederlandsch behoorden te blijven, en ook gebleven zijn, beletten. Geen ander doel werd beoogd; daarbij had men te zorgen niet te ver te gaan, waardoor de vijand er allicht toe zou gebracht worden, de gemeenschap weder meer te belemmeren, terwijl met het oog op Hollands plan om België met een behoorlijk geordend leger binnen te vallen, waarmede de Opperbevelhebber bekend was gemaakt, hij er steeds op bedacht moest zijn, gelijk Oorlog werd geschreven⁴: „dat vooral in dit oogenblik, de levensmiddelen, als de oude aardappelen en verdere groenten, voor de voeding van den soldaat, al meer en meer schaars worden, en dat in geval de vijand te veel wordt verontrust, hij voorzeker tot het beletten der gemeenschap en van den toevoer zal besluiten, hetwelk in de

¹) Zie ook de *Staats-Courant* van 5 April 1831.

²) Zie over dezen herberg de eerste noot van bladz. 413, *Nieuwe beschouwingen*.

³) Rapport d.d. 10 April 1831.

⁴) Rapport d.d. 7 Juni 1831 van den Opperbevelhebber.

tegenwoordige omstandigheden, voor de vesting hoogst gevaarlijk zoude zijn”.

Zeer viel het den Opperbevelhebber aanvankelijk tegen, dat het normaal gebruik van de *Zuid-Willemsvaart* door den vijand niet werd geduld. Wel was het Kanaal in het laatst van October 1830 door de opstandelingen vernield te Neeroeteren ¹, maar tot zoover kon het in ieder geval gebruikt worden en de Opperbevelhebber zeide zich den 5ⁿ Maart 1831 te vleien, dat door het terugtrekken van den vijand „niets zal verhinderen, in den loop der aanstaande week met de herstelling der coupure te Neeroeteren een begin te maken”. De ongunstige gezindheid der streek liet de herstelling echter niet toe. Zij bleek voldoende, toen de Opperbevelhebber een paar dagen later twee met hooi beladen schepen deed ontbieden uit *Stockhem*, van waar het Kanaal nog bruikbaar was; de vervoerder heette MATTHIJS WENMAKERS, koopman en schipper aldaar, bij de ingezetenen, naar het schijnt, gezien, daar hij in de laatste dagen van 1830 door hen tot burgemeester was verkozen! WENMAKERS liet nu DIBBETS weten, dat het aan de brug- en sluiswachters te *Reckheim* en *Hocht* verboden was eene brug op te halen of te schutten, tenzij door de militaire macht gedwongen. De Opperbevelhebber zond er toen een detachement Kurassiers op af onder geleide waarvan de schepen dan ook naar Maastricht kwamen.

Dit eerste bedrijf der hooi-geschiedenis had al vast een dubbel staartje voor den dorpsburgemeester. Dezelfde maand Maart werd hij van zijn ambt ontzet, wegens het inroepen van „eenige Kurassiers” ². Eenige maanden later zat hij met een vriend in een herberg te *Stockhem*, waar ze woorden kregen, nog altijd over die kurassiers, met zekeren GRAND. De vrienden schijnen dezen ex-ontvanger van de belastingen een pak te hebben gegeven; in ieder geval ze verschenen dientengevolge voor de correctioneële rechtbank te Tongeren ³. JÉRÔME RUIJS, vroeger advocaat te Maastricht, nu substituut-procureur bij deze rechtbank, drong er op aan, dat op den

¹) Zie over die vernieling *L. L.*, dl. I, bladz. 137—138.

²) Rapport van den Opperbevelhebber d.d. 2 Juli 1831.

³) Den 4ⁿ Juni 1831.

ex-burgemeester eene zware straf werd toegepast, omdat hij door zijn gedrag en handelingen dagelijks bewees, *dat hij het Hollandsch Gouvernement bijzonder toegeedaan was*, onderstreepte de Opperbevelhebber in zijn rapport hierover ¹, „hetgeen dan ook ten gevolge heeft gehad, dat hij in eene geldboete van *f* 30 en in de kosten is veroordeeld, terwijl aan zijnen medepligtige slechts *f* 10 boete is opgelegd”. DIBBETS oordeelde hoogst ongunstig over de gansche Belgischgezinde familie RUIJS, die Maastricht had ontweken, zich begevende naar haar landgoed Beerenbroeck, waar zij als in Pruisen gelegen, geborgen zat ².

Nu het tweede bedrijf met de hooischepen. Toen ze ontladen waren, moesten ze terug naar Stockhem. De vijand liet dat echter niet toe. Dit, zoowel als de dwangmiddelen, die noodig waren gebleken om de schepen naar Maastricht te krijgen, bewees dat de Belgen de Zuid-Willemsvaart in hun bezit wilden nemen „waartoe echter het Protocol hen in geen deele berechtigt”, oordeelde de Opperbevelhebber ³. „De uitvoering van het protocol bepaalt zich dus”, herinnerde hij nader ⁴, „tot de vrije gemeenschap met Aken en 's-Bosch”. „Het groot nadeel, dat daaruit, zoo voor de vesting als den handel met de Noordelijke provinciën ontstaat, zal Uwe Excellentie met mij inzien”, schreef hij opnieuw aan Oorlog ⁵.

Slechts één vergeldingsmaatregel, maar een zeer krachtige, hadden wij tegen het niet opvolgen van het Protocol, te weten de hiervoren vermelde afsluiting van de Maas ⁶. Reeds een half jaar lang was alle vaart onmogelijk gemaakt. „Geen enkel vaartuig”, schreef DIBBETS aan Oorlog ⁷, „is, sedert,

¹) Rapport d.d. 2 Juli 1831.

²) Rapport d.d. 19 April 1831. — JÉRÔME was de jongste zoon. De oudste was bij het uitbreken der omwenteling arrondissementscommissaris te Hasselt: over zijne houding, zie *L. L.*, dl. I, bladz. 83. Zie ook over de RUIJS' *Ontbinding*, bladz. 263.

³) Rapport d.d. 8 Maart 1831.

⁴) Rapport d.d. 9 Maart 1831.

⁵) Rapport d.d. 10 Maart 1831.

⁶) Zie bladz. 123—124.

⁷) Rapport d.d. 26 Maart 1831.

zes maanden, door of uit de vesting de Maas afgezakt. Om het even, welke de loop der zaken moge zijn, ik zal zorg dragen, dat de bekende intentiën van het Gouvernement, in deze worden nagekomen, zullende daartoe de handelwijze der Belgen jegens mij, namelijk uitstel of niets beduidende tegenwerpingen en uitvlugten, te baat worden genomen." — En dat inderdaad de Opperbevelhebber zich in die *bekende intentiën* nog niet vergiste, zou hem spoedigst blijken, daar denzelfden 26ⁿ Maart, dat DIBBERS het vorenstaande berichtte, Oorlog de volgende dépêche aan hem deed afgaan:

„Ik haast mij Uwe Excellentie, op hoogen last, de navolgende instructiën te geven, met opzigt tot de vrije vaart op de Maas, door de vesting Maastricht.

„Die vaart zal *niet* moeten worden vrijgelaten, zelfs dan niet, wanneer het U mogt gebleken zijn, dat de Belgen de Zuid-Willemsvaart weder geheel hadden hersteld en bevaarbaar gemaakt, en dat zij de vaart op dezelve, naar 's Hertogenbosch ongehinderd toelieten, ten ware zij zich tevens in geene posities meer mogten bevinden, welke door hen op den 21ⁿ November 1830 niet waren bezet; en ook in dat geval niet eerder, dan nadat daarvan de verzekering door U aan het departement van Oorlog zal zijn gegeven, en U, dienaangaande stellige bevelen van hetzelfde, of door deszelfs tusschenkomst zullen zijn geworden.”

Het was overigens maar goed, dat de niet-opvolging van het Protocol eene aannemelijke reden voor deze afsluiting gaf, want de handhaving van den Belegstaat zou toch hoogst bezwaarlijk gemaakt hebben, gelijk de Opperbevelhebber herinnerde¹, „dat vaartuigen in het bassin kunnen worden toegelaten, uit hoofde in twee sluizen vaste schutbalken zijn geplaatst, om de inundatie op zekeren pijl te houden”. En afgescheiden van deze noodzakelijkheid tot op peil houden, moest de eisch van verdediging in deze tijden van feitelijken oorlogsstaat wel vanzelf medebrengen een verbod tegen het varen door de vesting van vijandelijke schepen: „to have acted otherwise, would have been contrary to the usages

¹) Rapport d.d. 25 Maart 1831.

of war, and dangerous to the security of the place, which would thus have been liable to sudden surprise", schreef WHITE¹, lid van dezelfde commissie, die, gelijk wij dra zullen lezen, over de handhaving van den maatregel zich teleurgesteld verklaarde. Die maatregel was toch buitengewoon hinderlijk voor den Belgischen handel der Maasstreek. Men kermde en jammerde er in België over, zonder dat het echter hielp. Vooral stad Luik gevoelde, gelijk het heette: „l'urgence d'aviser aux moyens de la préserver de la ruine imminente qui la menace”². „Luik kan zonder dat niet bestaan”, schreef DIBBETS over het varen door de Maas³, „en de veelvuldige bij mij dagelijks inkomende verzoekschriften bewijzen zulks ten volle; echter zal daaromtrent woordelijk worden opgevolgd, hetgeen Uwer Excellentie's dépêche van den 26ⁿ Maart l.l. Kabinet B⁷ voorschrijft.” Van Belgische zijde scheen men er aan te denken het Kanaal te herstellen, ja om Maaseik, Roermond en eenige andere punten te ontruimen, ten einde krachtadiger op de opening van de Maasvaart te kunnen staan; doch de Opperbevelhebber zou zich zonder nadere lastgeving daartoe onder geene voorwaarde meer laten vinden, zoolang de toestanden zóó gespannen bleven als tot dusver. Rondweg deed hij het aan het Belgische bestuur gevoelen, dat, zoolang men in oorlogsstaat bleef, van een oversteken van diensten, waarin de opening der Maasvaart eene troef zou zijn, geene quaestie kon wezen. Vermoedelijk om er eene correspondentie over te openen, had DAINE, op last zijner Regeering, aan DIBBETS geschreven⁴, dat het Kanaal, tegen de herstelling waarvan geen bezwaar van Belgische zijde zou gemaakt worden, niet op peil kon gebracht worden, ten gevolge van een in de vesting aangelegd waterwerk en alzoo daarin geene aanleiding mocht bestaan om de Maas gesloten te

1) *White*, bladz. 227.

2) Den 18ⁿ Februari 1831 vervoegde zich eene commissie van Luiksche industrieelen bij den gouverneur te Luik om zich te beklagen: zie de *Émancipation* van 22 d. a. v.

3) Rapport d.d. 6 April 1831 aan Oorlog.

4) Brief d.d. 15 April 1831.

houden, waarom de opening er van verzocht werd. Per omgaande, immers den volgenden dag, luidde het afwijzend antwoord: „qu'aussi longtemps que la Forteresse se trouvera en état de siège, aucun changement ne sera fait dans les moyens de défense, et que par conséquent, le passage des bateaux ennemis ne peut dans aucun cas, être toléré". Men behoefde zich alzoo geene illusie te maken. „Ik heb", haastte de Opperbevelhebber aan Oorlog te melden¹, „voorbachtelijk dit maal onaangeroerd gelaten, de uitvoering van het Protocol van den 9ⁿ Januarij 11., betrekkelijk het hernemen der stellingen van den 21ⁿ November 1830, alzoo het voornemen schijnt te bestaan Eijsden te doen ontruimen door de Maastrichtsche vrijwilligers, welke alsdan op het groothertogdom Luxemburg zullen worden gedirigeerd. De regter Maasoever zoude in dit geval tot Roermond geheel door de Belgen verlaten zijn, en indien Maseijck alsook sommige gemeenten langs de Zuidwillemsvaart, gelijk vermeend wordt, niet meer permanent bezet blijven, zoude men zich op de uitvoering van het Protocol kunnen beroepen. Mijn weigerend antwoord is, om die reden, geheel op eenen algemeen erkenden, niet te wederleggen militairen stelregel gegrond, en ligt buitendien daarin opgesloten, dat aan *de vrije vaart op de Maas* mede niet te denken is. Ik vertrouw derhalve deze zaak te hebben behandeld in den geest van Uwer Excellenties missive, gedagteekend 26 Maart 11., Kabinet B'."

De klachten, die zoowel van onze zijde over blijvende schending van het Protocol als van Belgische zijde over de Maasafsluiting onder de aandacht der Londensche conferentie kwamen, hadden te voren andermaal de commissie ABERCROMBIE-WHITE naar Maastricht doen zenden. Zij kwam er den 24ⁿ Maart. Te Tongeren had ze DAINE gesproken, die *op zijn woord van eer* verklaarde, dat de rechter Maasoever niet door de Belgische troepen bezet was. — In eene nota² zette de Opperbevelhebber de feiten der schending opnieuw uiteen. Wel heette de weg naar Noord-Brabant geopend,

¹) Rapport d.d. 17 April 1831.

²) Gedagteekend 24 Maart 1831.

maar niet steeds konden de onzen er ongehinderd van gebruik maken; voortdurend ook overschreden Belgische militairen de Zuid-Willemsvaart, dat evenzeer met het Protocol in strijd was. Op den rechter oever belette de openstelling van den weg naar Aken niet, dat te *Gulpen* een Belgische post was, ofschoon den 21ⁿ November 1830 op die plaats geene Belgische troepen waren; hetzelfde viel op te merken van *Eisden* en omstreken, waar zij mede gelegerd waren. De Opperbevelhebber erkennende, dat men van Belgische zijde zich onledig hield met de herstelling van het Kanaal bij *Neeroeteren*, merkte de Commissie op, dat, naar zij vermeende, zulks geschiedde om in ruil de opening van de Maas te erlangen; maar aanstonds ontving zij ten antwoord, dat daarop niet behoefde gerekend te worden, zoolang niet in alle opzichten het Protocol bleek nageleefd. Tevens echter verheelde de Opperbevelhebber voor de Commissie geenszins zijne verwachting, dat die naleving niet volledig zou plaats vinden, daar het gesloten houden der Maas voor de verdediging der stad van belang was, eene mededeeling, zóó weinig bemoedigend voor het welslagen van de taak der Commissie, dat zij zich er eenigermate teleurgesteld over toonde¹. Maar hoe was het met DIBBETS' mededeeling over het bezet houden van den rechter Maasoever door Belgische troepen, tegenover de ontkenning er van op DAINE's eerewoord? De Opperbevelhebber stelde de Commissie voor zichzelf er van te gaan overtuigen, hetgeen werd aangenomen. Den 25ⁿ Maart begaf zij zich dientengevolge onder begeleiding van luitenant ZEHÉLIN en twee kurassiers naar *Eisden*; zoodra de bezoekers het dorp naderden, werd er de trom geroffeld en liepen vrijwilligers te wapen, die hunne geweren laadden! Zoo lag DAINE's eerewoord weer in den modder; de *Staats-Courant* liet niet na het geval mede te deelen².

De Commissie had hiermede hare taak volbracht, maar de Opperbevelhebber stond haar tevens het aan geene vreemdeelingen tot dusver geschonken voorrecht toe om de ver-

¹) Rapport d.d. 25 Maart 1831 van den Opperbevelhebber aan Oorlog.

²) In haar nummer van 29 Maart 1831.

dedigingswerken te gaan bezichtigen. In bewondering er over, heeft WHITE eene belangrijke bladzijde gewijd aan den „gallant and determined soldier”, die de vesting in een staat had gebracht, waarin „nothing was omitted which skill or energy could suggest for the security of a place, requiring a garrison nearly quadruple that under the orders of DIBBETS, but which was not more numerous than that holding the citadel of Antwerp”¹.

HOOFDSTUK XV.

Het inwendige der stad na het opheffen der berenning: Maart 1831.

Vorderde het reeds al de geestkracht en vindingrijkheid des Opperbevelhebbers om in den tijd der berenning het garnizoen van het noodige te voorzien, het zwaarst moest onder dien toestand wel de arme klasse der bevolking lijden. De voorraad aardappelen verminderde destijds op hoogst bedenkelijke wijze. „De geringe burgerklasse begint door hare behoeften”, schreef hij aan Oorlog², „werkelijk mededogen te verwekken; de middelstand ziet zich te redden; voor de armen wordt door mijne medewerking en de stedelijke regering zorg gedragen, maar voor eerstgemelden, die zich niet geheel als arm kunnen opgeven, is geen uitkomst; alle nering en bedrijven staan sedert vier maanden stil, en kan deze staat van zaken niet lang blijven voortduren, zonder dat velen te gronde gaan.” De prijs der aardappelen had hij doen verlagen, doch vreezende de voorraad zou opraken, zag hij het oogenblik naderen, dat die weder opgevoerd zou moeten worden. „De behoefte van bijna 30000 zielen is te groot”, berichtte hij nader aan Oorlog³, „om, aangezien alles in de omstreken is uitgeput, daarin behoorlijk en op zijn tijd te kunnen voorzien; al het mogelijke wordt echter aangewend.”

Met het allengs terugtrekken van den vijand uit de om-

1) *White*, bladz. 228.

2) Rapport d.d. 24 Februari 1831.

3) Rapport d.d. 1 Maart 1831.

streken, kwam in den toestand verbetering, zoodat „al meer en meer” de aanvoer van allerlei behoeften werd mogelijk gemaakt¹. Aan het Gemeentebestuur verzekerende, dat hem niets aangenaamer, maar hem ook niets wenschelijker voorkwam „dan de belangen van de inwoners bevorderlijk te zijn”, wanneer het de gesteldheid van zaken in verband met de aan hem toevertrouwde verdediging der vesting toeliet, ging hij in op een voorstel om de in Januari verordende prijszetting van het koren² op te heffen³. Ten aanzien der aardappelen echter durfde hij hiertoe nog niet besluiten, „aangezien de langdurige bezetting der landelijke gemeenten, door de Belgische troepen, de som der aardappelen, zóó aanmerkelijk heeft verminderd, dat derzelve prijs naar evenredigheid gestegen, boven het bereik der middelen van de mindere klasse der inwoners hier ter stede zoude komen”⁴.

Met iederen dag werd de toestand echter beter, wat de voorziening der vesting betrof. „De toevoer van levensmiddelen, slagtvee en fourage, vermeerderd dagelijks”, schreef de Opperbevelhebber⁵, „hetgeen natuurlijk aan de stad veel goed doet, hoewel in het algemeen, geld en verdiensten volstrekt ontbreken.” En met het oog op hetgeen zou worden de Tiendaagsche Veldtocht: „Het slagtvee wordt nog dagelijks door den heer Intendant aangekocht en heb raadzaam geoordeeld, het vast aantal op 150 stuks te bepalen, behalve de aanvulling der gewoonlijke distributiën, namelijk vijf malen 's weeks, bedragende een veertigtal beesten of daaromtrent, hetgeen natuurlijk de geldmiddelen steeds vermindert. Indien ik op eene of andere wijze kon onderricht worden, wat de loop van zaken zal zijn, zoude welligt vele maatregelen, in het belang der vesting, kunnen worden genomen”⁶. — In het voorzien van fourage stond de verdienstelijke aannemer

¹) Rapport d.d. 2 Maart 1831.

²) Verg. bladz. 94—95.

³) Voorstel van het Gemeentebestuur d.d. 28 Februari 1831 en antwoord van den Opperbevelhebber d.d. 2 Maart d. a. v.

⁴) Brief aan het Gemeentebestuur van den Opperbevelhebber d.d. 2 Maart 1831.

⁵) Rapport aan Oorlog d.d. 9 Maart 1831.

⁶) Rapport d.d. 6 Maart 1831.

SCHRAMMEN trouw en zonder inhaligheid den Opperbevelhebber ter zijde ¹. Zóó goed had men zich ten slotte weten te helpen, ook dank requisitiën en aanvoeren langs het Kanaal, dat midden Maart naar 's-Gravenhage kon gerapporteerd worden ²: „In fourrage zal alsnu geen gebrek wezen, daar de groote hoeveelheid, zoo door dwangmiddelen als anderzins binnengekomen, die voor eenige maanden opgelegd, verre overtreft. De buitengewone invoer van granen en levensmiddelen gaat steeds voort; wat er alsnu ook gebeuren moge, kan het uitzigt gezegd worden, geruststellend te zijn.” — „De voorraad van fourrage is dermate”, luidde het nog een week later in waardeering over aannemer SCHRAMMEN ³, „dat de bergplaats begint te ontbreken. Zijne voortdurende bereidvaardigheid, om het Gouvernement ten dienste te staan, en waarvan een overdreven eigenbelang, blijkens de lage prijzen, niet de drijfveer is, zullen hoop ik, bij tijd en gelegenheid, in aanmerking komen.” Een paar poorten werden er deze maand gedurende een groot deel des daags geopend gehouden, ten einde de landlieden, zoowel als de vesting te gerieven; ook de ingezetenen kregen aldus wat meer gelegenheid om zich naar buiten te begeven, doch altijd slechts op speciale vergunning, die bovendien onthouden werd aan „personen, die als kwaadgezind bij mij genoteerd staan, in het bijzonder diegenen, wier zonen zich bij het Maastrichtsche vrijcorps, in dienst der opstandelingen, bevinden”, lichtte de Opperbevelhebber Oorlog in ⁴.

Den 11de Maart was het verbod opgeheven tot het stoken van jenever uit koren ⁵; de prijszetting voor de aardappelen verdween nu ook, zelfs werd de uitvoer er van toegestaan, zoomede van zand en andere artikelen, maar weldra baarde de voorziening van aardappelen opnieuw zorg, ten gevolge waarvan de Opperbevelhebber naar 's-Gravenhage berichtte ⁶:

1) Verg. bladz. 19.

2) Rapport d.d. 10 Maart 1831.

3) Rapport d.d. 20 Maart 1831.

4) Rapport d.d. 14 Maart 1831.

5) Verg. bladz. 72.

6) Rapport d d. 19 Maart 1831.

„Het eenige, waaraan mettertijd gebrek zoude kunnen bestaan, zijn aardappelen: hetzelfde in de belgische kantonnementen wordende voorzien, is de vervoer van daar verboden. Dadelijk is dezerzijds het bestaande maximum, ad 35 cents per vat opgeheven, en heb den heer intendant DE RAS belast, met het spoedig doenlijk aankopen van 1000 mudden, voor rekening der korpsen, om bij eene mogelijke insluiting deze bovenal noodige behoeften te vermijden.” — „De voornaamste voorzieningen bestaan in den toevoer van levensmiddelen”, luidde een nader rapport¹. „Behalve de aardappelen, ben ik in alles volkomen geslaagd. Evenwel heb ik hoop, niettegenstaande de aardappelen te Tongeren en omstreken veel duurder dan hier zijn en van de belgische zijde niets verzuimd wordt, om dezelve derwaarts te trekken, dat in de eerste vier weken, geene behoefte daaromtrent zal zijn.” — Deze verwachting tegenover de pogingen des vijands werd niet beschaamd. „Het voornemen om de behoefte aan aardappelen dringend te doen zijn”, rapporteerde de Opperbevelhebber eene goede week later², „is reeds gedeeltelijk door eene thans opgelegde voorraad van 400 mudden verijld. De aankoop gaat steeds voort, ten einde daaromtrent gedurende de maand Mei en in den loop van Junij, geen volstrekt gebrek zoude bestaan.” — Intusschen meldde men uit Maastricht aan de courant, dat de Opperbevelhebber het er op toelagde om de Belgische verraders uit te hongeren! „Nous faire la guerre aux Belges!”, had er toch een hooggeplaatst ambtenaar gezegd, „pas si bête. Nous avons d'autres moyens pour les reduire: Nous les laisserons mourir de faim; il faudra bien alors que ces misérables traitres viennent à nous et implorent la miséricorde de S. M. Guillaume”³!

Neen, het was geenszins — 't laat zich denken — een aangenaam wonen te Maastricht. „Tout le monde”, verzekerde dezelfde correspondent, „exècre DIBBETS et ses dignes satellites; excepté pourtant certain vérificateur, qui les bénit

¹) Rapport d.d. 26 Maart 1831.

²) Rapport d.d. 5 April 1831.

³) Uit een brief d.d. 20 Maart 1831 van een Maastrichtenaar aan de *Émancipation* van den 26ⁿ d. a. v.

et les chante." — Maar het uur der bevrijding zou immers naderen, „chacun soupire après le moment de la délivrance”, en SURLET DE CHOKIER had immers de Maastrichtsche getrouwen aangeraden alvast de stad te verlaten ¹! Op het einde van Februari 1831 namen vele te Maastricht gevestigde hoog- en laaggeplaatste ambtenaren hun ontslag, hetgeen hen tegelijkertijd tot vertrek noopte; in het belang van sommige diensttakken werden enkelen nog overgehaald te blijven ²; den 21ⁿ Maart verkregen weder een groot getal ambtenaren eervol ontslag, maar steeds met last ten spoedigste te vertrekken. Sinds, meldde de Opperbevelhebber aan Oorlog „hoort men, om zoo te spreken, van niets, en eene ongestoorde rust heerscht bij voortdurend” ³. „Bijna alle de slecht gezinde en woelzieke ambtenaren hebben Maastricht verlaten”, luidde het nader ⁴, „waardoor het al meer en meer stil en rustig wordt.” Intusschen hadden ingezetenen van het overigens Belgischgezinde *Heerlen* van hunne verknochtheid aan onzen Koning doen blijken door een adres, hetgeen, naar hun in antwoord werd medegedeeld ⁵, „met het meeste welgevallen” was ontvangen.

„Meest alle de ambtenaren en zich van hier verwijderde Maastrichtenaren”, berichtte DIBBERS aan Oorlog ⁶, bleven te *Tongeren* en in omgeving hokken, van waar zij den Belgischen geest in de vesting trachtten levendig te houden. Daartoe wilden zij ook oprichten een provinciaal dagblad, terwijl de te Maastricht wonende drukkers BURY LE FÈBVRE en NYPELS aangezocht werden hunne persen over te brengen. De Opperbevelhebber dit vernemende, liet dezen weten, „dat zich hiermede afgevende, zij dadelijk de stad zouden worden uitgezet” ⁷.

Tongeren werd ook het brandpunt der besprekingen om de vesting bij verrassing, met behulp van opstand daarbinnen,

1) Zie bladz. 138.

2) Zie voor de leden der Provinciale Staten en voor het kadaster de *Publications*, bladz. 329 en noot 19, bladz. 314.

3) Rapport d.d. 14 Maart 1831.

4) Rapport d.d. 20 Maart 1831.

5) Door tusshenkomst van den Opperbevelhebber d.d. 27 Februari 1831.

6) Rapport d.d. 21 Maart 1831.

7) Rapport als in de vorige noot.

te nemen. Eene stellige waarschuwing er over ontving de Opperbevelhebber uit Aken¹ van zekeren heer REICHARD, die er een Duitsch blad uitgaf en majoor in Russischen dienst was geweest. „Ofschoon”, berichtte DIBBETS aan Oorlog hiervan², „de daar vermelde voornemens der kwaadgezinden te Tongeren, weinig verdienen in aanmerking te komen, worden echter, vooral op marktdagen, buitengewone maatregelen genomen, om alle pogingen tot versterking der rust, dadelijk te verijdelen.” — Vandaar, dat hij zich verplicht achtte meerdere gestrengheid aan de geopende Tongersche en Oude Wijckerpoorten te doen in acht nemen. „Uitgenomen levensmiddelen”, schreef de Opperbevelhebber aan Oorlog³, „wordt niets toegelaten; personen, die eenigszins verdacht voorkomen, worden dadelijk aangehouden, en, naar bevind van zaken, gearresteerd of in vrijheid gesteld.” Den 17ⁿ April verzekerde „een getrouw geloofwaardig persoon” aan den Opperbevelhebber, gelijk deze Oorlog berichtte⁴, dat een bepaald plan bij de Belgischgezinden bestond „om zich, met medewerking van buiten, van de vesting meester te maken”. Men zou daartoe gebruik maken van de oefeningen, die ingevolge dagorder moesten plaats vinden⁵: voor de Artillerie en Cavalerie op het buiten de Boschpoort liggende *Terreplein* en voor de Infanterie op het hiervorenvermelde gewezen plantsoen *De Boompjes*, buiten de Vrouwenpoort⁶. Het plan zou reeds een paar dagen te voren tot uitvoering zijn gekomen, waarbij men had willen beletten, „in de eerste plaats den terugkeer der buiten zijnde troepen, door het vermeesteren van bedoelde poorten”; men had er echter toen van afgezien „bij gebrek aan de vereischte hulpmiddelen”. — Ofschoon den Opperbevelhebber deze mededeelingen „geene gegronde reden van verontrusting” opleverden, deed toch zijne gewone voorzichtigheid het geraden oordeelen „de instructie gedurende eenigen tijd binnen de

1) Den 7ⁿ April 1831.

2) Rapport d.d. 8 April 1831.

3) Rapport d.d. 10 April 1831.

4) Rapport d.d. 18 April 1831.

5) Dagorder van 26 Maart 1831.

6) Zie over *De Boompjes*, blad. 152.

stad, in zooverre de localiteit dit toelaat, te doen plaats hebben". Ook zag hij terecht in dit bericht, zoo nauw samengaande met dat van REICHARD, een bewijs: „dat vijandelijke pogingen op Maastricht, ondersteund door eene steeds werkzame kwade gezindheid van binnen, beraadslaagd worden; en het gelukken daarvan, niet als geheel onmogelijk wordt beschouwd". Inderdaad bleef men in dit opzicht, naar het scheen, onvermoeid. Gedurig werden te Tongeren komplotten gesmeed, deelde DIBBETS nader mede¹, waardoor hij zich verplicht zag „de dienst in de vesting, zoowel als de voorzorgsmaatregelen, dagelijks daarnaar te wijzigen". Daartoe behoorde het ook voor de officieren zoo zwaar vallend gebod, dat geen hunner, van welken rang ook, zich buiten de vesting verder dan hoogstens op een half uur afstand mocht begeven².

Men hoorde nu niet meer van plannen ter verrassing van de vesting. „Sedert eenige dagen", luidde het rapport naar 's Gravenhage³, „is alles, zoo in als om de stad rustig; de maatregelen tegen een onverhoedschen aanval op St. Pieter, langs de zijde der Maas, die thans zeer laag en op eenige plaatsen doorwaarbaar is; het inheijen van sterke palissaden bij het werk van St. Pieter, en plaatsen van Spaansche ruiters aan het uiteinde derzelve, in de Maas; als ook het op nieuw doen bezetten van alle de batterijen, wier vuur op dat gedeelte gerigt is, heeft hen, zoo het schijnt, allen hoop benomen." Eene groote teleurstelling trof hen daarbij, dat DAINE den 30^{en} April gelast werd zich naar Antwerpen te begeven, ter verwisseling met DE TIECKEN, die als bevelhebber van het Maasleger zou optreden. „Het schijnt", berichtte DIBBETS aan Oorlog, „dat de verwijdering van DAINE veel indruk bij de kwaadgezinden alhier en Maastrichtsche uitgewekenen te Tongeren heeft gemaakt. Met de localiteit en inwoners alhier bekend, voedde men steeds eenige hoop, met zijne medewerking iets te kunnen ondernemen." — Tot zijn ongeluk is

¹) Rapport d d. 25 April 1831.

²) Lastgeving van 27 April 1831.

³) Rapport der voorlaatste noot.

DAINE echter bevelhebber van het Maasleger gebleven, terwijl DE TIECKEN voor Antwerpen bestemd werd ¹.

Het in duigen vallen van alle plannen der Belgischgezinden om Maastricht te winnen, scheen ten slotte eerder hen in de stad tot verbittering te prikkelen, dan ze neer te zetten. „In plaats dat de gemoederen bedaren”, luidde des Opperbevelhebbers rapport van den laatsten Aprildag, „heeft het tegendeel plaats. De stremming der koophandel, door de belette vaart der Maas en het Kanaal, den toegang der poorten alleen onder zekere voorwaarden toegestaan, en het vooruitzicht zulks nog eenigen tijd kan aanhouden, vermeerdert de ontevredenheid, vooral bij de lagere volksklasse; ook blijft men steeds werkzaam den Belgischen geest, zoo bij hen, als bij de Belgen, nog in de bezetting aanwezig, op te winden. Deze staat van zaken, nu reeds *acht* maanden durende, is onbestaanbaar met de zoo noodige kalmte en geduldige afwachting van de toekomst, hoewel niets wordt onbeproefd gelaten, deze gezindheid in te boezemen.” De Opperbevelhebber en de ingezetenen hadden destijds moeten weten, dat de acht maanden zich nog zouden uitstrekken tot acht jaren!

HOOFDSTUK XVI.

De Belgische volksgeest in Maart—Mei 1831.

Was het eerste kwartaal 1831 geëindigd met eene betrekkelijke verruiming voor de vesting, alles wees er op, dat dit weldra weer zou veranderen. Zoowel van Belgische als van Nederlandsche zijde wapende men zich, zij het ook bedektelijk, om in weerwil van de bevelen der Londensche conferentie, door werkdadigen oorlog tot vrede te komen. Zóódanig was reeds in de eerste maanden van 1831 de Belgische geest vóór het aanvangen van den krijg, dat aldaar

¹) In een rapport d.d. 18 Mei 1831 meldde DIBBETS aan Oorlog, dat DE TIECKEN door ongesteldheid te Luik werd gehouden, waardoor DAINE niet naar Antwerpen kon vertrekken; den 22ⁿ d. a. v., dat DAINE zijn commandement behield, DE TIECKEN naar Antwerpen zou gaan.

het uitbraken er van eene quaestie van een paar weken heette¹. En die dat zeiden, die meenden „qu'il n'était plus possible de donner l'assurance de conserver la tranquillité pendant une quinzaine de jours”, waren niet de eersten de besten, maar aldus oordeelde 'n generaal BELLIARD², de opvolger van commissaris BRESSON, deze heengegaan omdat hij zich had gecompromitteerd in de Nemours-keuze voor de Belgische koningskroon³. Erger: den 9^u Mei 1831 richtte de regent SURLET DE CHOKIER eene brutale nota aan onze Regeering, houdende voorstel zich over eene schikking te verstaan, daaraan echter, voor het geval wij dit voorstel verwierpen of er niet op antwoordden, toevoegende de bedreiging: „dat België onmiddelijk tot het hervatten der vijandelijkheden zoude moeten besluiten”⁴. — Voor deze eventualiteit bereidde men zich in België, naar het oppervlakkig scheen, met geestdrift voor. Tongeren kreeg, volgens een bericht van 21 Maart, een afzonderlijk korps vrijwilligers van 8000 man onder den weidschen naam van *Les amis du peuple*; de plaats werd met batterijen versterkt. Op de Belgischgezinden te Maastricht werkte de nieuwe beweging electriseerend. Sedert een achttal dagen, vervolgde een rapport van 22 Maart, waren weder tal van Maastrichtenaren uit de vesting getogen. „Het schijnt”, meende de Opperbevelhebber, „men eene laatste poging beproeft om den geest der Belgische partij, zoo hier als elders, op te wekken.” Verontrustende geruchten dwaalden steeds door de vesting, zoodat maar steeds inwoners de stad angstvol verlieten; als zeker werd verteld, dat eene tweede berenning voor de deur stond. Bewegingen en versterkingen van troepen vonden aanhoudend te Tongeren, Hasselt en omgeving plaats, maar

¹) „chacun, du Régent au simple Garde Civique, va prendre à tâche de surexciter les passions belliqueuses du pays”. MARTINET, bladz. 24.

²) De woorden van BELLIARD bij *Ecnens*, dl. II, bladz. 60. Verg. MARTINET, bladz. 30. — Graaf AUGUSTE DANIEL BELLIARD was geboren in 1769 en overleed te Brussel d.d. 27 Januari 1832; hij gaf *Mémoires* uit. Als vertegenwoordiger van Frankrijk werd hij opgevolgd door graaf SEPTIME DE LA TOUR MAUBOURG.

³) Over de vervanging van BRESSON, zie *Beroep*, bladz. 149.

⁴) Zie *Beroep*, bladz. 155.

alles werd zeer geheim gehouden. Zoowel spionnen als DE LA SARRAZ trachtten echter den Opperbevelhebber op de hoogte van des vijands sterkte te stellen¹; in Maart 1831 schatte men haar voor Limburg op 10500 man, 20 stukken geschut, 6 houwitsers²; daarenboven de bezetting van Venlo op 1800 man Infanterie en 300 man Artillerie. Men bleef er, schreef DIBBETS d.d. 17 April over 's vijands bewegingen, vol verwachting, plannen makende „in de veronderstelling van het hervatten der vijandelikheden”. „Te Tongeren”, meldde de Opperbevelhebber den 1ⁿ Mei, „loopt het gerucht, dat 10000 Nationale gardes weldra het leger van de Maas zullen versterken, en men alsdan, wederom op nieuw deze vesting zal blokkeren”; bij dit rapport aan Oorlog werd gevoegd eene opgave der sterkte van Tongeren. — „Volgens ontvangen rapporten”, luidde DIBBETS' bericht van 18 Mei, „bereidt men zich te Tongeren en Hasselt tot eene centrale vereeniging der vijandelijke magt, en schijnt men reeds eenige beschikkingen te nemen, om de vesting op nieuw te blokkeren. De troepen, welke te St. Truijen en Borgloon hebben gelegen, zijn gisteren op Tongeren gemarcheerd, en in de omstreken gekantonneerd. Het korps Doorniksche vrijwilligers, dat sedert de wapenschorsing te Sussen (valei van Canne) heeft gelegen, zal heden de Maas passeren en in de omstreken van Eijsden kantonnementen betrekken. Sittard moet ook sedert eenige dagen weder bezet zijn, en men verwacht het overblijvend gedeelte van het korps van MELLINET, thans onder bevel van den kolonel VAN DEN BROECK³, ook in de omstreken der vesting, op den regter Maasoever. Sedert acht dagen is de artillerie tusschen Tongeren en Hasselt dagelijks geoefend, zoodat het kanonvuur alhier werd gehoord. De eerste ban ten plattenlande is tegen

1) Bij een schrijven d.d. 18 Maart 1831 betuigde DIBBETS zijn dank aan DE LA SARREZ „voor de Nota der sterkte en kantonnementsverdeling der Belgische armée, overeenkomende met gedeeltelijke renseignementen reeds te dien opzichte ontvangen”.

2) Volgens DIBBETS' rapport aan Oorlog waren de 10500 man verdeeld aldus: acht bataljons Infanterie 5000; het korps van MELLINET 3000; compagnieën vrijwilligers 1000; Artillerie 800; Cavalerie 700 man.

3) Verg. bladz. 163—164.

den 25^u dezer, in de hoofdplaatsen der kantons opgeroepen, om aldaar wapens te ontvangen."

De lijn *Hasselt-Bilsen-Mopertingen-Veltwezelt-Maastricht* is 27,2 kilometer lang en maakt de Noordwestelijk loopende schuine zijde uit van een rechthoekigen driehoek, waarvan het ten Zuidwesten van Maastricht op 17,8 K.M. afstand gelegere *Tongeren* (via Riempst en De Lindeboom) den rechtehoek vormt met de andere rechthoekszijde *Tongeren-Cortesse-Wimmertingen-Hasselt*.

De oorspronkelijke gedachte des vijands is geweest om, bij de dreigende houding van onze Noord-Brabandsche troepen, op het ten Zuiden van Eindhoven gelegen *Hasselt* het hoofdkwartier te vestigen en alzoo er zich samen te trekken, maar tevens van *Tongeren* uit de vesting Maastricht te blijven beheerschen. Daartoe diende mede de nog geen halfweg Maastricht-Tongeren van onze vesting gelegen voorpost *Riempst*, waar ook veldwerken werden aangelegd¹. Nochtans eene sterke verkenning onder majoor SYBERS in den ochtend van den 20^u Mei derwaarts gezonden, nam zoo min dáár als in de omgeving — Lafeld, Klijting, Kesselt, Veltwezelt — den vijand waar; de voorpost Riempst bleek achteruitgeschoven naar *De Lindeboom*, op 1½ uur van de vesting², waaruit de Opperbevelhebber afleidde: „dat hunne magt niet toereikende is, om de voorgenomen samentrekking te Hasselt met de observatie der vesting gepaard te doen gaan”³, — belangrijke waarneming, die straks van dienst zal zijn, wanneer het Nederlandsche leger België binnenrukt, en DIBBERS Tongeren doet vermeesteren. Een nader rapport bevestigde dit gemis aan sterkte van 's vijands leger. „Het grootste gedeelte zijner troepen”, schreef de Opperbevelhebber⁴, „heeft zich om die reden op Hasselt gedirigeerd en het is te veronderstellen, men zich provisioneel alleen zal bepalen, deze bezetting tot een gedurige waakzaamheid te verplichten, door middel van verkenningen, die gewoonlijk

1) Verg. bladz. 171.

2) Verg. bladz. 173.

3) Rapport d.d. 20 Mei 1831 aan Oorlog.

4) Rapport d.d. 22 Mei 1831.

's avonds, na het sluiten der poorten, zelfs zeer nabij naderen."

Den 24ⁿ Mei ging weder eens eene verkenning onder SYBERS den Tongerschen weg op. Bijna half weg Tongeren, ontdekte men den vijand, die achter de huizen terugtrok en eenige schoten loste! Overigens bleef men meer dan vroeger buiten schot der vesting. „De sedert twee maanden aangebragte verdedigingswerken", schreef DIBBETS naar aanleiding hiervan¹, „zijn van de vijandelijke zijde niet verwacht, en schijnen hun in vele opzigten hinderlijk te wezen."

De sinds een paar maanden min of meer van den vijand verlostte rechter Maasoever moest het nu ook weer gaan ontgelden. Sittard was bezet geworden door een restant van het gewezen korps van MELLINET, „meestal officieren, onder-officieren en manschappen, die men niet gebruiken kan", oordeelde DIBBETS². Eysden, Kerkerade, St. Geertruid, Herkenrade werden mede door Belgen bezet; toch beriep men zich steeds in het Congres op de uitvoering van het Protocol, waarvan, schreef de Opperbevelhebber in ergernis³, „de onwaarheid" al dadelijk viel aan te toonen. Hunne sterkte was wel „onbeduidend", meende de Opperbevelhebber, maar toch altijd groot genoeg om niet het ongelukkige platteland ten schrik te zijn. Men hoorde in de vesting van hunne wandaden door ter markt komenden. Die uit de omstreken van Eysden speciaal verhaalden van hun „hoogst schandelijk gedrag", bijna allen „met venerische kwaal besmet" en vergezeld door „ligte vrouwspersonen". „De vrijwilligers", luidde het in een rapport van een paar weken later⁴, „die in de omstreken van Eysden en in de vallei van Canne, bij Wonck gekantonneerd zijn, geven dagelijks aanleiding tot klagten, in laatst gemeld dorp zijn zij, eenige dagen geleden, met de boeren handgemeen geweest." DAINE zelf, anders niet voor een kleintje vervaard op dit gebied, verweet zijn minister van Oorlog⁵: „Je reçois une horde de volontaires, qui, à

1) Rapport aan Oorlog d d. 20 Mei 1831.

2) Rapport d.d. 22 Mei 1831.

3) Rapport d.d. 25 Mei 1831.

4) Rapport d.d. 10 Juni 1831.

5) D° 30 Juni 1830 bij *Voermanck*, bladz. 121.

son arrivée à Hasselt, a débuté par donner à ma troupe de ligne, l'exemple de l'indiscipline la plus effrénée, et aux bons habitants du Limbourg un avant-goût de l'anarchie qui a régné dans diverses autres provinces."

Terwijl België zich alzoo ten strijde rustte, hield men zich ook in Nederland onledig met de organisatie van het door de omwenteling zoo zeer, ook zedelijk, geschokte leger, ten einde in den komenden zomer zijn slag te kunnen slaan. De Maastrichtsche opperbevelhebber richtte zich op die groote gebeurtenis geheel in. Onverpoosd deed hij aan de verhooging van de verdedigende kracht van het hem toevertrouwde pand arbeiden; wekelijksche rapporten hielden Oorlog daarvan op de hoogte¹. „Alles wordt voor het armement in gereedheid gebracht", meldde hij²; „om zoodra de omstandigheden dit vorderen, het noodig geschut te plaatsen". — „Ten einde bij eene verwachte aankomst van het mobiele leger, alles omtrent de dislocatie in de omstreken, behoorlijk gereed zoude zijn", zond hij Oorlog³ eene kaart en statistieken, waaruit bleek, dat op één uur in den omtrek der vesting ongeveer 1400 paarden en 5000 man, op twee uren 2500 paarden en 10000 man konden worden gekantonneerd.

DIBBETS' berichten over de militaire krachten van den vijand werden aangevuld door mededeelingen over eene in België heerschende ontevredenheid, die wellicht in eene tegen-omwenteling zou kunnen uitloopen. Gaarne zou ik in de rapporten er over eenige waarschuwing gevonden hebben om uit een staatkundig oogpunt de waarde van dergelijke uitingen en mededeelingen toch niet te overschatten. Wat betref de gegevens, die hij verstrekte over de geringe gevechtswaarde van de Belgische troepenmacht, hierin heeft de ervaring tijdens den Tiendaagschen Veldtocht hem volkomen recht doen wedervaren.

„Onzekerheid, desertie en misnoegen", waren naar zijn oordeel⁴; „de grondoorzaken, dat de geest bij den Belgischen

¹) Belangrijke verslagen o. a. in de rapporten van 9 Mei en 13 Juli 1831.

²) Rapport d.d. 23 Maart 1831.

³) Rapport der vorige noot.

⁴) Rapport d.d. 5 April 1831.

soldaat al meer en meer wordt nedergedrukt, en nog in lange voor geene opwekking schijnt vatbaar te zijn". De landlieden, deel uitmakende van den eersten ban waren den 15ⁿ April te Luik opgeroepen, doch slechts „om aldaar allen pieken te ontvangen", en die zulks noodig hadden kielen en mutsen ¹; algemeen werd gezegd „dat weinig genegen zijn, daaraan te voldoen" ². Alle middelen werden in het werk gesteld, „om den geest des volks op te winden", ter gelegenheid der uitgeschreven loting; maar op den rechter Maasoever was men in verscheidene gemeenten van meening „dit zonder vrucht zal wezen en het meerendeel aan de oproeping niet zal voldoen" ³. — Het aanzien der Belgische opstandelingen heette zoo geleden, dat toen eens op het einde van April twee boeren in blauwe kielen gekleed na kerktijd het dorp Bemelen, één uur afstand van Maastricht, doorliepen „zulks eene algemeene opschudding verwekte, de klok geluid werd, en men hen verpligt heeft, zich van deze kielen te ontdoen" ⁴.

Ten einde het drijven van Orangisten in België tegen te gaan, had het Nationaal congres te Brussel den 23ⁿ November 1830 het Oranje-geslacht voor altijd van de Belgische kroon uitgesloten. Onder de 13 Limburgers, die hadden medegewerkt tot deze maatschappelijk niets zeggende schreeuwerige navolging van eene in de geschiedenis der beschaving grootsche „afzwering" ⁵, waren de voormalige Maastrichtsche burgemeester HENNEQUIN ⁶) en de beide DE BROUCKÈRE's; daarentegen hadden de graaf VAN RENESSE, CHARLES DESTOUVELLES, de graaf D'ANSEMBOURG en baron DE LIEDEL DE WELL tegen gestemd.

Ik heb niet den indruk gekregen, dat de plannen der

¹) Over de bewapening met pieken, verg. *Ecuens*, dl. II, bladz. 57—58.

²) Rapport d d. 10 April 1831.

³) Rapport d.d. 13 April 1831.

⁴) Rapport d.d. 25 April 1831 van den Opperbevelhebber aan Oorlog.

⁵) „Le Congrès belge, en prononçant l'exclusion de la maison d'Orange, n'a rien fait d'insolite; il a suivi l'exemple de Guillaume d'Orange, qui provoque l'édit du 26 juillet 1581, par lequel les Etats-Généraux de Hollande déclarèrent Philippe II *parjure et déchu de la souveraineté*". Men vindt dezen nonsens bij *Nothomb*, dl. I, bladz. 361.

⁶) Verg. *Publications*, bladz. 322.

contra-revolutiemannen ooit verder zijn gegaan, dan tot een dynastiek herstel, d. w. z. het plaatsen van den prins van Oranje en zijne nakomelingen op den Belgischen koningstroon, eene gedachte, die vooral ook bij de moeilijkheid om tot een definitief besluit over een souverain te komen, niet volstrekt onmogelijk scheen. „In de eerste maanden van 1831 waren de Oranje-gezinden of tegenstanders der inlijving bij Frankrijk almachtig”, schrijft Josson¹. Het is mij echter nooit recht helder geweest, welk belang ons vaderland daarbij zou gehad hebben; de Nederlandsche schatkist werd er intusschen op onbarmhartige wijze voor aangesproken en licht geloovende, wat men gaarne ziet, maakten onze autoriteiten zich jaren en jaren illusiën over een Oranje-vorst op den Belgischen troon. Dat er onder de Belgen eene strooming ten deze was, lijdt geen twijfel; maar iedere revolutie doet dadelijk eene partij geboren worden, die in beginsel de omwenteling afkeurt; daarbij zoo velen, teleurgesteld in de vruchten, die voor hen persoonlijk er van moesten afvallen -- en men hoort bovendien slechts de stem der ontevredenheid.

De berichten van onzen Opperbevelhebber deelen al de uitingen, die hiervan ter oore kwamen, trouw mede; van Luik vooral werd veel verwacht². Den 26ⁿ Januari 1831 kwamen „verscheiden belgische officieren, over de Maas, bij de onzen”³; „zij verzekeren algemeen, dat de Prins van Oranje tot souverain van België zoude worden gekozen”. Toen in Maart d. a. v. Belgische officieren en soldaten toeschouwers waren van onze boomkapping op de Belvédère, gelijk hiervoren medegedeeld⁴, lieten verscheidene officieren zich uit „dat zij de tegenwoordige staat van zaken moede zijn, en met verlangen het spoedig einde daarvan te gemoet zien; twee

¹) Zie de bronnen bij Josson, bladz. 175 v.v. — Over de quaestie der Koningskeuze, zie ook *Beroep*, bladz. 144 v.v.

²) De bemoeiingen in deze aangelegenheid van DE LA SARRAZ vallen buiten het kader mijner mededeelingen. Verdienstelijk is het, wat hierover werd gememoreerd in „De Tiendaagsche Veldtocht” van J. C. C. TONNET in *De Militaire Spectator* van 1906, bladz. 505—508.

³) Verg. bladz. 120.

⁴) Op bladz. 153.

hunner uit Brussel geboortig, zeiden openlijk: *notre seul salut c'est le prince d'Orange*"¹.

Voor ons vaderland waren van meer staatkundig gewicht de verwachtingen ten aanzien der houding van *Luik*, omdat men zich een tijdlang inderdaad gevleid heeft, dat het Luiksche zich weder bij Nederland zou voegen. Reeds den 7ⁿ November 1830 zond prins FREDERIK den 1ⁿ luitenant der Artillerie GAYET uit 's-Gravenhage naar Maastricht om den Opporbevelhebber in te lichten „over een beraamd plan door zekeren heer LAMBERNOT of LAMBERMONT, ingezeten van Luik om het koninklijk gezag en de wettige orde van zaken in de stad en provincie van Luik, die daartoe thans niet ongenegen schijnt, te herstellen”². Mocht het den Opporbevelhebber voorkomen, „dat er eenige waarschijnlijkheid is, dat men hierin zoude kunnen slagen”, dan noodigde het schrijven hem uit „die hulp en medewerking te verleen, welke de omstandigheden U zullen toelaten te geven, zonder dat het Gouvernement daardoor worde gecompromitteerd of de veiligheid van de vesting, welke aan UHedG. is toevertrouwd, wordt in gevaar gebragt”. Men is echter niet verder gekomen dan tot het inslaan van wapenen, w.o. 1600 geweren, waarvan DE LA SARRAZ en anderen evenzeer wisten; daar het plan niet tot uitvoering kwam, bleef LAMBERMONT met het gevaarlijk depot jaren lang zitten³! Op het einde van Maart 1831 scheen het er anders hoopvol uit te zien. Sterke volksbewegingen hadden er te Luik plaats; geroepen werd *Notre seul salut c'est le Roi Guillaume ou le Prince d'Orange*; „men vreest aldaar”, rapporteerde DIBBETS⁴, „dat de staat van zaken geene veertien dagen zal kunnen voortduren”.

1) Rapport d.d. 22 Maart 1831 van den Opporbevelhebber aan Oorlog.

2) Is wellicht deze persoon de L in den lastbrief op bladz. 80?

3) Den 22ⁿ Augustus 1835 kwam LAMBERMONT, dien DIBBETS in geen vier jaar gezien had, den Opporbevelhebber er over spreken, verlangende „zoo voor zijne eigen zekerheid als om voor te komen andere personen te compromitteren”, om ze in 's Rijks tuighuis te Maastricht af te leveren, dan wel over Keulen naar Holland te verzenden: rapport d.d. 23 Augustus 1835 aan Oorlog. Den 7ⁿ September d. a. v. gelaste Oorlog, dat de geweren te Maastricht zouden afgeleverd worden.

4) Rapport d.d. 23 Maart 1831 van den Opporbevelhebber aan Oorlog.

De te Luik liggende troepen, niet meer vertrouwd wordende, waren op Hasselt gedirigeerd ¹. „De ontevredenheid neemt steeds toe”, schreef de Opperbevelhebber ², „en het *élan patriotique* daalt in gelijke mate. Men verzekert stellig, dat zoodra zich ons leger in beweging stelt, Luik in opstand zal komen, en alleen daarnaar gewacht wordt. De gemoederen in deze omstreken kennende, komt mij zulks allezins waarschijnlijk voor.”

De Belgische gouverneur van Limburg, baron DE LOË, heette ook zijne betrekking moede te zijn ³. Te Brussel en op andere plaatsen ontstonden woelingen, waarbij de militairen te pas kwamen, „maar men schijnt de oorzaak, zoo veel mogelijk geheim te houden”, schreef DIBBETS op het einde van Maart ⁴.

Den 1^u April kwam over de evenzeer ernstige onlusten te Luik „zeker Heer uit Luik, zaakgelastigde van den graaf DE BORCHGRAVE”, gewichtige mededeelingen te Maastricht doen ⁵; volgens hem waren de onlusten, die o. a. gepaard waren gegaan met de plundering van het huis van ORBAN ⁶, aangehitst geworden door gelduitdeelingen; de substituut van den procureur-generaal van het Hof te Luik, de heer BAYET, die den avond te voren uit Brussel was gekomen, had de ontevredenheid geleid. „Deze gewelddadigheden”, oordeelde DIBBETS ⁷, „in stede van aan de goede zaak nadeelig te zijn, heeft velen anders onzijdige personen, tot de partij van Z. K. H. den prins van Oranje, meer genegen doen zijn. Ook is men van gedachten” — altijd op gezag van het *zeker heer* — „dat de medewerking van den graaf de Berlaymont te verkrijgen zoude zijn, door middel van eenige geldelijke opofferingen, daar zijne zaken zich in zeer slechten staat moeten bevinden ⁸.

¹) Rapport d.d. 11 Maart 1831.

²) Rapport d.d. 20 Maart 1831.

³) Rapport d.d. 21 Maart 1831.

⁴) Rapport d.d. 29 Maart 1831. — Men zie ook over de onlusten o. a. de *Émancipation* van 3 Maart 1831.

⁵) DE BORCHGRAVE was niet Belgischgezind; verg. *L.L.*, dl. I, bladz. 112.

⁶) ORBAN was fabrikant te Luik en een der voormannen van de omwenteling; zie *L. L.*, dl. I, bladz. 16.

⁷) Rapport d.d. 2 April 1831.

⁸) Over de onbeduidende figuur van DE BERLAYMONT, zie o. a. *L. L.*, dl. I, bladz. 28. Den 1^u April 1833 berichtte Oorlog aan DIBBETS: „dat

Ingeval eener reactie te Luik verwacht men geene tegenstand van de zijde der schutterij. Indien de burgemeester Jamme konde worden gerustgesteld, wegens de gevolgen eener ommekeer van zaken, gelooft men insgelijks, dat groote diensten van hem te verwachten zouden zijn, voornamelijk door zijnen invloed op den volksgeest. Daine, gelijk ook de kolonel L'Olivier¹ en bijna alle de chefs der korpsen, worden verdacht gehouden, deel te hebben genomen aan een voor nemen, om zich met 6000 man naar Antwerpen te richten, ten einde aan de contre-revolutie behulpzaam te zijn. Te Luik was men wachtende op eene proclamatie van Z. K. H. den prins van Oranje, welke men gelooft, dat van de beste uitwerking zoude zijn geweest."

Practische resultaten heeft dat alles niet gehad; zelfs de zoo gelukkig voor zich uitdrijvende Tiendaagsche Veldtocht kon tot geene enkele volksbeweging leiden!

HOOFDSTUK XVII.

Aan den vooravond van den Tiendaagschen Veldtocht: Juni—Juli 1831.

Den 2ⁿ Juni werd de Opperbevelhebber verrast door de komst van den 1ⁿ luitenant VAN DER DUYN uit Breda, waar prins FREDERIK met het oog op de uit te breken vijandelikheden alvast zijn hoofdkwartier had gevestigd. De Luitenant overhandigde een brief van den Prins, gedagteekend 31 Mei 1831 van dezen inhoud:

de graaf DE BERLAYMONT van Luik, welke sedert eenigen tijd zeer goede intentiën heeft aan den dag gelegd, en alzoo van zijne vroeger geuite beginselen schijnt te zijn teruggekomen", gaarne zoude zien „om bij waarneming van zijne zaken den heer JOSEPH DUBOIS D'ANDRIMONT de permissie te doen erlangen van zich binnen Maastricht te mogen begeven". „De Koning", schreef Oorlog verder, „de goede gezindheden van den Hr. DE BERLAYMONT willende aanmoedigen en vooral door bewijzen van wantrouwen niet verzwakken", zoude gaarne zien aan den wensch gevolg werd gegeven, indien er overigens geene bezwaren tegen mochten bestaan.

¹) Zie over L'OLIVIER, *L. L.*, dl. I, bladz. 94.

De staatkundige gesteldheid der zaken waarin wij verkeren, is op dit oogenblik zoodanig, dat wij elken dag de hervatting der vijandelijkheden kunnen te gemoet zien. Ik wilde dus gaarne van UHedG. vernemen hoe het thans gesteld is met de sterkte der vijandelijke troepen rondom Hasselt en in hoeverre UHedG. hieromtrent juiste en naauwkeurige opgaven deelachtig kan worden. Ook moet ik Uwe aandacht vestigen op het belangrijke punt van het doen van uitvallen uit de vesting om den vijand te veront-rusten, die volgens Uwe missive van 26 l.l. zich hieraan blootstelt door het zamentrekken van zijne magt in de ommestreken van Hasselt¹. Kon het uitzenden van troepen en het doen van detacheringen uit de vesting op die wijze geschieden, dat de vijand, ter afvering daarvan zijne magt moest deelen, of tevens een genoegzaam getal troepen voor het cernerren der vesting bestemmen, dan zoude dit gewis eene zeer wenschelijke zaak zijn, wijl hierdoor òf de operatien des vijands moeijelijk zouden worden gemaakt, òf de onzen worden bevorderd.

Ik zal zoo veel mogelijk zorg dragen dat UHedG. steeds van hier verwittigd wordt van onze en van de vijandelijke onderne-mingen, en waarin zij mogten bestaan, ten einde UHedG. daarna de doelmatigste schikkingen en maatregelen zal kunnen nemen.

Gelijk hier omschreven werd, is inderdaad, naar wij lezen zullen, van Maastricht uit geageerd tijdens den Tiendaagschen Veldtocht. Het antwoord, dat VAN DER DUYN den 2ⁿ Juni van den Opperbevelhebber voor den Prins medokreeg, hield dan ook in, dat wat het doen der uitvallen betrof, hij het er geheel mede eens 'was en dus bij de hervatting van de vijandelijkheden overeenkomstig zou handelen. Alleengedoopte de sterkte der bezetting niet daartoe meer dan 800 à 1000 man van de onderscheidene wapenkorpsen te bestemmen en ten hoogste zou men op 1½ à 2 uur afstand mogen gaan, ten einde van den terugtocht naar de vesting verzekerd te blijven. — Wat aanging de verstrekking van betrouwbare gegevens over den vijand, daar er sinds veertien dagen vergeefsche moeite voor was gedaan, werd den 3ⁿ Juni er iemand alsnog op uitgezonden. Deze werd aangewezen de rondreis te maken over den hiervoren vermelden rechthoek *Maastricht-Tongeren-Hasselt-Maastricht*²; den 4ⁿ kwam de rondreiziger over *Bilsen* te Maastricht terug. Hem was opgedragen geweest den tocht aldus te maken, omdat DIBBETS het voornemen

¹) Verg. bladz. 190.—191.

²) Zie bladz. 190.

had, ter verontrusting van den vijand, in den rug demonstratiën te doen langs de wegen:

- a. op Tongeren;
- b. op Hasselt tot nabij Bilsen; en
- c. op den weg, die van de vesting Noord en dan Noordwest over Lanaken en Bessemer gaat.

De wegen *a* en *c* bleken ten allen tijde voor Artillerie en Cavalerie geschikt; de weg *b* diende nader opgenomen te worden.

De Opperbevelhebber bepaalde er zich toe met den 4ⁿ Juni prins FREDERIK aan te bieden het resultaat der bevindingen van de reis, ten aanzien van de sterkte van het Maasleger. Het betrekkelijk uitgebreide stuk droeg het hoofd *Zamenstel van het leger van DAINE op den 4ⁿ Juni 1831*. Is het bij de ontvangst ongetwijfeld zeer belangrijk gevonden, ook omdat men alzoo eene basis verkreeg, waarop men de veranderingen kon bijhouden, naar nieuwe rapporten binnenkwamen, voor den tegenwoordigen lezer zal het stuk vermoedelijk dat belang niet meer hebben. Het leger van DAINE werd destijds opgegeven 5600 man; het grootste gedeelte der officieren heette „mismoedig en ontevreden”, omdat het Congres strijd toonde te willen; zij rekenden „den oorlog als zeer nadeelig voor hun toekomstig lot en de verwaarloozing van het land”. Wat Maastricht aanging, DAINE scheen „volstrekt geen voornemen te hebben een aanval op Maastricht te zullen ondernemen”.

De Opperbevelhebber ontwierp tevens ten behoeve van de commandanten eene breede instructie „voor de kolonnes, die bij het hervatten der vijandelijkheden, in onderscheidene rigtingen zullen worden uitgezonden”¹⁾. De colonnes zouden bestaan uit eene voorhoede van 2 officieren, 4 onderofficieren, 4 korporaals en 50 soldaten; verder 1 officier, 2 korporaals en 20 kurassiers; dan 1 bataljon Infanterie, 1 sectie Veldartillerie, 1 eskadron Kurassiers, eindelijk in reserve en om desnoods ook de colonne achterwaarts tot de vesting te „echelonneren”: 1 sectie Veldbatterij, 1 compagnie Kurassiers; de andere helft der veldbatterij zou in gereedheid

¹⁾ Den 6ⁿ Juni 1831 naar 's-Gravenhage gezonden.

zijn om dadelijk uit te rukken. Op den voorgrond stond in deze instructie:

„De vijand zijne magt steeds bij en in de omstreken van Hasselt houdende, is het allezins belangrijk, deszelfs operatiën tegen ons leger moeilijk te maken, en de onzen te bevorderen.

„Tot dat einde moet getracht worden, zijne magt zoo mogelijk te verdeelen, daar hij voornemens schijnt te zijn, geene genoegzame troepen te bestemmen, om de vesting in respect te houden. Hij moet alzoo van deze zijde zoo veel mogelijk verontrust worden, zoo in den rug, als op de rechter flank.”

De verkenningen, die intusschen geregeld plaats vonden, ontmoetten wel den vijand, doch tot een treffen kwam het nooit. Steeds trouwens werd aan de commandanten der colonnes aanbevolen¹, om met alle behoedzaamheid en vooral niet aanvallenderwijze te werk te gaan; de verkenningen werden echter dagelijks en op eene niet te veel in het oog loopende wijze sterker gemaakt en moesten evenzcer trachten ongemerkt wat verder te gaan. Hoe het bij zulk eene ontmoeting in deze dagen wel toeging, kunnen wij opmaken uit het rapport eener verkenning, die den 6ⁿ Juni ter hoogte van Wolderen op den vijand stootte. Terwijl de onzen voorwaarts gingen, weken de Belgen langzaam terug, nochtans steeds op 'n afstand van ongeveer 500 passen blijvende. Een kwartier van hun voorpost genaderd zijnde, maakten zij halt en werden eenige beschikkingen voor den aanval genomen. Onze Infanterie begaf zich daarop ter zijde van den weg, eene kleine reserve achter de Cavalerie behoudende, die in twee pelotons verdeeld, zich tot aanvallen gereed maakte. De vijand trok vervolgens terug en ook onze verkenning zocht de vesting weer op!

Het was op een dezer Juni-dagen, dat de Opperbevelhebber de wallen had geïnspecteerd en zich huiswaarts begaf, dat uit een huis een schot werd gelost, dat andermaal het vermoeden wekte, dat men het op zijn leven gemunt had;

¹) Gelijk de Opperbevelhebber nog d.d. 7 Juni 1831 aan Oorlog rapporteerde.

ook nu echter bleven alle verdere nasporingen vruchteloos¹. Overigens heerschte er in de vesting rust, maar eene zeer doodsche! „Het inwendige der stad”, schreef de Opperbevelhebber in den aanvang van Juni², „als ook het gedrag der korpsen is rustig en goed; evenwel kan ik niet ontkennen, dat de langdurige eentoonige staat van ingesloten te zijn, den soldaat moede maakt, en op hem geene goede invloed heeft.” Handel was natuurlijk niet te bekennen. „De handel”, berichtte hij³, „ligt alhier meer dan in elke andere plaats aan banden, een onafscheidelijk gevolg van den staat van beleg, doch waardoor het algemeen en bijzonder belang, nu bijna één jaar wordt gekrenkt.”

Den 14^u Juni pleegden eenige in de omstreken van Canne gekantonneerde vrijwilligers baldadigheden in de nabijheid der vesting; een van daar gezonden patrouille arresteerde er twee van, doch zij werden den volgenden ochtend weder losgelaten „ter voorkoming van mogelijke represailles”, schreef de Opperbevelhebber. De voorzichtigheid kwam van pas; want den 28^u d.a.v. werden van onze verkenning naar Tongeren twee flankeurs, die zich als tirailleurs te veel zijwaarts hadden begeven, door in het koren verborgen Belgen aangehouden en naar Heerderen opgebracht; de bevelvoerende overste DE GAND, gewezen kapitein bij ons leger — de omwenteling deed in België snel promotie maken! — liet hen dadelijk weder gaan.

Vele dier vrijwilligers, voor zoover uit Maastricht herkomstig, kregen intusschen berouw over het verlaten der vesting, toen de zekerheid toenam, dat Nederlandsch Limburg aan Nederland zou blijven. Zij zagen daardoor te zeer hunne belangen bedreigd; zij wenschten nu terug naar hunne achtergelaten betrekkingen; maar terwijl de zucht om onrust in de stad te stoken, niet weinig was verminderd sedert zulk een groot aantal Belgischgezinden haar hadden verlaten, wilde de Opperbevelhebber de terugkomst onder de bestaande omstandigheden niet toestaan. „Een aantal vrijwilligers uit deze stad”,

¹) Verg. bladz. 86.

²) Rapport d.d. 7 Juni 1831.

³) Rapport d.d. 30 Juli 1831.

rapporteerte hij er over aan Oorlog¹, „hebben derzelver korpsen verlaten en door hunne ouders alle pogingen doen aanwenden, om weder hier te worden toegelaten, hetgeen echter is afgeslagen. Twee hunner hebben gewaagd zich verkleed in de vesting te begeven, doch zijn dadelijk door de waakzaamheid der politie opgespoord, en thans in verzekerde bewaring. De neerslagtigheid onder de zoodanigen, die de Belgische partij zijn toegedaan, is sedert eenige dagen zeer vermeerderd, en hunne hoop schijnt geheel verdwenen te zijn; ook hebben rust en kalmte in jaren niet dermate geheerscht als thans. Het getal dergenen, die om de eene of andere reden, de stad hebben verlaten, wordt op meer dan duizend begroot.” „Sedert eenige dagen”, schreef de Opperbevelhebber kort daarop², „hebben weder verscheidene arrestatiën plaats gehad van personen, die bij de Belgen hadden gediend, en nu op de eene of andere wijze de stad trachten binnen te komen. De militaire politie is zeer werkzaam, en kan nergens beter zijn.” Geene uiting van ontevredenheid tegen de Nederlandsche regeering of hare dienaren in de vesting bleef ongestraft, indien de politie die ter oore kwam; in den aanvang van Juli hadden dientengevolge verscheidene arrestatiën plaats „van personen der lagere klasse, die in herbergen honende of oproerige uitdrukkingen tegen het Gouvernement hebben gebezigt”³. Dat het aan schotschriften, die men in de stad wist te verspreiden, niet ontbrak, werd reeds medegedeeld⁴. Een paar er van bleken zóó gemeen te zijn, dat het beter voorkwam ze niet in het archief te bewaren. „Door de militaire politie”, schreef dientengevolge officieus de Opperbevelhebber in Juni aan den secretaris-generaal van Oorlog, „zijn mij ter hand gekomen, de sedert eenige dagen alhier verspreide, hierbij gevoegde twee libellen, die een nieuw overtuigend bewijs opleveren, van den lagen slecht geaarden geest, die het Belgische volk bezielt. De inhoud dezer geschriften gedooft niet wel de regtstreeksche verzending aan

1) Rapport d d. 26 Juni 1831.

2) Rapport d.d. 30 Juni 1831.

3) Rapport d.d. 3 Juli 1831.

4) Op bladz. 118—119.

het departement van Oorlog, en heb alzoo vermeend, mij met de overlegging derzelven aan UHEdG. te moeten bepalen, ten einde daarvan zoodanig gebruik zoude kunnen worden gemaakt als UHEdG. zal dienstig achten." — Men kan zich wel voorstellen, dat de minst beduidende demonstratie ten gunste der Nederlandsche regeering, onder zulke omstandigheden, vermeldenswaardigen indruk maakte, en zoo lezen wij in een rapport van medio Juli 1: „Eene zonderlinge omstandigheid heeft zich sedert een paar avonden hier voorgedaan, hebbende een aantal kinderen, als ook jonge lieden, van de geringe volksklasse, met Oranjevaandels, gevolgd door een wagentje, waarop als gewoonlijk het zinnebeeld van den inkomenden oogst was geplaatst, zich in onderscheidene straten, met gejuich van *Oranje boven* en *Lere de Koning* vertoond. Gisteren was het te meer opmerkenswaardig, daar zij zich voor mijn huis, onder het aanheffen dezer kreten, eenige oogenblikken stil hielden. Geene personen van eenige jaren zich daaronder bevindende, verdient dit op zich zelve geen aandacht; evenwel heb ik vermeend U. E. daarvan mededeeling te moeten geven."

Van medio Juni scheen de Opperbevelhebber toenemende roerigheid bij den vijand waar te nemen. „DAINE bekomt dagelijksch versterking", rapporteerde hij Oorlog 2; „volgens berigten, moeten er sterke uitgravingen op den weg tusschen Tongeren en Hasselt zijn gedaan; die op den weg van hier naar Tongeren zijn ook vermeerdert." — „Volgens tijdingen uit Tongeren", luidt het nader 3, „verwacht men dagelijks versterking, om de troepen, onder DAINE, naar men zegt, op 12000 hoofden te brengen." Zeer bezet werd de post van Riepst. — Een paar dagen later zegt hij te bespeuren, dat men zich tot de aanstaande vijandelikheden voorbereidt. „Verleden Zaterdag", luidt het rapport 4, „moet te Tongeren zijn aangekomen, eene batterij artillerie. Een detachement mineurs is mede aldaar doorgetrokken, zich naar

1) Rapport d.d. 12 Juli 1831.

2) Rapport d.d. 16 Juni 1831.

3) Rapport d.d. 17 Juni 1831.

4) Rapport d.d. 21 Juni 1831.

Hasselt begevende; tusschen St.-Truijen en Tongeren heeft men mede gezien vier Brabandsche wagens met kruid beladen, voor Hasselt en Tongeren bestemd. Donderdag, den 23ⁿ dezer, zal in het kanton van Meersen eene revue over twee bataillons der Eerste ban plaats hebben. Sedert eenige dagen bespeurt men op beide oevers der Maas, Belgische troepen, bestaande uit regulieren, vrijkorpsen en eerste ban van het platteland, dan individueel, dan weder onder elkander vermengd; eenigen met, anderen zonder wapens; naderen somwijlen de vesting, doch verwijderen zich des avonds. De geestdrift onder de Belgische troepen, vooral onder de officieren, neemt dagelijks toe; te Tongeren en Hasselt hoort men zich openlijk beroemen op het gemaakt avancement, de reeds genoten wordende voorregten, en die hen nog te wachten staan." — „DAINE is voor eenige dagen naar Brussel vertrokken", vervolgt DIBBETS¹, „zoo men zegt, om instructies tot het openen van den veldtogt te ontvangen². Vóór zijn vertrek heeft hij de troepen op den weg van hier naar Tongeren met twee bataillons van het 10^e regiment, als ook den post van den Lindenboom met 100 man versterkt, om reden de veldontdekking en verkenningen dezerzijds, dagelijks sterker worden; hij schijnt den stelligen last te hebben ontvangen, onze troepen niet verder te laten voortrukken, dan tot hiertoe is geschied. Telken reize zij onze troepen vernemen, stellen zij zich, naar mate derzelve sterkte, in positie. De gewezen kapitein GOBLET moet zich, vóór eenigen tijd, in de nabijheid der vesting hebben begeben, om de gelegenheid enz. zooveel doenlijk na te gaan. Het nog overgebleven gedeelte van het vrijkorps van MELLINET, thans onder bevel van den kolonel VAN DEN BROECK, en in de omstreken van Roermond gecantonneerd, schijnt bestemd te zijn bij het voorwaards rukken der divisie onder den generaal MEYER, tegen deszelfs linker flank werkzaam te zijn." — „De troepen, gecantonneerd te Tongeren en omstreken,

¹) Rapport d.d. 23 Juni 1831.

²) Over het verhandelde van DAINE's conferentie te Brussel d.d. 20—23 Juni een brief van DAINE zelf op bladz. 120 van *Voermanck*.

hebben", berichtte voorts de Opperbevelhebber¹, „sedert gisteren, order bekomen, op den eersten trommelslag te marcheren; indien zich zulks uitstrekt tot den weg tusschen Tongeren en de vesting, zal dezerzijds niets nagelaten worden, om hen tot eene sterke observatie te verplichten." — „Op den regter Maasoever, ter hoogte van Eijsden, heeft men", luidde DIBBETS' rapport tegen het einde van Juni², „de posten versterkt; niets wordt meer doorgelaten, dat zich herwaarts begeeft, dan alleen die met een paspoort van den gouverneur van Luik voorzien. Sedert de terugkomst van DAINE uit Brussel, schijnt bij zijne troepen veel beweging te zijn; geene personen, welke maar eenigzins verdacht voorkomen, worden in zijne kantonnementen toegelaten."

Op de heide van *Asch* was bovendien door DAINE een aanzienlijk kamp voor o. a. 14000 man Infanterie aangelegd³; den 16ⁿ Juni kon de Opperbevelhebber er eene teekening van aanbieden. Toen den 30ⁿ Juli de kapitein der Veldartillerie FRANKAMP van verlof uit 's-Hertogenbosch over Eindhoven naar Maastricht terugkeerde, kwam hij voorbij deze plaats, waarvan hij gebruik maakte om er ook eene teekening van te schetsen, die den Opperbevelhebber terstond naar Oorlog zond⁴. Eigenaardig, dat het verhaal zijner reis en van deze opneming reeds in 1833, toen wij dan toch nog verre van den vrede waren, in *De Militaire Spectator* werd gepubliceerd⁵! De nauwgezette opneming van deze legerplaats werd intusschen van zooveel belang geacht, dat denzelfden dag dat DIBBETS de teekening opzond, aan den kapitein OOSTERHOUT van het korps Mineurs „een voogewend verlof" van Maastricht naar Gorinchem werd verleend, ten einde te trachten „het opgegevene door den kapitein FRANKAMP op de plaats zelve, zoo mogelijk te verifiren"⁶. OOSTERHOUT slaagde

1) Rapport d.d. 26 Juni 1831.

2) Rapport d.d. 28 Juni 1831.

3) Rapport er over van den Opperbevelhebber aan Oorlog d.d. 10 Juni 1831.

4) Bij schrijven van 31 Juli 1831.

5) Zie deel I (1833) van *De Militaire Spectator*, op bladz. 53 het artikel *Het kamp van Zonhoven*.

6) Brieven van den Opperbevelhebber d.d. 31 Juli 1831 aan prins FREDERIK en aan Oorlog.

daarin zóó uitnemend, en over het geheel stelde de Opperbevelhebber zijne topographische bekwaamheden zóó hoog, dat hij hem zoowel hiervoor als voor het in staat van verdediging stellen van het weldra door ons te vermeesteren Tongeren, ter decoreering voordroeg ¹.

Het reizen op dien weg *Maastricht-Eindhoven* ging met het toenemen der spanning steeds met grootere bezwaren gepaard. Het waren trouwens onmogelijke toestanden. Terwijl men zich over en weer ten strijde toerustte, nam men platte gronden van vijandelijke kampen op en liet men het van Belgische zijde toe, dat de vesting niet slechts voorzien werd van materieele behoeften, maar ook dat het garnizoen, zij het dan ook met kleine detachementen, aangevuld en verbeterd werd. Zoo, om zich de toestanden in te denken, moest Maastricht versterkt worden door 'n 100-tal artilleristen, naar aanleiding waarvan generaal VERMAESEN, bevelhebber te 's-Hertogenbosch, aan DIBBETS schreef ²: „dat te beginnen met den 19 dezer, dagelijks tien man, verdeeld in twee gedeelten, ieder van welke is voorzien van een reiswijzer van 5 man, langs de vorige daartoe gebezigde route, naar Maastricht zullen vertrekken.” Toen vier van dergelijke vreedzame reizigers eene Belgische patrouille ontmoetten, liepen ze gevaar mishandeld te worden, „doch zijn”, berichtte DIBBETS ³, „door hunne officieren, daarvan weerhouden”. — Geen wonder, dat steeds meer moeilijkheden gemaakt werden! In den aanvang van Juli werd dan ook zoowel met Tongeren als met Luik de gemeenschap van de vesting „bijna geheel” tegengegaan ⁴. De Belgische versterkingen op den Tongerschen weg namen evenzeer in belangrijkheid toe. „Voor het eerst” vertoonde er zich den 23ⁿ Juli een detachement Kurassiers. Het lag in eene hinderlaag toen onze zwakke verkenning naderde. De Belgen stelden zich aan den *Mijlpaal* op, „zoodat beide zich, als het ware, in dadelijke aanraking bevonden”;

¹) Voordracht van 28 Augustus 1831.

²) D^o 17 Juni 1831; generaal VERMAESEN handelde overeenkomstig last van Oorlog d.d. 13 t.v.

³) Rapport d.d. 14 Juni 1831.

⁴) Rapport d.d. 3 Juli 1831.

overeenkomstig DIBBETS' strenge bevelen werd men niet handgemeen. „Gewoonlijk”, luidde het rapport naar 's-Gravenhage er over ¹, „wordt onze terugkeer gepaard met geschreeuw en scheldwoorden van hunne zijde” ².—En als een ernstig teeken mocht beschouwd worden, dat daaraan soms de naast bij de vesting wonende bevolking mededeed. „De inwoners van het gehucht de Smeermaas, onder het kanon der vesting gelegen, hebben zich veroorloofd”, meldde toch de Opperbevelhebber tegen het einde van Juli ³, „alleen reizende Nederlandsche militairen te beschimpen, en zelfs, gelijk reeds aan een jongen tamboer is geschied, met steenen te werpen. Op den 27^a dezer heeft de van verlof terugkeerende wachtmeester VISSER der afd. Kurassiers No. 1 aldaar verregaande lastertaal tegen de Nederlanders moeten aanhooren; ook werd dienzelfden dag een officier van gezondheid der 8^e afd. Inf., met een rijtuig van Eindhoven komende, op den Kanaaldijk, bijna omver gereden door een boerenkar, welke niet wilde uitwijken. Nimmer heeft dit gehucht eenigen last van de vesting geleden, en kunnen buitendien zoodanige gedragingen niet worden geduld. Gisteren vroegtijdig, heb ik eene verkenning, onder bevel van den majoor SYBERS derwaarts gezonden; twee personen, door den wachtmeester VISSER aangewezen, zijn gearrestceerd, en zullen, ten voorbeeld van anderen, gedurende eenigen tijd, alhier in hechtenis blijven, terwijl de inwoners in het algemeen nadrukkelijk is aangezegd, dat bij aldien iets dergelijks, wederom plaats vond, de noodlottigste gevolgen daaruit voor hen zouden ontstaan.”

Zoowel den dag, dat de Opperbevelhebber dit rapport schreef, als den vorigen, had zijne veldontdekking geene vijandelijke troepen op den weg naar Tongeren waargenomen. „Vermoedelijk”, rapporteerde hij dientengevolge, „uit hoofde van de op morgen plaats hebbende revue voor prins LEOPOLD, dan wel met oogmerk tot het meer voorwaarts rukken der onzen aanleiding te geven, en hen in eene hinderlaag, met voordeel aan te vallen; ter voorkoming daarvan, zal de verkenning

1) Rapport d.d. 24 Juli 1831.

2) Verg. bladz. 156 en 173.

3) Rapport d.d. 30 Juli 1831.

zich niet verder dan den gewoonlijken afstand begeven. De Garde Civique is dezer dagen grootendeels met geweren gewapend."

Gedurende deze maanden was de gisting in het Luiksche tegen de door de omwenteling in het leven geroepen toestanden blijven werken. De afsluiting van de Maas bond Luiks levensader nagenoeg af. DIBBETS liet wel toe, dat van daar schepen met kolen en andere behoeften geladen ter vesting kwamen, doch hij veroorloofde ze nooit door te gaan, terwijl hij slechts voor zoover het belang der stad medebracht, de aangevoerde waren deed opkopen of den eigenaren de vrijheid gaf ze zelve in de stad van de hand te zetten. Nu echter verbood hij alle scheepvaart. „De bovenmate toenemende toevoer van steenkolen”, berichtte hij aan Oorlog¹, „en het ter mijner kennis gekomen voornemen, om een entrepot alhier te plaatsen, heeft mij, nu acht dagen geleden doen besluiten, geene schepen meer binnen te laten. Gelijk ik reeds verwachtte, heeft deze maatregel aanleiding gegeven, dat de kolenwerkers te Luik, met oranje en fransche vlaggen voorzien, sedert twee à drie dagen, onophoudelijk op de been zijn. met plundering dreigen, en gisteren middag eene opschudding moet hebben plaats gehad, tot welkers bedwang de militaire magt is ingeroepen. De persoon, van wien ik dit vernomen heb, voegde daarbij, dat het er te Luik allerakeligst begint uit te zien.” — „De beweging te Luik houdt steeds aan”, luidde het den volgenden dag², „de linietroepen, welke zich in de stad bevonden, zijn naar Hasselt vertrokken, waar zich alles vereenigt. De Citadel en de Chartreuse blijven alleen bezet³, wordende de overige dienst verrigt, door de Garde Civique en eenige kurassiers.” — „Gisteren”, berichtte de Opperbevelhebber aan het einde van Juni⁴, „heeft er te Seraing een opstand onder het werkvolk plaats gehad, uit hoofde men het bekend maakte, geen werk meer voorhanden was; het inwendige van het etablissement moet eenigszins

1) Rapport d.d. 14 Juli 1831.

2) Rapport d.d. 15 Juli 1831.

3) Over deze sterkten, zie o. a. *L. L.*, dl. I, bladz. 20 en 32.

4) Rapport d.d. 28 Juni 1831.

geleden hebben. Belgische soldaten, die met de onzen in gesprek zijn geweest, hebben gezegd, men hen misleid, dat de vijandelijkheden nu weer één maand zijn uitgesteld, doch dat zij voornemens zijn, uit eigen beweging, doch op geheel andere wijze, aan te vangen; de ontevredenheid moet bij hen ten top zijn gestegen." — In den aanvang van Juli herhaalden zich deze bewegingen, ten gevolge waarvan de Opperbevelhebber mededeelde ¹: „Voorgisteren nacht is te Luik een opstand uitgebroken, welke den geheelen dag van gisteren heeft voortgeduurd; de militaire magt, gering in getal, heeft men tot demping derzelve willen gebruiken, doch is daarin niet kunnen slagen. Een detachement kurassiers gelast zijnde, meer dan een duizondtal mijnwerkers, op de hoogte van eene der mijn groeven, uiteen te drijven, werd weldra door dezen omsingeld, konden niets verrigten, en is daarna door andere troepen ontzet. De aangeheven kreten zijn *Mort au Régent, Mort aux Ministres, on nous trahit, vivent les Français*. Men heeft mij ten stelligste verzekerd, dat in het algemeen naar niets wordt gehoord, dan weder aan Holland te komen, of wel eene vereeniging met Frankrijk. Eene kommissie is nog denzelfden nacht van den opstand naar Brussel vertrokken, alzoo het voornemen bestond, dat die uit Luik met die van Leuven en Gent, op Brussel zouden trekken. De beslissing van het kongres wordt overal met angst verwacht, daar een algemeene opstand onvermijdelijk wordt beschouwd. Het is in zoodanige oogenblikken, dat alhier het geluk wordt gevoeld en erkend, om gerustelijk den loop der zaken te kunnen afwachten. De dienst en waakzaamheid gaan voort op denzelfden voet, als tijdens de vijand zich voor de vesting bevond, en alles is gereed, om ingeval de opstand zich in de omstreken, in eenen voor het Gouvernement voordeeligen geest mogt uitbreiden, dezelve alsdan te ondersteunen." — „Nadere berichten omtrent Luik behelzen", schreef de Opperbevelhebber den volgenden dag ², „dat gisteren ongeveer 2000 man derwaarts zijn gedirigeerd, waaronder artillerie uit Heerderen en bijna de geheele bezotting van Tongeren. Eergisteren avond hebben

¹) Rapport d.d. 8 Juli 1831.

²) Rapport d.d. 9 Juli 1831.

de volksbewegingen op nieuw aangevangen, doch werden al spoedig gestild; eenige kurassiers moeten door het werpen van steenen gewond zijn geworden. Vijf caissons met patronen zijn gisteren van Luik naar Hasselt opgezonden. Men beweert, dat in het algemeen bij de troepen eene groote ontevredenheid over DAINÉ heerscht. — Bij het sluiten van dit rapport werd ik door den kapitein HENNEQUIN, belast met de militaire en civiele politie, onderrigt, dat in den verleden nacht een Waal is gearresteerd, die middel had weten te vinden, ongemerkt de stad binnen te komen; hij zegt, ten gevolge van den opstand, uit Luik te hebben moeten vlugten, als ook, dat aldaar van beide zijden dooden gebleven en velen gekwetst zijn." In den avond van den 10ⁿ Juli werd te Maastricht van tijd tot tijd in de richting van Luik het kanonvuur gehoord; tegen elf uur vermeerderde het en scheen het minder verwijderd te zijn; ook vernam men het slaan van den generalenmarsch in de nabij gelegen Belgische kantonnementen. DIBBETS' rapport hierover¹ had het volgende „P. S. Op het oogenblik wordt de reden van het kanonvuur van gisteren avond zeker opgegeven, een gevolg van den opstand te Luik te zijn; de Garde Civique moet zich met het volk vereenigd en de militaire magt uit Luik hebben verdreven."

De kansen eener tegen-omwenteling schenen dus zóó schoon te staan, dat Oorlog den Opperbevelhebber aanschreef², om onverwijld te berichten: „wat er door een gedeelte van Uw onderhebbend garnizoen zou kunnen ondernomen worden, om, zonder de vesting aan eenig gevaar bloot te stellen, een eenigzins decisief mouvement te ondersteunen, wanneer zoodanig iets van de zijde der *Luikenaren* in het belang der wettige orde van de zaken mogt plaats grijpen, en mij tevens eenige denkbeelden mede te deelen nopens hetgeen in het hier verondersteld geval, door het mobile leger onder de bevelen van Z. K. H. den Admiraal en Kolonel-Generaal zou kunnen ondernomen worden, of behooren te worden verrigt, om de onderneming der troepen uit *Maastricht* te ondersteunen,

¹) Rapport d.d. 11 Juli 1831.

²) Dépêche d.d. 18 Juli 1831.

hunne retraite te dekken, en in allen geval de veiligheid van genoemde vesting te verzekeren”.

Het antwoord van den Opperbevelhebber is speciaal van belang, doordien het mede wees op den weldra door den prins van Oranje te ondernemen tocht naar Hasselt met al de daaraan verbonden gelukkige gevolgen, zij het ook de gebeurtenissen eene andere richting namen. In dien brief¹ zette DIBBETS namelijk uiteen, dat hij weliswaar troepen zou ter beschikking hebben om eene beweging naar Luik te maken, doch dat het dan den in Hasselt en omgeving zich bevindenden vijand hoogst gemakkelijk zou vallen om den terugtocht af te snijden. Uit dien hoofde raadde hij aan, dat van Noord-Brabant uit eene beweging op *Hasselt* gemaakt werd, waardoor de vijand van de Maastrichtsche beweging naar Luik werd afgehouden. Het stuk is uit dien hoofde historisch te belangrijk om niet hier in zijn geheel terug te geven :

Op het oogenblik, voormiddags ten elf uren, ontvang ik, per estafette uit Aken, Uwer Excellenties dépêche van den 18 dezer, kabinet lett. F. 13/1 en haast mij op dezelve te antwoorden.

In de veronderstelling een mouvement op *Luik* behoorde te geschieden, zoude het gedeelte der bezetting daar toe te bestemmen, zonder de vesting aan eenig gevaar bloot te stellen, kunnen bestaan uit:

een bataillon der 8^e Afdeeling inf.
de halve batterij veldartillerie² en
een escadron kurassiers.

Indien deze expeditie zich op Luik dirigeerde, behoorde zij den linker Maasoever te volgen, om reden de overtocht der Maas bij *Vise* op zich zelve reeds een obstakel is, die het mouvement zoude vertragen, en de kolonne bovendien bij eene alsdan momentanele verdeeling op de beide oevers, ligtelijk door de muitelingen zoude kunnen worden geslagen.

De nu te nemen route op den linker Maasoever, bepaalt zich uitsluitend over de *St. Pietersberg*, *Noye*, *Lixhé*, *Hermale* en *Herstal*. Een klein gedeelte der weg. ter hoogte van *Lixhé*, is gewoonlijk zeer slecht, doch voor veldartillerie wel te passeren. Tusschen den steenweg op Tongeren en de Maas bevinden zich, gelijk reeds gerapporteerd is³, een aantal Belgische troepen, onder

¹) Gedagteekend 20 Juli 1831.

²) Het garnizoen had 1 bataljon Veldartillerie, sterk 772 officieren en manschappen met 157 paarden.

³) O. a. in het op bladz. 199 vermelde *Zamenstel*.

anderen te *Huykelen, Sussen, Sichen, Palen, Meer, Wonck, Ro-clenge*, enz.

Van zoodanige bevelgeving is men dadelijk onderrigt; de magt in die streken en te Tongeren is sterk genoeg, om zoodra de kolonne *Herstal* heeft bereikt, deszelfs terugtocht naar de vesting af te snijden; zulks zoude evenwel worden voorgekomen, indien gelijktijdig eene beweging op *Hasselt* door het mobiel leger onder de bevelen van Z. K. H. den Admiraal en Kolonel-Generaal ondernomen werd, en zich met deze vesting in verband konde stellen; dit plaats kunnende vinden, zoude het welslagen der expeditie te verwachten zijn, maar zonder deze verbinding, herhaal ik, gelijk reeds in vroegere rapporten is opgegeven, dat eene expeditie buiten de vesting, zich hoogstens tot een afstand van twee uren bepalen kan, en altijd in dier voege, om, voor den avond, weder in dezelve teruggekeerd te zijn.

Het duplicaat van dit rapport is heden aan Z. K. H. den Admiraal en Kolonel Generaal over Aken per estafette gezonden. Zoodra iets belangrijks in de omstreken mogt voorvallen, zal ik, als gewoonlijk, het bericht daarvan, langs den kortsten weg, aan Z. K. H. door een officier doen overbrengen.

Intusschen was juist in deze dagen aan den politieken staat van België vaster vorm gegeven door het bekend worden, dat prins LEOPOLD van Saksen-Coburg, den 4^{en} Juni 1831 tot koning door de volksvertegenwoordiging te Brussel verkozen, de kroon had aangenomen. „Om de gemoderen van den soldaat, sedert eenigen tijd merkelyk verflauwd”, rapporteerde DIBBETS over den Belgischen volksgeest², „wederom op te wekken, heeft men aan de korpsen bekend gemaakt, dat prins LEOPOLD weldra te Brussel zal aankomen, en zich aan het hoofd des legers stellen.” Ook nader vernam de Opperbevelhebber³, „dat de volksgeest, in België, daardoor voor het oogenblik werkelijk is opgewekt”; nochtans geloofden „velen”, „dat nog in deze week weder een opstand te Luik zal uitbreken”. Te Maastricht had de aanneming van de Belgische kroon „weinig indruk”, naar het scheen, gemaakt; de koophandel in het bijzonder zag „steeds voordeelen om met Holland vereenigd te blijven”. Het bleek nu, dat men te 's-Gravenhage te lang had gewacht met het aanvangen van den veldtocht, in zoover het in België voor ons gunstig getij

1) Verg. bladz. 87.

2) Rapport d.d. 5 Juli 1831.

3) Rapport d.d. 11 Juli 1831.

toenemend begon te verlopen¹. „De verwachte komst van prins LEOPOLD”, rapporteerde DIBBETS medio Juli, „verwekt, zoo het schijnt, wel geestdrift bij de Belgische troepen, waartoe dan ook niets verzuimd wordt; onder anderen verzekert men, dat, met oogmerk zulks zonder eenig verwijl aan de armée van de Maas bekend te maken, op de route van Brussel naar Tongeren, van afstand tot afstand, geschut is geplaatst. De Belgische partij, hier ter stede, voedt steeds de hoop, dat Maastricht niet uitsluitend aan Holland zal blijven.”

De edellieden om de vesting zag de Opperbevelhebber naar Brussel gaan, om den overgekomen vorst LEOPOLD hunne hulde te gaan brengen². Luik kwam mede onder den nationalen invloed. „Het vermoeden van een opstand te Luik”, berichtte DIBBETS aan 's-Gravenhage³, „schijnt zich minder dan ooit te zullen bevestigen; het gunstig tijdstip daartoe is verlopen. Prins LEOPOLD zal zich in de volgende week derwaarts begeven, en de geest, die bij de Belgische troepen voor het tegenwoordige heerscht, gelijk mede de invloed, welke zij op het volk in het algemeen uitoefent, doen maar al te zeer vooruit zien, hij aldaar, op gelijk wijze, als elders zal worden ontvangen.” Waar men dezerzijds al niet een lichtpunt in wilde zien! De familie DE MÉAN zoude volgens een gerucht loopende, in den ochtend van 22 Juli, aanspraken op het prinsdom Luik willen doen gelden. „Eene zoodanige omstandigheid”, maakte DIBBETS zich nog illusie, „konde ligtelijk eene geheele andere wending aan de zaken geven, vooral dewijl de industriele belangen alsdan in de veronderstelling eener handelsverbinding met Luxemburg, Limburg en Oud-Nederland gewaarborgd zouden zijn.” — Niet onbelangrijk is het, wat over deze teleurstelling door VAN HOGENDORP onder 16 November 1831 in zijne „Gedenkschriften” staat aange- teekend⁴:

¹) FALCK betreurde zeer deze verfraging; VAN LENNEP weet ze aan de quaestiën met den prins van Oranje; zie *Beroep*, bladz. 158—159.

²) Rapport aan Oorlog d.d. 20 Juli 1831. — Zie over de reis van LEOPOLD uit Calais naar Brussel o. a. *Martinet*, bladz. 66 v.v.

³) Rapport d.d. 22 Juli 1831.

⁴) Bladz. 221—222, dl. VII (1903) der *Brieven en Gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp*.

„Voorleden zomer, nog voor den veldtocht van Augustus, schreef een Hollander aan zijn associé te Luik in eene kolonmijn. Bij die gelegenheid vraagde hij, of het Huis van Oranje nog eene partij in België had. Het antwoord was, neen; de partij had nog bestaan vóór een korten tijd, doch men had gelet op den loop der zaken in Holland, men had bemerkt, dat er niets door den Koning was voorgedragen geworden omtrent liberale instellingen, dat de pogingen der liberalen in de Staten-Generaal, ten dien einde beproefd, altijd schipbreuk geleden hadden door den tegenstand der ministerieelen, en men had daaruit besloten, dat er voor de Belgen niet anders overschoot dan de revolutie en een ander rege-rend huis.

„Gedurende den schitterenden veldtocht van tien dagen hebben wij niet vernomen, dat men zich ergens in België voor het Huis van Oranje verklaard heeft. Het Belgisch leger heeft nu en dan gestreden en is telkens geslagen geworden. De natie heeft daartegen stil gezeten en schoen den strijd met onverschilligheid aan te zien. Men had veel opgegeven van een algemeen ongenoogen en van den wensch der meeste Belgen naar eene tegen-omwenteling, doch er is niets van gebleken.

„Heden wordt er wederom van den wensch naar eene restauratie, naar eene herstelling van het Huis van Oranje op den ouden voet gesproken.”

Naar het schijnt heeft men te Maastricht in de laatste helft van Juli 1831 weder vertegenwoordigers van de Londensche conferentie moeten verwachten om in den gespannen toestand tusschenbeiden te komen; zeker is het, dat nu niet de poorten zoo maar voor hen zouden openstaan, want de Opperbevelhebber deed generaal VAN BOECOP weten¹⁾: „Indien vreemde commissarissen, om het even van welke Mogendheid, met eenige zending herwaards belast, zich aan de poorten vertoonen, zullen zij buiten de eerste barrière moeten verblijven, tot mijne bevelen daaromtrent zijn gevraagd.”

Geene commissarissen zijn echter verschenen; het zwaard

¹⁾ Schrijven d.d. 23 Juli 1831 van den Opperbevelhebber.

zou beslissen; het was maar de vraag, wie zich het eerst gereed achtte en dus den aanval zou beginnen.

„Dagelijks bekom ik berigten”, schreef de Opperbevelhebber in deze dagen¹, „dat de troepen van DAINE al meer en meer versterkt worden. De manschappen van den Eersten ban moeten, volgens stelligen last, uiterlijk binnen acht dagen, van de voorgeschreven kleeding voorzien zijn; gisteren hebben de officieren, in de onderscheiden kantons, een *repas de corps* gegeven, ter gelegenheid van de komst van prins LEOPOLD.”

Bij deze toenemend dreigende houding waren er teekenen genoeg, dat de vesting weer stond afgesloten te worden². Voor het opleggen van voorraad had de Opperbevelhebber geene zorgen gespaard en met voldoening kon hij diensten-gevoige rapporteeren³: „Het slagtvee is sedert eenige dagen merkelyk afgeslagen, doordien de aanvoer, zoolang de vesting zich in staat van beleg bevindt, nimmer zoo talrijk is geweest; hiervan heeft men gebruik gemaakt, om het approvisionnementpark op 250 stuks te brengen⁴; te meer daar geene kosten tot het onderhoud worden veroorzaakt, alzoo zij in de vestingwerken grazen. — De oude tarwe en rogge zijn nog in overvloed, daar sedert tien maanden geen enkel vat is uitgevoerd; ook is de marktprijs veel lager dan buiten. De nieuwe aardappelen zullen binnen weinige dagen voor de troep te verkrijgen zijn, zoodat dit bezwaar alsdan eindelijk geheel zal zijn opgeheven.”

Ook nu weder werden de werkzaamheden des Opperbevelhebbers ernstig belemmerd door gemis aan fondsen⁵ en wat moest daarvan worden, indien de gemeenschap met Holland opnieuw zoo goed als opgeheven werd! Van „een vertrouwd persoon” vernam DIBBETS⁶, dat het voornemen bestond om binnen weinige dagen de gemeenschap met Aken af te snijden, „hetgeen niet belet kan worden”, en nochtans

¹) Rapport d.d. 22 Juli 1831.

²) De sterkte van het garnizoen op 1 Juli 1831 vindt men vermeld bij *Wüppermann*, bladz. 168, noot 1.

³) Rapport d.d. 20 Juli 1831.

⁴) Verg. bladz. 181.

⁵) Verg. bladz. 132 v.v.

⁶) Rapport d.d. 14 Juni 1831.

was er „niets meer in kas”, zoodat „de officieren enz. sedert anderhalve maand geene betaling hebben gekregen”. Eenigen tijd later vernam de Opperbevelhebber mede, dat men de gemeenschap via Hechtel en Winterslag dacht „te willen tegengaan”. „Allerdringendst” achtte DIBBETS toezending van fondsen, daar ook de agent van 's Rijks schatkist nagenoeg niets meer had. „De officieren”, schreef hij¹, „en bijzonder de luitenants, bevinden zich in groote verlegenheid, daar zij, nu bijna twee maanden, geen traktement hebben ontvangen. Behalve nog ongeveer *f* 20000 in de kas van genoemd Agent voorhanden, bestaan er hoegenaamd geene middelen, om in de soldij verder te voorzien; bij de geringste gebeurtenis, zal ik mij alzoo weder, in eene hachelijke positie bevinden. In geval er werkelijk penurie aan contanten bestaat, zoude het buiten twijfel meer geraden zijn, dat bij voorkeur werd gedacht, aan de behoeften van deze vesting, daar de andere gedeelten van het leger, uit hoofde der steeds onverhinderde vrije gemeenschap, des noods beter kunnen wachten.”

Weliswaar bracht den 24ⁿ Juni de agent van 's Rijks schatkist, de heer A. VAN RIEMSDIJK², van Aken naar Maastricht uit Holland gezonden fondsen, ten bedrage van 'n kleine twee ton, maar hiervan was, nevens *f* 122.900 aan specie en bankbiljetten, *f* 76325 aan agio doende schatkistbiljetten, zoodat, klaagde de Opperbevelhebber juist in de dagen, dat de vijandelijkheden stonden te beginnen³, alleen op één last tarwe het verschil in prijs tegen betaling in bankbiljetten, in plaats van schatkistbiljetten *f* 75 bedroeg, terwijl een ieder, die tot eenige leverantie werd aangezocht, vooraf de voorwaarde stelde om slechts tegen den koersschatkistbiljetten te ontvangen.

Na den Tiendaagschen Veldtocht heeft de vesting soms nog hoogst benarde tijden moeten doormaken, zelfs eene nieuwe berenning, zonder dat evenwel de Opperbevelhebber zijne zoo zeer gerechtvaardigde ongerustheid over gebrek aan geld voldoende zag weggenomen. Hij wees andermaal in dezelfde maand van den veldtocht het departement van Oorlog op de wen-

1) Rapport d.d. 21 Juni 1831.

2) Verg. bladz. 23.

3) Rapport d.d. 31 Juli 1831.

schelijkheid, dat geene schatkistbiljetten meer werden gezonden¹. Men kon zich toch enkel voor de aanschaffing van behoeften, tot de vesting bepalen en dan had men slechts de keus óf met schatkistbiljetten heel duur te betalen, óf dit papier ongebruikt te laten, maar dan beschikte men niet altijd over genoegzame fondsen. De loopende leveringscontracten vorderden *betaling in gereed geld*: waagde men derhalve daarvoor schatkistbiljetten à pari te doen dienen, dan stelde men zich er aan bloot, dat de leveranciers ook weigerden hunne contracten na te komen en bij eene nieuwe aanbesteding zouden natuurlijk de gevolgen niet uitblijven. Ook bestonden vele uitgaven in maakloonen, herstellingen en leverancie van schoenen, enz. door de meesterwerkbazen der korpsen, aan wie dan toch geene betaling in die biljetten kon geschieden. — Het den bijzonderen toestand der vesting miskennende antwoord is te merkwaardig en geeft ook in dit opzicht een te belangwekkenden kijk op een regeeringsbeleid, hetwelk ons al zoover had achteruit gebracht dan dat wij het stuk ongelezen zouden laten. Na refereering aan het Maastrichtsche schrijven, luidt het aldus²:

Ten gevolge van dat een en ander, heb ik de eer U. E. te doen opmerken, dat, aan welke moeijelijkheden de maatregel, tot de uitgifte van schatkistbiljetten, ook onderworpen moge wezen, de staat van 's Rijks geldmiddelen, door de enorme uitgaven in constanten, voor traktementen, soldijen, en andere indemniteiten, ten dienste van het leger, echter niet toelaat, daarvan, voor alsnog af te wijken, waardoor dan ook alle vertogen, welke daartegen, door mij, zijn ingebracht vruchteloos zijn gebleven.

Daarenboven is de wijze van betaling, voor alle leveranciën aan het Rijk, voor de helft in schatkistbiljetten, niet alleen algemeen, maar heeft dezelve thans, veelal, *voor het geheel*, in dat papier plaats, en zulks in weerwil, dat zich daaronder ook vele pretentien bevinden, wegens leveringen, waarvoor betaling, in klinkende specie was bedongen.

In deze gesteldheid van zaken, is derhalve, nopens de onderhavige aangelegenheid, geene verandering te brengen, en al de aannemers, of leveranciers van vivres en fourrages, voor de bezetting, in de vesting, onder Uwer Excellenties opperbevel, zullen

1) Rapport d.d. 27 Augustus 1831.

2) Dépêche van Oorlog aan den Opperbevelhebber d.d. 11 September 1831.

zich alzoo, aan de gedachte wijze van voldoening, dienen te onderwerpen; terwijl, wanneer eenigen hunner, op dien voet, niet mogten verkiezen voort te leveren, UHEdG. zich voor gemagtigd kan houden, de bedoelde leveranciën, op nieuw, publiek, aan te besteden, en zulks op voorwaarden van betaling, voor *het geheel* in schatkistbiljetten, tegen de nominale waarde, zooals die door het Ministerie van Financiën, worden uitgegeven, en dus zonder den Cours dier biljetten in aanmerking te nemen, als kunnende die, in geen geval, met opzigt tot uitgaven, ten dienste van het Rijk, van eenigen invloed wezen.

Deze wijze van betalen, voor de helft in schatkistbiljetten, namelijk, moet mede volkomen van toepassing worden gemaakt, op alle zoodanige pretensien, van werkbazen, wegens leveringen met opzigt waarvan zij, met elkander onder particulier fournissement, gelijk staan. Hiervan kunnen evenwel worden uitgezonderd, hunne schuldvorderingen, enkel voortvloeiende uit reparatien en confectieloonen.

Op grond van het voorschrevene, vind ik geene de minste vrijheid, magtiging te verleen, om prijzen toe te staan, welke onzeker zijn, of zich naar den Cours van het schatkistpapier zouden regelen, dus ook niet met betrekking tot goederen, welker prijzen, bij tarief zijn bepaald, waaronder trouwens, de lakens, in geen geval zouden kunnen in aanmerking komen, naardien daarvoor bereids eene verhooging van prijs is geaccordeerd.

Mogt echter, door deze omstandigheid, onverhoopt, eenig ander object, niet, tegen den bepaalden prijs, kunnen worden verkregen, verzoek ik Uwer Excellentie, mij daarvan nader te willen onderwerpen, met opgave casu quo, van de verhooging, welke zou moeten worden verleend, opdat ik in staat zij, voor zooveel noodig, den Koning deswegens, eene voordragt aan te bieden.

Het liet zich verwachten, dat daarop gevolgde aanbestedingen met deze omstandigheden van geldelijken aard rekening hielden. De Opperbevelhebber zou inderdaad niet geweten hebben hoe zich te redden, ware het niet, dat de toewijding van den aannemer SCHRAMMEN aan de Nederlandsche zaak, deze deed berusten in contracten, waarvoor geene particulieren overigens te vinden waren en die door Oorlog volkomen goedgekeurd konden worden; maar het werpt ook weder een hoogst gunstig licht op het beleid des Opperbevelhebbers, die onder de meest moeilijke omstandigheden altijd nog wel eene gelegenheid scheen te vinden om zich te redden. Vandaar ook, dat vooral in tijden als die de vesting doormaakte, hij het toch al zoo dikwerf veel te doctrinair hoog gehouden beginsel van openbare aanbestedingen

niet kon goedkeuren. Dat hij dientengevolge zijne kenze voor aannemingen speciaal liet vallen op een zoo volkomen betrouwbaar man als SCHRAMMEN, liet zich evenzeer begrijpen, als dat hij dezen dienaar ook niet ter zijde wilde gesteld zien toen de toestanden verbeterden. Dit gaf natuurlijk aanstoot bij andere belanghebbenden, zoodat de Koning er allerlei ongunstige praatjes over hoorde. In een hoogst voorzichtig en waardeerend gesteld schrijven van Oorlog werd dientengevolge van den Opperbevelhebber verantwoording gevraagd, o. a. de Koning hebbende vernomen: „dat de leveranciën van onderscheidene behoeften, ten dienste der bezetting in de vesting Maastricht, meer naar gunst dan met de vereischte onzijdigheid zouden worden toegewezen”¹. DIBBETS antwoordde even breedvoerig als waardig². „In deze zijdelingsche, uit afgunst voortgesproten aantijging, is”, erkende hij, „eene zekere waarheid opgesloten, die men abstract van de daarbij bestaande omstandigheid zal hebben willen doen voorkomen”. Na in vele bijzonderheden dan te zijn getreden, schrijft hij o. a. „Uit deze details zal U. E. zien, dat als er eenige gunst is gegeven, dit alleen in de levering van levensmiddelen is gedaan, omdat niemand eenig crediet in het Gouvernement stelde, dan alleen SCHRAMMEN; dat behalve zijne lage inschrijving en allezins prijzenswaardige voorziening in de dienst, hij te regt aanspraak op eenige voorkeur, welwillendheid en gunst verkregen heeft, en die ik hem, voor zooveel van mij afhing, ook nimmer heb geweigerd. Nu de crisis gepasseerd is, en men ziet dat men op de goede trouw van het Nederlandsch Gouvernement volkomen kan staat maken, spaart men geene middelen noch intrigues, om weder tot de leverancie te worden toegelaten. Onder alle de leveranciers, hier ter stede, kan SCHRAMMEN alleen gezegd worden, opregt het Gouvernement te zijn toegedaan, en nimmer een oogenblik heeft gewankeld. Onder zoo veel anderen, zijn er bijna geene, die ik in het begin der onlusten niet als vijandig tegen mij

1) Dépêche van Oorlog aan den Opperbevelhebber d.d. 23 December 1831.

2) Rapport d.d. 28 December 1831 van den Opperbevelhebber aan Oorlog.

heb beschouwd, en waarop het vermoeden rust, met de Belgen kontrakten te hebben aangegaan, zoo als ik de eer had nog bij de mijne van den 20ⁿ November l.l. N°. 737, een bewijs te geven, en met wie in eenige relatie te treden, gevaarlijk had kunnen worden.”¹ Rapporteur haalt dan bewijzen aan van SCHRAMMEN's waardige toewijding, waarna hij over een aanbod van den aannemer vervolgde: „Wanneer dit voorstel ware aangenomen, zou het verschil der prijzen nog al aanmerkelijk zijn, die hij door eene publieke mededinging alsnu meer heeft verkregen. In eene stad als deze, waar sedert 1½ jaar, zooveel is voorgevallen, heb ik het moeijelijk, zelfs gevaarlijk en steeds ongeraden beschouwd, publieke aanbestedingen te doen, omdat men niet weet, welke middelen in den weg gelegd kunnen worden, door hen die tegenstrijdige gevoelens hebben; met dat al is dit, ingevolge last van het Departement van Oorlog gedaan, en nimmer eenig voorwerp aangeschaft, dan tegen minder prijs, als volgens de publieke aanbesteding, zou hebben moeten worden betaald.” Eindelijk wederlegde hij ook de aantijging, dat de commissie van Hoofdofficieren, die aanbestedingen deed, oneerlijk zou hebben gehandeld: „Ik geloof ook niet”, voerde hij ten deze nader aan, „dat elders, waar de moeijelijkheden veel minder zijn, door de meerdere gemakkelijke aanvoer, de vivres, fourrages, lakens en linnen, tot mindere prijzen zijn verkregen, dan hier, ondanks de zoo lang durende staat van beleg, waarin de vesting is gesteld.” „U. E. zal dus zien”, besloot het breede rapport, „dat de zijdelingsche aantijging louter afgunst is, van hen, die in het bejagen van bijjoogmerken, mistrouwen tracht te bewerken”.

HOOFDSTUK XVIII

Maastricht tijdens den Tiendaagschen Veldtocht: eerste helft van Augustus 1831.

Op den 23ⁿ Juli 1831, na afloop van eene wapenschouwing in het kamp van Rijen, deed prins FREDERIK de hoofdofficieren om zich verzamelen vóór de tent van den hertog van SAXEN-

¹) Verg. bladz. 18.

WEIMAR. Hij kondigde daar aan, dat het tijdstip misschien zeer nabij was, waarop de Koning van de geestdrift, die de troepen dien dag hadden doen blijken, zou gebruik maken, om met het zwaard in de vuist de rechten van Oud-Nederland te doen gelden. Voerde de Vorst daar het woord als aanvoerder van het marschvaardige leger, hem zal het wel bekend zijn geweest, dat hij deze hooge verantwoordelijke positie om al de op papier gestelde plannen voor den veldtocht tot werkelijkheid te brengen, niet zou behouden. De prins van ORANJE toch was inmiddels weder in genade aangenomen ¹ en werd bij koninklijk besluit d.d. 29 Juli 1831 in de plaats zijns jongeren broeders de leider van den veldtocht, terwijl prins FREDERIK hem in de vervulling van het commando zou bijstaan in „alles wat in het belang van 's Konings dienst en van den Staat zijn kon”; echter zou de jongere broeder belast blijven, „voor zoo verre zulks met de bestaande omstandigheden is overeen te brengen”, met de functiën voortvloeiende uit zijne betrekking van admiraal en kolonel-generaal ².

Zowel prins FREDERIK uit Breda bij brief van 1 Augustus 1831, als Oorlog bij brief van 30 Juli t. v., deelde den Opperbevelhebber de hervatting der vijandelijkheden mede. Het antwoord was, dat het mogelijke zou gedaan worden om den vijand naar Maastricht te trekken en dus van ons in België vallend leger terug te houden ³.

In België vernam men, voor zoover kan afgegaan worden op de bladen, proclamatiën en redevoeringen, het hervatten der vijandelijkheden met vreugde ⁴. In deze dagen bevond zich vorst LEOPOLD op eene rondreis door zijn verkregen koninkrijk, bezoekende *Luik*, „ornée de verdure, de

¹) Zie *Beroep*, bladz. 160—161.

²) De aangehaalde woorden door mij getrokken uit een schrijven, dat d.d. 5 Augustus 1831 door DIBBETS werd gericht aan generaal VAN BOECOP, naar aanleiding van een schrijven van Oorlog d.d. 1 Augustus t. v. — Over 's Konings verlangen, dat prins FREDERIK den veldtocht zou leiden, oordeelende „que celui qui avait organisé l'armée, dressé les plans de campagne, vécu de longs mois de labeur et de peine”, zie *Martinet*, bladz. 76—77.

³) Zie de stukken in *Nieuwe beschouwingen*, bladz. 405.

⁴) Zie *Beroep*, bladz. 162.

draperies et d'étendards", en *Tongeren*, „plantée d'arbres”¹, toen het bericht over het oprukken onzer troepen de feestvreugde kwam verstoren. De Maastrichtsche uitgewekenen hadden nog juist gelegenheid gehad oraties tot den Vorst te houden over de hoop, die nu Maastricht vervulde. Woordvoerder was de bekende Maastrichtsche advocaat JAMINÉ², „dont l'éloquence patriotique a fait palpiter nos cœurs”, schreven de toehoorders in de courant³. Ziehier wat hunne harten zoo buitengewoon deed kloppen:

Sire,

Députés d'une partie des habitans de Maestricht, que les événemens politiques ont exilés de leur ville natale, nous venons présenter à V. M. leurs respectueux hommages. Eux, aussi bien que leurs malheureux compatriotes, qui se trouvent encore au pouvoir des Hollandais, ont salué d'unanimes acclamations votre avènement au trône de la Belgique. Cet avènement, Sire, fait entrevoir aux uns une prochaine délivrance, aux autres, un prochain retour au sein de leurs familles, à tous le terme d'une longue misère.

Sire, vous êtes venu au milieu des Belges pour les rendre heureux, vous l'avez dit; les Maestrichtois sont Belges aussi; qu'il leur soit permis de prendre, dans les paroles bienveillantes de V. M., la part qu'il leur appartient.

De omstandigheden in aanmerking genomen, waren 's Konings woorden waardig genoeg, de uitgeweken of uitgezette heeren aldus toesprekende:

Je sens, Messieurs combien votre position et celle des habitans, qui se trouvent à Maestricht doit être pénible et douloureuse. Il est bien sûr que nous avons de grands droits à faire valoir sur cette ville; mais il faut tacher de l'obtenir en entier. La navigation de la Meuse l'exige d'ailleurs. On m'a dit qu'à Maestricht il n'y avait pas de gros négocians, mais beaucoup de marchands en détail, qui ont sans doute considérablement souffert. Vous m'avez déjà coûté bien des paroles⁴, Messieurs. Soyez sûrs que vous serez l'objet de ma vive et constante sollicitude.

En de *Garde Civique* van het arrondissement Maastricht, die mede den Vorst had gecomplimenteerd:

Je sais que l'arrondissement de Maestricht a beaucoup souffert et que la capitale se trouve dans une situation bien pénible, mais

1) *Martinet*, bladz. 88.

2) Verg. over hem bladz. 9.

3) In de *Émancipation* van 5 Augustus 1831.

4) Zoo staat het er.

j'espère que bientôt, grâce aux négociations, qui vont s'ouvrir, votre position précaire cessera et que vous deviendrez définitivement Belges.

De tijd om zich nu te toonen, was daar!

Op ontvangst in den namiddag van 1 Augustus der dépêche van Oorlog d.d. 30 Juli, waarin den Opperbevelhebber werd opgedragen de aanvallen te beginnen, ging DIBBETS nog in persoon, met kolonel VERKOUTEREN, de vereischte bevelen aan de forten en onderscheidene batterijen geven. De exercitiën werden gestaakt en de bezetting gereed gemaakt, antwoordde de Opperbevelhebber¹, „de wallen en posten, elk oogenblik te bezetten”. Hij zou zich wijders, overeenkomstig ontvangen last, met den Prins-Opperbevelhebber in relatie stellen.

Daartoe zond hij dien 1ⁿ Augustus den ons bekenden kapitein OOSTERHOUT naar den Prins². Den dag van zijn vertrek deed men ter waarborging van de goede reis heen en terug, eene gelukkige vangst. Op het glacis voor de Tongersche poort werd aangehouden een rijtuig, waarin bleken te zitten de omwentelingsmannen RAAYMAKERS, rentmeester van het aan den heer DE MÉRODE toebehoorende nabij de vesting gelegen Pietersheim, en COENEGRACHT, reeds lang Maastricht uitgeweken en nu majoor bij de Belgische Garde Civique; beiden waren ingezetenen van Maastricht en van wapenen voorzien. De Opperbevelhebber liet hen wel dadelijk weder gaan, maar na hun woord te hebben gekregen om den 4ⁿ opnieuw voor de poort te verschijnen en zich ter beschikking van den Opperbevelhebber te stellen, als wanneer hun slechts de vrijheid zou gegeven worden, indien het bleek, dat kapitein OOSTERHOUT behoorlijk zijne reis had gemaakt.

OOSTERHOUT bereikte zonder ongevallen den prins van Oranje en ving den 4ⁿ de terugreis naar Maastricht aan; hij kreeg het volgend briefje van den Prins aan den Opperbevelhebber mede:

Ik neem de gelegenheid waar, die mij door het vertrek van den kapitein OOSTERHOUT aangeboden wordt, om U te melden, dat ik

¹) Rapport d.d. 2 Augustus 1831.

²) Over OOSTERHOUT, blad. 205—206.

overmorgen den 6ⁿ dezer aan de Demer denk te zijn; en den volgenden dag 7 dezer tot bij St. Tron zal voorwaarts rukken

UHEdG. gelieve de begunstigers der goede zaak met dit mijn ontwerp bekend te maken, ten einde zij in tijds hunne maatregelen kunnen nemen, om ons, zooveel in hun vermogen is, te ondersteunen.

Het werd reeds gezegd: niettegenstaande het geluk onze wapenen volgde, zou niemand in het Luiksche een vin verroeren!

Eerst den 6ⁿ kon OOSTERHOUT Maastricht weder bereiken. RAAJMAKERS had aan zijn woord tot terugkomen voldaan en werd onmiddellijk weder losgelaten; COENEGRACHT daarentegen bleef weg; „ter bestraffing van zijnen kwaden trouw” werd op zijn huis beslag gelegd, rapporteerde de Opperbevelhebber¹.

In den ochtend ten 5 ure van den 2ⁿ Augustus rukte eene colonne onder generaal VAN BOECOP langs den linker Maasoever Noordwaarts en daarna Westwaarts naar Lanaken, Veltwezelt, Bessemer; eene dergelijke demonstratie zou naar die zijde, waar zulks het meest doelmatig werd geoordeeld. „vooreerst dagelijks plaats hebben”. VAN BOECOP had daarbij in last om op het hooren van een naderend kanonvuur te trachten „zich, zoo mogelijk, met het mobiel leger in verbinding te stellen”; en alsof het nog noodig ware het te verzekeren, voegde de Opperbevelhebber er in zijn rapport hierover naar 's-Gravenhage aan toe „en kan op eene krachtadige medewerking, dezerzijds, in zoodanig geval, worden gerekend”.

Deze expeditie van den 2ⁿ ontmoette geen vijand²; zij had te Tongeren en te Bilsen „verontrusting” te weeg gebracht, meldde DIBBETS³. Dit bleek ook uit de Belgische bladen. Het waren nu geene verkleede soldaten meer, merkten ze op⁴, „mais des troupes régulières et entrant en plein jour”. Men

1) Rapport d.d. 6 Augustus aan Oorlog.

2) Men zie ook de *Staats-Courant* van 10 Augustus 1831.

3) Rapport d.d. 3 Augustus 1831.

4) Verg. bladz. 38.

4) De *Émancipation* van 5 Augustus 1831. Verg. *Nieuwe beschouwingen*, bladz. 411.

wist nog niet, wat dat beteekende, schreef de courant ¹, maar men vertelde, dat die troepen uitgingen, „à la rencontre des 3000 hommes, qui doivent arriver d'un jour à l'autre de la Hollande”.

Maastricht zelf bleef „voortdurend rustig”, werd gerapporteerd. Op den weg Maastricht-Tongeren werden eenige dorpen bezet door Belgen, waaronder Luiksche vrijwilligers in kielen gekleed; enkelen vertoonden zich zelfs bij het Maastrichtsche kerkhof onder het bereik van het geschut, „hoezeer het voornemen niet schijnt te bestaan, zich te verzwakken, door veel troepen naar deze zijde te doen trekken”, luidde het mede in DIBBETS' rapport ².

In den ochtend van 3 Augustus ging weder eene colonne vroegtijdig denzelfden weg naar Veltwezelt op, om op het hooren van naderend kanonvuur zich met het Noord-Brabandsche leger te verbinden. De macht was 1000 man sterk en stond onder kolonel VON QUADT. Eene compagnie Kurassiers en eene sectie der veldbatterij waren gereed om dadelijk de colonne te steunen, alzoo overeenkomstig de 'n paar maanden te voren gegeven instructies ³. Men kwam intusschen ook nu des avonds terug zonder vriend of vijand te hebben waargenomen.

Met opzet had de Opperbevelhebber dien ochtend van den 3^{en} geene verkenning den Tongerschen weg opgezonden. Hierdoor werd de vijand omtrent onze operaties in groote onzekerheid gelaten; daarentegen was op dien weg een troep Belgen van ongeveer 1000 man, waaronder een bataljon Luiksche *Garde Civique* en vier veldstukken, tot een half uur de vesting genaderd, hetgeen DIBBETS met niet geringe voldoening vervulde. „Het oogmerk om de magt van DAINE te verzwakken, en naar hier te trekken, is alzoo bereikt”, schreef hij aan Oorlog ⁴. Het was DIBBETS' voornemen den Belgischen post bij *De Lindenboom* ⁴ aan te vallen, zoodra hij stellige berichten van den aanvang der vijandelijkheden had bekomen. Hij haakte hierna te eerder, waar hij slechts vervuld was

¹) Van den 3n.

²) Verg. bladz. 199.

³) Rapport d.d. 4 Augustus 1831.

⁴) Verg. bladz. 199.

met vertrouwen op de deugdelijkheid van de door hem gevormde manschappen, schrijvende den prins van ORANJE ¹:

„De troepen, die tot deze expeditiën worden uitgezonden, gedragen zich voorbeeldig, en reikhalzen om met den vijand handgemcen te worden. Geene de minste ongeregdheden zijn in de onderscheidene gemeenten gepleegd, en niettegenstaande sterke hitte heeft geen enkel soldaat zich in den sterken drank te buiten gegaan.

„De kommandanten der kolonnen hebben, op mijn last, de omliggende door hen verkende dorpen doen verwittigen, dat ingeval zij geen bericht geven van het nadren des vijands, dan wel een enkel schot op de onzen door de zoogenaamde Garde Civique geschiedt, de gemeente aan plundering en verwoesting zal zijn blootgesteld.

„Voorts zullen zij de wapens eischen, en binnen de vesting brengen, die aldaar reeds zijn ontvangen, of binnen weinige dagen verwacht worden.”

In den ochtend van den 4ⁿ maakte VON QUADT met eene colonne van 1000 man een tocht over de Smeermaas naar Lanaken en den Bessemer, bij welke gelegenheid hij de te Lanaken bewaarde, voor de Garde Civique bestemde wapens medenam. „Cet acte inattendu d'hostilité a répandu l'alarme dans le Vroenhove tout entier”, schreef men uit Tongeren aan de courant². Vijandelijke troepen waren intusschen niet ontmoet. — Dien 4ⁿ moesten de vader van de bekende familie BOSCH en zijn schoonzoon BONHOMME het ontgelden, dat zij zich niet als rustige ingezetenen onthielden van te speculeeren op Maastrichts vereeniging met België, deelnemende aan „geheime bijeenkomsten” en bovendien niets verzuimende „om hunne gevoelens op eene indirecte wijze voort te planten”: zij werden als „in de tegenwoordige omstandigheden hoogst gevaarlijk” gearresteerd en de stad uitgezet³.

¹) Brief d.d. 4 Augustus 1831.

²) Brief uit Tongeren d.d. 5 Augustus 1831 in de *Émancipation* van den 9ⁿ d. a. v.

³) Rapport d.d. 6 Augustus 1831 van den Opperbevelhebber aan Oorlog. Zie over de familie BOSCH: *Spect.-verh.* bladz. 7—8 en *L. L.*, dl. I, bladz. 134.

Den 5ⁿ Augustus in den zeer vroegen ochtend, volgens Belgische bladen moet het 2, 3 uur zijn geweest, trok generaal VAN BOËCOF andermaal den Tongerschen weg op en nu eerst kreeg men eene flinke aanraking met den vijand bij *Riempst*, waarbij dooden en gekwetsten vielen. Daar dergelijke expeditiën onzerzijds nooit den toelig hadden om stand te houden, keerde ook ditmaal de verkenning naar de vesting terug, hetgeen intusschen de Belgische bladen met blijde berichten over een goeden kamp vervulden¹. Volgens berichten waren troepen uit Tongeren te hulp komen snellen, toen reeds de Hollanders naar de vesting waren teruggekeerd. Niet onaardig is het, vooral in verband met hetgeen weldra te Tongeren zou voorvallen, de humbug te lezen, waarmede deze marsch uit Tongeren den 5ⁿ aan de courant werd beschreven; maar tevens doet het zien, hoezeer de Maastrichtsche verkenningen overeenkomstig des Opperbevelhebbers bedoelingen, de Belgische troepenmacht steeds in onrust hield²:

Cinq heures. La cavalerie sort par la porte de Maestricht. Elle va stationner dans les villages qui avoisinent la chaussée.

On s'attend à une nouvelle attaque pour demain; on l'espère du moins; que la brave garnison de Maestricht vienne, et elle sera reçue comme elle mérite de l'être.

Cinq heures et demie. Le beau bataillon du major Guillaume composé de 1100 hommes entre, et se rassemble sur le marché. Tous chantent en chœur la *Parisienne* et la *Marseillaise*. C'est superbe!

Six heures. Le tocsin sonne. Un estafette arrive à franc étrier. Elle apporte la nouvelle que les Hollandais viennent de faire une nouvelle sortie. Le cri *aux armes!* retentit d'un bout de la ville à l'autre. L'agitation est extrême. Les soldats chantent, sautent de joie et, malgré une pluie battante, se dirigent sur le point menacé; aux applaudissemens d'une foule de spectateurs, qui leur souhaitent

1) Over deze ontmoeting en bronnen er voor, zie *Nieuwe beschouwingen*, bladz. 412. De *Émancipation* van 9 Augustus 1831 houdt een breed verhaal er over van een berichtgever d.d. 5 t.v.; aan het slot hiervan leest men: „On a été bien surpris de l'inaction du bataillon de chasseurs, cantonné à Bilsen.” Dit niet te hulp komen vond zijne oorzaak hierin, dat al de Belgische troepen waren opgeroepen naar Hasselt; zie de aangehaalde plaats der *Nieuwe beschouwingen*.

2) Het bericht is opgenomen in de *Émancipation* van den 9ⁿ Augustus 1831. In den aanhef ervan lezen wij, dat de Cavalerie verlaat „la porte de Maestricht”: bedoeld wordt natuurlijk de *Maastrichtsche poort* te Tongeren, gelijk men te Maestricht had de *Tongersche poort*.

une bonne curée. Les Maestrichtois exilés saisissent les armes à côté de nos braves. C'est un enthousiasme général. Jamais on n'a rien vu de semblable. Tout le monde a les larmes aux yeux.

Vive la liberté! Vive le Roi! Vive la patrie!

Den 6ⁿ Augustus gaf de Opperbevelhebber, die nog altijd niets van het naderen der onzen had vernomen, het volgend bericht aan den prins van Oranje:

„De expeditiën, buiten de vesting, gaan dagelijks voort, maar alleen op den linker Maasoever, en bepaaldelijk de vier hoofdwegen, als:

naar Tongeren;

over Veltwezelt, Mopertingen tot nabij Bilsen;

Lanaken en Bessemer tot in de heide van Asch; en

langs het kanaal te Mechelen.

„'s Avonds, na het poortsluiten, worden de troepen gekommandeerd, en de te nemen directie door mij, in persoon, bij den uitmarsch bevolen.

„De vijand is alzoo verplicht deze vier lijnen voortdurend gade te slaan, of zich, gelijk reeds heeft plaats gehad, aan het ontwapenen der Garde Civique, requisitiën enz. bloot te stellen.

„Een gedeelte der mobiele kolonne, zich bij het poortsluiten in de vestingwerken bevindende, gaat, zoodra het donker is, naar buiten, om alles, wat de vesting nadert, op te ligten.”

„Als het hoofddoel der operatiën”, zeide de Opperbevelhebber echter te blijven beschouwen „de mogelijke verbinding met het leger.” Daarom moest hij zich, zoolang hem de komst hiervan niet bericht werd, tot het verontrusten van den linker Maasoever beperken. „De verwachte komst van het leger verhindert mij”, herinnerde het schrijven, „op den rechter Maasoever te opereren, hetgeen aldaar met schrik dagelijks wordt te gemoet gezien.”

Waar bleef alzoo het mobiele leger?

Den 2ⁿ Augustus was het in vier divisiën Infanterie op verschillende punten de grenzen overgetrokken. De meest Westelijke onder VAN GEEN nam de richting op *Baarle-Nassau* en *Baarle-Hertog*; de tweede divisie onder SAXEN-WEIMAR was van het kamp van Rijen een weinig Oostelijker

over *Gilze* en *Alphen* op *Poppel* getogen met den prins van ORANJE en prins FREDERIK. Men ontmoette den vijand tusschen het gehucht *Den Eel* en het dorp *Raevens*, waaruit NIELLON werd verdreven ¹. Door deze beweging liet men den vijand in den waan, dat het op Antwerpen, en dus op het Belgische Schelde-leger gemunt was, terwijl men feitelijk DAINE's Maasleger, hoofdkwartier Hasselt, op het oog had. Den 3ⁿ zett'en de Prinsen den marsch voort naar *Turnhout*, waaruit NIELLON weder werd verdreven en binnen welke plaats toen de prins van ORANJE zijn intocht deed! ²

Daar van *Turnhout* uit zond deze den 4ⁿ bericht van zijne plannen aan DIBBETS, dat te Maastricht den 6ⁿ met kapitein OOSTERHOUT ontvangen werd, gelijk reeds medegedeeld ³. Opnieuw werd generaal VAN BERCOP den 7ⁿ den Tongerschen weg opgezonden; dit zou nu geregeld herhaald worden, schreef de Opperbevelhebber den Prins terug ⁴, ten einde den vijand in onrust te houden: „hij wordt alsdan niet alleen verplicht, altijd een gedeelte zijner magt, meer bepaaldelijk naar deze zijde beschikbaar te houden, maar zal bovendien de mogelijkheid eener verbinding met het leger, daardoor worden bevorderd”.

Het feit, dat wij gekwetsten in handen des vijands moesten laten, bewijst wel, dat wij op die expeditie van den 7ⁿ meer van den tegenstand der Belgische troepen leden dan wel verwacht had mogen worden, hetgeen natuurlijk de Belgische bladen deed juichen ⁵. Tot die bladen behoorde de *Lynx*; deze en enkele andere Belgische couranten werden in de vesting toegelaten, omdat na de opheffing van de blokkade het ter sluik inbrengen toch moeilijk kon belet worden. Den 7ⁿ, den dag dus van de expeditie, kwamen echter geene bladen in de stad, hetgeen boekverkooper BURY LE FÈBRE, wien de ver-

1) Zie o. a. ook *Martinet*, bladz. 107—109.

2) Zie uitvoerig o. a. *Wüppermann*, bladz. 89—112; BOSSCHA's *Heldendaden*, bladz. 690—691 en 692; *Den Beer Poortugael*, bladz. 175 v.v. Verg. *Martinet*, bladz. 110 v.v.

3) Op bladz. 224.

4) Brief d.d. 7 Augustus 1831.

5) Zie breeder over deze expeditie *Nieuwe beschouwingen*, bladz. 412—413.

spreiding was toegestaan, deed vertellen, dat de Opperbevelhebber ze had aangehouden, „als behelzende zeer nadeelige tijdingen over het Nederlandsch leger”. „Deze onwaarheid, en vooral de daaruit af te leiden kwaadgezinde bedoeling”, rapporteerde de Opperbevelhebber¹, deden geraden achten den boekverkooper, „welke reeds voorlang bij de politie, verdacht werd gehouden, in staat van arrest te stellen”. Hetzelfde lot had getroffen zekeren БОКЕМ, landheer te Wolderen, „welke zich dagelijks in de vesting bevond, en het reeds op hem rustend verdenken vermeerderde, door eene opvallende nasporing van alle de bewegingen van het garnizoen, en de mededeeling daarvan aan de Belgen alzoo niet wel in twijfel konde worden getrokken”.

De Prins was Zuidwaarts getrokken naar *Geel*, en vervolgens naar *Diest*, welke plaats op de breedte van Maastricht, Westwaarts van daar is gelegen. SAXEN-WEIMAR bezette de stad den 5ⁿ; den 7ⁿ betrok er de Prins zijn hoofdkwartier. Dan keerde des Hertogs divisie onverwachts Antwerpen den rug toe en ging het Oostwaarts op Hasselt, ongeveer gelegen in het midden tusschen Diest en Maastricht.

In deze zelfde dagen was de meest Oostelijke divisie, de 4^e of de reserve, onder CORT-HEYLIGERS, over *Eindhoven* langzaam Zuidwaarts tot *Overspell* getrokken, tot deze den last kreeg om ook aanvallend rechtstreeks naar *Hasselt* zich te begeven. Over *Hechtel* en *Helchteren* trok de divisie tot *Houthalen*, waar het den 6ⁿ tot een treffen kwam. De plaats werd door de onzen bezet². DAINE had met het Maasleger zijn hoofdkwartier Hasselt verlaten om deze bezetting te beletten; nu verslagen zijnde, trok hij den 7ⁿ op Hasselt terug³.

Het was daar, dat DAINE in de klem dreigde te komen. Ten Noorden van Hasselt ligt *Zonhoven*; hierheen trok CORT-

¹) Rapport aan Oorlog d.d. 16 Augustus 1831.

²) Het hoofdstuk *Combat d'Houthalen, le 6 août* op bladz. 99 v.v. dl. II *Eenens*, verdient gelezen te worden. Zie o. a. ook *Den Beer Poortugael*, bladz. 181 v.v.

³) Men leze over den terugtocht op Hasselt het rapport van den Belgischen majoor BORREMANS bij *Eenens*, dl. II, bladz 140—141.

HEYLIGERS. Ten Zuiden van Hasselt ligt *St. Truijen*: SAXEN-WEIMAR had den 7ⁿ den weg Diest-Hasselt verlaten om Zuidoostwaarts derwaarts te gaan. De beide Prinsen hielden rechtstreeks Oost op Hasselt aan en vestigden zich den 8ⁿ te *Kermpt*, nog Westwaarts van Hasselt gelegen¹. DIBBETS lag op den uitkijk aan den Oostkant.

DAINE, zich alzoo naar de vier hoofdwindstreken door den vijand bedreigd ziende en in eene open stad als Hasselt geen beleg kunnende afwachten, had nu te kiezen tusschen òf slag leveren, òf eene poging te doen tot ontkomen, òf zich gevangen te geven. Voor het eerste miste hij het vertrouwen op de overwinning; tot het laatste bestond nog altijd gelegenheid; bleef de terugtocht op *Tongeren*, waartoe werd besloten.

De weg *St.-Truijen-Tongeren* maakt uit de basis van een driehoek, waarvan *Hasselt* de Noordelijke top is. De Oostelijke opstaande zijde is de weg *Hasselt-Wimmertingen-Cortessem-Tongeren* en deze is mede de zijde van een driehoek, waarvan de weg *Tongeren-Riempst-Maastricht* de basis en de weg *Hasselt-Bilsen-Veltwezelt-Maastricht* de andere zijde is. Alzoo loopt de weg *Hasselt-Tongeren* tusschen de wegen *Hasselt-St.-Truijen* en *Hasselt-Maastricht*.

Dien weg *Hasselt-Tongeren* koos DAINE voor zijn terugtocht; er waren daar geene vijanden. SAXEN-WEIMAR te *St.-Truijen* van dit plan niets wetende, trok Noordwaarts op *Hasselt* aan, in plaats dat hij op oostelijke zijwegen aldaar geijld was, hetgeen niet onmogelijk scheen, naar den weg *Hasselt-Tongeren*, ten einde DAINE den pas af te snijden. De met DAINE terugtrekkenden waren althans vol vreeze, dat SAXEN-WEIMAR juist door zulk een zijweg tegen hen op hun weg naar *Tongeren* zou oprijzen en daar had men het nu gaande! In grenzenlooze wanorde ijlden ze den 8ⁿ Hasselt uit onder het tegen DAINE gericht geschreeuw van verraad².

1) Men leze het hoofdstuk *Combat de Kermpt*, 7 août op bladz. 107 v.v. dl. II, *Eenens*. Men krijgt er zeer wel de gelegenheid door van de verschillende gevechten een eigen denkbeeld te vormen. Men zie ook *Den Beer Poortugael*, bladz. 195 v.v.

2) Men leze de belangrijke getuigenissen van de Belgische kolonels L'OLIVIER en SPAEN op bladz. 83 en 144, dl. II, *Eenens*.

Onze troepen te *Kermpt* en *Zonhoven* van den onverwachten terugtocht merkende, haastten zich naar *Hasselt*. De Prinsen vlogen in draf DAINE's verlaten hoofdkwartier door om de vluchtenden te achterhalen; het gelukte slechts ten aanzien van de achterhoede bij *Wimmertingen*. De rest des vijands bereikte *Tongeren* in wilde vlucht onder het angst en schrik verspreidende geroep — geschreeuwd moest er toch worden! — *Sauve qui peut! sauve qui peut! Nous sommes entourés, la garnison de Maestricht est sortie, sauve qui peut!*¹

Naar de opvatting van den prins van ORANJE moest nu de beurt komen èn aan den Maastrichtschen opperbevelhebber èn aan SAXEN-WEIMAR. Zoo DIBBETS Tongeren ernstig bedreigde, zou DAINE onder den indruk van de achtervolging uit Hasselt ook daar niet durven standhouden, maar naar het Zuidoost gelegen *Luik* trachten te ontkomen; dat zou hem dan belet worden door den Hertog, die, naar de Prins niet anders wist, te St. Truijen stond en door van daar Oostwaarts ten Zuiden van Tongeren op den weg naar Luik uit te komen, DAINE daar kon opvangen. Slechts het eerste deel van dit programma is uitgevoerd, niet het tweede, daar de Hertog immers reeds naar Hasselt op weg was, waar niets meer te doen viel.

Voor de uitwerking van het eerste gedeelte zond de Prins majoor ROLOFF naar DIBBETS met opdracht om zich van Tongeren meester te maken. Onder den indruk van deze tijding haastte zich de Opperbevelhebber aan DE LA SARRAZ te Aken te schrijven — ook ten einde nu de heeren der contra-revolutie te doen aansporen om van de goede gelegenheid gebruik te maken! — „dat het leger onder het bevel van Z. K. H. den Prins van Oranje het zoogenaamd Belgische leger van de Maas ter hoogte van Hasselt geheel geslagen heeft, zoodat hetzelfde volkomen *en déroute* is”². *Ter hoogte*

¹) Zie de mededeelingen van Belgische ooggetuigen o. a. bij *Eenens*, dl. II, bladz. 149—157. De lezer zal het billijken, dat ik over dit onderwerp speciaal mij beroep op *Belgische* mededeelingen. Verg. *Martinet*, bladz. 178 v. v.

²) Zie breeder *Nieuwe beschouwingen*, bladz. 413—414.

van Hasselt geheel geslagen: men ziet hoe spoedig ontstaan is de legende van een slag bij Hasselt!

Te Tongeren hield de vijand geen oogenblik zich op. Nu in vreeze voor het Maastrichtsche garnizoen ijde alles naar Luik, waarheen de weg vrij bleef¹. Den 9^u schreef DIBBETS den Prins over deze wilde vlucht naar Luik. „De retraite van DAINE” had „in de grootste wanorde plaats gehad”. „De Infanterie en vooral de Garde Civique” hadden „hunne wapens wegge- worpen”. Het scheen, dat DAINE zijne retraite zou vervolgen tot St. Walburge² „en zich alzoo in gemeenschap met de citadel van Luik zal stellen, hetwelk onze operatie op Luik, van die zijde, moeijelijk zal maken”. Zoo was DAINE’s Maas- leger uit elkander gespat, doch, niet opgehouden door SAXEN- WEIMAR’s troepen, bereikte het Luik, zonder groote verliezen te hebben geleden: „on assure”, rapporteerde hierover maar- schalk GÉRARD aan den koning der Franschen, „que les Belges n’ont pas perdu, dans cette dérouté, au delà de cent hommes, ce qui ne fait pas l’éloge de leurs vainqueurs”³. De Maar- schalk kende destijds de omstandigheden niet, en is er mis- schien nooit mede bekend geworden, die voldoende verklaren, hetgeen naar zijn oordeel, niet tot lof der vervolgers zou gestrekt hebben.

In den vroegen ochtend van den 10ⁿ trok generaal VAN BOECOP Tongeren binnen, zonder strijd werd gevoerd⁴. Aan DIBBETS berichtte hij voor den nacht kwartier buiten de stad te zullen nemen, indien hij van het mobiele leger niets ontwaarde. „Zoo ik in den namiddag niets van onze troepen verneem”, schreef hij namelijk, „is mijn plan positie te nemen op de hoogte voor de stad op den weg naar Maastricht, daar ik het geriskeerd zoude vinden, met mijne artillerie en kavallerie den nacht in Tongeren te verblijven; ik zal echter de stad bezet laten door eenige infanterie.”

Met de bezetting van Tongeren was het garnizoen van

¹) Men zie in bijzonderheden over DAINE’s vlucht *Nieuwe beschou- wingen*, bladz. 415—417.

²) Voorstad van Luik; verg. *L. L.*, dl. I, bladz. 61.

³) De brief vindt men bij *Martinet*, bladz. 221—222.

⁴) Verg. *Wüppermann*, bladz. 172—173; *Eencus*, dl. II, bladz. 157—158.

Maastricht tot 3000 man geslonken. Ook overigens had de vesting reeds lang behoefte aan versterking gehad, doch de gebrekkige gemeenschap met Holland had de voldoening er aan belet. Nu aan Oorlog kennis gevende van de vermeestering van Tongeren en de in ontvangst neming van uit deze stad door VAN BOECOP gezonden gevangenen en materieel, besloot de Opperbevelhebber: „De herstelde gemeenschap met Eindhoven zoude alsnu de gunstige gelegenheid aanbrengeu, de verwachte versterking voor de 14e afdeeling infanterie op te zenden. Het korps heeft, na aftrek der handlangers voor de artillerie, thans 150 dienstdoeners; het kader is goed zamengesteld, en zoude door een renfort van 1000 man, na verloop van één maand, met vrucht te gebruiken zijn”¹. In afwachting werden de maatregelen van voorzichtigheid te Maastricht versterkt. „Sedert het bezetten van Tongeren”, luidde de mededeeling aan Oorlog², „zijn de maatregelen van voorzorg, alhier, allezins streng; twee poorten zijn alleen open, tot den invoer van levensmiddelen, en geene personen worden binnen of buiten gelaten, zonder mijne speciale toestemming, daar ik evenmin de Franschen als de verraders vertrouw.” Het kasteel Castert van DE BROUCKÈRE werd als „advertentiepost” betrokken en moest het dus geducht ontgelden. „De bezetting bestaat thans slechts uit 2000 man infanterie, 800 man artillerie, 140 mineurs en 50 bereden kurassiers; hetgeen mij dan ook verplicht heeft, de buitenoperatiën te staken.” — Dit sloot intusschen niet uit, dat de Opperbevelhebber toch in verschillende richtingen, waaronder speciaal Gulpen en Valkenburg behoorden, verkenningen had gezonden, waarvan de commandanten de volgende order medekregen:

Zijner Majesteits leger, onder bevel van Zijne Koninklijke Hoogheid den Prins van Oranje, de zoogenaamde Belgische Armée van de Maas, geheel hebbende verslagen, zullen in alle de gemeentens der provincie Limburg, de gardes civiques dadelijk ontwapend worden, en te dien einde, dagelijks mobiele kolonnes, in de verschillende rigtingen, worden uitgezonden; de kommandanten der-

¹) Rapport d.d. 10 Augustus 1831.

²) Rapport d d. 17 Augustus 1831.

zelve, zullen derhalve onderstaande last, ten allerstrengste volbrengen.

Alle gewapende benden of personen doen arresteren, en naar de vesting als krijgsgevangenen geleiden; de kassen opligten; paarden, wapens en alle andere militaire voorwerpen, van welken aard ook, naar herwaarts overbrengen; voorts, alle gemeenschap met den vijand afsnijden; en in het algemeen datgene verrigten, dat voor de operatien van 's Konings leger, bevorderlijk kan zijn.

De gemeente-besturen, schouten en alle ambtenaren, zonder onderscheid, worden ten strengste aangemaand en gelast, van zoo noodig, niet alleen hulp, maar onverwijld de krachtdadigste bijstand te verleenen, ter uitvoering dezer, en worden daarvoor persoonlijk verantwoordelijk gesteld; alsook van huisvesting, voeding, fourage, wagens en verdere benoodigde middelen, dadelijk te verstrekken, welke door de commandanten der mobiele kolonnes zullen worden gerekwierd; zullende bij gebreke van dien, de gemeente vijandelijk beschouwd, en als zoodanig behandeld worden.

De kommandanten der mobiele kolonnes zullen zich voorts gedragen, naar de geheime instructie en orders, welke ter goeder uitvoering, van de hun opgedragen diensten, noodig geacht zullen worden.

Den 11ⁿ werd aan DIBBETS door CORT-HEYLIGERS bericht, dat zijne divisie *Hasselt* had bezet. „Deze plaats”, meldde hij nader¹. „wordt bezet door de 1^e brigade, bestaande uit vier bataillons schutters, eene geheele veldbatterij, waarvan maar tijdelijk eene sectie naar Lommel gedetacheerd is om zich tegen VAN DEN BROECK te verzetten, die in die streken onrust heeft verwekt². Voorts een escadron dragonders, dat in het opkomen is van Eindhoven en 140 kurassiers. Hasselt wordt versterkt en alhier worden magazijnen opgericht. Te Helchteren, Hechtel, Lommel en Eindhoven komen bataillons tot beveiliging van de route; op dezelve ontbreken echter postpaarden, waardoor de dienst van de kouriers en de aankomst van de adjudanten des Konings zeer vertraagd worden. Ik heb dus de eer Uwe Exc. te verzoeken wel de vereischte bevelen te willen geven, dat in deze dringende dienst zoo spoedig doenlijk voorzien worde.” Ook had CORT-HEYLIGERS verzocht³, dat VAN BOECOP patrouilles uit Tongeren naar *Cortesse*m zou zenden, gelijk van Hasselt derwaarts zou plaats

1) Brief d.d. 12 Augustus 1831 van CORT-HEYLIGERS aan DIBBETS.

2) Verg. bladz. 163 en 189.

3) In zijn brief aan DIBBETS d.d. 11 Augustus 1831.

vinden, om de gemeenschap te onderhouden. Eindelijk vreesde hij, dat zijne gemeenschap met Noord-Braband zou worden afgebroken door de Belgen onder VAN DEN BROECK uit Venlo, die van den linker Maasoever uit Weert, Bree enz. zich bewogen. „De Belgen, die zich te Weert, Bree enz. bevinden”, schreef nog CORT-HEYLIGERS aan DIBBETS, „schijnen zich vereenigd te hebben onder VAN DEN BROECK en zijn gisteren bij Valkenswaard op den straatweg verschenen, zoodat de communicatie afgesneden is. Ik dirigeer derwaarts 4 bataillons, 2 stukken en 50 kurassiers en stel den Prins voor om langs den linker Maasoever eene demonstratie benedenwaarts te doen verrichten.” — DIBBETS voelde echter, naar het schijnt, niet zoo heel veel voor de strategische bekwaamheden van CORT-HEYLIGERS; de ervaring maakte dit aannemelijk. Het is denkbaar, dat de briefstijl wat afgebeten was met het oog op den toestand, doch hier valt het op, ik denk wel niet ten onrechte. DIBBETS toch, „accuserende” de ontvangst van het medegedeelde, schrijft ¹ dat het ondervolgend „dient ter beantwoording”, namelijk:

„Dat de troepen, onder bevel van den heer generaal-majoor VAN BOECOP, niet voor eene uitgestrekte stad, gelijk Tongeren, mijns inziens, genoegzaam sterk zijn, om daarvan te veel te detacheren voor patrouilles, verkenningen enz., en hij ook hoofdzakelijk de weg op Luik moet bewaken, daar van deze zijde, allen morgen om vijf uur, eene sterke patrouille tot half weg Tongeren wordt uitgezonden.

„Dat men de gemeenschap met Noord-Braband heeft afgesneden, heb ik wel verwacht²; indien uit 's Bosch één bat. inf. te Valkenswaard konde worden gezonden, zoude zulks spoedig hersteld zijn. Eene beweging op den linker beneden Maas, zoude voor de bezetting van Tongeren welligt gevaarlijk kunnen worden. De groote zaak moet binnen weinige dagen beslist zijn, gelijk dan ook de operatiën van ons leger schijnen aan te duiden.” — Men zou hieruit lezen, dat wat *verwacht* was, had *voorkomen* moeten zijn en dat CORT-HEYLIGERS over het geheel de zaak minder goed doorzag, naar de meening

¹) Brief d.d. 11 Augustus 1831 van DIBBETS aan CORT-HEYLIGERS.

²) Verg. bladz. 204.

van den Maastrichtschen opperbevelhebber. In ieder geval stelden de feiten dezen in zoover in het gelijk, dat werkelijk *de groote zaak* binnen weinig dagen werd beslist.

VAN BOECOP had aanstonds orde op de verzorging zijner in en om *Tongeren* gelegerde troepen gesteld. Hij trofer nog een zijner soldaten aan, die bij de ontmoeting op den 7ⁿ 1 zwaar gekwetst in 's vijands hadden was gelaten, de kanonnier VAN TEFPELEN. Deze was naar Tongeren toen vervoerd, waar men hem een zijner beenen had afgezet. Zoo vond VAN BOECOP hem terug in zeer beklagenswaardigen toestand, „daar een te hooge amputatie der dij, hem niet alleen het zitten, maar zelfs eene liggende houding op den duur hinderlijk en vermoeijend maakt” 2. — VAN BOECOP liet zich verder met CORT-HEYLIGERS in, te veel misschien, naar ik den indruk krijg, volgens de opvatting van DIBBETS. „De Luitenant-Generaal CORT-HEYLIGERS is te Hasselt”, schreef VAN BOECOP aan DIBBETS 3, „en ben reeds in gemeenschap met hem. Heden zal men voortgaan om deze stad 4 tegen een onverhoedschen aanval te beveiligen; in alle geval is in noodzakelijkheid mijn retraite op Hasselt. Ik zend heden den luitenant KNITZER derwaarts ten einde eenige nadere berigten van Z.E. te ontvangen en te geven.”

1) Zie bladz. 228—229.

2) De aangehaalde woorden in een rapport d.d. 17 Februari 1832 van DIBBETS aan Oorlog. VAN TEFPELEN had op voordracht van DIBBETS de Willemsorde gekregen, waartoe de ridder zich bij DIBBETS vervoegde. De Opperbevelhebber vestigde er de aandacht van Oorlog op, dat 's mans toestand „ten volle beklagenswaardig” was en beval hem daarom aan voor eene jaarlijksche geldelijke tegemoetkoming boven zijn gagement. Nadat Oorlog d.d. 11 April 1832 berichtte, dat VAN TEFPELEN nog was toegelegd eene jaarlijksche gratificatie van f 50, antwoordde de Opperbevelhebber d.d. 4 Mei d. a. v. . . . dat de man zich in het huwelijk zou begeven! — Er was nog een ander bij de ontmoeting van den 7ⁿ gekwetst, dien DIBBETS zich aantrok, namelijk de adjudant-onderofficier C. VAN DRIESTEN. Zich „als een dapper soldaat” gekwetten hebbende, ontving hij de Willemsorde 4e klasse. Toen hij in 1836 van Maastricht werd overgeplaatst naar Hoorn met rang van 2ⁿ luitenant, schreef de Opperbevelhebber d.d. 13 April 1836 een warmen aanbevelingsbrief aan den commandant van het garnizoen aldaar, hebbende „dezen verdienstelijken militair, waar de gelegenheid bestond, van dienst geweest”.

3) Brief d.d. 11 Augustus 1831.

4) Tongeren natuurlijk.

DIBBETS meende echter, dat de keuze van terugtrekken moest afhangen van het oordeel van den Prins-Opperbevelhebber; de mededeeling daarover gaat samen met andere berichten, die men wel zal willen lezen, waarom ik den brief aan VAN BOECOP hier in zijn geheel laat volgen ¹:

De 1e luitenant Gayet, door den heer kolonel De la Sarraz uit Aken gezonden, berigt mij, dat den 9ⁿ dezer, in den namiddag, de Fransche troepen te Mons zijn binnengerukt, aan hun hoofd hebbende de hertogen van Orleans en Nemours, en bestaande uit een regiment dragonders en het 12^e regiment inf. van linie.

Volgens tijdingen van Luik, moet reeds eene commissie naar Namen vertrokken zijn, om den Franschen Generaal, die verondersteld wordt aldaar te zijn aanzoek te doen, zijnen marsch op Luik te verhaasten, ten einde het inrukken onzer troepen voor te komen.

Op een contre-revolutie te Luik is niet te rekenen; de Fransche partij en revolutionairen hebben de overhand, de anderen zijn bevreesd en houden zich stil.

De korpsen van Daine schijnen zich te Luik te herstellen, en mij is stellig verzekerd, dat zijn opvolger in het commando, de generaal Goethals, voornemens is, een aanval op Tongeren te doen. *Weest dus op uwe hoede.*

Tijdingen, van Luik, hier ontrangen, melden dat Leopold, aan het hoofd van het Belgisch leger, zich bij Aerschot op den Demer bevindt; de beweging op Tirlemont doet alzoo veronderstellen, dat ons leger derwaards aanvullender wijze, zal voortrukken. Indien de reserve-divisie van den heer Luitenant-Generaal Cort-Heyligers deze beweging volgt, waarvan UHEdG. *in tijds* kan worden onderdrukt, en wanneer UHEdG. geene stellige bevelen in zoodanige omstandigheid, van Z. K. H. den prins van Oranje mogt hebben bekomen en bijaldien een aanval op Tongeren UHEdG. door overmagt, of de inwendige gesteldheid der stad, verpligte dezelve te verlaten, behoort UHEdG. niet op *Hasselt*, maar op *Maastricht* terug te trekken. Het is alzoo van het hoogste belang, dat afschrift van dezen mijnen brief, met den *meest mogelijken spoed* aan Z. K. H. den prins van Oranje worde medegeedeeld, als ook aan den heer Luitenant-Generaal Cort-Heyligers, met verzoek aan dezen laatste, kopy van mijn brief dadelijk, aan het Departement van Oorlog te zenden.

Er ontstaat nu ook verschil van opvatting tusschen VAN BOECOP en DIBBETS. *Bilsen* ligt ten Noorden van Maastricht, halfweg tusschen deze vesting en Hasselt, m. a. w. te Bilsen zijnde, had men de keuze of Oost naar *Maastricht*, of West

¹) Brief d.d. 11 Augustus 1831 des namiddags 3 uur van DIBBETS aan VAN BOECOP.

naar *Hasselt* te trekken. Op dien grond schreef VAN BOECOP,¹ in antwoord op DIBBETS' brief: „Indien ik de positiën vóór de stad weder inneem, blijft mij altijd de keuze om over *Bilsen* op *Hasselt* of *Maastricht* terug te trekken en de stad blijft altijd zoo lang in mijne magt; dit zal het voorzigtigst zijn. Ook zoude 't allernoodzakelijkst zijn een bataillon infanterie van 't garnizoen van *Maastricht* positie nam aan den *Lindeboom* tot soutien; ik heb wel artillerie en cavallerie, maar de infanterie ontbreekt, naar evenredigheid.”

Per omgaande deed dit schrijven DIBBETS aan VAN BOECOP antwoorden:

UHEdG. schijnt den inhoud van mijnen brief van heden niet wel begrepen te hebben, daar mijne bevelen, bij eene terugtogt naar deze vesting, alleen gegeven zijn, in de veronderstelling, dat de reserve-divisie, van den luitenant-generaal Cort-Heyligers, de beweging van het leger, in de directie van *Leuven* zoude volgen, gelijk ook, dat, in zoodanige omstandigheid, UHEdG. geene stellige bevelen van Z. K. H. den prins van *Oranje* bekomen had, alsmede dat UHEdG. zich verplicht zoude vinden *Tongeren* te verlaten, en het alsdan hoogst gewaagd zoude zijn geweest, de retraits op *Hasselt* te nemen, zonder aldaar op ondersteuning te kunnen rekenen; evenwel blijft het altijd aan UHEdG. overgelaten, zoodanige terugtogt des noodig achtende, over *Bilsen* te nemen.

UHEdG. is te goed met de tegenwoordige bezetting dezer vesting bekend, om niet overtuigd te zijn, dat hier geene troepen meer kunnen worden gemist, en dus het doen post vatten van een bataillon infanterie aan den *Lindenboom*, niet kan plaats hebben; maar zoodra ik van eene offensive beweging op *Tongeren*, in tijds, onderdigt zal wezen, kan UHEdG. altijd rekenen, ik uwe terugtogt herwaarts zal ondersteunen.

Van morgen af, zal zeer vroegtijdig, eene sterke patrouille naar den *Lindenboom* worden gezonden, bestaande uit 50 man infanterie, en 10 à 15 kurassiers.

Tegelijkertijd echter meende DIBBETS de aandacht van den Prins-Opperbevelhebber te moeten vestigen op de hoogst zwakke macht van *Maastricht*, hetgeen hem het volgende deed schrijven²:

„Door het bezetten van *Tongeren* is het garnizoen van deze vesting zóódanig verminderd, dat bij eene onverhoopte terugtogt van ons leger, en de gen.-maj. Van Boecop hetzelfde zullende

¹) De correspondentie heeft steeds den 11ⁿ Augustus 1831 plaats.

²) Altijd den 11ⁿ Augustus 1831.

moeten volgen, de vesting zich in eene allezins hachelijke, ja zelfs gevaarlijke positie zoude kunnen bevinden. Ik acht het alzoo van mijnen pligt U. K. H. hiermede bekend te maken, en Hoogst-Deszelve eerbiedig te verzoeken, om ingeval de aan den heer gen.-maj. Van Boecop gegeven bevelen behouden blijven, en hij gevolglijk op de vesting niet moet repliëren, in tijds op eene versterking van infanterie en kavalerie wel te willen bedacht zijn. 2000 man infanterie en één eskadron kavalerie zouden voldoende wezen. Het gemis der batterij veldartillerie kan alleen voor buiten-expeditie hinderlijk zijn¹. De dienst der infanterie is voor het tegenwoordige zeer bezwarend, daar bij de drie veldbataillons der 3e afd. infanterie maar 2000 onderofficieren en manschappen, en bij de 14e afd. infanterie, na aftrek der handlangers en artillerie, slechts 150 dienstdoeners aanwezig zijn.

Terwijl deze brief aan den Prins afging, schreef deze het volgende aan VAN BOECOP :

No. 410.

Hoofdkwartier Tirlemont 12 Aug. 1831.

Tirlemont, 12 Aug. 1831.

Het is van den beginnen af mijne bedoeling geweest dat de Lt Generaal Cort-Heyligers met zijne reserve-divisie *Hasselt* zoude blijven bezetten en de communicatie met Eindhoven openhouden.

Ingeval van oogenblikkelijke noodzakelijkheid zal het U dus niet moeilijk vallen om op *Hasselt* terug te trekken.

De Opperbevelhebber van het Leger
Willem Prins van Oranje.

Bij overmagt van aanval des vijands laat ik het U echter over om op *Maastricht* terug te trekken, indien U dit doelmatiger voorkomt.

Willem Prins van Oranje.

Generaal Boecop
te
Tongeren.

VAN BOECOP haastte zich dit schrijven DIBBETS toe te zenden met de volgende mededeeling :

Tongeren, den 12 Aug. 1831.

Naar aanleiding dezer missive en omstandigheid, oordeel ik het noodig in ons belang om op de vesting Maastricht ingeval van aanval terug te trekken, en verzoek Uwe Exc. ten einde niet afgesneden te kunnen worden aan de Lindeboom eene ruggesteuning te doen plaatsen. Ik zal vroegtijdig derwaarts ook eenige cavallerie zenden. Ik heb hiervan de Luit.-Gen. Heyligers kennis gegeven.

De Generaal-Majoor komm. der troepen te Tongeren,
Van Boecop.

¹) Verg. de noot op bladz. 211.

Hetgeen DIBBETS nog denzelfden 12ⁿ aldus beantwoordde, waardoor aan een gerezen verschil van meening op vriendschappelijke wijze een einde kwam :

Uwen brief van heden No. 12, ontving ik dezen namiddag om 2 1/2 uren; het was mij aangenaam, en vooral geruststellend voor deze vesting te zien, dat aan U wordt overgelaten op *Maastricht* terug te trekken.

Morgen ochtend ten 5 uren, zal onder bevel van den kapitein Duycker zich naar het dorp *Riempst*, en dus bij den *Lindenboom* begeven een detachement van

2 officieren
6 onderofficieren
8 korporaals
2 hoornblazers en
100 manschappen

der Mobiele kolonne, en

1 luitenant
2 wachtmeesters
2 korporaals
1 trompetter en
20 kurassiers

ten einde aldaar, tot nader order post te vatten, met het hoofdoogmerk om de wegen van *Sichem*, *Mheer*, *Roclenge* tot *Raucour* op den steenweg bij *St. Walburge* uitkomende, door patrouilles, veldwachten en vedetten, van nabij gade te slaan, en UHedG. evenals mij, voortdurend met alle vijandelijke bewegingen bekend te houden.

Ingeval de vijand het voornemen zoude hebben, den steenweg tusschen Tongeren en de vesting te intercepteren, kan UHedG. op eene sterke ondersteuning rekenen.

Het zou ten slotte tot den terugtocht van Tongeren naar Maastricht komen, maar ten gevolge van eene geheel andere omstandigheid dan van een aanval des vijands.

Het Belgische Schelde-leger onder DE TIECKEN had zich eerst in de richting van Hasselt bewogen, ten einde het Maas-leger van DAINE de hand te reiken. Vorst LEOPOLD bevond zich te Luik, toen hij den 2ⁿ Augustus het hervatten der vijandelikheden vernam¹; den 8ⁿ had hij het Schelde-leger bereikt, dat toenmaals bij *Aerschot* lag en zijn grooten slag zou slaan, zoodra de vereeniging met DAINE was gelukt². Het Belgisch ministerie, voor zoover te Brussel aanwezig, had den 2ⁿ Augustus zijn vertegenwoordiger te Parijs mede-

1) Zie bladz. 221—222; zie ook *Martinet*, bladz. 103 v.v.

2) *Nothomb*, dl. I, bladz. 220, 222—224.

deeling aan de Fransche regeering laten doen van den Nederlandschen inval. Vorst LEOPOLD, te Luik zijnde, zonder ministers, had evenzeer dien vertegenwoordiger doen schrijven, doch was daarbij verder gegaan; hij liet toch uitdrukkelijk de hulp der Fransche krijgsmacht vragen. De beide brieven bereikten hunne bestemming den 3ⁿ en den 4ⁿ. Het Fransche ministerie besloot dadelijk tot tusschenkomst, waarvan het bericht den 5ⁿ Brussel bereikte¹; doch vorst LEOPOLD zich vleierende, dat het vereenigd leger DAINE-DE TIECKEN de zaak wel zoude klaar spelen, verzocht het Fransche bestuur het aanrukkend leger niet de grenzen te doen overschrijden², nadat hij op het bericht van de totale vernietiging van het Maasleger, zich in de treurige noodzakelijkheid had gezien het Fransche leger te ontbieden, er „zelfs” bijvoegende, gelijk gememoreerd werd, „dat de hulp der Fransche regeering den grootsten spoed eischte en dat men geen oogenblik dralen moest, wilde men eene algemeene uitbarsting voorkomen”³. Den 9ⁿ Augustus blijkt dan toch de toestand zóó bedenkelijk, dat het Fransche leger onder maarschalk GÉRARD opnieuw wordt uitgenoodigd, België binnen te rukken⁴. Dientengevolge trok het vreemde leger den 10ⁿ over België's grenzen.

Intusschen had de prins van ORANJE, zich niet meer om Tongeren behoevende te bekommeren, het Schelde-leger te gemoet getrokken met het doel om deze troepenmacht, die vóór *Leuven* de gebeurtenissen afwachtte, te omsingelen. De dag der ontknooping, de *grootte zaak*, scheen alzoo te naderen.

Door DIBBETS was de komst der Franschen, naar wij lazen, aan VAN BOECOP medegedeeld⁵ den 11ⁿ des namiddags ten 3 ure. Op eene tegenomwenteling te Luik viel niet meer te rekenen; de Fransche generaal was aangezocht, spoed derwaarts te maken, ten einde de vermeestering der stad door

¹) Zie o. a. de breede en belangrijke bijzonderheden van deze correspondentie en de aanhalingen bij *Ecnens*, dl. II, bladz. 231—241.

²) *Nothomb*, dl. I, bladz. 220—221. — *Martinet*, bladz. 186—187.

³) In het protocol N°. 31 van 6 Augustus 1831: zie o. a. in het 2e Bijvoegsel der *Staats-Courant* van 12 November 1831.

⁴) Zie *Martinet*, bladz. 195.

⁵) Zie bladz. 238.

ons te voorkomen; DAINÉ was zedelijk voorloopig vernietigd en opgevolgd door GOETHALS; deze zou aan een aanval op Tongeren denken; daarvoor waarschuwde DIBBETS den Tongerschen bevelhebber.

Men was alzoo geheel op de interventie voorbereid, toen den 12ⁿ Augustus om 6 $\frac{1}{2}$ uur des ochtends de 1e luitenant SCHARTEN uit 's-Gravenhage te Maastricht kwam met eene dépêche van Oorlog¹. Het bood echter enkel aan ter opvolging het afschrift van een den 10ⁿ Augustus gedagteekend schrijven aan Oorlog van 's Konings secretaris van Staat S. G. DE MEY VAN STREEFKERK, welk belangrijk stuk ik hier in zijn geheel laat volgen:

Het stellig bericht is thans bij den Koning ingekomen, dat de Fransche Regering, wel verre van in de hervatting der vijandelijkheden tusschen Holland en België de uitsluitende bedoeling van Zijne Majesteit te erkennen, om aan Noord-Nederland billijke voorwaarden van scheiding te verzekeren, integendeel daarin het oogmerk ziet, om den vrede in Europa te storen, en op dien grond het voornemen aankondigt om een aanzienlijk legercorps in België te doen binnenrukken, ten einde de Hollandsche troepen terug te drijven.

Z. M., in het belang van Noord-Nederland, alle aanleiding tot eenige vredebreuk met de Mogendheden, zorgvuldig willende vermeden hebben, en gevolgelijk de vijandelijkheden, tusschen Hollandsche en Fransche troepen volstrekt wenschende voor te komen, heeft, in dien zin, aan den Opperbevelhebber van het Mobiele leger, op heden de noodige bevelen afgezonden.

In verband daarmede, verlangt Hoogstdezelve, dat door UHEdG. onverwijd, per estafette, of op zoodanige andere wijzen, als door UHEdG. tot bevordering van zekerheid en spoed, meest verkieslijk zal geoordeeld worden, *geheime* aanschrijvingen worden afgezonden, zoowel aan den generaal baron CHASSÉ, als aan de luitenants generaal DE KOCK, BARON VAN DER CAPELLEN, VERMASEN en DIBBETS, en den generaal-majoor WILDEMAN, ieder voor zooveel hem aangaat, ten einde, voor het vervolg. alle offensieve operaties te staken, voor zooverre Z. K. H. de Opperbevelhebber van het Mobiele leger hem daartoe geene speciale bevelen, of algemeene voorschriften mogt doen toekomen, hoedanige, in allen geval, zouden behooren te worden nagekomen; moerende zij zich anders geheel tot maatregelen van afweer en verdediging bepalen, met dien verstande, dat de thans door ons bezette puuten, binnen de Noord-Nederlandsche grenzen, welke vóór de hervatting der vijandelijkheden mogten zijn geoccupeerd geweest door Belgische troepen, alnu door de onzen niet moeten verlaten, maar in bezit gehouden worden

¹) Gedagteekend 10 Augustus 1831.

De reden waarom de bedoelde aanschrijvingen *geheim* behooren te wezen, bestaat daarin, dat Zijne Majesteit wenscht, dat dezelve enkel tot rigtsnoer strekken van de Nederlandsche bevelhebbers, zonder dat zij daarvan eenige bepaalde aanzegging aan de vijandelijke militaire gezagvoerders laten doen.

Aan den avond van den dag, dat DIBBETS alzoo verwittigd werd van het begin van het einde des veldtochts, ontving hij een brief van generaal CORT-HEYLIGERS, handelende o. a. over de vestiging van eene postgemeenschap op den weg Tongeren-Hasselt-Eindhoven. DIBBETS, hierop dadelijk antwoordende, voegde er het volgende aan toe: „Een bekend Hollandsch heer, vóór eenige dagen met eene belgische pas, naar Doornik gereisd, en heden avond van Namen, Brussel en Luik alhier teruggekeerd, verhaalt mij, dat hij in beide eerstgenoemde steden, de Fransche troepen heeft zich binnenkomen, en die te Namen tot den marsch voorwaards zich gereed maakten; zoo men vermeent op Gembloux. Te Brussel heerschte eene groote consternatie, alles werd verloren beschouwd, indien de Fransche magt niet dadelijk oprukte. Het dorp Rimpst tusschen Tongeren en de vesting, heb ik doen bezetten door 100 infanteristen en 20 kurassiers.”

DIBBETS had zich verder beijverd den inhoud van het schrijven van den Staatssecretaris aan generaal VAN BOECOP te doen kennen. Reeds toch om 8 uur in den ochtend van den 12ⁿ was majoor SYBERS naar Tongeren gegaan om „deze voor het leger zoo grievende tijding” aan VAN BOECOP mede te deelen, gelijk hij Oorlog berichtte. „Ik hoop”, voegde het slot van dat bericht er aan toe, „dat voorn^d. Generaal van Z. K. H. den prins van Oranje bevel zal bekomen op *Maas-tricht* terug te trekken, daar anders de vesting, al ligtelijk, in eene zeer critieke positie zoude kunnen geraken.” Dat die hoop verwezenlijkt werd, weten wij.

Met SYBERS' gaan naar Tongeren kruiste zich op den 12ⁿ een brief van VAN BOECOP aan DIBBETS, waarin o. a. bericht werd, dat zijne verkenning op den weg naar Luik geen vijand ontmoet had. In het antwoord op dit schrijven gaf de Opperbevelhebber ook zijne diepe teleurstelling over het bericht uit 's-Gravenhage te keunen in de woorden, dat

nu „alle hoop op een nederlaag der Belgen geheel verdwenen” was. En toch weer niet alle hoop! Nog onbewust immers van de naderende lastgeving over het staken der vijandelijkheden, berichtte CORT-HEYLIGERS altijd denzelfden 12ⁿ aan VAN BOECOP de steeds voorwaarts gaande beweging van den prins van ORANJE, die zich nu bevond bij *Cumptich* op den weg van St. Truijen naar Brussel. „Volgens bijzondere berigten”, luidde het in die mededeeling, „heeft de vijand aan deze zijde Leuven op de hoogten positie genomen en is er te *Cumptich* scherp gevochten tot 10 uren gisteren avond; het leger is opgebroken om bataille te leveren, moettende er eene divisie om den linker, de andere om den rechter vleugel heen trekken en de derde divisie op den straatweg”. VAN BOECOP, dit schrijven aan den avond van den 12ⁿ ontvangende, haastte zich den volgenden ochtend vroeg DIBBETS er mede in kennis te stellen. „De 1^e-gen. CORT HEYLIGERS heeft mij”, deelde hij DIBBETS mede, „gisteren avond het hiernevens gevoegd berigt doen toekomen, hetwelk mij van zooveel belang voorkomt om 't UEdG. in originali toe te zenden. Wij zijn in gespannen nieuwsgierigheid om den uitslag van de bataille te weten.”

Vol verwachting, dat het in weerwil van het op reis zijnde bevel om de vijandelijkheden te staken, toch tot een veldslag zou komen, antwoordde de Opperbevelhebber den 13ⁿ aan VAN BOECOP:

Uwen brief om 7¹/₂ uren geëxpedieerd, is mij om 9¹/₂ uren geworden.

De tijdingen van Z. E. den Heere Luitenant-Generaal CORT HEYLIGERS, zijn van dat gewigt, UEdG. zich tot den uitslag der bataille, zeker onder de wapens vereenigd zal bevinden.

De berigten van Luik komen mij ook zeer overdreven voor; gebrek aan geweren heeft reeds lang bestaan, en is het niet mogelijk, zij op eens daarvan zijn voorzien. UEdG. heeft zeer voorzigtig gedaan, eene verkenning op *Oreye* te zenden, denkelijk langs de oude chaussée, zoogenaamd *la Romaine*; alles zal van den uitslag der bataille afhangen, en verzoek UEdG., mij met den meesten spoed, daarvan mededeeling te doen.

Heden morgen, heb ik twee kompagniën Geldersche schutterij, terugkeerende naar Hasselt, uitgeleide gedaan; het is niet mogelijk een schooner personeel te zien; zij hadden het te Hasselt veroverd materiaal en wapens herwaards getransporteerd.

In mijnen brief van gisteren, waarbij ik UHEdG. afschrift der twee geheime stukken heb toegezonden, wordt duidelijk gezegd er moet worden verstaan, dat de nadere bevelen van Z. K. H. den prins van Oranje zullen worden afgewacht, en daar de vijandelikheden, volgens Uw berigt van heden, schijnen te continueren, behoort UHEdG. zich in dezelfde positie te beschouwen, als vóór dezelve ontvangen was.

Dan eindelijk brengt een estafette aan DIBBETS dien 13^u het volgend bericht van CORT-HEYLIGERS: „De Belgen onder LEOPOLD positie voor Leuven genomen hebbende, zijn gisteren in dezelve door ons leger aangetast, *geslagen* en heden trekt hetzelfde tengevolge eener geslotene kapitulatie binnen Leuven en zoude waarschijnlijk binnen Brussel gekomen zijn, belettede de fransche interventie niet alle verdere offensieve bewegingen. Ik haaste mij Uwe Excellentie deze voor onze wapenen zoo roemrijke gebeurtenis mede te deelen.”

Wat er op dien 12^u bij *Leuven* gebeurd was, weten wij. In den vroegen morgen had de Prins last gegeven bij *Cumptich* ten Westen van *Thienen* het vuur te openen. Nog nader den weg naar Leuven op, uit *Roosbeeck* en *Neerbutsel* was de vijand teruggeworpen; een eind verder te *Bautersem* zag deze zijn heil in de vlucht. Juist had de Prins tot verdere vervolging last gegeven, toen lord WILLIAM RUSSELL hem kwam mededeelen, dat de regeeringen van Groot-Britannië en Frankrijk het staken der vijandelikheden verlangden en dat een Fransch leger, welks voorhoede reeds gevorderd was tot *Wavre* (gelegen op 27,2 kilometer recht ten Zuiden van Leuven) aanrukte om aan dat verlangen klem bij te zetten. De Prins had zich hieraan te onderwerpen ¹.

Dat onze troepen in dien korten tijd van tien dagen zóó ver konden doordringen en dus de schoone dagen van Leuven worden doorgemaakt, dat was zeker mede te danken aan den waardigen man, die nu een jaar lang het gezag te Maastricht had hoog gehouden, het mobiele leger gelegenheid schonk zijn marschplan te volgen en ten einde te brengen, zonder er rekening behoefde gehouden te worden met vijandelijk Limburg. Het succes had evenzeer in allen

¹) *Staats-Courant* van 14 Augustus 1831; zie o. a. ook *Eenens*, dl. II. bladz. 183 v.v.

deele aan DIBBETS' doorzicht recht doen wedervaren: de Belgen zelven erkenden met zoo vele woorden, dat dáár de oorzaak van zoo vele teleurstellingen had gelegen¹. Maar ook van Nederlandsche zijde werd dit wel gevoeld, gelijk er uitdrukking aan werd gegeven in eene naamlooze nota, gedagteekend Maastricht 7 September 1831, die men aantreft in het geheim archief van het departement van Oorlog, en waarin men o. a. het volgende leest²:

„De welberekende uitvallen van het garnizoen, meestal in persoon door den Opperbevelhebber bestierd, immers hielden een gedeelte van het zoogenaamde Maasleger in bedwang, en hebben den vijand bij zijn retraite bij voortdoring onder het bereik onzer zegevierende arméekorpsen gehouden, terwijl het zoo spoedig als onverwacht bezetten van Tongeren, Luik met de verstrooide Maasarmée ontrustte en in den band hield. De Prins van Oranje ook werd daardoor in staat gesteld zijne hoofdmagt bijeen te houden en Leopold den 12ⁿ Augustus bij Leuven te achterhalen en de Schelde-armée te verslaan voordat Maarschalk Gérard hem kon bijspringen en van den door hem ontvangen doodneep bevrijden. En zulks zoude alvast niet gebeurd zijn, wanneer Z. K. H. vooraf zich van Tongeren had moeten verzekeren, operatie, welke een dag ten minste zou hebben doen verspillen.”

HOOFDSTUK XIX.

Maastricht na den Tiendaagschen Veldtocht in Augustus 1831.

Den dag, dat de dreigende ontmoeting met het Fransche leger den prins van ORANJE verplichtte op zijne schreden terug te keeren, den 12ⁿ Augustus, had de Maastrichtsche Opperbevelhebber in den namiddag eenige tropeeën in ontvangst

¹) *Nieuwe beschouwingen*, bladz. 414 met het oordeel van CH. BEHR en bladz. 416—417.

²) Ik vermoed, dat deze nota afkomstig is van den op bladz. 133 vermelden inspecteur VRIJTHOF. Van zijne hand vindt men namelijk eene wèl door hem onderteekende nota van Juni 1831, houdende „Eenige

te nemen, gekomen uit Hasselt, begeleid door twee compagnieën Geldersche schutterij, ongeveer 200 man sterk, en staande onder bevel van den kapitein baron VAN ITTERSUM. In den ochtend van den 13ⁿ deed hij deze manschappen uitgeleide; hun gedrag had, rapporteerde de Opperbevelhebber¹, „tot geene de minste klagten aanleiding gegeven”. Den 13ⁿ kwam weder een transport uit Hasselt, nu onder geleide van een compagnie Noord-Hollandsche schutters uit de Zijpe, die den 14ⁿ terugkeerden. „Verwonderd ben ik”, schreef DIBBETS aan Oorlog², „over de schoone en sterke zamenstelling der korpsen schutters, wier geestdrift en goed gedrag tot roem der natie strekken. Onder de vermeesterde wapens enz. te Tongeren, bevond zich de Belgische vlag, die ik, voor heden, in eene kleine dimensie op het fort St. Pieter, onder de Nationale vlag heb doen hijschen, hetgeen alhier, bij de officieren en soldaten veel vreugde heeft veroorzaakt.” Aldus waren uit Hasselt te Maastricht aangekomen 41 wagens veroverd materieel, terwijl nog meer verwacht werden. „Welke ezels!”, riep de Opperbevelhebber uit in een schrijven hierover aan VAN BOECOP te Tongeren³, „een zoo belangrijk materieel, in een open stad, in het gezigt des vijands te laten, in stede het depot daarvan in de nabijgelegen citadel van Luik op te leggen. De Belgische vlag, te Tongeren vermeersterd, waait heden van het fort St. Pieter, onder de Nationale vlag.”

In en om Maastricht hadden „de roemrijke voordeelen door ons leger behaald”, schreef de Opperbevelhebber aan Oorlog⁴, „een onbeschrijflijken schrik verspreid”. Geen vijand ver-

beschouwingen over Maastricht en verdere Generaliteitslanden en hunne betrekking met de Noordelijke provinciën”. In de ongeteekende nota wordt daarnaar als volgt verwezen: „Heb ik bij eene vroegere gelegenheid getracht, het belang te bewijzen, dat voor Holland in deszelfs civiele, commerciele en militaire betrekkingen in het bezit van Maastricht gelegen is, zoo bekrachtigen de laatste gebeurtenissen de waarde mijner eerste gezegdens.”

1) Rapport aan Oorlog d.d. 13 Augustus 1831.

2) Rapport d.d. 14 Augustus 1831.

3) Brief d.d. 14 Augustus 1831.

4) Rapport d.d. 14 Augustus 1831.

toonde zich uren in den omtrek¹ en alom leverde men aan onze verkenningen, zoowel uit Tongeren als uit Maastricht gezonden, de wapenen der Garde Civique in. Den 12ⁿ was van Maastricht eene sterke patrouille onder majoor BEKIUS naar *Gulpen* gezonden; deze zich aldaar ververschende, zooals het heette, was het voldoende, dat inlichtingen gevraagd werden over den weg naar Valkenburg, om de Belgische autoriteiten er toe te brengen dien dag en den volgenden in 18 omliggende dorpen de Garde Civique te doen ontwapenen en de geweren naar Luik te laten brengen. Belgische bladen verhaalden hoe de onzen zich ten koste der gemeente te goed deden en de autoriteiten aan den haal gingen².

Jammer, dat de geestdrift in de vesting zich soms uitte op eene bijzonder onsympathieke wijze, ten koste toch van voor Belgischgezinde gehouden of van katholieke ingezetenen. Het deed den Opperbevelhebber den 16ⁿ Augustus de volgende waardige dagorder uitvaardigen :

De roemvolle overwinning, behaald door het leger, onder bevel van Z. K. H. den prins van Oranje, heeft te regt, den geestdrift dezer bezetting en het Nationaal eergevoel ten hoogste opgewekt.

De pligten, die elk in zijnen rang en betrekking te vervullen heeft, behooren dan ook, met verdubbelden ijver en naauwgezetheid te worden betracht.

Niet alleen, is aan het Garnizoen de zoo eervolle verdediging der vesting opgedragen, maar moet den vreedzamen burger, door handhaving van orde, steeds rust en bescherming ondervinden.

Sedert eenige dagen zijn echter verschillende klagen ter mijner kennis gekomen, dat rustige, welgezinde inwoners, niet vrij zijn, op straat, in koffijhuizen en herbergen te worden beleedigd en zelfs mishandeld.

Tot dus verre, is het gedrag van alle wapencorpsen, op het voordeeligt aan Zijne Majesteit kenbaar gemaakt; zoodanige ongeregeldheden, geheel met de krijgstucht strijdig, zouden tot het tegendeel noodzaken.

Deze aanmerking zal voldoende zijn, hieraan al dadelijk een

1) Rapport d.d. 15 Augustus 1831 over eene verkenning op dien dag van kapitein DUYCKER.

2) „Les gardes civiques ont dû se disperser. Les Hollandais se sont fait donner à boire et à manger aux frais de la commune de Fauquemont dont le bourgmestre, le percepteur et le curé avaient quitté l'endroit.” *Émancipation* van 18 Augustus 1831 over eene verkenning op den 13ⁿ naar Valkenburg.

einde te maken en mij van de verplichting te onthoefen, tot allezins strenge maatregelen over te gaan.

Ofschoon de koninklijke order, waarvan wij kennis namen, luidde, dat slechts „de thans door ons bezette punten, binnen de Noord-Nederlandsche grenzen” zouden bezet blijven en Tongeren niet binnen die grenzen was gelegen, had VAN BOECOP zich, met het oog op den onzekeren staat des oorlogs, blijven beijveren de plaats te versterken. „De werkzaamheden om dit plaatsje tegen eene overrompeling te bewaren, zijn bijna voltooid”, berichtte hij den 14ⁿ aan DIBBETS; „er is veel en goed gewerkt; er ontbreekt gereedschap; er moeten vele palissaden gemaakt worden om de stad langs de laagste muren te beveiligen; hout ontbreekt niet en indien er geen gebrek aan gereedschappen was geweest, zoude zulks voltooid zijn; de inundatie werkt goed, doch daarover komen vele klagten; 't is jammer hierdoor de armste inwoners 't meeste lijden. De troep wordt goed gevoed; doch is gefatigeerd doordien de plaats nog al uitgestrekt is.” Nog den avond van dien dag antwoordde de Opperbevelhebber, dat hij met genoegen de beveiliging der stad vernam „ten gevolge der doelmatige middelen in het werk gesteld”; aan gereedschappen kon hij niet helpen; „evenwel”, voegde hij er aan toe, „moeten die in eene stad als Tongeren, welke alleen van den akkerbouw bestaat, ligtelijk door rekwisitie verkrijgbaar zijn”.

Den 15ⁿ zond de commandant te Luik, VAN DER MEERE, een bode naar *Tongeren* met brieven voor de generaals VAN BOECOP en DIBBETS, houdende, gelijk VAN BOECOP aan DIBBETS meldde, „er op den 13ⁿ dezer eene overeenkomst gesloten is, die bepaalt alle vijandelijkheden tusschen de Belgische en Hollandsche troepen van stonde aan moeten ophouden”. De Opperbevelhebber antwoordde per omgaande VAN BOECOP, dat van de mededeeling geene notitie moest genomen worden; men had slechts af te wachten de bevelen van den prins van ORANJE¹.

Intusschen was reeds vóór de ontvangst van VAN BOECOP'S

¹) Zie de brieven en de herinnering aan de geheel andere wijze, waarop generaal CHASSÉ eene dergelijke mededeeling van den vijand behandelde in *Nieuwe beschouwingen*, bladz. 403—404.

schrijven, in den ochtend van denzelfden 15ⁿ majoor SYBERS uit Maastricht naar *Hasselt* gezonden, ten einde den prins van ORANJE eenige mededeelingen te doen over Tongeren, Riempst, den rechter Maasoever, en in verband daarmede bevelen te vragen. De zendeling trof daar den Prins niet aan, wèl generaal CORT-HEYLIGERS, die hem de dagorder overhandigde, waarbij de Prins aan het leger bekend maakte de staking der vijandelikheden¹. SYBERS keerde hiermede over Tongeren terug, tevens bringer van een brief van CORT-HEYLIGERS aan VAN BOECOP, waarin hij kennis gaf: „dat alhier alle kragten worden ingespannen, zoo om de aanwezige magazijnen te evacueren, als om de reeds aangelegde verdedigingswerken te vernietigen, terwijl waarschijnlijk den 17ⁿ dezer de plaats door de troepen onder mijn order zal moeten verlaten worden en door andere troepen zal worden bezet”. DIBBETS, de dagorder van den Prins ontvangende, schreef den 16ⁿ aan VAN BOECOP om, in overeenstemming met hetgeen te Hasselt geschiedde, „de aangebrachte verdedigingsmiddelen te Tongeren al dadelijk te doen vernietigen”; men moest beginnen met de poorten, „die van Luik het laatst”; wat nog te evacueeren viel, werd verzocht „nog heden, zoo mogelijk, te bewerkstelligen”. Denzelfden 16ⁿ kon VAN BOECOP den Opperbevelhebber antwoorden, onder mededeeling, dat nog een paar wagens met goederen gezonden zouden worden: „De slegting der alhier aangelegde verdedigingswerken is bijna voltooid.” De Opperbevelhebber zelf zond in den ochtend van den 17ⁿ de in subsistentie zich bevindende dragonders, alle Noord-Nederlanders, over Bilsen en Hasselt naar het depot van het regiment terug.

Eerst in den namiddag half vier van dien 17ⁿ ontving hij het volgende officieel bericht, den 15ⁿ te *Thienen* geschreven door den chef van den Generalen Staf van den prins van ORANJE, baron DE CONSTANT REBECQUE:

Ik heb de eer Uwe Excellentie te doen kennen, dat tusschen Zijne Koninklijke Hoogheid den Opperbevelhebber, en den Maarschalk, kommanderende het Fransche leger, eene overeenkomst

¹) De dagorder o. a. afgedrukt bij *Wüppermann*, bladz. 401.

getroffen is, door dewelke bepaald is, dat de Nederlandsche troepen zullen terugkeeren naar hun eigen grondgebied; bestaande er tevens een wapenstilstand, zoo met de Fransche als Belgische troepen.

Tengevolge van deze overeenkomst zullen de troepen, welke van Maastricht naar Tongeren zijn gezonden, weder naar die vesting moeten terugkeeren op den 17ⁿ dezer. Hetzelfde bevel om naar Maastricht terug te keeren, zal Uwe Excellentie geven aan de kompagnie, welke uit die vesting naar Hasselt is gezonden.

Het hoofdkwartier van Zijne Koninklijke Hoogheid zal den 16ⁿ dezer te St. Truijen zijn en den 17ⁿ en 18ⁿ te Hasselt.

En zoo scheen het uur te naderen, waarop de bisschop van Luik, onsympathieke VAN BOMMEL¹, doelde, toen hij, in deze dagen Meerssen en omstreken bezoekende om het vormsel te bedienen en de menschen tegen het Hollandsch gezag op te zetten, te Meerssen zou gezegd hebben²: „Hebt nog eenige dagen geduld, dan zijt gij van het juk der Hollanders bevrijd.”

Voor Tongeren sloeg het uur der bevrijding nu. De Opperbevelhebber had toch dadelijk aan VAN BOËCOP last gegeven om onmiddellijk terug te keeren, waardoor dit nachtwerk werd. In den loop van den 17ⁿ op den 18ⁿ opende Maastricht zijne Tongersche poort voor VAN BOËCOP en de zijnen. Om de drukte nog te vermeerderen kwam onverwacht den 18ⁿ het bericht, dat prins FREDERIK uit Hasselt denzelfden dag de vesting zou bezoeken³!

De Opperbevelhebber, vergezeld van zijn staf, reed den Prins ter hoogte van fort Koning Willem te gemoet. Onder het losbranden van het geschut ontvangen, werd de Vorst aan de eerste barrière bij de Tongersche poort door het gemeentebestuur begroet. Te midden van „eene onbeschrijfelijke vreugde”, schreef DIBBETS aan Oorlog⁴, zag zich de Prins ingehaald, overal ontmoetende de grootste geestdrift. Het garnizoen en de des nachts teruggekeerde Tongersche bezetting — moede als zij was! — stonden op de markt

1) Over hem de *Publications*, bladz. 331 en noot 22, bladz. 342.

2) DIBBETS' rapport aan Oorlog d.d. 17 Augustus 1831.

3) Zie ook de *Staats-Courant* van 23 Augustus 1831.

4) Rapport d.d. 18 Augustus 1831.

en in de Boschstraat geschaard, onder slagregens. Zoó werden ze in oogenschouw genomen. Na afloop der parade kreeg de Tongersche bezetting nog geene rust, in zoover het 1^e eskadron en de 4^e compagnie der afdeeling Kurassiers onder overste NYPELS op last van den prins van ORANJE dadelijk vortrekken moesten, ten einde nog dien dag te marcheeren naar Winterslag, den 19ⁿ naar Peer en den 20ⁿ naar Someren, om zich daar onder commando van CORT-HEYLIGERS te stellen. Commandant van de 3^e en 4^e achterblijvende veldeskadrons, sterk 237 manschappen en officieren, benevens 240 paarden, werd nu majoor GUERIN. Ten zelfden dage rukte de vesting binnen het reserve-bataljon der 8e afdeeling Infanterie, sterk 25 officieren, 786 onderofficieren en manschappen.

Van de bezichtiging der wallen en werken moest door prins FREDERIK worden afgezien, wegens den aanhoudenden regen. Om één uur ontving de Prins ten huize van den Opperbevelhebber het korps officieren, de burgerlijke collegiën en de geestelijkheid der onderscheidene gezindheden. Na een maaltijd vertrok de Prins om 3 uur over Bilsen naar Hasselt, „ten uiterste voldaan”.

In eene dagorder maakte de Opperbevelhebber aan het garnizoen bekend, dat hem door Z. K. H. was opgedragen, om de hoogste voldoening te betuigen, zoowel over de plaats gehad hebbende uitvallen, in den loop der maand gedaan, als wegens het verrichte door de bezetting te Tongeren, „hetwelk op de operatiën van het leger den gewenschten uitslag heeft gehad”; bovendien liet de Prins er zich niet minder voldaan over verklaren: „dat, niettegenstaande het ongunstig weer, en een gedeelte der troepen dezen nacht op marsch is geweest, het goed uiterlijk voorkomen, de verwachting heeft overtroffen”. Dan besloot het stuk met 'n: „De eer en het genoege, die de bezetting heeft mogen genieten, een onzer dappere Prinsen, na de roemrijke behaalde overwinningen, in haar midden te zien, zal bij een ieder voorzeker de hoogste voldoening verwekken.”

De vermeerdering van het garnizoen, die den 18ⁿ verkregen was, moesten de ingezetenen weder gevoelen, aangezien deze troepen „door gebrek aan kazerneering, maar vooral

aan ligging", bij de burgerij ingekwartierd werden¹; eerst toen de 14^e afdeling Infanterie, op last van den prins van ORANJE, den 28^u naar 's-Hertogenbosch werd gezonden, konden de ingekwartierden binnen een paar dagen de kazernen betrekken. Overigens had de garnizoensversterking ten gevolge, dat de vesting — „alsnu genoegzaam verzekerd", schreef de Opperbevelhebber aan VAN BOECOP² — minder streng bewaakt behoefde te worden, zoodat de order van DIBBETS kon luiden³: „De Pieters- en Boschpoorten worden weder, als gewoonlijk, voor de landlieden en den invoer van levensmiddelen open gesteld. De *strengere* consignes van de Tongersche en Oude Wijckerpoorten worden opgeheven."

Voor den Opperbevelhebber bleef nog de lastige taak om „de diensten door verscheiden hoofd- en verdere officieren, in deze zoo buitengewone als hoogst gevaarlijke tijden, van den aanvang der onlusten aan den dag gelegd", gelijk hij bij zijne voordracht aan Oorlog schreef⁴, door decoratiën te doen erkennen.

Gelijk dikwerf met algemeene voordrachten, hoogst moeilijk is de keuze; uit den aard der zaak beijvert men zich in het algemeen zijn plicht te doen en niet altijd zijn de omstandigheden van dien aard, dat ze op eene onderscheidende wijze aan den dag treden. Zoo luidde het in de nota voor de *Artillerie*: „De voor de verdediging en het behoud der vesting aan den dag gelegde blijken van kunde, beleid en onvermoeiden dienstijver hebben aan de officieren der Artillerie onder een algemeen oogpunt beschouwd, een welverdiend regt op de erkentelijkheid van het Gouvernement verworven; de werkring aan velen aangewezen, heeft de gelegenheid tot eene bepaalde voordragt niet opgeleverd." Van de *Infanterie*: „Indien het behoud der vesting, in de doorgebrachte gevaarlijke tijden, door verraad en zamengespannen vijandelijke pogingen van binnen en buiten gekenmerkt, als de maatstaf der belooning zal worden beschouwd, heeft ieder corps daarop

¹) Rapport d.d. 18 Augustus 1831 van den Opperbevelhebber aan Oorlog.

²) Schrijven d.d. 20 Augustus 1831.

³) Order d.d. 18 Augustus 1831.

⁴) Gedagteekend 23 Augustus 1831.

geregte aanspraak verkregen; gelegenheid heeft aan velen ontbroken, zich op eene meer dadelijke wijze te onderscheiden, daar, in het belang der verdediging zelve, menigvuldige uitvallen ongeraden zouden zijn geweest. Dit op den voorgrond stellende, zal mijne voordragt voor de infanterie, zoo ik vertrouw, het voorgesteld doel bereiken, namelijk, om dit wapen, in evenredigheid der Artillerie, in de niet mindér welverdiende erkentelijkheid van het Gouvernement te doen deelen." En over de *Cavalerie*: „De groote diensten door de veldescadrons der Afdeeling Kurassiers N°. 1 zoo binnen als buiten de vesting bewezen, hebben voorzeker aan de verdediging merkbare kracht bijgezet, doch hebben de omstandigheden, gelijk uit mijne rapporten zal gebleken zijn, hun de gelegenheid benomen, zich bij de gedane uitvallen, op eene dadelijke wijze te onderscheiden.”

Bracht dit reeds eenige beperking in de voordracht mede, toch viel de uitkomst er van, gelijk die bleek uit het koninklijk besluit van 10 September 1831 N°. 103, lang niet mede, zoodat de Opperbevelhebber bij schrijven van den 23ⁿ d.a.v. niet alleen er zijn „leedwezen” over aan Oorlog betuigde, maar opnieuw aandrang te bedenken: de generaals VAN BOECOP en VERKOUTEREN; den majoor en den kapitein der Genie ENGELEN en WITTEVEEN DE KETH; den kapitein DE BOCK en den 1ⁿ luitenant SIMONS van de 14^e afdeeling Infanterie; den overste BIJLEVELD, de kapiteins HOJEL en DE BRUIN, de luitenant DOORMAN en VAN VERSCHUUR, van het 3^e bataljon Veldartillerie, den majoor BERGSMA, den 1ⁿ luitenant MASCHECK en den 2ⁿ luitenant HARTWIJK van het korps Mineurs.

„In de onderscheiden moeilijke tijdvakken, welke sedert het uitbarsten der onlusten in deze vesting zijn doorgebracht, ben ik in gemoede overtuigd”, besloot DIBBETS zijn aandrang, „dat deze officieren, door gehouden gedrag, tot de voorgedragen onderscheiding wel zouden verdienen in aanmerking te komen, en hoop dat Uwe Excellentie het niet ten kwade zal duiden, ik, als Chef, mij veroorloof hunne belangen nogmaals bij deze aan te bevelen”¹.

¹) De commandant der 8e afdeeling Infanterie, kolonel VON QUADT, had mede zijn ernstig beklag bij den Opperbevelhebber over de toe-

Doch prins FREDERIK, als Admiraal en Kolonel-Generaal, chef van Marine en Oorlog, meende niet nader hierop te moeten ingaan, zoodat bij schrijven .d.d. 22 October 1831 door Oorlog aan den Opperbevelhebber werd medegedeeld: „dat Z. K. H. geene termen heeft gevonden, om, voor het tegenwoordige, op de hier bedoelde zaak terug te komen, of, daaromtrent, den Koning met een nieuw voorstel te adieëren”.

Nochtans was de Regeering er zelve toe gekomen om bij missive van Oorlog d.d. 15 October den Opperbevelhebber te hooren over eene aan majoor PELERIN te geven onderscheiding. Deze chef van de Maastrichtsche maréchaussée stond echter verre van goed aangeschreven¹, hetgeen den Opperbevelhebber den 19ⁿ aan VAN BOECOP het volgende deed opmerken: „De onlangs toegekende belooningen hebben bij vele verdienstelijke hoofd- en verdere officieren dezer bezetting, die daarin niet hebben gedeeld, een zeker misnoegen verwekt, en zoude daartoe voorzeker op nieuw aanleiding worden gegeven, indien genoemde Majoor een bepaald blijk van de tevredenheid des Gouvernements bekwam. In de moeilijke oogenblikken toen van de zijde der Marechaussee belangrijke medewerking moest worden verwacht, is deze Hoofdofficier mij nimmer van eenige dienst geweest. Ik kan dus, wat mij betreft, geene consideratiën of advies ten zijnen voordeele uitbrengen; evenwel is het mogelijk, daartoe bij UHEDG. termen kunnen aanwezig zijn.” Doch ook VAN BOECOP's advies was afwijzend. — In 1833 kon de Opperbevelhebber er op terugkomen, omdat het bezwaar eigenlijk slechts gold niet de decoreering van PELERIN op zichzelf, maar zijne decoreering alléén. Bij missive d.d. 23 December 1833 deed namelijk luit.-kolonel HULST, commandant der 8e afdeeling Infanterie te Maastricht, alsnog een voorstel aan DIBBETS ter decoreering van twee hoofdofficieren, zes kapiteins en zes luite-

gekende decoratiën ingezonden. De Opperbevelhebber antwoordde hem d.d. 24 September 1831 instemmend en onder mededeeling, dat hij zich voorbeheld „ter gepaster gelegenheid, en gelijk reeds aanvankelijk is geschied, het belang der voorgedragenen op nieuw aan te bevelen”.

¹) Zie over hem *Spect.-verh.*, bladz. 86.

nants. DIBBETS antwoordde den volgenden dag, dat hij reeds den wensch had geuit, „dat de verhouding der toegekende decoratiën zeker, wat de 8^e afdeeling infanterie betreft, wat ruimer had kunnen zijn”, dat hij alsnog het noodige in het belang der afdeeling had verricht, en de voordracht van den Kolonel alsnog zou doorzenden: „Niets meer ter harte nemende”, voegde hij er aan toe, „dan de ware belangen der korpsen onder mijne bevelen, met ter zijde stelling van al hetgeen mij persoonlijk betreft”.

Met welk een ernst DIBBETS de zaak opnam, blijkt uit het alzoo toegezegde rapport, dat hij over de zaak aan Oorlog zond¹. Hij ving aan met mede te deelen, dat, aangezien de 8^e afdeeling Infanterie de vesting verliet, hij bij eene overgelegde dagorder² zijne erkentelijkheid betuigd had, „die de bewezen diensten in de hagchelijke dagen van 1830 en 1831, in den volsten zin des woords vorderen”. Intusschen had hij „bij het korps officieren eenige gevoeligheid bespeurd, dat hetzelfde niet in die evenredigheid als andere wapenen in de gunstige onderscheiding heeft gedeeld, waarop het meende te kunnen rekenen, op grond der, door mij, in den beginne van de plaats gehad hebbende onlusten dikwerf herhaalde verzekeringen, dat de diensten erkend en niet onbeloond zouden worden gelaten”. Daarop had zich zijne voordracht gegrond van 23 Augustus 1831 en het was hem „destijds hartgrievend”, dat aan die voordracht niet meer gevolg was gegeven. Dit trof hem te dieper, omdat de teleurgestelden het hem, Opperbevelhebber, verweten. De commandant der 8^e afdeeling, overste HULST, had er hem indertijd alzoo over gesproken, en toen was door den Opperbevelhebber aan HULST de bevrediging gegeven, „dat bij het einde van den staat van zaken, bij het opheffen van den staat van beleg, daarop kon worden teruggelaten, en hem daartoe ook de vrijheid gelaten”. Maar nu die omstandigheid zich nog niet voordeed en het korps de vesting stond te verlaten, had de Overste hem, Opperbevelhebber, een bij het rapport overgelegden brief geschreven, waarin op de zaak andermaal

¹) Rapport d.d. 27 December 1833.

²) Dagorder van 9 December 1833.

werd teruggekomen, en men opnieuw deed blijken, dat de Opperbevelhebber geene moeite genoeg voor de teleurgestelden had gedaan. Vervolgens luidt het breede stuk aldus :

U. E. zal wel gelieven in te stemmen het bij mij eene onaangename gewaarwording oplevert, op mij, bij een geheel korps officieren van eene afdeeling Infanterie, het denkbeeld alsof ik de diensten niet zou erkennen, te zien rusten, daar het toch, zoo als U. E. weet, van mij niet heeft afgehangen, om hunne wenschen te bevredigen. Ik heb mij dus ook verplicht geacht, den chef van het korps van het tegendeel te overtuigen, door mijn antwoord op zijnen brief met de daarbij gevoegde bescheiden, die ik de eer heb hierbij in afschrift over te leggen.

Het levert mij nog een te smartelijker gevoel op, na 3 $\frac{1}{2}$ jaar, voor het belang van 's Konings dienst, alle maatschappelijke genoegens te hebben opgeofferd, om de 8^e Afdeeling Infanterie, het talrijkste korps der bezetting, van hetwelk, ieder in zijne betrekking, toen de nood het vorderde, zoo goed medegewerkt heeft, om deze vesting, toen alles viel, aan der mitteren handen te onthouden, nu te zien vertrekken zonder in alle opzichten voldaan te zijn. Ik kan dus voor U. E. niet verbergen het mij grieft, als de schuld aangezien te worden, hetzelfde geene ruimer belooning heeft ontvangen, die gezegd moet worden wel te zijn verdiend, en die ik in den tijd toen het gevaar ten toppunt was gerezen, en bovenmatige inspanning van kracht en waakzaamheid vorderden, heb beloofd en toegezegd, in de zekere overtuiging, dat dit geene tegenspraak zou ondervinden. Ik zou die beloften, nu van achteren beschouwd, wat minder stellig hebben kunnen doen, maar het behoud der vesting is daartoe de drijfveer geweest.

De heeren luitenant-kolonel VON RHEINS en majoor VAN DER HEYDEN hebben mij in het bijzonder hun leed te kennen gegeven, van zonder eenige onderscheiding bij het leger te velde over te gaan. Ook zij hebben hun deel tot behoud der vesting toegebracht.

Ik neem de vrijheid de voordragt door den chef der 8^e Afdeeling Infanterie, op de door mij aan hem verleende vrijheid aangeboden, hierbij aan U. E. te zenden; tevens de verzekering gevende, dat alle de daarop gebragte officieren zich onder mijne bevelen hebben onderscheiden en aanspraak op eene decoratie hebben verkregen; terwijl ik voor den luitenant-kolonel HULST, de hierbij gevoegde afzonderlijke voordragt heb opgemaakt, die ik in de welwillendheid van U. E. aanbeveel.

Ik vind mij wijders in het belang van 's Konings dienst gedrongen, bij deze, eerbiedig te verzoeken, dat mijne voordragt van 23 Augustus 1831. op nieuw, en in verband met de nu hierbij gedane voordragt, nader in overweging moge komen, waarbij ik dan wensch, dat de majoor PELERIN van het korps Marechaussee, als een oude dienaar in aanmerking kwam. De positie van- en de diensten te Maastricht zijn zoo zonderling, zoo buitengewoon

geweest, hebben zoo eene gunstige uitslag gehad, dat alle zamenspanningen zijn verijdeld; waardoor van het niet vermeesteren, of liever door verraad ontweiding van Maastricht, eenmaal van het beleid en de trouw zal worden gewaagd, die de bezetting heeft gehad, welke, hoezeer dan daardoor ook alle dadelijkheden zijn voorgekomen, den moed heeft gehad, meer gevaar te trotseren, wanneer bij eenige aanslag of aanval, de nood zulks voor Koning en Vaderland had gevorderd, zooals het bij het doen van eenige uitvallen is bewezen; in deze omstandigheid, mag dan, naar mijn eerbiedig inzien, de gevolgtrekking wol opleveren, dat omtrent de toepassing der bepalingen van het Reglement op de Willemsorde, voor deze bezetting eenigzins ruimer worde behandeld.

Het zal mij een waar genoegen zijn, dat deze mijne voordragt Uwer Excellenties gunstige overweging bekomt en het eene gelukkige uitslag voor de bezetting van Maastricht mag opleveren. Ik neem destemee de vrijmoedigheid bij U. E. daartoe de afspraak te zijn, onder de plegtigste en stelligste verzekering, dat geene persoonlijke inzichten daarbij plaats hebben.

Het gevolg was, dat in het eerste kwartaal 1834 de Koning alsnog de officieren der 8^e afdeeling Infanterie met onderscheidingen bedacht, hetgeen eene warme dankbetuiging uitlokte van haar bevelhebber HULST¹. Maar ook nu was de wijze van voldoening aan DIBBETS' voordracht eene bron van ongenoegen, zooals trouwens in het algemeen decoratiën zijn! Dikwerf behoeft dit echter niet, en het behoefde ook nu niet. De Opperbevelhebber had, lazen wij, ten slotte PELERIN voor onderscheiding aanbevolen „als een oud dienaar”; maar de Regeering decoreerde hem daarop niet alleen met voorbijgang van andere veel meer rechthebbenden, maar tevens „als zich, gedurende de gebeurtenissen in en om de vesting Maastricht *boven anderen* te hebben onderscheiden”. Natuurlijk hadden er te 's-Gravenhage steeds invloeden gewerkt buiten den Opperbevelhebber om. De bekendmaking van deze absurde franje in de bladen verwekte onder de teleurgestelde generaals, hoofd- en verdere officieren misnoegen, gelijk de Opperbevelhebber opnieuw Oorlog berichtte². „Ik moet U. E. verklaren”, besloot hij, „dat, bij zoodanige omstandigheden, mijne positie alhier moeijelijk wordt, die op mijn gestel van

¹) Brief, gedagteekend Boxmeer 23 Maart 1834. Een warm antwoord gaf de Opperbevelhebber den 29ⁿ d. a. v.

²) Rapport d.d. 28 Maart 1834.

geen gunstigen invloed kan wezen, nadat ik door de vroegere gebeurtenissen veel geleden heb; want U. E. gevoelt het zelf, dat zulks, aldus voortdurende, onaangenaam op mij werken moet, en mij, hoezeer met den besten wil beziel, den moed in het einde zou moeten ontvallen."

Dat de Opperbevelhebber niet berustte in de met zijne voordrachten ondervonden teleurstellingen, bewijst eene nadere voordracht¹, waarin hij nogmaals opkwam voor VAN BOECOP, VERKOUTEREN, ENGELEN, VAN DUYNEN, DE BOCK, SIMONS, BIJLEVELD, DE BRUIN, DOORMAN, BERGSMA; bovendien stond hij nader op de vervulling eener mede afgewezen voordracht² om de plaatsmajoor kapitein STOECKER en de 1° luitenants SÜDHOF en SCHAEFFER een verhoogden rang zonder bezwaar van 's Rijks schatkist toe te kennen³.

Den dag nadat de Opperbevelhebber zijne tot zooveel teleurstelling gegeven hebbende voordracht van 23 Augustus 1831 indiende, was het 's Konings verjaardag, alzoo ook de eerste jaardag van de Belgische omwenteling. Te voren was echter aan het Gemeentebestuur bericht, dat niet toegelaten kon worden „het illumineren der stad, ter gelegenheid van 's Konings verjaardag op Woensdag aanstaande, uit hoofde van den staat van beleg, het armement der vesting en daarmede in verband staande veiligheidsmaatregelen".

De ware reden was echter gelegen in de voorzorg om aan Belgischgezinden geene aanleiding te geven door het onthouden van deelneming aan eene algemeene verlichting zich te toonen en aldus tot demonstratiën aanleiding te geven.

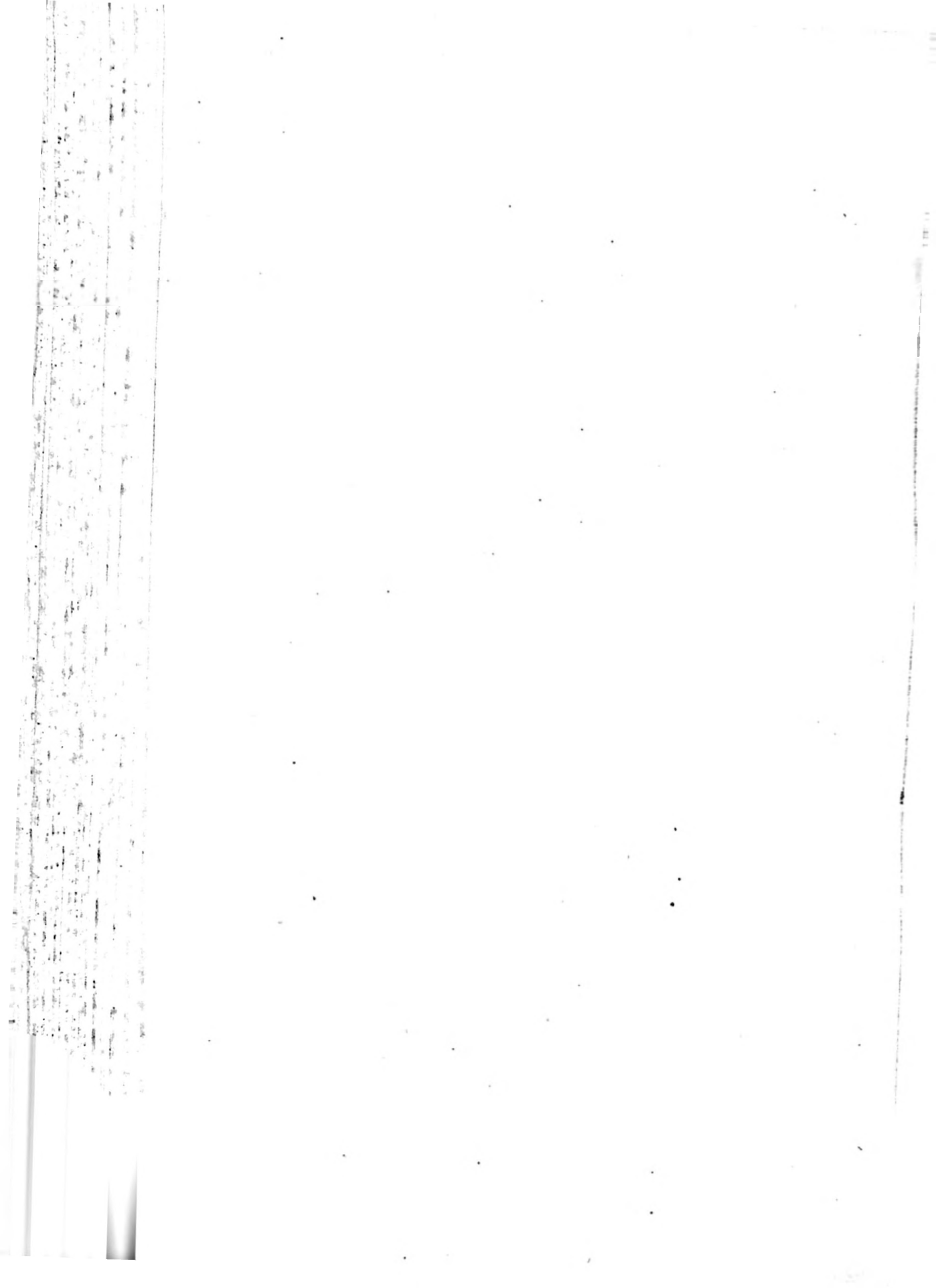
1) D^o 17 Juli 1835.

2) Voordracht van 26 September 1831.

3) Zie over deze plaatsmajoor *Spect.-verh.*, bladz. 5. Toen Maastricht voor de tweede maal berend was geworden, schreef de Opperbevelhebber opnieuw over hen: „Hunne diensten kunnen in geen geval, gelijk gesteld worden met die der andere vestingen, welke geenen vijand, zoo binnen als buiten hebben gezien, en niet tweemaal zijn ingesloten geweest." Doch bij missive d.d. 16 Juli 1832 antwoordde Oorlog, dat naar de meening van Z. K. II. den Admiraal en Kolonel-Generaal, „de opgedachte plaatsmajoor, die nog ver zijn van in ancienniteit gelijk te staan, met de oudste officieren van hunne respectieve rangen bij het Leger dienend, voor de te hunnen behoefte verzochte buitengewone bevordering nog niet in aanmerking kunnen komen".

Het blijkt uit onderstaand rapport, dat de Opperbevelhebber den eigen dag aan Oorlog zond:

„Heden is 's Konings geboortedag, vooral door de bezetting, met geestdrift gevierd. Eene zoo talrijke als schoone vereeniging van troepen, tot de groote parade heeft sedert jaren alhier geen plaats gehad. De heeren Generaals en Hoofdofficieren zijn door mij ten middagmaal genoodigd geworden. Orde en rust zijn op dezen voor Nederland heugelijken dag geen oogenblik gestoord. De, op mijnen last, door de stedelijke regering genomen voorzorg om ditmaal *niet* als gewoonlijk te doen illumineren, heeft de mogelijkheid benomen, de overdreven stemming der gemoederen, door goed- of afkeuring in werking te brengen, welke maatregel dan ook de algemeene goedkeuring heeft weggedragen.”

INHOUDSOPGAVE.

	Bladz.
Titelblad	1
Voorwoord	2
Verkortingen voor aanwijzing van in dit werk vermelde bronnen	3
 Hoofdstuk I. De openbare meening te Maastricht .	6
De dagbladpers in België, 6. — Het Belgisch karakter van Limburg, 6. — De Fransche overheersching, 6. — Het Maastrichtsche blad <i>L'Éclaircur</i> , 7. — De Belgische geest der rechtsgeleerden te Maastricht, 7. — De NYPELS', 7. — De WUESTENRAAD's, 8. — Advocaat JAMINÉ, 9. — De ontwikkeling van den oppositie-geest van den <i>Éclaircur</i> , 10. — Petitie te Maastricht tegen de afscheiding, 12. — Het laatste hoofdartikel van den <i>Éclaircur</i> , 12. — Hoe het blad toch tot oproer prikkelt, 13. — Maastricht verklaard in staat van Oorlog d.d. October 1830, 14. — Staking van den <i>Éclaircur</i> , 15. — Herleving in 1834 als een advertentieblad, 15.	
 Hoofdstuk II. Maatregelen van orde en voorzorg tegen opstand en tegen afsluiting van de vesting, October—November 1830	15
Afkondiging van den Belegstaat, 15. — Maatregel tegen desertie, 15. — Toezicht op clandestien bewaren van kruit en lood, 16. — Regelen bij alarmeering, 16. — Sluiting des avonds van de huizen, 16. — Zorg tegen het verborgen houden van wapens en ammunitie, 16. — Aanplakking der aan het Gemeentebestuur gegeven bevelen, 16. — Ontbinding der Maastrichtsche schutterij, 16. — Huisvesting der troepen buiten de kazernen, 16. — Burgemeesters VAN SLIJPE en NIER-	

STRASZ, 18. — Voorziening der vesting van levensbehoefden, 18. — De dienst aan de poorten, 20. — Nooddrift in den winter, 21. — Verhouding tot de autoriteiten in de Rijnprovinciën, 21. — Geldgebrek in de vesting, 23. — Quaestiën met generaal CROISET, 23. — Verdedigingswerken tegen mouterij in de vesting, 24. — Waardeering door GEISWEIT VAN DER NETTEN, 25. — De onbetrouwbaarheid van den procureurgeneraal en zijn adjunct, 25. — Toezicht op de briefwisseling, 25. — De commissaris van politie en zijne adjuncten, 26. — Het hoofd der militaire politie, 27. — En zijne adjuncten, 29. — Voorstel van 1833 tot opheffing der militaire politie, 29. — En in 1837, 31. — Verdiensten van kapitein HENNEQUIN erkend, 32. — Bemoeiing van staatsraad GERICKE met de militaire politie, 32.

Hoofdstuk III. De bedenkelijke staat der vesting met het oog op aanval van buiten : November 1830 32

De Opperbevelhebber dringt op versterking aan, 33. — Hij verscherpt zijne voorzorgsmaatregelen, 34. — Arresteering van eenige officieren van het garnizoen, 36. — Viering van den verjaardag der Koningin, 36. — De instelling der mobiele colonnes, 37.

Hoofdstuk IV. De wapenstilstand, ingaande voor de vesting d.d. 21 November 1830 40

Het 1^e Protocol, 40. — CARTWRIGHT en BRESSON naar Brussel, 41. — Het Belgische voorbehoud, 41. — Het 2^e Protocol, 42. — Nederland neemt aan het 1^e Protocol wat betreft den wapenstilstand en de lijn der grondwet van 1814, 43. — De 7 nog onbesliste punten van dat Protocol, 43. — België neemt aan eene wapenschorsing met handhaving van de wederzijdsche positiën op 21 November 1830, 45. — Nederland neemt dit evenzeer aan, 45. — Indruk te Maastricht, 46.

Hoofdstuk V. De komst van Saxon-Weimar d.d. 21 November 1830 te Maastricht 46

DIBBETS wacht op de toegezegde hulp, 46. — Aanvang van den tocht van SAXEN-WEIMAR, 48. — Marsch door het opgestane land, 49. — Tocht in den avond naar Maastricht, 50. — Inkwartiering aldaar, 51. — Parade, 52. — Verkenning naar Eisden, 52. — Belgische parlementairs te Maastricht, 54. — Plan der verrassing van Venlo, 54. — Oplichting van de brievenpost, 55. — Vertrek van den Hertog uit Maastricht, 58. — De achtergeblevenen, 58. — Tocht van den Hertog naar Bree, 59. — Last tot staken der vijandheden, 60. — 's Hertogs verdiensten, 62.

Hoofdstuk VI. De eerste week van December 1830 onder Hollands aanneming d.d. 30 November 1830 van alle gestelde voorwaarden

63

DIBBETS' parlementairs naar Hasselt, 63. — DIBBETS' verklaring aan het Belgisch bewind, 64. — Brief van DE TILLY, 65. — Volledige aanneming door Nederland van het 2^e Protocol, 65. — Arresteering te Maastricht van DE ROZEN VAN DER MAESEN en van MANCIEL, 67. — België houdt zich niet aan de voorwaarden van den wapenstilstand, 67. — DIBBETS waakt tegen insluiting, 68. — De parade op 6 December 1830, 69. — Verhooging van de verdedigingskracht der vesting, 70. — Oefening van den soldaat, 70.

Hoofdstuk VII. Maastricht bedreigd in de tweede helft van December 1830, niettegenstaande België's onvoorwaardelijke aanneming van den wapenstilstand op den 15ⁿ

71

DIBBETS' maatregelen voor den welstand van den soldaat, 71. — En voor steun aan de bevolking, 72. — De steenkool als middel van voorziening der vesting in andere behoeften, 73. — Gestrenge waakzaamheid, 73. — De vijand dringt de stad op, 74. — DIBBETS' maatregelen er tegen, 74. — Belgisch voorstel tot het trekken van eene scheidingslijn,

75. — Aanneming door België van het 2^e Protocol,
 76. — Onze Regeering houdt er zich niet aan, 76. —
 De wapenstilstand voor onbepaalden tijd aangegaan,
 77. — De vijand bedreigt toenemend Maastricht, 77. —
 DIBBETS' maatregelen, 78. — Voorzorgsmaatregelen
 voor de veiligheid van de post, 79. — Plaatsing van
 DE LA SARRAZ te Aken, 80. — Illusies over tegen-
 omwenteling en aanraking met Belgische Oranje-
 gezinden, 80.

**Hoofdstuk VIII. Samentreffen van de Maastrichtsche
 verkenningen met den vijand op het einde van
 December 1830**

81

Samentreffen met den vijand d.d. 23 December bij
 Meersen, 81. — Verwijdering van den vijand op 25
 December, 83. — D^e 26 December uitval buiten de
 Oude Wijckerpoort, 84. — Aanval van den vijand
 d.d. 27 December uit Caberg, 84. — Gevecht bij
 Meersen d.d. 29 December, 85. — Triomfgeschrijf
 van Belgische bladen, 87. — Belgisch voorstel tot het
 trekken van eene demarcatielijn, 87. — Alarmeeringen
 door den vijand, 88.

**Hoofdstuk IX. De berenning der vesting in Januari
 1831 onder Daine en Mellinet**

89

Betuiging van verknochtheid door Gedeputeerden te
 Maastricht en gouverneur DE BEECKMAN, 89. — Kritieke
 staat der vesting, 90. — DIBBETS' geheime zending
 in verband met SAXEN-WEIMAR's komst, 93. —
 DIBBETS' maatregelen voor het onderhoud van men-
 schen en dieren, 94. — Geldgebrek, 96. — Slechte
 geest van de burgerij, 97. — Treffen met den vijand
 te Castert, 101.

**Hoofdstuk X. Onderwerping aan het 9^e protocol van
 9 Januari 1831: van Nederlandsche zijde tot opening
 van de Scheldevaart, van Belgische zijde tot inneming
 op 20 d.a.v. van de positiën van 21 November 1830**

106

Protocol van 10 December, 107. — Protocol van 18 December, 107. — Protocol van 20 December, 108. — Protocol van 27. December, 108. — Protocol van 9 Januari, 108. — Houding van Nederland, 109. — Houding van België, 110. — Zending van den Belgischen overste STEVENS naar DAINE's legerkamp d.d. 19 Januari, 111. — Belgische parlementairs d.d. 21 Januari voor Maastricht, 112. — Ergernis in DAINE's legerkamp over de zending van STEVENS, 113. — Onwil der troepen van MELLINET, 114. — DAINE's terugtocht van Hocht, 114. — Verzet der troepen van MELLINET, 115. — MELLINET's opvatting, 116. — De Maastrichtsche verkenningen op 23 en 24 Januari, 117. — Officieel bericht aan DIBBETS van den wapenstilstand, 118. — Teleurstelling der Belgischgezinden te Maastricht, 118.

Hoofdstuk XI. Het niet voldoende terugtrekken der berenningstroepen, ook na 20 Januari 1831 119

DIBBETS vraagt MELLINET over diens plannen, 119. — Wanorde bij MELLINET's benden, 120. — De vijand heft de omsingeling niet op, 120. — DAINE's verwijtend schrijven aan DIBBETS en voorstel tot het vaststellen van een neutralen zoom, 122. — Afsluiting door DIBBETS van de Maas, 123. — Correspondentie van DIBBETS met MELLINET over het vrijgeven van den rechter oever, 124. — DIBBETS wijst Oorlog op het gevaarvolle van den toestand, 125. — Branden te Maastricht, 127. — Verkenningen naar de Belvédère, 127. — Correspondentie van DIBBETS met MELLINET d.d. 3—5 Februari, 129. — De eerste editie der XVIII Artikelen, 130.

Hoofdstuk XII. De commissie der Londensche conferentie in Februari 1831 te Maastricht ter handhaving van het Januari-protocol 132

DIBBETS luitenant-generaal, 132. — Aanhoudende klachten over gebrek aan fondsen, 132. — DIBBETS

bewijst MELLINET een dienst, 135. — Mouterij onder MELLINET's benden, 139. — MELLINET denkt er aan den rechter Maasoever te verlaten, 140. — Toenadering van MELLINET, 141. — Ontruiming van Smeermaas, 142. — De stad blijft geblokkeerd, 143. — DIBBETS stookt tusschen DAINE en MELLINET, 143. — Commissarissen der Conferentie naar Maastricht, 145. — DAINE's voorstel aan DIBBETS tot bepaling der wegen voor de gemeenschap, 146. — Gebrekkige ontruiming van den rechter Maasoever, 147. — De commissarissen ABERCROMBIE en WHITE naar Maastricht, 148. — De vijand blijft Maastrichts omgeving verontrusten, 151. — MELLINET te Reckheim, 151. — Houkapping op de Belvédère, 152. — Sympathie van Nederland voor Maastrichts houding, 154.

Hoofdstuk XIII. Het ten einde nemen der berenning van Maastricht: aanvang Maart 1830 155

DAINE's hernieuwd voorstel omtrent de wegen, 155. — DAINE's troepen blijven Maastrichts omgeving onveilig maken, 156. — DIBBETS' requisitiën van fourage bij Castert en te Hocht, 157. — DAINE gewagende van een vestingkring voor Maastricht, 159. — MELLINET's overtocht naar den linker Maasoever, 159. — DUFRESNEL op den rechter Maasoever, 160. — Toorn van MELLINET tegen DAINE, 162. — Verwijdering van MELLINET, 163. — Spion VAASEN, 165.

Hoofdstuk XIV. De onvrije staat der vesting, niet-tegenstaande de berenning was opgeheven: Maart 1831 166

Gemeenschap met Noord-Brabant hersteld, 166. — Desertiën van Belgische zijde en van het Maastrichtsche garnizoen, 166. — Het verbod aan niet-Noord-Nederlanders van het Maastrichtsche garnizoen tot buitendienst, 168. — De vijand houdt Maastrichts omgeving bezet, 170. — De Zuid-Willemsvaart, 174. — Afsluiting der Maas, 175. — Commissarissen der Conferentie opnieuw naar Maastricht, 178.

Hoofdstuk XV. Het inwendige der stad na het opheffen der berenning: Maart 1831 180

De armen te Maastricht, 180. — Verbetering van den toevoer, 181. — De volksgeest in de stad, 183. — Komplotten te Tongeren, 184. — Ontevredenheid der Belgischgezinden, 187.

Hoofdstuk XVI. De Belgische volksgeest in Maart—Mei 1831 187

België wapent zich voor den oorlog, 187. — De rechteroever van de Maas, 191. — In Holland bereidt men zich mede tot den oorlog voor, 192. — De gedrukte volksgeest in België, 192. — Afzwering van Oranje, 193. — Orangistische stroomingen in België, 193. — Onlusten te Luik en elders in België, 195.

Hoofdstuk XVII. Aan den vooravond van den Tiendaagschen Veldtocht: Juni—Juli 1831 197

Brief van Prins FREDERIK, 197. — Hetgeen dien-tengevolge DIBBETS verrichtte, 198. — Toestand van Maastricht, 200. — Maastrichtsche vrijwilligers om de vesting, 201. — Toenemende roerigheid bij den vijand, 203. — Belgisch kamp, 205. — Het reizen op den weg Maastricht-Eindhoven, 206. — Gemeenschap met Luik en Tongeren van Belgische zijde belet, 206. — Ongunstige houding van Smeermaas, 207. — Gisting te Luik, 208. — Dezerzijdsche plannen met het oog op eene contra-revolutie, 210. — De verheffing van SAXEN-COBURG tot koning, 212. — De oorlog wordt dreigender, 214. — DIBBETS richt er zich op in, 215. — Gebrek aan fondsen, 215. — Hulp, die aannemer SCHRAMMEN verleent, 218.

Hoofdstuk XVIII. Maastricht tijdens den Tiendaagschen Veldtocht: eerste helft van Augustus 1831 220

In het kamp van Rijen, 220. — Bericht van den aanvang der vijandelijkheden, 221. — Koning LEOPOLD over Maastricht, 222. — Zending van kapitein OOSTER-

HOUT, 223. — VAN BOECOP's expeditie op 2 Augustus, 224. — VON QUADT's verkenning op 3 Augustus, 225. — Tevredenheid van DIBBETS over zijne troepen, 226. — Expeditie op den 4ⁿ naar Smeermaas, 226. — Aanraking op den 5ⁿ met den vijand bij Riempst, 227. — DIBBETS bericht op den 6ⁿ aan den Prins van ORANJE, 228. — De bewegingen van het mobiele leger, 228. — Expeditie op den 7ⁿ langs den Tongerschen weg, 229. — DAINE met omsingeling bedreigd, 230. — Zijn terugtocht naar Hasselt, 231. — Naar Tongeren, 232. — Naar Luik, 233. — VAN BOECOP bezet Tongeren, 233. — DIBBETS' verkenningen in de omstreken van Maastricht, 234. — CORT-HEYLIGERS te Hasselt, 235. — VAN BOECOP te Tongeren, 237. — Quaestie of VAN BOECOP c. q. zou terugtrekken op Hasselt dan wel op Maastricht, 238. — Het Belgische Scheldeleger, 241. — Het inroepen van Fransche hulp, 242. — Slag bij Leuven, 243. — DIBBETS' verdiensten, 246.

Hoofdstuk XIX. Maastricht na den Tiendaagschen Veldtocht in Augustus 1831 247

Komst van Geldersche en Noord-Hollandsche schutters, 247. — Schrik in de omgeving van Maastricht, 248. — Geestdrift te Maastricht, 249. — Tongeren door VAN BOECOP versterkt, 250. — DIBBETS wijst af Belgische mededeelingen over den wapenstilstand, 250. — Dagorder van den prins van ORANJE hierover, 251. — VAN BOECOP uit Tongeren te Maastricht terug, 252. — Bezoek van prins FREDERIK aan Maastricht, 252. — Vermeerdering van het garnizoen te Maastricht, 253. — Voorstellen tot decoratie, 254. — De viering van 's Konings verjaardag, 260.
